

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENİSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK İSTİKLAL SAVAŞI SÜRECİNDE
KIBRIS**

ÖMER PİRLEPELİ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç.Dr. Ömer Soner HUNKAN

EDİRNE 2009

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENİSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER PİRLEPELİ tarafından hazırlanan **TÜRK İSTİKLAL SAVAŞI SÜRECİNDE KIBRIS** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği'nin 12.-13. Maddeleri uyarınca **05.03.2009 Perşembe** günü saat **15:30** 'da yapılmış olup, tezin *.....**OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Başkan Yrd. Doç. Dr. Bülent ATALAY		
Üye Yrd. Dç. Dr. Ömer Soner HUNKAN		
Üye Doç. Dr. Kemalettin KUZUCU		

*Jüri üyelerinin , tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında “Kabul Edilmesine /Reddine “ Seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

Tezin Adı: Türk İstiklal Savaşı Sürecinde Kıbrıs

Tezi Hazırlayanın Adı: Ömer Pirlepel

ÖZET

Tarihsel süreç içerisinde stratejik konumu sebebiyle, başat güçlerin hegemonyası altına girmesi adeta bir alinyazısı haline gelen Kıbrıs Adası'nın 1571 tarihinde Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesi bu sürecin bir devamı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1878 tarihinde dönemin başat gücü İngiltere'ye kiralanana Ada, 5 Kasım 1914 tarihinde bir oldu bitti neticesinde Osmanlı Devleti'nin egemenlik alanından çıkarılmış ve Ada'nın yeni hakimi İngiltere, Birinci Dünya Savaşı boyunca Kıbrıs Türk basınına ambargo uygulamıştır.

Doğru Yol ve Söz gazetelerinin ortaya çıkmasıyla bu ambargo delinmiş ve Türk İstiklâl Savaşı süresince Türkiye ve Kıbrıs arasındaki bağlantı sağlam bir şekilde kurulmuştur.

Türk İstiklâl Savaşı süresince Kıbrıs ile Türkiye arasındaki ilişkiler, ya dönemin Kıbrıs Türk basını'nın incelenmesi ile ortaya çıkarılmaya çalışılmış veyahut tam derinlikli olmasa da araştırmalarda bu konu işlenmeye çalışılmıştır. Ancak konuyu, dönemin basın kaynaklarını araştırma konusu yapmayı, Kıbrıs'ı Türk İstiklâl Savaşı süreciyle bağlantılı olarak ele alan bir çalışma çok azdır ya da hiç yoktur. Böyle bir çalışmanın ortaya çıkış sebebi ise, çeşitli araştırmalarda bölük pörçük yer tutan bu konunun bütünlüklü bir yapıya kavuşturulmak istenmesidir. Çalışmada Kıbrıs Türk halkı ile Türkiye arasındaki ilişkilerin, Türk İstiklâl Savaşı ve Lozan Antlaşması sonrası sağlamlaşarak devam ettiği görülmüş, bundaki en büyük etken ise Kıbrıs Türk basını olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Türk İstiklâl Savaşı, Kıbrıs Türkü ve Türk İstiklâl Savaşı, Enosis ve Kıbrıs Türkü

**TITLE OF THE THESIS: CYPRUS DURING THE INDEPENDENT WAR
PREPARED BY: ÖMER PİRLEPELİ**

ABSTRACT

Domination of the Cyprus Island by the Ottoman Imperial in 1571 which has been dominated by the powerful countries as it has been almost destined through time due to its strategic situation is the progression of its diachronic process. The island was left in 1878 to the United Kingdom which was the powerful country of time has been acquired from the dominance of the Ottoman Imperial on 5th November 1914 presenting with fait accompli. England, the new dominant power of the island has applied embargo to the Turkish press of Cyprus along the World War I.

Such embargo has been challenged by the journals of Doğru Yol and Söz and a strong bond has been founded between Turkey and Cyprus along the Turkish Independent War.

Such relationship between Turkey and Cyprus along the Turkish Independent War has been either tried to disclose by examining the Cyprus Turkish press of time or such matter has been tried presenting through the researches as a superficial subject. However, quite a few or no researches may be found that do not complete a media research of time but argue the Cyprus Island in connection with the development of Turkish Independent War.

In this study, it has been aimed to reach a complete structure which has been argued in various studies in bits. It has been seen that the relationship between the Turkish people of Cyprus and Turkey has progressed through the Turkish Independent War and after the Lausanne Treaty owing to the Cyprus Turkish press significantly.

Key Words: Cyprus, Turkish Independent War, Turkish of Cyprus, Enosis

ÖNSÖZ

Anadolu'ya bağlı bir toprak parçası iken, daha sonra müstakil bir Ada konumuna gelen Kıbrıs, Osmanlı Devleti tarafından fethedilip, şenlendirme olarak tabir edilen nüfus aktarmasıyla Türk toprağı haline gelmiştir. 308 yıl gibi uzun bir süre Türk idaresinde kaldıktan sonra İngiltere'ye kiralanan ve bu süreçle birlikte adadaki iki temel unsurdan birisi olan Kıbrıs Türk halkı'nın uğramış oldukları haksızlıklar, hem İngiltere'ye hem de Kıbrıs'lı Rumlar'a karşı vermiş oldukları mücadeleler ve Türk Milli mücadelesi sırasında izlemiş oldukları politikalar kendilerini Türkiye'nin bir parçası olarak gördüklerini ve milli bilinçlerini kaybetmediklerini bize göstermektedir.

Aynı sonuca Ada'daki diğer etnik unsuru oluşturan Kıbrıs Rum halkı için de varmak mümkündür.

Türk İstiklâl Savaşı sürecinde Kıbrıs Adası ile Türkiye arasındaki siyasi, askeri ve ekonomik ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla ele aldığımız bu çalışmada, Türk Milli Mücadelesi'nin başlamasından, Kıbrıs Adası'nın resmi olarak İngiltere'ye devredilmesine kadar geçen süreç ulaşılabilen kaynaklar vasıtasıyla incelenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde Türk İstiklâl Savaşı Kıbrıs merkezli olarak incelenmiş, Kıbrıs Türk ve Rum halklarının Anavatan olarak benimsedikleri Türkiye ve Yunanistan'a yaptıkları yardımlar ele alınmıştır. Son bölümde ise, Türk İstiklâl Savaşı'nda nihai hedefe ulaşılması konu edilerek, Ada'nın resmi olarak İngiltere'nin eline geçmesi işlenmiştir. Konunun önemi açısından öncelik arz eden Türk İstiklâl Savaşı döneminde Kıbrıs'ta çıkan ve araştırma için önem taşıyan Kıbrıs Türk gazetelerinin bir kısmı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra, Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye göçlerini konu edinen bazı Cumhuriyet Arşivi belgeleri, çalışmada kullanılmıştır.

Araştırmanın hazırlanması sırasında bana yol gösteren danışmanım Sn. Yrd. Doç. Dr. Ömer Soner HUNKAN'a, Tezin başlangıcında bana yol gösteren hocam Sn. Doç. Dr. Şenol ÇELİK'e, tezin konusu ile ilgili olarak desteğini esirgemeyen bölüm başkanımız ve hocam Sayın Prof. Dr. İlker ALP'e, tezin hazırlanışı esnasında bilgi ve kaynak yardımlarıyla beni destekleyen Lefke Avrupa Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Dekan Vekili hocam Sayın Doç. Dr. Mehmet DEMİRYÜREK'e, kaynak yardımında bulunan Yakın Doğu Üniversitesin'de bulunan hocam Sayın. Yrd. Doç. Dr. Hasan SAMANİ'ye, her zaman değerli katkılarını gördüğüm Araş. Gör. Sn. Ayşe ZAMACI'ya, ve maddi manevi yardımlarını benden esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Ömer PİRLEPELİ

Edirne—2009

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
ÖZET	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
1.ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	1
1.1.ANA KAYNAKLAR	1
1.1.1.Dönemin Gazeteleri.....	1
1.1.1.1.Kıbrıs Türk Gazeteleri	1
1.1.1.2.Kıbrıs Rum Gazeteleri	9
1.1.2.Arşiv Belgeleri	11
1.1.2.1.Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA).....	11
1.1.2.2.Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA).....	12
1.1.3.Gazeteler	13
1.1.4.Dergi.....	14
1.1.5.Hatırat.....	15
1.2.ARAŞTIRMA ESERLER	15
1.2.1.Kitaplar.....	16
1.2.2.Makaleler	17
1.2.3.Bazı Eserlerde Yer Alan Pasajlar	18
2.METOD	20
3.KIBRIS TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	21
4.ANA HATLARIYLA TÜRK İSTİKLAL SAVAŞI.....	25

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİLLİ MÜCADELE ÖNCESİ KIBRIS BASINI	31
1.1.Kıbrıs Türk Basını	32
1.2. Kıbrıs Rum Basını.....	40
2. MİLLİ MÜCADELE SIRASINDA KIBRIS BASINI.....	46
2.1 Kıbrıs Türk Basını	46
2.2.Kıbrıs Rum Basını.....	52

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRK İSTİKLÂL SAVAŞINDA KIBRIS EKSENLİ GELİŞMELER	56
2.1. İzmir'in İşgali ve Kıbrıs Türk Halkına Yansıması	56
2.2. Kıbrıs Türk Halkının Anadolu'ya Maddi-Manevi Yardımı.....	61
2.3. Rumların Yunan Ordusuna Katılımı	69
2.4. Kıbrıs'ta Ermeni Kampı Meselesi	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TÜRK İSTİKLAL SAVAŞLARININ KAZANILMASI VE KIBRIS'A YANSIMASI	80
3.1.İnönü Zaferin'den Sakarya Meydan Muharebesi'ne Kadar Geçen Süreç	80
3.2.Sakarya Meydan Muharebesi'nden Kurtuluşuna Kadar Geçen Süreç ve Kıbrıs'taki Etkileri.....	86
3.3.Yeni Bir Türk Devletinin Doğusu ve Kıbrıs'ta Yeşeren Ümitler	92
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	109
DİZİN	122
EKLER.....	129

KISALTMALAR

- a.g.e : Adı Geçen Eser
a.g.m : Adı Geçen Makale
a.g.t : Adı Geçen Tez
BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BCA : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
CYREP: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi
çev : Çeviren
İ.DUİT: Dosya Usulü İrade Tasnifi
Gös.yer : Gösterilen Yer
haz : Hazırlayan
hızr : Hazırlayanlar
KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
s : Sayfa
TTK : Türk Tarih Kurumu
Y.PRK. HR: Yıldız Perakende Hariciye
Y.PRK. AZN: Yıldız Perakende Adliye ve Mezahib Mezaretı Mazuratı

GİRİŞ

1.ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

1.1.ANA KAYNAKLAR

Araştırmamız ile ilgili ana kaynaklar, dönemin gazeteleri, arşiv belgeleri, hatırat ve araştırma eserlerden oluşmaktadır.

1.1.1.Dönemin Gazeteleri

Dönemin gazeteleri ele alınırken bütünlük teşkil etmesi açısından Kıbrıs'ta Türk İstiklâl Savaşı'ndan önce ve Türk İstiklâl Savaşı ile birlikte yayın hayatına giren Türk ve Rum gazeteleri'nin isimlerine yer verilerek kısaca tanıtılmaya çalışılmış, birinci bölümde ise ayrıntılı bilgiye yer verilmiştir.

1.1.1.1.Kıbrıs Türk Gazeteleri

Özelikle, Milli Mücadele öncesi yayımlanmaya başlayan Türk ve Rum gazeteleri hakkındaki bilgilere, çağdaş araştırmalardan elde edilen veriler sayesinde ulaşılabilmektedir.

Ümid: 1879 tarihinde **Aleksan Sarrafian** tarafından çıkarılan ilk Türkçe gazete olan Ümid gazetesi ile ilgili bilgilerin tamamı, Kıbrıslı Türk tarihçi Salâhi Sonyel'in , Londra'da bulunan İngiliz Devlet Arşivi'nde (Sömürgeler Bakanlığı)

yapmış olduğu araştırmaları sonucunda elde ettiği sonuçlara dayanmaktadır.¹Gazete, Osmanlı Devleti'nin İngiltere nezdindeki girişimleri sonucu kapatılmıştır.²

Saded : Saded gazetesi, Türklerin 1889 tarihinde çıkardığı ilk gazetedir.³

Limasol'da Mal Müdürü olan Mehmet Emin Efendi tarafından çıkarılan Saded gazetesi, ancak birkaç sayı yayımlanabilmiş ve Kıbrıs hakkında araştırmaları bulunan Yrd. Doç.Dr. Mehmet Ali Galip Alçıtepe'nin belirttiğine göre, günümüze tek bir sayısı kalmamıştır.⁴

Gazete, haftalık olarak çıkmıştır ve 16 sayı yayımlanmıştır.⁵

Zaman: 25 Aralık 1891 tarihinde yayın hayatına başlayan Zaman gazetesi, Lefkoşa'da Hacı Derviş Efendi tarafından kurulmuştur.⁶Haftalık olarak çıkan gazete 423 sayıdan oluşmaktadır.⁷ Mehmet Ali Galip Alçıtepe ve Kıbrıs Türk Basın Tarihi konusunda araştırmaları bulunan Yrd.Doç.Dr.Meral Demiryürek, Zaman gazetesi'nin KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedirler.⁸ Hükümet aleyhine yaptığı yayımlar nedeniyle kapanma durumunda kalan gazete⁹, 2 Eylül 1900 tarihli 423'üncü sayısıyla yayın hayatından çekilmiş ve dokuz sene yayında kalmıştır.¹⁰

¹ Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *Kıbrıs Türk Kamuoyu ve Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1919-1960)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1993, s.XIII.

² Mehmet Demiryürek, "Kıbrıs Türk Basını ve Osmanlı Hükümetleri (1878-1910)", *Toplumsal Tarih*, Cilt No 19, sayı 111, İstanbul 2003,s.36

³ Erdal Yurdakul, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkilâplarının Kıbrıs'ta Uygulanması*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1990, s.39. Beria Remzi Özoran ve İsmet Konur ise, Saded Gazetesi'nin çıkış tarihini 1888 olarak vermektedir. Bkz: Beria Remzi Özoran, "Kıbrıs'ta Türk Gazeteciliği, İngiliz "Geçici İdaresi Devrinde", *Türk Kültürü*, Cilt No IV, sayı 41, Ankara 1966, s.471; İsmet Konur, *Kıbrıs Türkleri*, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1938, s.60

⁴ Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.*,s.XIII-XIV

⁵ Cemalettin Ünlü, *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)*, Ankara, Tarih yok, s.15

⁶ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*,s.36 ; Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.21; Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.*, s.XIV

⁷ Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*,s.471-472

⁸ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*,s.36 ; Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.*,s.XIV

⁹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.22

¹⁰ Göş.yer;Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*,s.472; İsmet Konur, *a.g.e.*, s.61

Yeni Zaman: Bir grup Zaman gazetesi yazarı bu gazete'den ayrıldı ve 28 Ağustos 1892 tarihinde Yeni Zaman gazetesi'ni yayımlamaya başladılar. Gazete haftada birgün çıkıyor ve yalnızca Pazartesi günleri yayımlanıyordu.¹¹Sahibi Küfzade Asaf Bey idi.¹²Mehmet Ali Galip Alçitepe, 28 adet çıkan¹³ Yeni Zaman gazetesi'nin bütün ciltlerinin mikrofilm halinde KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.¹⁴

Kıbrıs: Yeni Zaman gazetesi'nin devamı olarak kabul edilen Kıbrıs gazetesi, 6 Mart 1893 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır.¹⁵ Küfzade Asaf Bey, kendi adına çıkardığı izinle gazete'nin yayımlanmasını sağlamıştır.¹⁶ 318 adet çıkan gazete¹⁷, haftada bir yayımlanmıştır.¹⁸

Doç. Dr. Mehmet Demiryürek, Kıbrıs gazetesi'nin koleksiyonunun 290'ncı sayı dışında KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.¹⁹

Kokonoz: 27 Kasım 1896 tarihinde Ahmet Tevfik Efendi tarafından çıkarılmaya başlanmıştır.Hacı Derviş Efendi ile aralarında çıkan anlaşmazlıklardan ötürü, Ahmet Tevfik Efendi Kokonoz ismiyle yeni bir gazete kurmuştur.²⁰

¹¹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.23

¹² Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XIV

¹³ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*,s.472; İsmet Konur, *a.g.e.*, s.61-62; Cemalettin Ünlü ise Yeni Zaman gazetesi'nin 22 sayı çıktığını belirtmektedir. Bkz: Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.25

¹⁴ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XV

¹⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.25; Erdal Yurdakul, *a.g.t.*, s.41

¹⁶ İsmet Konur, *a.g.e.*, s.62, Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XV

¹⁷ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.27

¹⁸ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*,s.38

¹⁹ Göst.yer. Mehmet Ali Galip Alçitepe ise, gazete'nin bütün sayılarının mikro-film halinde KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir. Bkz: Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XV

²⁰ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*,s.473; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XV

Mizahi bir gazete olan Kokonoz yirmi iki sayı çıkmış²¹ ve onbeş günde bir yayımlanmıştır.²²

Akbaba: Ahmet Tevfik Efendi tarafından 1 Ekim 1897 tarihinde yayımlanmaya başlayan Akbaba gazetesi, Kokonoz'un isim değiştirmiş halidir. 5 Ağustos 1898 tarihinde gazete'nin 23'üncü sayısı yayımlanmıştır. Bu sayı, Akbaba gazetesi'nin son sayısıdır.²³ Onbeş günde bir yayımlanmıştır.²⁴

Mehmet Ali Galip Alçitepe, Akbaba gazetesi'nin bütün sayılarının mikro-film halinde KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.²⁵

Mirat-ı Zaman: 3 Mart 1900 tarihinde Ahmet Tevfik Efendi tarafından kurulan Mirat-ı Zaman gazetesi, 11 Nisan 1910 tarihinde çıkan 367'nci sayıdan sonra kapanmıştır.²⁶ Yayın süresi ise haftalıktır.²⁷

Feryat: 11 Aralık 1899 tarihinde Hocazade Osman Enveri tarafından kurulan Feryat gazetesi, ancak dört sayı çıkarılabilmektedir.²⁸ Osmanlı hükümetinin isteğiyle yayınına son verilen gazete,²⁹ onbeş günde bir yayımlanmıştır.³⁰ Cemalettin Ünlü, *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)* isimli eserinde, Kıbrıs Türk ve Rum basını hakkında ayrıntılı bilgi vermiş, KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde yaptığı çalışmalarda Feryat gazetesi'nin hiçbir sayısına rastlamadığını belirtmiştir.³¹

Sünühat: 1 Ekim 1906 tarihinde Hacı Mehmet Arif Efendi tarafından çıkarılan Sünühat gazetesi, 6 yıl kadar yayımlanmış ve 3 Kasım 1912 tarihinde

²¹ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*,s.38; Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*,s.473; Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.28

²² Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*,s.38

²³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.29,31

²⁴ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*,s.473; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XV

²⁵ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XV

²⁶ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*,s.473-474; İsmet Konur, *a.g.e.*, s.63-64

²⁷ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*,s.473

²⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.31; Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*,s.474

²⁹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.31

³⁰ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*,s.474

³¹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.31

çıkarılan 246'ncı sayı ile birlikte ekonomik nedenlerden ötürü kapatılmıştır.³² Gazete'nin yayım süresi haftalıktır.³³

Mehmet Ali Galip Alçitepe, Sünihat gazetesi'nin bazı sayılarının Mehmet Arif Efendi'nin oğlu olan Ahmet Şükrü Esmet'de bulunduğunu belirtmektedir.³⁴

İslâm: 18 Nisan 1907 tarihinde Lokman Hekim adı ile bilinen Hafız Cemal tarafından kurulan İslâm gazetesi, 28 Mart 1909 tarihinde 95'nci sayı ile birlikte kapanmıştır.³⁵ Gazete'nin yayım süresi haftalıktır.³⁶

Vatan: 26 Nisan 1911 tarihinde Bodamyalızade Şevket Bey tarafından çıkarılan Vatan gazetesi, 48 sayı yayımlanmış ve 19 Ağustos 1913 tarihinde kapatılmıştır.³⁷

Haftalık olarak yayımlanan Vatan gazetesi, Bodamyalızade Şevket Bey'in hakimliğe tayini üzerine kapatıldı.³⁸ Mehmet Ali Galip Alçitepe, gazete'den günümüze sadece 13 Kasım 1911 tarihli sayının kaldığını ve bu sayının ise KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.³⁹ Gazete'nin tam koleksiyonu Kıbrıslı araştırmacı Harid Fedai'nin özel arşivindedir.

Seyf: 12 Mart 1912 ve 15 Haziran 1914 tarihleri arasında neşredilen Seyf gazetesi'nin kurucusu Bodamyalızade Mehmet Münir Bey'dir.⁴⁰

³² Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.38-40

³³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.38

³⁴ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XVI

³⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.40-41; Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*,s.474-475

³⁶ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.41

³⁷ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.42

³⁸ Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*,s.475

³⁹ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XVI-XVII

⁴⁰ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.43

Haftalık olarak yayımlanan gazete⁴¹ 15 Haziran 1914 tarihinde, 112'nci sayı ile birlikte, ekonomik nedenlerden dolayı kapanmıştır.⁴² Mehmet Ali Galip Alçitepe, Seyf gazetesi'nin bazı sayılarının, Cemalettin Ünlü'nün özel arşivi'nde bulunduğunu belirtmektedir.⁴³

Kıbrıs: 2 Haziran 1913 tarihinde yayımlanmaya başlayan Kıbrıs gazetesi'nin sahibi Gümrük Müteakidi Mehmet Derviş Efendi'dir. Gazete onbeş günde bir yayımlanmaktaydı.⁴⁴

Mehmet Ali Galip Alçitepe, KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'ndeki çalışmaları sırasında, gazete'nin hiçbir sayısına rastlamadığını belirtmektedir.⁴⁵

Doğru Yol: 8 Eylül 1919 tarihinde, Lefkoşa Sarayönü Erkek Okulu Başöğretmeni Mehmet Remzi ve Avukat Ahmet Raşit tarafından yayımlanmaya başlanmıştır.⁴⁶

Gazete'nin yayın süresi haftalıktır.⁴⁷

Doğru Yol gazetesi, yayın hayatına son verdiği 1926 tarihine kadar, birkaç defa açılıp kapanmış ve tirajı sekizyüz ile bin iki yüz arasında değişmiştir.⁴⁸ Gazete sahibi Ahmet Raşid'in Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmesi ve Ankara'ya yerleşmesiyle Doğru Yol gazetesi kapanmıştır.⁴⁹

⁴¹ Gös.yer

⁴² Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.45

⁴³ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XVII

⁴⁴ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.45

⁴⁵ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XVII

⁴⁶ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XVIII

⁴⁷ Beria Remzi Özorun, "Anadolu Kurtuluş Savaşı Yıllarında Kıbrıs'ta Türk Basımı", *VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt No 2, Ankara 1973, s.913

⁴⁸ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XVIII

⁴⁹ Havva Arslan, *İngiliz Sömürge Yönetiminde Kıbrıs Türk Basını: Söz Gazetesi Örneği (1921-1946)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004, s.11

Mehmet Ali Galip Alçitepe, Doğru Yol gazetesi'nin bazı sayılarının Ankara'da Beria Remzi Özoran'ın özel arşivi'nde, 4 Mart 1925 tarihli sayısının ise, KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.⁵⁰

Söz: Kuruluş tarihi "Eylül 1920" olarak verilen *Söz* gazetesi'nin⁵¹ imtiyaz sahibi ve başyazarı Mehmet Remzi Bey'dir.⁵²

Gazete'nin yayın süresi, yıllara göre değişikliklere uğramıştır.⁵³

Mehmet Ali Galip Alçitepe, *Söz* gazetesi'nin 1920 ve 1942 yılları arasında yayımlanan bazı sayılarının Beria Remzi Özoran'ın özel arşivinde bulunduğunu Özoran'ın 1992 tarihinde vefat etmesi üzerine bu arşivin oğlu Prof.Dr. Yavuz Özoran tarafından koruma altına alındığını belirtmektedir.⁵⁴

Mehmet Ali Galip Alçitepe'nin belirttiğine göre, 1921 ve 1928 yıllarına ait yedi sayı, İstanbul Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. 1929 ve 1930 tarihleri arasında ve 1945 ve 1946 tarihleri arasında yayımlanan sayılar ise, KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesinde, 1942 ve 1946 yılları arasında yayımlanan sayılar, K.K.T.C, T.T.K. (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Türk Tarih Kurumu) Arşivinde bulunmaktadır.⁵⁵

İstanbul Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde bulunan *Söz* gazetesi'ne ait yedi sayı, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde araştırmacıların hizmetine sunulmuş ve 10 Kanun-ı evvel (Aralık) 1921 tarihinde çıkan 112 no'lu sayı tarafımızdan çalışmada kullanılmıştır.

⁵⁰ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XVIII

⁵¹ Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*, s.913;İsmet Konur, *a.g.e.*, s.67

⁵² İsmet Konur, *a.g.e.*, s.67

⁵³ Gazete 1921 ve 1933 tarihleri arasında haftalık olarak 1934 ve 1937 yılları arasında haftada 2 kez, 1938 tarihinde haftada 3 kez, 1939 ve 1942 tarihleri arasında haftada 4 veya 5 kez, 1946 tarihinde ise, günlük olarak yayımlanmıştır.Bkz: Havva Arslan, *a.g.t.*, s.15-16

⁵⁴ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XII

⁵⁵ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XIX

Ankebut: 8 Eylül 1920 tarihinde Larnaka’da yayımlanan dergi-gazete havalı haftalık bir yayın organıdır. İmtiyaz sahibi Derviş Ali Remmal, başyazarı ise Mehmet Fikri’dir. 1920 ve 1923 tarihleri arasında Larnaka’da yayımlanan gazete, 1923’lerde ad değiştirerek Lefkoşa’da yayımlanmaya başlamıştır.⁵⁶

Cyprus Blue Book’un⁵⁷, 1922 ve 1923 tarihli ciltlerinde, baskı sayısının 310 olduğu belirtilmektedir.

Cemalettin Ünlü, KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde yaptığı araştırmalarda, *Ankebut* gazetesinin eldeki son sayısının 128 Nolu gazete olduğunu ve 17 Mart 1923 tarihinde Larnaka’da basıldığını belirtmektedir.⁵⁸

Derviş Ali Remmal ve Mehmet Fikri ikilisinin Larnaka’dan Lefkoşa’ya taşınmaları ve *Hakikat* gazetesini kurlmaları, *Ankebut*’un kapanmasına yol açmıştır.⁵⁹

İrşad: 1 Haziran 1920 tarihinde yayımlanmaya başlayan, *İrşad* dergisi’nin sahibi Orundalizâde Abdülhamid’dir.⁶⁰

İrşad dergisi ile ilgili Yüksek Lisans çalışması bulunan ve araştırması kitap olarak basılan Yrd. Doç.Dr. Meral Demiryürek, dergi’nin 21 sayısının KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde 1,6,7 ve 9’ncü sayılarının ise Dr. Erol Kufi’de bulunduğunu belirtmektedir.⁶¹

İrşad dergisi, Başyazar Mehmet Nazım Bey’in 19 Nisan 1922 tarihinde Mısır’a gitmesiyle kapanmıştır.⁶²

⁵⁶ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.68-69,72

⁵⁷ İngiliz Yönetiminin başladığı yıllarda Kıbrıs’ta yayımlanmaya başlayan “**Cyprus Blue Book**”, *Ada*’da yayımlanan gazeteler hakkında bilgi vermekteydi. Bkz: Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.8

⁵⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.72

⁵⁹ Göş.yer

⁶⁰ Meral Demiryürek, *Kıbrıs Türk Basın Tarihinden İrşad Dergisi*,Deniz Plaza Yayınları, İstanbul 2007, s.14

⁶¹ Meral Demiryürek,*a.g.e.*, s.10

⁶² Meral Demiryürek,*a.g.e.*, s.24

Hakikat: 1923 tarihinde yayımlanmaya başlayan Hakikat gazetesi'nin sahibi Derviş Ali Remmal'dir.

Eski Türkçe, yeni Türkçe ve İngilizce olarak karışık bir şekilde yayım yapmış ve yayım yaşamı on-onbeş yıl sürmüştür.⁶³

Hakikat gazetesi, 1928 tarihindeki harf inkılâbından sonra Arapça ve Lâtince harfler ile yayımlanmıştır.⁶⁴ Cemalettin Ünlü, gazete'nin 1930 ve 1932 tarihleri arasındaki ciltlerinin K.K.T.C. Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.⁶⁵

Hakikat gazetesi, 1932 tarihinde kapanmıştır.⁶⁶

1.1.1.2.Kıbrıs Rum Gazeteleri

Gerek Türk İstiklâl Savaşı öncesi ve gerekse Türk İstiklâl Savaşı sırasındaki yayım politikalarıyla, Ada'da yaşamakta olan Kıbrıs Rum halkının Türk Milli Mücadelesine karşı kendi Anavatanları yanında savaşa katılımlarına ivme kazandıran belli başlı Rum gazeteleri'nin yaptıkları yayımlara ulaşabilmek için çağdaş araştırmalardan faydalanıldı.

Fonitis Kipru: Stasinós⁶⁷ adlı Rum gazetesi'nin devamı olarak 13 Ocak 1884 tarihinde yayım hayatına başlayan **Fonitis Kipru**, (Kıbrıs'ın Sesi)⁶⁸ **G.Nikopoulos** tarafından Lefkoşa'da yayımlanmaya başlamıştır.⁶⁹

⁶³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.73-74

⁶⁴ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XX

⁶⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.73-74

⁶⁶ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.XX

⁶⁷ 1 Ocak 1882 tarihinde yayına başlayan Stasinós gazetesi, 29 Kasım 1883 tarihinde ise kapanmıştır. Basım yeri Larnaka olan gazete, 97 sayıdan oluşmuş, 98'nci sayıdan itibaren **Fonitis Kipru** adını almıştır. Bkz: Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.231

⁶⁸ Gös. yer

⁶⁹ Gös. yer

Haftalık olarak çıkan gazete⁷⁰, 2000 sayının üzerinde yayımlanarak 1927 tarihinde kapanmıştır.⁷¹

Evagoras: Evagoras, Kıbrıslı Rumların en eski gazetelerinden birisidir. 14 Mart 1890 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Adını, mitolojik bir kahraman olan Evagoras'tan alan gazete'nin kurucusu **M.Katalonos** olup, yayımlandığı yer Lefkoşa'dır.⁷²

Evagoras gazetesi, 10 Temmuz 1905 tarihli sayısı ile yayın hayatından çekilmiştir.⁷³

Neon Ethnos: Kıbrıs'ta yayımlanan en eski Rumca gazetelerden birisi olan **Neon Ethnos**(Yeni Ulus)'un Yazı İşleri Müdürü **K.Mesougidis**'tir.

Haftalık olarak Larnaka'da yayımlanan gazete'nin yayım tarihi, Kıbrıs hakkında araştırmalar yapan **Claude Delavel Cobham**'a göre 20 Eylül 1893'tür.⁷⁴

Cemalettin Ünlü, **Neon Ethnos** gazetesi'nin, K.K.T.C. Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan ciltlerinin 1927 tarihinden itibaren başladığını belirtmektedir.⁷⁵

Kipriyakos Filaks: Haftalık olarak çıkan **Kipriyakos Filaks** (Kıbrıs'ın Savunucusu) gazetesi'nin yayımlanış tarihi 3 Kasım 1906'dır.

Gazete'nin sahibi ise, **Konstantinos A.Konstanidis**'tir.⁷⁶

Basıldığı yer Lefkoşa'dır.⁷⁷

⁷⁰ Gös. yer

⁷¹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.237-238

⁷² Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.44

⁷³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.239-240

⁷⁴ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.240

⁷⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.242

⁷⁶ Gös.yer

⁷⁷ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.232

Yayın hayatı yirmi yıla yakın süren gazete, 1924'lerde el ve ad değiştirerek **Neos Kipriyakos Filaks** ismini almıştır.⁷⁸

Elefteria: 26 Mayıs 1906 tarihinde basılmaya başlayan **Elefteria** (Özgürlük) gazetesi'nin basıldığı yer Lefkoşa'dır.⁷⁹ Yazı işleri sorumlusu **Kiros Th.Stavrinidis**'tir.⁸⁰ Gazete 15 Temmuz 1974 tarihinde düzenlenen EOKA darbesinden sonra kapatılmıştır.⁸¹

1.1.2.Arşiv Belgeleri

1.1.2.1.Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Yıldız Perakende Hariciye, (Y.PRK. HR.) Dosya No 4, Gömlek No 22 . Ada'da çıkarılan ilk Türkçe gazete olan *Ümid*'in kapatılması amacıyla Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye başvurusu konu edilmektedir. Birinci bölümde kullanılmıştır.

Yıldız Perakende Adliye ve Mezahib Mezareti Maruzatı (Y.PRK.AZN) Dosya No 6, Gömlek No 54. Ada'da yayımlanmakta olan Rum gazetelerine karşı, Türk gazeteleri'nin vermiş olduğu cevaplar ve bu durumun Kıbrıslı Türk yöneticiler tarafından Osmanlı Devleti'ne bildirilmesini içermektedir. Birinci bölümde kullanılmıştır.

Dosya Usulü İrade Tasnifi (İ.DUİT) Dosya No 118, Gömlek No 160. İzmir'in işgalinden bahsetmektedir ve üçüncü bölümde kullanılmıştır.

Mühimme Defterleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan defterlerden bir grup olan Mühimme Defterleri, Divan-ı Humayun'da alınan kararların yer aldığı defterlerdir.

⁷⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.243

⁷⁹ Gös.yer

⁸⁰ Gös.yer

⁸¹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.246

Burada Kıbrıs ile ilgili bazı kararlar bulunmaktadır.⁸²

BOA, Mühimme Defterleri, nr.8, s.9, h.117. Lefkoşa'nın fethi ile ilgili hazırlıkları içermektedir.

BOA, Mühimme Defterleri, nr.19, s.334, h.669. Kıbrıs'ın iskânı ile ilgili 1572 tarihli sürgün hükmüdür.

BOA, Mühimme Defterleri, nr.10, s.246, h.378.İskân ile ilgili hükümleri içermektedir.

BOA, Mühime Defterleri, nr.10, s.246, h.379.İskân ile ilgili hükümleri içerir.

BOA, Mühimme Defterleri, nr.19, s.337, h.671.Ada'daki iskân sürecinin adaletli bir şekilde işlemesi ile ilgili bir hükümdür.

BOA, Mühimme Defterleri, nr.12, s.641, h.1215.Ada'ya iskan edilen halka arazi ve malların adaletli bir şekilde dağıtılmasıyla ilgili hükümdür.

1.1.2.2.Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 272 12 49 97 36: Halil isimli bir Türk'ün 1926 tarihinde Ada'daki Türk konsoloslughuna yaptığı müracaattan bahsetmektedir.

BCA, 272 12 49 97 26: Türkiye'ye göç eden Mehmet Ali Hüseyin isimli şahsın aslında Türk vatandaşı olduğundan bahsetmektedir.

BCA, 030 18 01 016 77 6: Kıbrıslı Türklere arazi tahsisi ile ilgili bilgileri içermektedir.

BCA, 272 12 50 105 2: Kıbrıslı milliyetçilerden Hasan oğlu İbrahim'in iskânı hakkında bilgi vermektedir.

⁸² Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Belli Başlı Antikiteleleri*, M.Fikri Matbaası, İstanbul 1939,s.60-93

BCA, 272 14 78 42 8: Ada'dan göç eden Türkler için harcanan paranın yeterli olmadığı, 15 İngiliz lirasına daha ihtiyaç bulunduğu belirtilmektedir.

1.1.3.Gazeteler

Söz gazetesi, 10 Kanun-ı evvel (Aralık) 1921, No: 112, s.1 “*Damad Ferid'in İngiltere ile Akdettiği Muahedename*” başlıklı haberde, Damad Ferid Paşa ile İngiltere hükümeti arasında, 2 Eylül 1919 tarihinde yapılan antlaşma neticesinde, Osmanlı Devleti'nin İngiltere'nin yönetimi altına gireceğinden bahsediliyordu.

Ankebut gazetesi, 7 Nisan 1923, No: 131, s.1. “*Heyet-i vekilemiz tarafından tertib olunan ve bizi Anavatanımız Türkiye'den ayıran madde şudur*” başlıklı haberde Lozan Antlaşması'ndan Türk heyetinin Kıbrıs ile ilgili imzaladığı hükümler ele alınıyor ve bu durumun Misak-ı Milliye uymadığı kaydediliyordu.

Ankebut gazetesi, 21 Nisan 1923, No: 123, s.2. “*İsmet Paşa ile harbeson*” başlıklı haberde, İsmet Paşa ister İstanbul'da ister Lozan'da olsun, Türkiye'nin bir konferansa hazır olduğunu belirtiyordu.

Ankebut gazetesi, 28 Nisan 1923, No:134, s.2. “*Müteferrik Haberler*” başlığıyla verilen haberde, Eski Sultan Vahdeddin'in Mısır yoluyla Kıbrıs'a geleceği ve burada ikamet edeceği belirtiliyordu.

Ankebut gazetesi, 5 Mayıs 1923, No:135, s.3. “*Meclis-i Kavanin*” başlığı altında geçen haberde, Yunan ordusunun İzmir'i işgali sırasında meydana getirdiği hasarın müttefik kuvvetler tarafından açıklanması yer alıyordu.

Hakikat gazetesi, 4 Ağustos 1923, No: 146, s.1. “*Magosa'da Sulh Şenlikleri*” başlığıyla verilen haberde, Lozan Antlaşması ile Yunanistan'ın hayallerinin gerçekleşmediği belirtiliyordu.

Vatan gazetesi, 24 Haziran 1924, No: 257, s.4. “*Bab-ı Ali’de Bir Hadise*” başlığı ile verilen haberde, Kıbrıs’tan Türkiye’ye göç eden Türkler gibi, Anadolu’daki Rumların Yunanistan’a göç edebilmek için komisyon’a müracaat ettikleri belirtiliyordu.

Cumhuriyet gazetesi, 21 Şubat 1972, No: 17077, s.4. “*Bağımsızlığa Kadar Türk-Kıbrıs İlişkileri’nin Tarihi II*” başlıklı makalede, Atatürk’ün Kıbrıs’ı Türkiye’ye katmak istemesi üzerinde durulmuş bu durumun bir sohbet esnasında Atatürk’ün yanında bulunan Kıbrıslı Türkler’e aktardığı belirtilmiştir.

Kıbrıs gazetesi, 15 Aralık 1993, s.8. “*İngiliz Yönetimi Günlerinden Beri Kıbrıs’a Yerleşen veya Yerleştirilen Göçmen ve Sığınmacılar II*” başlıklı makalede, I.Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı Devletine isyan eden Ermeniler’in Fransa ve İngiltere tarafından Kıbrıs’a yerleştirilmek istenmelerinden bahsedilmektedir.

Milliyet gazetesi, 11 Temmuz 1981, No:12104, s.7. “*Ermeni dosyası*” başlıklı araştırmada, Ermeniler’e verilen dış destek konu edilmektedir.

1.1.4.Dergi

İrşad dergisi, 1 Şubat 1921, No:9, s.132–135. “*Anadolu ve İstikbal*” başlıklı makalede, Türk milleti’nin vatanını savunmadaki kararlılığı anlatılıyordu.

İrşad dergisi, 1 Mart 1921, No:10, s.154–155. “*Lord Derby’nin Beyanati*” başlığıyla verilen makalede, Mustafa Kemal Paşa’nın başlatmış olduğu başkaldırı hareketinin haklılığı ortaya konulmuştur.

İrşad dergisi, 1 Eylül 1921, No:16, s.244–247. “*Anadolu Harbine Karşı Vazife-i Milliyemiz Nedir?*” başlıklı makalede, Türk İstiklâl Savaşının bütün Türk milletinin kavgası olduğu belirtilmiştir.

Aynı tarihli dergide yayımlanan “*Yunan ve Türk*” başlıklı makalede ise, Sakarya Muharebesi’nde Yunanlıların mağlup edilmesi konu edilmiştir. s.254–255

1.1.5.Hatırat

Cemil Örgen’in “*Bayrağım Kıbrıs Dağlarında*” adını taşıyan hatıratı Kıbrıs ve Türk İstiklâl Savaşı Döneminde Kıbrıs konularında araştırmamız için faydalı olmuştur.⁸³

1.2.ARAŞTIRMA ESERLER

Türk İstiklâl Savaşı sürecinde Kıbrıs’ın durumunu inceleyen ulaşabildiğimiz Yüksek Lisans ve Doktora tezleri’nde konu ya bütünlüklü olarak ele alınmamış ve konuya bölüm ve alt başlık halinde çalışma içerisinde sınırlı şekilde yer verilmiş, veyahut konu başının temel alındığı bir araştırma içerisinde çalışılmıştır.

Havva Arslan tarafından Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlanan *İngiliz Sömürge Yönetiminde Kıbrıs Türk Basını: Söz Gazetesi Örneği (1921-1946)* başlıklı Yüksek Lisans tezi, dönemin anlaşılmasında önemli bir kaynak olan Söz gazetesine yer vermiş, “*Kıbrıs Türkleri ve Anadolu Arasındaki İlişki*” başlığıyla ise, Anadolu’ya yapılan maddi-manevi yardımlar hakkında bilgi vermiştir.⁸⁴

Erdal Yurdakul’un *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkilâplarının Kıbrıs’ta Uygulanması* başlıklı Doktora tezinde ise, Türk İstiklâl Savaşı’nın yansımaları, Anadolu’ya yapılan yardımlar ve Türk İstiklâl Savaşı’na katılan Kıbrıslı Türklerin isimleri dördüncü bölümde ele alınmıştır.⁸⁵

⁸³ Cemil Örgen, *Bayrağım Kıbrıs Dağlarında*, Resimli Posta Matbaası, Ankara 1964, s.22

⁸⁴ Havva Arslan, *a.g.t.*, s.16-21

⁸⁵ Erdal Yurdakul, *a.g.t.*, s.44-66

Mehmet Ali Galip Alçitepe tarafından Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan *Kıbrıs Türk Kamuoyu ve Türkiye-Kıbrıs İlişkileri(1919-1960)* başlıklı Doktora tezi, araştırma konumuz hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir.

Bu çalışmada Kıbrıs'ın Türk İstiklâl Savaşı sürecindeki durumu derli toplu bir şekilde ele alınmış, dönemin aydınlatılmasında en önemli birinci el kaynaklardan olan Doğru Yol ve Söz gazetelerinin orijinal sayılarından faydalanılmıştır.⁸⁶

Necati Ulunay Ucuşsatar'ın Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde hazırladığı *Türk İstiklâl Harbinin Menşei ve Esasları* başlıklı Doktora tezi ise, çeşitli Türk devletlerinin muharebe esaslarını incelemiş, Türk milletinin ölüm kalım mücadelesi olarak nitelendirilen Türk İstiklâl Savaşı ile ilgili vermiş olduğu bilgiler araştırma için faydalı olmuştur.⁸⁷

1.2.1.Kitaplar

Sabahattin İsmail ve Ergin Birinci'nin ortak olarak kaleme aldıkları *Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri* isimli eserde ilk iki bölüm Kıbrıslı Türklerin Türk İstiklâl Savaşı'na bakışlarına ve savaşa katılan Kıbrıslı Türklerin isimlerine ayrılmıştır.⁸⁸

Ele aldığımız çalışmada kullandığımız diğer bir eser, Ulvi Keser'in Kıbrıs 1914-1923, *Fransız Ermeni Kampları, İngiliz Esir Kampları ve Atatürkçü Kıbrıs Türkü* başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmanın üçüncü bölümünde sırasıyla, Anavatan'a

⁸⁶ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.47-73

⁸⁷ Necati Ulunay Ucuşsatar, *Türk İstiklâl Harbinin Menşei ve Esasları*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1993, s.235

⁸⁸ Sabahattin İsmail-Ergin Birinci, *Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1919-1938)*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Basım yeri yok, 1989, s.20-90

yardım kampanyaları ve Türk İstiklâl Savaşı'na katılan Kıbrıslı Türkler ayrıntılı olarak işlenmiştir.⁸⁹

Bundan başka Sabahattin İsmail'in konumuz açısından önemli olan iki bildirisinin yer aldığı kitap Lefkoşa'da yayımlanmıştır. Burada, bazı Rum gazetelerinden yapılan Türkçe tercümeleler vardır.⁹⁰

Türk İstiklâl Savaşı döneminde Kıbrıs'ta yayımlanan ve Yrd. Doç.Dr.Meral Demiryürek tarafından Yakın Doğu Üniversitesi'nde Yüksek Lisans çalışması olarak hazırlanan ve basılan *Kıbrıs Türk Basın Tarihinden İrşad Dergisi*, Kıbrıs Türk Milli Arşivi'nde bulunan 21 adet derginin Türkçeye çevrilmesi açısından önemli bir yer tutar.⁹¹

Cemalettin Ünlü'nün *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)* isimli eseri ise, Ada'da İngiliz yönetiminin başlamasından 1980'li yıllara gelinceye dek Kıbrıs Türk ve Rum basını hakkında bilgi vermiş, Milli Mücadele esnasında çıkan Türk gazetelerinden pasajlar aktararak halk üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olmuştur.⁹²

1.2.2.Makaleler

Beria Remzi Özoran'ın "*İstiklâl Harbi Sırasında Kıbrıs Türkünün Anavatan'a Yardım Kampanyası*" ve Mesut Çapa'nın "*Bulgaristan ve Kıbrıs Türklerinin Anadolu'ya Yardımları*" başlıklı makaleleri, konumuz bakımından

⁸⁹ Ulvi Keser, Kıbrıs 1914–1923, *Fransız Ermeni Kampları, İngiliz Esir Kampları ve Atatürkçü Kıbrıs Türkleri*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları–17, Lefkoşa tarih yok, s.107–129,169–174

⁹⁰ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP) Yayınları, Lefkoşa 1998, s.17,25,40,59-72

⁹¹ Meral Demiryürek, *a.g.e.*,s.60-284

⁹² Doğru Yol, Söz ve Ankebut gazetelerinin Milli Mücadele hakkındaki yayınları için bkz: Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*,s.52-60

önemli bilgiler içermektedir.⁹³ Söz gazetesi Başyazarı Mehmet Remzi Bey'in kızı olan Beria Remzi Özorun'un "*Kıbrıs Türkü ve Rum Tahrikleri*", "*İstiklâl Savaşı ve Kıbrıs*" ve "*Anadolu Kurtuluş Savaşı Yıllarında Kıbrıs'ta Türk Basını*" başlıklı makaleleri ise konumuz bakımından aydınlatıcı bilgiler vermektedir.⁹⁴

Engin Berber'in, Kıbrıslı Rumların Anadolu'da bulunan Yunan ordusuna yaptıkları yardımlar hakkında ayrıntılı bilgiler veren, Kıbrıs Rum gazeteleri ve Yunan Devlet Arşivi'nden elde edilen belgelerle desteklenen, "*Türk Kurtuluş Savaşı'nda Yunanistan'a Kıbrıs'tan Gelen Destek*" başlıklı makalesi, Kıbrıslı Rumların, Anadolu'da sürmekte olan savaş üzerindeki etkilerinin incelenmesi açısından önemlidir.⁹⁵

Ali Nesim'in "Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkilâpları" başlıklı makalesi, Türk İstiklâl Savaşı döneminde Kıbrıslı Türklerin vermiş oldukları mücadeleye değinmiş, Doğru Yol ve Söz gazetelerinden pasajlar vermiştir.⁹⁶

1.2.3.Bazı Eserlerde Yer Alan Pasajlar

Sabahattin İsmail'in *1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu (İç Etkenler)* isimli eserinde Kıbrıs Türk basınına hem Milli Mücadele öncesi, hem Milli Mücadele sırasında olmak üzere değinilmiştir.⁹⁷

⁹³ Beria Remzi Özorun, "İstiklâl Harbi Sırasında Kıbrıs Türkü'nün Anavatan'a Yardım Kampanyası", *Türk Kültürü*, Cilt No9, Sayı 106, Ankara 1971, s.823-832 ; Mesut Çapa, "Bulgaristan ve Kıbrıs Türkleri'nin Anadolu'ya Yardımları", *Türk Kültürü*, Cilt No XXXVII, Sayı 320, Ankara 1989, s.726-732

⁹⁴ Beria Remzi Özorun, "Kıbrıs Türkü ve Rum Tahrikleri", *Türk Kültürü*, Cilt No VIII, Sayı 89, Ankara 1970, s.333-335; Beria Remzi Özorun, "İstiklâl Savaşı ve Kıbrıs", *Türk Kültürü*, Cilt No III, sayı 35, Ankara 1965, s.844-851; Beria Remzi Özorun, "*Anadolu Kurtuluş.....*",s.910-951.

⁹⁵ Engin Berber, "Türk Kurtuluş Savaşı'nda Yunanistan'a Kıbrıs'tan Gelen Destek", *I.Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu, Bildiriler*, Lefke 2001, s.51-66

⁹⁶ Ali Nesim, "Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkilâpları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt No V, Sayı 14, Ankara 1989, s.318-321

⁹⁷ Sabahattin İsmail, *1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu(İç Etkenler)*, KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986,s.48-49

Sabahattin İsmail'in bir başka çalışmasında Türk İstiklâl Savaşı döneminde Anadolu'ya yardım amacıyla kurulan örgütlenmeler hakkında kısaca bilgi verilmiştir.⁹⁸ Ahmet Gazioğlu ise, *Enosis Çemberinde Türkler, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı I*, adlı eserinde Türk İstiklâl Savaşı dönemi ve Kıbrıs'a yansısıyla ilgili kısa bir değerlendirme yapmaktadır.⁹⁹ Şükrü Sina Gürel'in *Kıbrıs Tarihi(1878–1960) Koloniyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika I* adlı eseri, Türk İstiklâl Savaşında Kıbrıs Türk halkının durumunu, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı Yıllarında Kıbrıs Türk Toplumunu alt başlığı'nda ele almıştır. Ayrıca, Lozan Antlaşması sonrası Kıbrıs'ın durumu ve göçler hakkında kısaca bilgi verilmiştir.¹⁰⁰

Doç.Dr. Mehmet Demiryürek'in "Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Türkiye'ye Göç (1923-1926)" başlıklı *Toplumsal Tarih* dergisinde yayımlanan makalesi, Lozan sonrası Kıbrıs'ın durumu ile ilgili bilgi vermektedir.¹⁰¹ Ahmet Gazioğlu'nun *İngiltere İdaresinde Kıbrıs, Statü ve Anayasa Meselesi* adlı çalışması ve Şükrü Torun'un *Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Arasında Kıbrıs'ın Politik Durumu* adlı eserleri ise , Lozan sonrası Kıbrıs'ın durumu ve Türkiye ile ilişkisi hakkında bizleri aydınlatmaktadır.¹⁰² Reşat Akar'ın *Atatürkçü Kıbrıs Türkleri* adlı eseri konuya değinmiş, İzmir'in kurtarılmasının Kıbrıs'taki yankıları Dr. Fazıl Küçük'ün ağzından ayrıntılı olarak verilmiştir.¹⁰³

⁹⁸ Örneğin Remzi Okan'ın, Doğru Yol Gazetesinde 15.3.1920'de yayımlanan yazısında şöyle denilmektedir: "Harb-i Umumi'nin iktisadi tazyikatı altında biz de inlemekte isek de, bu mukabit ve muhacir kardeşlerimize din ve vatan için ibadet olmak üzere yardıma koşmalı, hak yoluna oruç tutarak o günkü yiyeceğimizi bu hayırlı maksada hasretmeliyiz" Bkz: Sabahattin İsmail, *İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını, Sayı:5, Lefkoşa Tarih yok, s.260

⁹⁹ Ahmet Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı I*, 2.Baskı, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP) yayınları, Lefkoşa 2000, s.189-192

¹⁰⁰ Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Koloniyalizm, Ulusçuluk ve Uluslar arası Politika I*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1984, s.161-187, 109-113

¹⁰¹ Mehmet Demiryürek, "Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Türkiye'ye Göç (1923-1926)", *Toplumsal Tarih*, Cilt No 19, Sayı 115, İstanbul 2003, s.90-93

¹⁰² Ahmet Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs, Statü ve Anayasa Meseleleri*, Ekin Basımevi, İstanbul 1960, s.31-33; Şükrü Torun, *Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında Kıbrıs'ın Politik Durumu*, Gazeteciler Matbaası, İstanbul 1956, s.48-50

¹⁰³ İzmir'in düşman işgalinden kurtarıldığı günlerde lise öğrencisi olan Fazıl Küçük, tüm baskılara rağmen bu haberin bir miting düzenlenerek kutlandığını belirtmektedir. Bkz: Reşat Akar, *Atatürkçü Kıbrıs Türkleri*, İleri Matbaacılık, İstanbul 1981, s.13

Nazım Beratlı, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi* isimli eserinin üçüncü cildinde araştırma konumuza kısaca değinmiş, önce Doğru Yol sonra Söz gazeteleriyle, Türk İstiklâl Savaşı'nın Kıbrıs Türk halkına nasıl yansıdığını ortaya koymuştur. Ancak ilgili bölümde, milliyetçiliğin daha çok Kıbrıslı Türkler üzerindeki etkisi irdelenmiş, çeşitli araştırmacıların konu üzerindeki yorumlarına yer verilmiştir.¹⁰⁴ Halil AYTEKİN *Kıbrıs'ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı* isimli eserinde Türk İstiklâl Savaşı döneminde Kıbrıs Türk halkının Anadolu'ya yardımına değinmiş, bu kampanyalar hakkında kısaca bilgi vermiştir.¹⁰⁵ Prof.Dr.Salâhi Sonyel'in "*İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878-1960)*" başlıklı makalesi, Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine geçişinden, Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetine kadar olan süreci incelemiş, Kıbrıslı Türklerin Türk Kurtuluş Savaşı sırasındaki ve Lozan Antlaşması'ndan sonraki durumlarını çeşitli alt başlıklarda ele almış, İngiliz arşiv belgeleri, gazeteler ve çağdaş araştırmalarla desteklemiştir.¹⁰⁶

2.METOD

Çalışmamızın amacı İstiklâl Savaşı'nın Kıbrıs Türkleri üzerine yansımalarını ve Anadolu'ya yapılan maddi-manevi yardımları ortaya çıkarmaktır. Bu çerçevede çalışma iki bölümde ele alınarak, araştırma birinci el kaynak olarak arşiv vesikaları ve çağdaş gazeteleri, çağdaş araştırma olarak da kitap ve makalelerden oluşmaktadır. Ankebut, Söz ve Hakikat gazetelerin'deki makaleler, Osmanlıca'dan Türkçe'ye çevrilmiş, birinci el kaynaklar ve çağdaş araştırmalardan yapılan alıntılar ana metinde veya dipnotlarda kullanılarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

¹⁰⁴ Nazım Beratlı, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi, İngiliz Dönemi* Cilt 3, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1999,s.57-62

¹⁰⁵ ".....Anadolu'da askerlerimizin yaralarını sarmak, onların tedavi ve iaşelerini temin etmek bütün Müslümanlara farzdır. Ahval-i siyasiye dolayısı ile harbi bilfiil iştirak etmeyen bizim gibilerin mutlaka iane vermeleri lâzımdır...Arkasında gözleri yaşlı nişanlısını veya haremîni din ve vatanının selameti namına terk eden ve düşmanın ateş saçan güllerine göğüslerini siper yapan Mehmetçiklerin fedakârlıklarını takdir ettiğimiz ianelerimizle ispat etmeliyiz...."Bkz: Halil AYTEKİN, *Kıbrıs'ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.113

¹⁰⁶ Salâhi R.Sonyel, "*İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878-1960)*", *Bellekten*,Cilt No LIX, Sayı 224, Ankara 1995, s.173-174

3.KIBRIS TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Kıbrıs adası'nın adının ne anlama geldiği konusunda çeşitli rivayetler vardır.¹⁰⁷

Bunların en önemlilerini etimolojik sürece göre kısa cümlelerle örneklendirdik.

Kopher adı verilen kına çiçeğinden Kinros'un kızına, aşk tanrısı **Kipros**'tan bakır manasına gelen Cuprum'a kadar Kıbrıs adı birçok anlam içermiş, **Salamisya**, **Amatusya**, **Pafya** gibi önemli yerleşim birimlerinin isim olarak yakıştırıldığı bir yer olarak karşımıza çıkmıştır.¹⁰⁸ Sicilya ve Sardunya'dan sonra, Akdeniz'in üçüncü büyük Ada'sı olan Kıbrıs, kuzeydoğu Akdeniz'de 34°33' - 35°41' kuzey ve 32°17' - 34°35' doğu enlemleri arasında yer alır. Yüzölçümü 9283 km²'dir.¹⁰⁹ Ada'nın Türkiye'ye uzaklığı 40 mil, Yunanistan'a uzaklığı ise 1100 mildir.¹¹⁰

Stratejik, politik ve ticari açıdan çok önemli bir yerde bulunan Kıbrıs adası, Amerika'nın keşfiyle bu önemini bir dönem yitirmekle birlikte, İngiliz Başbakanı **Lord Beaconsfield**'in (**Benjamin Disraeli**) "*Kıbrıs, Batı Asya'nın anahtarıdır*"¹¹¹ sözü, Kıbrıs'ın stratejik önemi açısından anlamlıdır. Bunun yanı sıra Ada, petrol yüzünden çıkacak bir çatışmada depo görevini görmektedir.¹¹²

Ada'nın sahip olduğu bu jeopolitik önem, tarihte birçok devletin egemenliğine girmesine sebep olmuştur. Bu nedenle, MÖ 1450-1320 arasında

¹⁰⁷ Ata Atun, "Medeniyetler Mozaği Kıbrıs Adası'nın M.S.160 Yılından Günümüze Deniz ve Kara Haritalarında Yer Alan Coğrafi İsimleri", *II. Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu, Bildiriler*, Lefke 2003, s.90

¹⁰⁸ Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, 2.Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:49, Ankara 1977, s.13

¹⁰⁹ Halil Fikret Alasya, *a.g.e.*, s.13-14; Hüseyin Metin, *Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış*, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa 1959, s.11; Nasim Zia, *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Ada'da Kurulan İngiliz İdaresi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1975, s.1; Şükrü Torun, *a.g.e.*, s.7

¹¹⁰ Halil Fikret Alasya, *a.g.e.*, s.14; Şükrü Torun, *a.g.e.*, s.7

¹¹¹ Şükrü Torun, *a.g.e.*, s.8 ; M.Tevfik Tarkan, *Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:417, Ankara 1975, s.5

¹¹² İsmail Bozkurt, "Kıbrıs'ın Tarihine Toplu Bir Bakış" *AB ve Kıbrıs, Bugünü ve Geleceği haz:Eren Gündoğan*, İstanbul 2002, s.33

Mısırlılar, MÖ 1320-1265'te Hititler,¹¹³ MÖ 1265-1000'de yine Mısırlılar, MÖ 1000-709'da Fenikeliler, MÖ 709-669'da Asurlular, MÖ 669-588'de Bağımsız Krallıklar, MÖ 588-525'de yine Mısırlılar, MÖ 525-333'de Persler, MÖ 333-301'de yine Mısırlılar, MÖ 59¹¹⁴-MS395'de Romalılar tarafından idare edilmiştir.¹¹⁵ MS 395 yılında Roma İmparatorluğu, **Theodosius** tarafından ikiye ayrılınca Kıbrıs Doğu Roma yani Bizans'ın egemenlik sahasına düştü.¹¹⁶

Bizans hakimiyetinde iken, Arabistan'da İslâm Devleti'nin başında bulunan Ebubekir döneminde Kıbrıs'ı ele geçirmek amacıyla bir teşebbüste bulunuldu. (MS.632)¹¹⁷

Üçüncü Haçlı Seferi (1191) sırasında yakalandığı fırtına dolayısıyla Ada'ya çıkan İngiltere Kralı Aslan Yürekli **Richard**, nişanlısı ile kızkardeşine kötü davranan Bizans Valisi **İsaac Comnenus**'u tahttan indirdi.¹¹⁸ **Richard**, Kudüs'e yapmayı planladığı sefer için Ada'yı 100.000 bezant karşılığında **Templier** Şövalyelerine sattı.¹¹⁹ Ama **Templier** Şövalyeleri Ada'yı ellerinde tutamayacaklarını anlayınca İngiltere Kralı Richard'a iade ettiler (1192). **Richard** ise, sadakatine karşılık Ada'yı Kudüs Kralı olan **Guy de Lusignan**'a verdi. Kudüs Krallığını tahtın varisi **Sibly** ile

¹¹³ Bazı kaynaklarda Hititler, Eti Devleti olarak geçmektedir. Bkz:Nasim Zia, *a.g.e.*, s.2, Hüseyin Metin, *a.g.e.*,s.19

¹¹⁴ Afif Erzen, Ada'nın Romalılar'ın eline geçiş tarihini MÖ 53 olarak vermektedir. Bkz: Afif Erzen, "Kıbrıs Tarihine Bir Bakış", *Türk Kültürü*, Cilt No II, Sayı 20, Ankara 1964, s.17

¹¹⁵ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*,s.10

¹¹⁶ Nuri Çevikel, Kıbrıs, *Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası (1570-1878)*, 47 Numara Yayıncılık, İstanbul 2006, s.30; M.Tevfik Tarkan, *a.g.e.*, s.47

¹¹⁷ Hüseyin Metin, Kıbrıs'a Hz.Ebubekir döneminde bir saldırıda bulunulmasının gerçekçi olmadığını, donanmanın geliştirilmesinin Suriye, Filistin ve Mısır'ın ele geçirilmesiyle mümkün olduğunu belirtmekte, (Bkz: Hüseyin Metin, *a.g.e.*,s.75) Mithat Sertoğlu, Şehabettin Tekindağ ve Gülay Ögün gibi araştırmacılar ise, Kıbrıs'a yapılan ilk İslâm akınının Hz.Osman döneminde 648 tarihinde meydana geldiğini belirtmektedir. Bkz: Mithat Sertoğlu, "Kıbrıs ve Tarihi", *Resimli Tarih Mecmuası*, Cilt No VI, Sayı 62, İstanbul 1955, s.3643; Şehabettin Tekindağ, "Fetih Kadar Kıbrıs", *Bilgi Dergisi*, Cilt No XII, Sayı 133-134, İstanbul 1958, s.2; Gülay Ögün, "Kıbrıs'ta İslâm Hakimiyeti ve Selçuklular Zamanında Kıbrıs İle Ticaret İlişkileri", *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara 1995, s.29

¹¹⁸ Nuri Çevikel, *a.g.e.*, s.36-37; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev:Prof.Dr.Fikret Işıltan, 5.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.377

¹¹⁹ Hüseyin Metin, *a.g.e.*, s.95; Halil Fikret Alasya, *a.g.e.*, s.30

evlenerek elde eden **Guy**'ın, eşinin ölümünden sonra tahtta kalma hakkı reddedilmişti.¹²⁰

Ada'nın Lusignanlar döneminde bir ticaret merkezi olması Türkler, Araplar, Yahudiler, Süryaniler, Fransızlar ve İtalyanlar'ın Kıbrıs adası'na yerleşmesini sağladı.¹²¹ Lusignan yönetimindeki iç karışıklıklar üzerine Venedikliler **II. James**'i Kıbrıs Kralı ilan ettiler ve **Katerina Cornera** ile evlendirdiler. Böylece Kraliçe tahttan uzaklaştırılıp Ada yönetimi tam anlamıyla ele geçirilmiş oldu.¹²²

1489 tarihinde Ada'da başlayan Venedik yönetimiyle birlikte, halkın sorunlarıyla ilgilenilmemiş, Kıbrıs adası askeri bir üs olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹²³ İki kişiyi İstanbul'a gönderen Kıbrıslılar, Venediklilerden kurtarılmaları için Sultan II. Selim'e ricada bulunmuşlar,¹²⁴ Osmanlı Devleti fetih öncesi yerli halka güvence vermiştir.¹²⁵

Kıbrıs'ın fethi II. Selim'in içkiye düşkünlüğü ile ilişkilendirilmeye çalışılsa dahi,¹²⁶ Ada'nın fethinin siyasi, iktisadi ve dini sebepleri vardı.¹²⁷ Lalâ Mustafa Paşa 9 Eylül 1570 tarihinde 51 günlük bir kuşatma neticesinde Lefkoşa'yı fethetti.¹²⁸ Mağusa şehrinin fethedilmesiyle, Kıbrıs Osmanlı Devleti'nin eline geçmiş oldu.¹²⁹ Fetihle birlikte, Sultan II. Selim yayımlandığı bir hatt-ı hümayun ile yerli halka iyi

¹²⁰ Nuri Çevikel, *a.g.e.*, s.37, dipnot 9

¹²¹ Abdülkadir Yuvalı, "Selçuklular Döneminde Kıbrıs'ın Anadolu İle Siyasi ve Ticari İlişkileri", *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarın Uluslar arası Sempozyumu*, Ankara 1995, s.38

¹²² Ahmet C.Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878)*, 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP) Yayınları, Lefkoşa 1994, s.5-7

¹²³ Nuri Çevikel, *a.g.e.*, s.43; Şehabettin Tekindağ, *a.g.m.*, s.4

¹²⁴ Ahmet C.Gazioğlu, *a.g.e.*, s.10; Nuri Çevikel, *a.g.e.*, s.44 ; Şükrü Torun, *a.g.e.*, s.17

¹²⁵ Bekir Kütükoğlu, "Kıbrıs'ın fethi", *Bilgi Dergisi*, Cilt No XII, Sayı 133-134, İstanbul 1958, s.4

¹²⁶ Nuri Çevikel, *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası*, 147 Numara Yayıncılık, İstanbul 2006, s.87; Stanford Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye İçev.Mehmet Harmancı*, 2.baskı, E Yayınları, İstanbul 1994, s.247

¹²⁷ Halil İnalıcık, "Kıbrıs Fethinin Tarih Manası", *Kıbrıs ve Türkler*, Cilt No III, Sayı B2, Ankara 1964, s.21; Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Belli Başlı....*, s.22

¹²⁸ "Bugün begayetullah teâli Tuzlaya ordu gelip, toplar çıkarılıp, kale Lefkoşe'nin fethine niyet olundu", *Bkz: BOA, Mühime Defteri*, nr.8, s.9, h.117

¹²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi III*, 6.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, tarih yok, s.14. Kıbrıs'ın fethi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Ahmet C.Gazioğlu, *a.g.e.*, s.35-88; Hüseyin Metin, *a.g.e.*, s.127-132; Halil Fikret Alasya, *a.g.e.*, s.27-52 ; Mehmet Ali Gökberk, "Kıbrıs Seferine Ait Resmi Vesikalar", *Bilgi Dergisi*, Cilt No XII, Sayı No 133-134, İstanbul 1958, s.8-10

davranılmasını, yaşanacak kötü bir olayın ağır şekilde cezalandırılacağını belirtmekteydi.¹³⁰ Ada'nın şenlendirilmesine yönelik çalışmalarda yapıldı ve 1572 tarihli sürgün hükmüyle¹³¹ Ada'ya Aksaray, Beyşehir, Seydişehir, Endügi, Develihisar, Ürgüp, Koçhisar, Niğde, Bor, Iğın, İshaklı ve Akşehir'den toplam 1689 aile göç ettirilmiştir. Ada'ya göç ettirilecek hane sayısı ise, 5720 idi.¹³² Meğri Kadısı iskân üzerine memur edilmiş,¹³³ Kıbrıs Beylerbeyi, Kadısı ve Defterdarına gönderilen hükümde ise, halka dağıtılacak arazide adil olunması gerektiği üzerinde durulmuştur.¹³⁴ 28 Mart 1821 tarihinde başlayan III. Mora isyanı¹³⁵ sonucunda bağımsız Yunan devleti ortaya çıkmıştır.¹³⁶ İsyân sırasında Kıbrıs'tan 132 silahlı Rum Mora'ya gönderilmiştir.¹³⁷ Kıbrıs'ta **Feseus'un**¹³⁸ önderliğindeki isyan hareketini haber alan Vali Küçük Mehmet, Başpiskopos **Kipriyanos**, Baf, Tuzla ve Girne metropolitleri ile bazı Rumları idam ettirmiştir.¹³⁹ 19.yy sonlarına doğru ise, Ada Kıbrıslı Rumların istedikleri gibi Osmanlı Devleti'nin elinden çıkacak, ancak Yunanistan'ın değil, İngiltere'nin eline geçecektir.

¹³⁰ Sabahattin Özel, “Birinci Dünya ve Milli Kurtuluş Savaşları ile Sonrasında Kıbrıs Türklerinin Genel Durumu” *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, Tarih ve Tabiat Vakfı*, hrz:A.Ahmetbeyoğlu, E.Afyoncu, İstanbul 2001, s.159; Vergi H.Bedevi, “Kıbrıs'ın Anadolu İle İlgisi”, *Kıbrıs'ın Tarih Boyunca Anadolu İle İlgisi*, Lefkoşa 1962, s.11; Şükrü Sina Gürel, *a.g.e.I.*,s.12

¹³¹ BOA, *Mühime Defteri*, nr.19, s.334, h.669. Kıbrıs'a İskan İle Alakalı diğer hükümler hakkında bkz: *BOA Mühime Defteri*, nr.10, s.246, h.378; Halil İnalçık, “Kıbrıs'ta Türk İdaresi Altında Nüfus”, *Kıbrıs Ve Türkler*, Cilt No III, Sayı B2, Ankara 1964, s.28-29; Şenol Çelik, “Türk Fethi Sonrasında Kıbrıs Adasına Yönelik İskân Çalışmaları”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Cilt No 27/I, Harvard Üniversitesi 2003, s.278

¹³² Cengiz Orhonlu, “Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi (1570-1580)”, *Türk Kültürü*, Cilt No XII, Sayı 139-140-141, Ankara 1974, s.334-335; Akif Erdoğan, “Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi ve İlk İskân Teşebbüsü”, *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını Uluslararası Sempozyumu*, Ankara 1995, s.47

¹³³ BOA, *Mühime Defteri*, nr.19, s.337, h.671.

¹³⁴ BOA, *Mühime Defteri*, nr.12, s.641, h.1215. Aynı adilâne yaklaşım Türk ve Venedik vergi sistemlerinde ortaya çıkmaktaydı. Bkz: Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi I*, Halkın Sesi Ltd, Lefkoşa 1974, s.18

¹³⁵ Nurettin Türsan, *Yunan Sorunu*, 3.Baskı, Ankara 187, s.69

¹³⁶ Şükrü Sina Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993, s.28-29; Süleyman Kocabaş, *Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadeleleri*, Bayrak Matbacılık, İstanbul 1984, s.77-83

¹³⁷ Sabahattin İsmail, *1571'den Kuzey Kıbrıs.....*,s.48-49

¹³⁸ Teofilos Theseus ve kardeşi Nikolas Theseus 1830 tarihinde Osmanlı ordusuna karşı savaşan Yunan ordusunda Korgeneral rütbesiyle bulunmaktaydılar. Bkz: Oktay Öksüzöğlü, *Dünyüyle Bugünüyle Kıbrıs Türkleri*, Hamle Basın Yayın Organizasyon ve Dış Tic.Ltd.Şti., İstanbul 2003, s.45

¹³⁹ Halil Fikret Alasya, “Kıbrıs'ta 1821 isyanını Tertipleyenler”, *Türk Kültürü*, Cilt No VII, Sayı 87, Ankara 1970, s.207

İngiltere, kuvvet yoluyla Kıbrıs'a sahip olmayı planlarken son anda bundan vazgeçti ve stratejik planlara göre hareket edilmiştir.¹⁴⁰

Büyükelçi Layard'ın 25 Mayıs'ta Padişah ile görüşmesinden bir gün sonra 26 Mayıs akşamı saat 20:00'de, antlaşma imzalanmıştır.¹⁴¹ 4 Haziran Salı günü akşam 21:00'de imzalanan antlaşma¹⁴² ile de Kıbrıs'ın hukuken Osmanlı Devletine ait olmaya devam edeceği belirtilmiştir.¹⁴³

1 Temmuz tarihli ilâve antlaşmanın 6. maddesi de bunu kanıtlıyordu.¹⁴⁴

4.ANA HATLARIYLA TÜRK İSTİKLAL SAVAŞI

Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'dan oluşan İttifak devletleri safında I.Dünya savaşına dahil olan Osmanlı Devleti, başlangıçta İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya'dan oluşan ancak 1917 tarihli Bolşevik devrimi nedeniyle bu devletin savaştan çekilmesiyle sonuçlanan ve yerini ABD'nin aldığı¹⁴⁵ İtilaf Devletleri grubuna mağlup olarak antlaşma imzalamasının yollarını aramaya başlamıştır. General **Charles Townshend**'in çabaları olumlu sonuç vermiş ve mütareke imzalanmasının yolu açılmıştır.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Ahmet C.Gazioğlu, İngiliz İdaresinde....., s.10 ; Salâhi R.Sonyel, "İngiltere Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Göre Osmanlı Padişahı Abdülhamit 48 Saat İçinde Kıbrıs'ı İngilizlere Nasıl Kiraladı?" *Belleten*, Cilt No XLII, Sayı 168, Ankara 1978, s.728

¹⁴¹ Ercümen Kuran, "Kıbrıs İdaresi'nin İngiltere'ye Terki", *Kıbrıs ve Türkler*, Cilt No III, Sayı B2, Ankara 1964, s.62-63. İngiltere'nin Osmanlı devletine teklif ettiği antlaşma için bkz: Soyalp Tamçelik, *Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Geçişi (1878-1919)*, Okman Basımevi, Lefkoşa 1997, s.20

¹⁴² Antlaşmanın hukuksal ve tarihsel bir değerlendirmesi için bkz: Soyalp Tamçelik, "Hariciye Nezareti Arşivine İstinaden Kıbrıs'ın İngiltere'ye Devredilmesi İle İlgili Belgenin Hukuk ve Siyasi Tarih Açısından Değerlendirilmesi", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Cilt No 4, Sayı 1, Gazi Magosa 1998, s.103-119

¹⁴³ Nasim Zia, *a.g.e.*, s.38, Kıbrıs Adası'nı İngiltere'ye kazandıran Henry Layard'a Kraliçe tarafından "Grand Cross of the Both" nişanı verilmiştir. Bkz: Hüseyin Çelik, "İngiliz Gizli Belgelerine göre Kıbrıs'ın İdaresi İngiltere'ye Nasıl Bırakıldı?", *Tarih ve Toplum Dergisi*, Cilt No 17, Sayı 97, İstanbul 1992, s.30

¹⁴⁴ Ahmet C.Gazioğlu, *a.g.e.*, s.14

¹⁴⁵ Salahi R.Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika 1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1973, s.1, dipnot 3

¹⁴⁶ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (Mutlakiyete Dönüş, 1918-1919) 1*, 2.Basım, Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, İstanbul 2004, s.16

Mondros'a gidecek heyetin başındaki kişinin Rauf Bey olması kararlaştırılmış¹⁴⁷ ve İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında şekillenen antlaşmanın 1,5,7,10,15,21 ve 24.maddeleri Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlanmıştır.¹⁴⁸ Mondros'un yürürlüğe girmesinden 3 gün sonra ilk işgal hareketi başlamış oldu.¹⁴⁹ 1 Ocak 1918'de Fransız birlikleri Mersin'e, İtalyanlar ise 28 Mart'ta Antalya'ya, 26 Nisan'da Konya'ya, 13 Mayıs'ta ise Fethiye, Bodrum ve Marmaris'e asker çıkarmışlardı.¹⁵⁰

Antep, Urfa ve Maraş illeri Fransızlarca işgal edilmiştir. Sykes-Picot antlaşması¹⁵¹ ile de daha önce Fransızlar ve İngilizler tarafından paylaşılmıştır. 15 Mayıs sabahı, İzmir'i işgal eden Yunanlılar, yerli Rumlar tarafından coşkulu biçimde karşılanmışlar ve gazeteci Hasan Tahsin'in¹⁵² Yunan Efzun Alayı'nın üzerine ateş etmesi, işgal kuvvetlerinin daha da taşkınlaşmasına sebep olmuştur. İzmir ve çevresinde ise ilk gün 2000'den fazla Türk ölmüştür.¹⁵³

General Kazım'ın “ *Mukavemet göstermek lazım. Silahı olan asker jandarma ve diğerleri, dağlara çıkıp çarpışsın. Ben de orada olacağım*” sözleri İstiklal savaşının başlayacağını kanıtlamıştır.¹⁵⁴

¹⁴⁷ Sina Akşin, *a.g.e.* 1, s.52-53

¹⁴⁸ Salâhi.R.Sonyel, *a.g.e.* 1, s.7-8

¹⁴⁹ Salâhi.R.Sonyel, *a.g.e.I*, s.17

¹⁵⁰ İzzet Öztoprak, “Türkiye'nin İşgali ve Milli Direniş Hareketleri” *Türkler*, Cilt no:15, Ankara 2002, s.586-587

¹⁵¹ Sykes Picot ve diğer gizli antlaşmalar hakkında bilgi için bkz:Oral Sander, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan1918'e I*, Ankara 2000, s.340-343

¹⁵² Hasan Tahsin'in dışında bir kişinin Yunan Efzun Alayı'na ateş açtığı ve kurşunları bitince gözden kaybolduğu anlatılmaktadır. Bkz:Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922 II*, 17.Basım, Remzi Kitabevi,İstanbul 2001, s.75

¹⁵³ Sina Akşin, *a.g.e.* I, s.278, İzzet Öztoprak, *a.g.m.*, s.592

¹⁵⁴ Gotthard Jaeschke, “İngiliz Belgelerinin Işığı Altında Yunanlıların İzmir Çıkarması”, çev. Mihin Eren, *Bellekten*, Cilt No XXX , Sayı128, Ankara 1968, s.572

Türk İstiklal savaşının fiilen başlaması ise Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla mümkün olacaktı.¹⁵⁵

Samsun'a hareket eden Mustafa Kemal Paşa, ülkenin içerisinde bulunduğu durumu kastederek, “*bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da ulus egemenliğine dayanan kesintisiz, koşulsuz, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak*” diyerek ulusçu kararını ortaya koymuştur.¹⁵⁶ 27 Mayıs 1919 tarihinde Havza'ya geçen Mustafa Kemal Paşa'nın¹⁵⁷ buradaki hareketleri Yüzbaşı **Hurst** tarafından merkeze bildirilmiştir.¹⁵⁸ Mustafa Kemal Paşa, kafasındaki amaç doğrultusunda 19 Haziran'da Amasya Genelgesini oluşturmuş, buna göre Milli kongre Sivas'ta, Doğu Vilayetleri Kongresi ise Erzurum'da toplanmıştır.¹⁵⁹ Paşa'nın görevinden alınması için baskıların artması sebebiyle 8/9 Temmuz gecesi saat 22:50'de ilgili bakanlığa saat 23'te ise Padişah'a görevinden ayrıldığına dair telgraflar çekilmiştir.¹⁶⁰

23 Temmuz–5 Ağustos 1919 tarihinde toplanan Erzurum Kongresine 56 delege iştirak etmiştir. Ulusal çapta bir Kongre ise 4 Eylül 1919 Perşembe günü Sivas'ta toplanmıştır. 7 gün süren Kongre 11 Eylül'de bitmiştir.¹⁶¹

¹⁵⁵Yüzbaşı Bennettin Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a gönderilmesiyle ilgili söyledikleri için bkz: Hikmet Boyur, “1918 Bırakışması Sırasındaki Tinsel Durum ve Mustafa Kemal'in İki Demeci”, *Belleten*, Cilt No XXXII/, Sayı 128, Ankara 1968, s.481-482

Ayrıca Padişah'ın rolü için bkz: Münir Aktepe, “Atatürk'e Dair Bazı Belgeler”, *Belleten*, Cilt No XXXII , Sayı 128, Ankara 1968, s.443 Tahsin Ünal “Milli Mücadele Başlarında Mustafa Kemal” , *Türk Kültürü*, Cilt No VII, Sayı 73, Ankara 1968, s.70

¹⁵⁶Mehmet Kayıran, “Ulusal Egemenliğe Doğru, Erzurum ve Sivas Kongresinin Toplanması”, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt No 3, Sayı 1, Eskişehir 1990, s.172

¹⁵⁷ Tahsin Ünal, *a.g.m.*, s28

¹⁵⁸Salâhi Sonyel, “1919 Yılı İngiliz Belgelerinin Işığında Mustafa Kemal ve Milli Mukavemet I”, *Türk Kültürü*, Cilt No VIII, Sayı 85 ,Ankara 1969, s.38

¹⁵⁹Naşit H.Uluğ, *Siyasi Yönleriyle Kurtuluş Savaşı*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1973, s.73; Gazi Mustafa Kemal Atatürk *Söylev (Nutuk)*, I-II, Haz. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu,35.Baskı,Çağdaş Yayınları, İstanbul 2000, s.53 ; Salâhi .R.Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı*.....I, s.80.

¹⁶⁰Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e.*, I-II, s.66

Katılan delegelerin isimleri için bkz: (M.Kayıran, Aynı makale, s.177-178, Naşit Hakkı Uluğ. Aynı eser, s.81-82 ; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e. I-II*, s.69

¹⁶¹Katılan delegelerin isimleri için bkz: Mehmet Kayıran, *a.g.m.*, s.177-178; Naşit Hakkı Uluğ. *a.g.e.*, s.81-82; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e.*, I-II, s.69

Ali Rıza Paşa döneminde Mustafa Kemal Paşa ile kurulan temas neticesinde¹⁶² Kasım 1919'da seçimler gerçekleştirilmiştir.¹⁶³

Erzurum ve Sivas Kongreleri temelinde hazırlanan Misak-ı Milli metni ise 17 Şubat 1920 tarihinde mecliste tasdik edilmiştir.¹⁶⁴ Ali Rıza Paşa'dan sonra yerine geçen Salih Paşa hükümeti döneminde İngilizler, İstanbul'u resmen işgal etmişler,¹⁶⁵ milletvekillerini tutuklamışlardır. Meclisi basmaları üzerine¹⁶⁶ Mustafa Kemal Paşa 19 Mart 1920'de Meclis'in Ankara toplanması ile ilgili genelge yayınlamıştır.¹⁶⁷ Amerikan Senatosu Haziran 1920'de Ermeni mandaterliğini reddedince¹⁶⁸ Ermenilere karşı girişilecek hareket için engel kalmadı.¹⁶⁹ Türk ordularının hareket geçmesi sonucunda Ermenistan, TBMM hükümeti ile Gümrü Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Bu antlaşma ile Sevr Antlaşması'nın¹⁷⁰ Ermenistan ile ilgili kısmı geçersiz hale geldi.¹⁷¹ Batı cephesinde ise, Yunan ordusuna karşı koyabilmek içinde düzenli orduya ihtiyaç vardı¹⁷² I.İnönü savaşının kazanılması bu ordunun ilk başarısı olmuştur.¹⁷³ Londra konferansı sırasında başlayan II.İnönü savaşı ise Türk ordusunun zaferiyle sonuçlandı ve düşman 31 Mart - 1 Nisan arasında geri çekilmek zorunda kaldı.¹⁷⁴

¹⁶² Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, Berkalp Kitabevi, Ankara 1994, s.235.Temsilciler kurulunun üyeleri için bkz; Mehmet Kayıran, *a.g.m.*, s.182

¹⁶³ Stanford J.Shaw-Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye II,çev.Mehmet Harmancı*, 3.Baskı, E Yayınları, İstanbul 2000, s.410-411

¹⁶⁴ İlker Alp, "Misak-ı Milli", *Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul*, Ankara 1998, s.175-179

¹⁶⁵ İlker Alp, *a.g.m.*, s.187-192

¹⁶⁶ İşgal anında Manastırlı Hamdi'nin Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgraflar için bkz:Gazi Mustafa Kemal Atatürk,*a.g.e I-II*, s.207-208; Yılmaz Çetiner, *Son Padişah Vahdettin*, Milliyet Yayınları, İstanbul 2005, s.182-183

¹⁶⁷ Sina Akşın, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (Son Meşrutiyet 1919-1920) II*, 2.Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,İstanbul 2004, s.533 ; Şevket .Süreyya Aydemir, *a.g.e.II*, s.200

¹⁶⁸ Stanford J.Shaw-Ezel Kural Shaw, *a.g.e II*, s.417-418

¹⁶⁹ San Remo Konferansında, Türk topraklarının Ermenistan'a verilmesi ABD'nin Ermenistan'ın mandaterliğini kabul etmesi şartına bağlanmıştı. Bkz: Taner Baytok, *İngiliz Kaynaklarında Türk İstiklal Savaşı*, Başnur Matbası, Ankara 1970, s.114

¹⁷⁰ Ömer Kürkcüoğlu, *Türk-İngiliz İlişkileri(1919-1926)*,Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:412, Ankara 1978, s.102-103

¹⁷¹ Sevr Antlaşmasında 88-93 maddeler, bağımsız bir Ermenistan devletinin kurulmasına yönelik maddelerdi. Ayrıntılı bilgi için bkz.Ömer Budak, "Sevr Paylaşımı", *Türkler*,Cilt No 15, Ankara 2002, s.835-845; Seha Meray-Osman Olcay, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri,(Mondros Birakışması, Sevr Andlaşması İlgili Belgeler)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No.409, Ankara 1977, s.74-75

¹⁷² Yaşar Akbıyık, "Milli Mücadelede Doğu Cephesi", *Türkler*, Cilt No16, Ankara 2002, s.155

¹⁷³ Nuri Köstüklü, "Milli Mücadelede Batı Cephesi Savaşlar ve Zaferler", *Türkler*, Cilt No16, Ankara 2002, s.171-172

¹⁷⁴ Nuri Köstüklü, *a.g.m.*,s.172; Enver Behnan Şapolyo, *a.g.e*, s.297

Ancak Yunan ordularının Kütahya, Eskişehir ve Afyonkarahisar'ın ele geçirmesiyle Türk ordusu Sakarya'nın doğusuna çekilmiştir.¹⁷⁵

Yunan Savunma Bakanı **Theotokis** ise **Vossiche Zeitung** gazetesine verdiği demeçte Yunan ordusunun Anadolu'da mukavemet kalmayana kadar ilerlemeye devam edeceğini söyleyerek emperyal amaçlarını ortaya koymuştur.¹⁷⁶ Mustafa Kemal Paşa, Başkomutanlık makamına seçilmesiyle Tekalif-i Milliye¹⁷⁷ emirlerini yayımlayarak kaynak arttırma çabasına girdi. Bir ölüm kalım savaşı niteliğinde olan Sakarya Savaşı ise 23-31 Ağustos, 1-5 Eylül ve 6-12 Eylül olmak üzere 3 aşamadan oluşmuş ve Sakarya nehrinin batısının Yunan ordusundan temizlenmesini sağlamıştır.¹⁷⁸ Savaştan sonra Mustafa Kemal Müşir unvanını almış¹⁷⁹, Fransızlarla imzalanan 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması ve Sovyet Devletleri ile imzalanan Kars Antlaşması¹⁸⁰ zaferin dış sahaya yansıyan olumlu neticeleri olmuştur.

26 Ağustos'ta başlayan Büyük Taarruz ile birlikte,¹⁸¹ 18 Eylül 1922 tarihinde Anadolu'daki Yunan ordusu mağlup edilmiştir.¹⁸² 11 Ekim'de imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması ile savaş sona erdirilmiş ve İstanbul teslim alınmıştır.¹⁸³

¹⁷⁵ Nuri Köstüklü, *a.g.m.*, s. 174

¹⁷⁶ Nejat Göyünç, "Sevres'den Lausanne'a", *Bellekten*, Cilt No XLVI, Sayı 181-184, Ankara 1983, s.558

¹⁷⁷ Tekalif-i Milliye emirleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Kayıran, "Tekalif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt No V, Sayı 15, Ankara 1989 dan ayrı basım, s.645

¹⁷⁸ Nuri Köstüklü, *a.g.m.*, s.176-177; Enver Behnan Şapolyo, *a.g.e.*, s.293-301; Stanford .J.Shaw-Ezel Kural Shaw, *a.g.e. II*, s.428-429; Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e II*, s.449-453.

¹⁷⁹ Nuri Köstüklü, *a.g.m.*, s.178, Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e II*, s.452; Enver Behnan Şapolyo, *a.g.e.*, s.301; Stanford .J.Shaw-Ezel Kural Shaw, *a.g.e. II*, s.429.

¹⁸⁰ Nuri Köstüklü, *a.g.m.*, s.178 ;Enver Behnan Şapolyo, *a.g.e.*, s.301

¹⁸¹ Necati Ulunay Ucuzsatar, *a.g.t.*, s.235

¹⁸² Stanford .J.Shaw-Ezel Kural Shaw, *a.g.e. II*, s.431-433

¹⁸³ Stanford .J.Shaw-Ezel Kural Shaw, *a.g.e. II*, s.433

TBMM'nin 1 Kasım 1922 tarihinde Saltanatı kaldırması ve Padişahın 16 Kasım'da ülkeden ayrılması¹⁸⁴ ve İstanbul hükümetinin ortadan kalkmasıyla TBMM hükümetinin Türkiye'yi tek başına temsili sağlandı.¹⁸⁵

24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Antlaşması ile de kazanılan zafer tüm dünya tarafından tanınmış oldu.¹⁸⁶ Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim 1923 akşamı yediği akşam yemeğinde Cumhuriyetin ilan edileceğini belirtmiş¹⁸⁷ Cumhuriyet ilan edilmiş ve daha sonra yapılan gizli oylama sonucunda 158 üye tarafından Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Stanford .J.Shaw-Ezel Kural Shaw, *a.g.e. II*, s.434; Enver Behnan Şapolyo, Vahdettin'in İstanbul'dan ayrılış tarihini 17 Ekim 1922 olarak vermektedir. Bkz: Enver Behnan Şapolyo, *a.g.e.*, s.338.

¹⁸⁵ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e.I-II*. s.332-333

¹⁸⁶ Stanford .J.Shaw-Ezel Kural Shaw, *a.g.e. II*, s.435

¹⁸⁷ Mahmut Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti 1923*, Başnur Matbaası, Ankara 1971,s.305

¹⁸⁸ Mahmut Goloğlu,*a.g.e.*, Ankara 1971,s.305,314-315

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİLLİ MÜCADELE ÖNCESİ KIBRIS BASINI

Basın ortaya çıktığı andan itibaren, toplumları etkileyen ve onlara yön veren ana unsur olmuştur. Bernard C. COHEN, “ *bir ülke içine kamuoyunun durumuna her gün muntazaman ışık tutan tek araç hatta tek çare basındır. Daha önemlisi, basın kamuoyunun en ilgili, bilgili, aktif ve sesini duyurabilen kesiminin kanaatleri için hükümet yetkililerinin muntazaman ve devamlı olarak faydalanabilecekleri belli başlı bir araçtır.*”¹ demektedir. Basının toplum üzerindeki etkisi, haberleri ulaştırmasından ve olayları yorumlayıp değerlendirmesinden ileri gelir. Böylece gazeteler, insanlara hakkında düşünecekleri yolu göstermede rehber olurlar.²

Kıbrıs’ta Rum ve Türk basınının ortaya çıkışının ana sebebi, iki toplum arasındaki farklı milli ideolojilerin çarpışması idi. Kıbrıs adası teknik ve kültürel düzeyi ile basını kaldırabilecek düzeyde olmadığı halde, Rumlar Enosis amaçlarını gerçekleştirebilmek için çeşitli gazeteler çıkarmışlardır.³

Ada’nın Yunanistan’a bağlanması anlamına gelen Enosis ülküsünün gerçekleşme olasılığı dahi Türkleri korkutmuş ve Rumlarla mücadele etme azmi, Türklerde basın kültürünün oluşmasının nedenlerinden biri olmuştur.⁴ Bu mücadele, Kıbrıslı Türklerin benliklerini koruması, dolayısıyla Enosis’i önleme ve Türk milli varlığını yaşatma amacı ile ilgilidir.⁵ Ada’nın İngilizler’in eline geçtiği 1878 tarihinden 1919–1922 tarihleri arasında Anadolu’da sürmekte olan ve konumuzu

¹ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *Kıbrıs Türk Kamuoyu ve Türkiye- Kıbrıs İlişkileri (1919-1960)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1993, s. XII-XIII.

² Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s XIII.

³ Cemalettin Ünlü, *Kıbrıs’ta Basın Olayı (1878-1981)*, Ankara tarih yok, s.13.

⁴ Gös. yer.

⁵ Erdal Yurdakul, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılâpları’nın Kıbrıs’ta Uygulanması*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1990, s.39

oluşturan Türk İstiklâl Savaşı'na kadar geçen süreç içerisinde bu mücadele devam etmiş ve ana unsuru milliyetçilik oluşturmuştur.

1.1.Kıbrıs Türk Basını

Ümid: Kıbrıs'ta yayımlanan ilk Türkçe gazete olan ve Aleksan Sarrafian tarafından çıkarılan Ümid 4. sayısında, Saffet Paşa'nın Berlin Kongresi günlerindeki Kıbrıs politikasını eleştirmiş, Kıbrıs'ın yanlış politikalar sebebiyle elden çıktığını belirtmiş ve Berlin'de Osmanlı Devleti'ni temsil eden kişileri suçlamıştır.⁶

Hükümetin suçlanması üzerine, Saffet Paşa imzasını taşıyan 13 Şubat 1880 tarihli belgede, İngiltere Büyükelçisi ile yapılan görüşmede gazete'nin kapatılmasının ve **Aleksan Sarrafian**'ın Ada'dan gönderilmesinin istendiği belirtilmektedir.⁷ Bir gün sonra gazete kapatılmıştır.

Saded: Türklerin çıkardığı ilk gazete, 1889 tarihli Saded gazetesidir.⁸

Beria Remzi Özorun ve İsmet Konur, gazete'nin çıkış tarihini 1888 olarak verirken, Cemalettin Ünlü, Saded gazetesi'nin 1 Nisan 1889'dan sonra çıktığını ileri sürmektedir.⁹ 16 sayı yayımlanan Saded, 14 Kasım 1889 tarihinde kapatılmıştır. Gazete'nin yayın yerlerindeki farklılıklar Cemalettin Ünlü tarafından dile getirilmektedir. **Cyprus Blue Book**'ta (Kıbrıs Yıllıkları) Saded'in yayım yeri Limasol olarak gösterilirken, Kıbrıs üzerine araştırmalar yapan **Claude Deleval Cobham**'ın vermiş olduğu listede ise, Saded'in yayım yeri Lefkoşa olarak gösterilmektedir¹⁰

⁶ Mehmet Demiryürek, "Kıbrıs Türk basını ve Osmanlı hükümetleri (1878-1910)", *Toplumsal Tarih*, Cilt No 19.Sayı 111. İstanbul 2003 s.36.

⁷ *BOA, Y. PRK. HR*, Dosya nr. 4, Gömlek nr. 22.

⁸ Erdal Yurdakul, *a.g.t.*, s.39.

⁹ Beria Remzi Özorun, " Kıbrıs'ta Türk Gazeteciliği, İngiliz "Geçici" İdaresi Devrinde", *Türk Kültürü*, Cilt No IV, Sayı 41, Ankara 1966, s.471; İsmet Konur, *Kıbrıs Türkleri*, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1938, s.60; Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.15

¹⁰ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.16

Saded gazetesi, haftalık olarak ve 16 sayı yayımlanmıştır.¹¹

Zaman: Hacı Derviş Efendi'nin öncülüğünde yayımlanmaya başlayan *Zaman* gazetesi, 25 Aralık 1891 tarihinde yayın hayatına başlamıştır.

Sekreter Faik Bey, Veznedar Küfîzâde Asım Bey ve üyeler Asaf, Asım Cemil ve İrfan Beyler, aynı zamanda gazete'nin idari kurulundaydı.¹² Gazete'nin ilk sayısı ile birlikte, hangi prensiplere bağlı kalınacağı belirtilmiştir. Bu prensipler, “... *İngiliz sömürgeciliği ile savaşmak, ulusal bilinci ayakta tutmak, Kıbrıs sorununu yalnız Rumlar'ın bakış açısından Dünya'ya duyurmaya çalışan Rum Gazeteleri ile savaşmak, Enosis'e göre karşı durmak, Dünya kamuoyuna Türkler'in sesini duyurmak, Türk dilini yazı dili olarak ayakta tutmak, Türk toplumunu her alanda kalkındırmak, Türk esnaf ve işçisinin haklarını korumak, Türk ahlâk ve eğitimine hizmet etmek, kişisel çıkarları değil, Ada Türkleri'nin çıkarlarını gözetmek, kimseye kin gütmemek, kimseden yana olmamak*”.¹³

Gazete'nin çıkarılma amacı, Kıbrıs'taki Müslüman halkı bir fikir etrafında toplamak için kurulan Osmanlı Kırâathanesi'ne hizmet etmek ve Kıbrıs Rum basınının iddia ve taleplerine cevap vermektir.¹⁴ Gazete'nin başyazarı, İstanbul'dan getirilen Muzafferiddin Galip Bey'dir.¹⁵ *Zaman* gazetesi ile Enosis'e karşı büyük bir mücadele içerisine giren Kıbrıslı Türkler, Türkiye ile ilişkilerini geliştirdiler. Sultan Abdülhamit, *Zaman* gazetesi'nin kurulmasına öncülük ederek büyük bir boşluğu dolduran Hacı Derviş Efendi'ye Paşalık unvanını verir.¹⁶ Hükümet aleyhine yaptığı

¹¹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.15. Kıbrıs hakkında araştırmaları bulunan Yrd. Doç.Dr Mehmet Ali Galip Alçıtepe'nin belirttiğine göre, Limasol'da Mal Müdürü olan Emin Efendi'nin çıkarttığı *Saded* Gazetesi'nden günümüze tek bir sayı kalmamıştır. Bkz: Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.* , s. XIII-XIV.

¹² Beria Remzi Özorun, *a.g.m.* , s.471; Mehmet Demiryürek, *a.g.m.* , s.37.

¹³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.18; Sabahattin İsmail, 1571'den *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu,(İç Etkenler)*, K.K.T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s.42

¹⁴ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.* , s.37.

¹⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.20.

¹⁶ Erdal Yurdakul, *a.g.t.*, s.41; Mehmet Demiryürek, *a.g.m.* , s.37.

yayınlar nedeniyle Hacı Derviş Efendi tarafından kapatılan gazete¹⁷ 2 Eylül 1900 tarihli 423'üncü sayısı ile kapatılmış ve dokuz sene yayında kalmıştır.¹⁸

Kıbrıs Tarihi konusunda araştırmaları bulunan Yrd. Doç. Dr. Meral Demiryürek ve Mehmet Ali Galip Alçitepe, Zaman gazetesi'nin, büyük bölümünün K.K.T.C. Mili Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedirler.¹⁹

Yeni Zaman: Gazete'nin sahibi Sandık Emimi Küfizde Asaf Bey'dir. İlk sayısı 22 Ağustos 1892 tarihinde yayımlanan gazeteyi Zaman'da olduğu gibi Kıraathane-i Osmani²⁰ yayımlıyordu.

Gazete yazarlarından Faik Bey'in Memduh Paşa aleyhine yazması ve Kıbrıs'tan ayrılıp bir daha dönmemesi üzerine gazete kapanmış ve 28 sayı çıkabilmiştir.²¹

Aynı yıllarda Kıbrıs'ta yayımlanan “**Fonitis Kıpru**” adlı Rum gazetesi, 10 Ocak 1893 tarihli sayısında bir Enosis kampanyası başlatır. Türk basınında ise karşısında Yeni Zaman'ı bulur.²² **Fonitis Kıpru** gazetesi'nin 30 Ocak 1893 tarihinde düzenlediği Enosis mitingine, Yeni Zaman bir cevap yayımlayarak Osmanlı Devleti'ne olan sadakatini ve Enosis çığırtkanlığına karşı mevcut duruşunu ortaya koyar: “... *Memalik-i Şahanede bulunan ve oldukça kesretli İslâmi cami bulunan Kıbrıs ceziresi hakkında nümayiş sayesinde nail-i maksat olacaklarını ümit etmeleri beyhudedir. Kıbrıs ceziresi-ki, İngiliz Devlet-i fâhimesi tarafından emanet ve*

¹⁷ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.22. Mehmet Demiryürek, gazete'nin 1901 tarihindeki yayınları ile Sitanbul'un dikkatini olumsuz yönde çektiğini ve Adalet bakanı'nın 24 Mart 1317 (6 Nisan 1901) tarihli belgesinden sonra gazete sayılarının olmamasını kapatılma ile ilişkilendirmektedir. Bkz: Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*,s.37

¹⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.22; Beria Remzi Özorun, *a.g.m.* , s.472; İsmet Konur, *a.g.e.* ,s.61; Mehmet Demiryürek, Adalet Bakanı'nın 24 Mart 1317 (6 Nisan 1901) tarihli belgesinden sonra gazete'nin kapanmış olduğunu belirtmektedir. Bkz: Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*,s.37

¹⁹ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.* , s.36; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s. XIV.

²⁰ Osmanlı Kıraathanesi belli bir siyasi örgütlenmeye sahip olup, Kıbrıs Türk Aydınları burada bir araya gelip durum değerlendirilmesi yapmaktaydılar. Bkz: Havva Arslan, *İngiliz Sömürge Yönetiminde Kıbrıs Türk Basını Söz Gazetesi Örneği (1921-1946)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004, s.5, dipnot 1.

²¹ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.* , s.472; İsmet Konur, *a.g.e.* , s.61-62.

²² BOA, Y. PRK.AZN, Dosya nr. 6, Gömlek nr. 54; Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.23

*muvakkaten idare olunmaktadır. Devlet-i Aliye-i Osmaniye'ye verilmekte olan verginin devamı İngiltere tarafından mümkün görülmediği takdirde cezirenin Devlet-i Aliye tarafına iadesi müşkül bir şey olmadığı derkârdır... ”*²³

Mehmet Ali Galip Alçitepe, Yeni Zaman gazetesi'nin hiçbir sayısının KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunmadığını belirtmektedir.²⁴

Kıbrıs: İlk sayısı 6 Mart 1893 tarihinde yayımlanan Kıbrıs gazetesi, Saded, Zaman ve Yeni Zaman gazetelerinde olduğu gibi “ *Osmanlı Kiraathanesi*” tarafından çıkarılmaktadır.

Gazete, Rum basını ile savaşacak, Türk kültürünün yayılmasına hizmet edecek ve Jön Türklerin amaçlarına uygun yayın yapacak şekilde bir politika izlemiştir.²⁵

Kıbrıs gazetesi'nin odaklandığı konulardan anlaşıldığı üzere, Enosis'e karşı savaşılmış ve Jön Türk davası desteklenmiştir. ²⁶ 318 adet çıkan gazete ²⁷, haftada bir yayımlanmıştır.²⁸ Beyrut Valisi Reşit Bey, İstanbul'a çektiği telgraf 'ta Kıbrıs gazetesi'nin 290 no'lu sayısının hükümet için olumsuz içerikte olduğunu belirtmiştir. Ayrıca , bu sayı KKTC Milli Arşiv'de bulunmamaktadır.²⁹ Mehmet Ali Galip Alçitepe ise, Kıbrıs'ın bütün sayılarının KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.³⁰

Kokonoz: Kıbrıs'ta yayımlanan ilk mizahi gazete olan Kokonoz, 27 Kasım 1896 tarihinde Ahmet Tevfik Efendi tarafından kurulmuştur.³¹ 22 sayı yayımlanabilen Kokonoz gazetesi'nin yayın hayatında bulunduğu dönem, 1897

²³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.25

²⁴ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XV.

²⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.25; Sabahattin İsmail, *a.g.e.* , s.44.

²⁶ Sabahattin İsmail, *a.g.e.* , s.44; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XV.

²⁷ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.27.

²⁸ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.* , s.38.

²⁹ Göş. yer.

³⁰ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XV.

³¹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.27

Türk- Yunan Muharebesi'nin olduğu döneme rastlamaktadır. Savaş boyunca gazete'de Türk ordusunu öven, Rumları ise eleştiren haberler yer almıştır. Kokonoz 17 Eylül 1897 tarihinde kapanmıştır.³²

Akbaba: 17 Eylül 1897 tarihinde Ahmet Tevfik Efendi tarafından kurulan Akbaba gazetesi, on beş günde bir yayımlanana mizahi içerikli bir gazete idi.³³ Gazete, “ *Zulüm ve İstibdata*” karşı olduğunu belirtmiş, Padişah'a bağlılığını belirtirken Osmanlı yönetimini eleştirebilmiştir. Akbaba yalnızca bir gülmece gazetesi değil, fikirlerin gülmece ile harmanlandığı bir Gazete görünümündedir.³⁴

Gazete'nin dönemin Padişahı Sultan II. Abdülhamit'e yönelik eleştirileri sebebiyle satışları azalmış ve sahibi Ahmet Tevfik Efendi tarafından 19 Ağustos 1898 tarihinde kapatılmıştır.³⁵

5 Ağustos 1898 tarihinde Akbaba'nın 23'üncü sayısı yayımlanmış ve bu sayı gazete'nin son sayısı olmuştur.³⁶

Mehmet Ali Galip Alçitepe, gazete'nin bütün sayılarının K.K.T.C. Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.³⁷

Mirat-ı Zaman: 3 Mart 1900 tarihinde Ahmet Tevfik Efendi tarafından yayımlanmaya başlanan *Mirat-ı Zaman* gazetesi, ³⁸ haftalık olarak çıkıyor ve dönemin Padişahı II. Abdülhamit'i eleştiren yazılara yer veriyordu.³⁹

Örneğin gazete, 9 Haziran 1901 tarihli bir belgede “*Lefkoşa'da çıkan ve mündericatı hezeyannameden ibaret olan*” bir gazete olarak tanımlanıyor, Ahmet

³² Mehmet Demiryürek, *a.g.m.* , s.38.

³³ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.* , s.473; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XV.

³⁴ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.29,31.

³⁵ Beria Remzi Özorun, *a.g.e.* ,s.472; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XV.

³⁶ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.29,31.

³⁷ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XV.

³⁸ İsmet Konur, *a.g.e.* , s.63; Mehmet Demiryürek, *a.g.m.* , s.38; Beria Remzi Özorun, *a.g.e.* , s.473

³⁹ İsmet Konur, *a.g.e.* , s.63; Beria Remzi Özorun, *a.g.m.* , s.473

Tevfik Efendi ve Vizeli Rıza hükümet aleyhinde yayın yapmakla suçlanıyorlardı.⁴⁰ 11 Nisan 1910 tarihinde çıkan 367'nci sayıdan sonra kapanan Mirat-ı Zaman gazetesi'nin⁴¹ yayın süresi haftalıktır.⁴²

Feryat: Feryat gazetesi, 11 Aralık 1899 tarihinde Hocazade Osman Enveri tarafından kurulmuş ve dört sayı çıkarılabildiği.⁴³ Osmanlı Hükümeti'nin isteğiyle yayımına son verilen gazete⁴⁴, on beş günde bir çıkarılabildiği.⁴⁵ Gazete kapatılınca sahibine ayda 300 kuruş tahsisat bağlanmıştı.⁴⁶

Cemalettin Ünlü, KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde yaptığı araştırmalar esnasında, Feryat gazetesi'nin hiç bir sayısına rastlamadığını belirtmektedir.⁴⁷

Sünühat: 1 Ekim 1906 tarihinde Hacı Mehmet Arif Efendi tarafından haftalık olarak çıkarılan Sünühat gazetesi, yayın yaşamını 6 yıl kadar sürdürmüş ve 3 Kasım 1912 tarihinde 246'ncı sayı ile birlikte ekonomik nedenlerden dolayı kapatılmıştır.⁴⁸

Padişah yanlısı bir politika güden Sünühat, II. Meşrutiyet'in ilân edilmesiyle birlikte, İttihat ve Terakki yanlısı bir politikaya dönüş yapmıştır.⁴⁹

Sünühat gazetesi, Enosis'e karşı yoğun bir mücadele içerisine girmiş, bu mücadelenin örneğini ise Churchill'in Kıbrıs ziyareti sırasında, Teşrii Meclis'in (İngiliz İdaresi döneminde İngiltere tarafından kurulan Meclis) 6 Rum üyesine

⁴⁰ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*, s.39.

⁴¹ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*, s.473-474; İsmet Konur, *a.g.e.*, s.63-64

⁴² Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*, s.473.

⁴³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*, s.31; Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*, s.474.

⁴⁴ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*, s.31.

⁴⁵ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*, s.474.

⁴⁶ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*, s.31.

⁴⁷ Gös. yer.

⁴⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*, s.38-40.

⁴⁹ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.XVI.

karşı 3 Ekim 1907 tarihli sayısında tepkisini ortaya koyarak göstermiştir.⁵⁰ Sünihat'ın tepkisi etkisini göstermiş ve Ada'yı ziyaret eden Sömürgeler Bakanı Churchill, Rumlar'a Enosis isteklerinden vazgeçmelerini öğütlemiştir.⁵¹

Mehmet Ali Galip Alçıtepe, gazete'nin bazı sayılarının Hacı Mehmet Arif Efedi'nin oğlu Ahmet Şükrü Esmer'de bulunduğunu belirtmektedir.⁵²

İslâm: Kıbrıs'taki Türkler arasındaki birlik ve beraberliğin eksikliğini gören ve bu eksikliğin İslâm dayanışması yoluyla giderileceğine inanan Doktor Hafız Cemal, bu maksatla 18 Nisan 1907 tarihinde İslâm gazetesi'ni yayınlamaya başlamıştır.⁵³ Gazete'nin yayın süresi haftalıktır.⁵⁴ Doktor Hafız Cemal, İslâm gazetesi'nin ilkelerini şöyle sıralamıştır: “*İslâmiyetin asil milleti olan Osmanlı ümmetinin menfaatleri için hüsnüniyet ve doğrulukla yazılan makalelere sahifelerini açmak, Millet ve Devlet menfaatlerine hizmet eden hayırlı bir Osmanlı Gazetesi olarak çıkmak, halkı din bakımından eğitmek, Kıbrıs Türkü'nün bütünlüğü ve terakkisi için çalışmak, halkı san'ata ve marifete teşvik etmek*”⁵⁵

Yazdığı yazıların tarafsız olduğunu beyan eden Hafız Cemal, buna rağmen şiddetli eleştirilerden kurtulamayınca gazete'yi kapatıp, İstanbul'a yerleşmiş ve İslâm gazetesi, 28 Mart 1909 tarihinde 95'nci sayı ile birlikte kapanmıştır.⁵⁶

Vatan: 26 Nisan 1911 tarihinde⁵⁷ Bodamyalızade Şevket Bey tarafından kurulan ve 19 Ağustos 1913 tarihinde kapatılan Vatan gazetesi, 48 sayıdan oluşmaktadır. Gazete'nin yayından kalkması, sahibi ve baş yazarı olan

⁵⁰ Sabahattin İsmail, *a.g.e.* , s.44-45; Ahmet Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs, Statü ve Anayasa Meseleleri I*, Ekin Basımevi, İstanbul 1960, s. 52- 54; Nasim Zia, *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Ada'da kurulan İngiliz İdaresi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1975, s.117-119.

⁵¹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.39; Erdal Yurdakul, *a.g.t.* , s.42.

⁵² Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.* , s.XVI.

⁵³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.41.

⁵⁴ Gös. yer.

⁵⁵ Gös.yer.

⁵⁶ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.40-41; Beria Remzi Özorun, *a.g.m.* , s.474-475.

⁵⁷ Sabahattin İsmail, gazete'nin kuruluş tarihini 18 Nisan 1907 olarak vermektedir. Bkz: Sabahattin İsmail, *a.g.e.* , s.45.

Bodamyalızade Şevket Bey'in hakimliğe atanması sonucu olmuştur.⁵⁸ Gazete haftada bir gün çıkmaktadır.⁵⁹ Gazete'de Türk Milleti'nin birliği, bütünlüğü ve kültürel yapısını koruyucu yönde yazılar çıkmış, bu anlamda büyük bir mücadele verilmiştir.⁶⁰

Mehmet Ali Galip Alçıtepe, gazete'den günümüze sadece 13 Kasım tarihli sayının kaldığını ve bu sayının K.K.T.C. Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.⁶¹ Ancak gazete'nin tam koleksiyonu Harid Fedai'nin özel arşivindedir.

Seyf: Seyf gazetesi, Kıbrıslı Türklerin Enosis mücadelesinde önemli görevler üstlenen gazetelerden birisidir. 12 Mart 1912 ve 15 Haziran 1917 tarihleri arasında neşredilmiştir.⁶² Haftada bir yayımlanan Seyf gazetesi'nin kurucusu Bodamyalızade Mehmet Münir Bey'dir.⁶³

Gazete'nin yayın ilkeleri ise şu şekilde belirlenmiştir: “ *Ada Türklerinin hakkını korumak, Enosis'e karşı durmak, Ada'da her sınıftan Müslüman halkın ilerleme ve gelişmesine ahd ve gayret ederek, Ada'da varlığının kalıcı olmasını temine çalışmak, Vatana ihanet edenlere karşı durmak, ona hizmet edenleri ise desteklemek, kişisel çıkarları değil, halkın çıkarlarını korumak. Ada'daki cemaate zarar vererek veya onları hiçe sayacak kanunlara karşı gelmek ve gerektiğinde hükümetle mücadele etmek.*”⁶⁴

⁵⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.41-42; Beria Remzi Özoran, *a.g.e.* , s.475.

⁵⁹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.42

⁶⁰ Sabahattin İsmail, *a.g.e.* , s.45

⁶¹ Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.* , s.XVI-XVII.

⁶² Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.* , s.XVII.

⁶³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.43

⁶⁴ Gös.yer.

Seyf gazetesi, 2 Haziran 1912 tarihli 27'nci sayısında, Enosis ile mücadele amacına yönelik olarak, Limasol olaylarını ele almış ve halka itidal tavsiye etmiştir.⁶⁵ Gazete, Enosis ile olan mücadelesini kapandığı tarih olan 15 Haziran 1914'e kadar sürdürmüştür.⁶⁶ Seyf gazetesi, ekonomik nedenlerden dolayı 112'nci sayı ile birlikte kapanmıştır.⁶⁷

Kıbrıs: 2 Haziran 1913 tarihinde yayımlanmaya başlanan Kıbrıs gazetesi'nin sahibi gümrük müteakidi Mehmet Derviş Efendi'dir.⁶⁸ Gazete, on beş günde bir yayımlanmıştır.⁶⁹

Gazete'de Türklüğe ve milliyete yönelik yazılar yer almış, Ada'daki milli menfaatlerimizi müdafaa ve muhafaza etmek Kıbrıs gazetesi'nin belli başlı amaçlarından olmuştur.⁷⁰

I. Dünya Savaşı'nda, bazı nedenlerden dolayı (bu nedenler belirtilmemiştir) gazete'nin yayınına son verilmiştir.(1915)⁷¹ Mehmet Ali Galip Alçitepe, K.K.T.C. Milli Arşiv ve Araştırma Dairesindeki çalışmaları esnasında, gazete'nin hiçbir sayısına rastlamadığını belirtmektedir.⁷²

1.2. Kıbrıs Rum Basını

Foni tis Kibru: 13 Ocak 1884 tarihinde yayın hayatına başlayan **Foni tis Kipru** (Kıbrıs'ın Sesi) gazetesi,⁷³ **G. Nikopoulos** tarafından Lefkoşa'da

⁶⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.44. Limasol olayları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Pierre Oberling, *Bellapais'e Giden Yol, Kıbrıs Türklerinin Kuzey Kıbrıs'a Göçü*, çev. Em.Alb. Mehmet Erdoğan, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.17; Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP) Yayınları, Lefkoşa 1998, s.13-14.

⁶⁶ Sabahattin İsmail, *1571'den Kuzey Kıbrıs...* ,s.46.

⁶⁷ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.45.

⁶⁸ İsmet Konur, *a.g.e.* , s. 65 -66.

⁶⁹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.45.

⁷⁰ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.45; Sabahattin İsmail, *a.g.e.* , s.47

⁷¹ İsmet Konur, *a.g.e.* , s.65-66.

⁷² Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XVII.

⁷³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.31.

yayımlanmış⁷⁴ ve haftalık olarak çıkmıştır.⁷⁵ 2000 sayının üzerinde neşredilen Gazete, 1927 tarihinde kapanmıştır.⁷⁶ Cemalettin Ünlü *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)*, isimli eserinde 1892 tarihli **Cyprus Blue Book**'ta⁷⁷ gazete'nin adına rastlandığını belirtmektedir. Buna göre, 1900-1901, 1905-1906, 1912-1913 yılları arasında 1350 baskı, 1922'de 1200 baskı yapmış olan **Foni tis Kipru** gazetesi'nin, 1923'teki baskı sayısı ise 500'dür.⁷⁸

Buradan, Türk İstiklâl Savaşı'ndan önce yayın hayatına başlayan **Foni tis Kipru**'nun Türk İstiklâl Savaşı sırasında neşredilmeye devam ettiği anlaşılmaktadır.

Foni tis Kipru Ada'nın Yunanistan ile birleşmesini (Enosis) savunmuş⁷⁹, Enosis isteğinin gerçekleşmesi yönünde yaptığı yayınlar, Türk İstiklâl Savaşı sırasında Yunanistan'ın desteklenmesi şeklinde kendini göstermiştir. Örneğin 5 Haziran tarihli **Foni tis Kipru** gazetesi'nde, “ *Kendi isteği ile silâh altına alınma üç, altı aylık ve yıllık olacaktır. Ordu saflarına katılanlar, diğer askerlerin maaşları dışında, hizmet sürelerine göre 100 (üç aylık), 120(altı aylık) ve 150 (yıllık), Drahmi maaş alacaklardır. Gönüllüler yeni bölge (Anadolu)'deki birliklerden terhis edilen eski sınıfların boşluğunu kapatacaklardır*” şeklinde bir telgraf yayımlanmış ve bu telgraf ile birlikte, Kıbrıs'ın bir çok bölgesinden Rum genci kayıt yaptırmak üzere Yunan Konsololuğu'na başvurmuştur.⁸⁰

Cemalettin Ünlü, **Foni tis Kipru** gazetesi'nin KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesinde bulunduğunu belirtmektedir.⁸¹ Mehmet Ali Galip Alçitepe ise

⁷⁴ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.234.

⁷⁵ Gös. yer.

⁷⁶ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.237–238.

⁷⁷ İngiliz dönemi Kıbrıs Basını hakkında bilgi veren **Cyprus Blue Book**'un 1886 ve 1938 yılları arasındaki sayıları ile 1946 tarihli sayısı K.K.T.C. Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunmaktadır. Bkz: Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.X.

⁷⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.41.

⁷⁹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.236.

⁸⁰ Engin Berber, “ Türk Kurtuluş Savaşı'nda Yunanistan'a Kıbrıs'tan Gelen Destek”, *I. Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu, Bildiriler*, Lefke 2001, s.55.

⁸¹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.237.

bir sayı vermemekle beraber, Rum gazeteleri'nin KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.⁸²

Evagoras: 14 Mart 1890 tarihinde yayın hayatına başlayan **Evagoras**, adını mitolojik bir kahraman olan **Evagoras**'tan almıştır. Gazete'nin kurucusu M. **Katalonos** olup, yayımladığı yer Lefkoşa'dır.⁸³ Gazete, Enosis'i desteklediği için çoğunlukla Yunanistan ile birleşmeyi destekleyen milliyetçi yazılara yer vermiş. 18 Ağustos 1901 tarihli 601. sayıda yer alan “*Kıbrıs Halkının geçmişteki hareketleri*” başlıklı yazıda, milletvekili seçimlerinde halkı milliyetçi cepheye (Enosis'i destekleyenlere) destek vermeye çağırmıştır.⁸⁴ Dikkat edilecek olursa, yazının başlığında Kıbrıs halkına vurgu yapılmakla Kıbrıs'ın bir Helen adası olduğu görüşü savunulmakta ve Kıbrıs Türk halkı görmezden gelinmektedir.

Evagoras 10 Temmuz 1905 tarihli sayısı ile yayın hayatından çekilmiştir.⁸⁵ Dolayısıyla Türk İstiklâl Savaşı'ndan önce yayımlanan bir gazete olmuştur.

Neon Ethnos: Kıbrıs'ta yayımlanan en eski Rumca gazeteden **Neon Ethnos**'un Yazı İşleri Müdürü **K. Mesougidis**'tir. **Neon Ethnos** (Yeni Ulus) gazetesi, Larnaka'da haftalık olarak yayımlanmaktadır. Yayın tarihi ise, Kıbrıs hakkında araştırmalar yapan **Claude Delaval Cobham**'a göre 20 Eylül 1893'tür.⁸⁶

Neon Ethnos gazetesi'nde, diğer Rum gazetelerinde olduğu gibi, Enosis'i destekleyen yazılar yer almaktadır. Bunlardan birisi olan “*Yeni Işık*” isimli yazıda, “*Kıbrıs meselesinde yeni bir ışık doğmuştur. Bu ışık, Kıbrıs halkının ekonomik açıdan sorunlarını ele almak ve onlara çözüm getirmek olacaktır.*”⁸⁷ cümleleri yer almaktadır.

⁸² Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XI.

⁸³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.44.

⁸⁴ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.239.

⁸⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.239–240.

⁸⁶ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.240.

⁸⁷ Gös.yer.

Kıbrıslı Rumların, Türk İstiklâl Savaşı sürecinde bu amaca ulaşmak için yoğun çaba sarfettikleri ve Anavatan olarak kabul ettikleri Yunanistan'a verdikleri desteğin boşa gitmesinden sonra yıllar geçtiği halde, Ada'nın İngiltere'nin elinde olmasını fırsat bilip, isteklerini her fırsatta dillendirdiklerini görmekteyiz.

Cemalettin Ünlü, gazete'nin K.K.T.C. Milli Arşiv ve Araştırma Dairesinde bulunduğunu ancak sayıların 1927 tarihinden itibaren başladığını belirtmektedir.⁸⁸ Ayrıca *Neon Ethnos'un* 1928'den sonraki sayılarını göremediğini belirtmekte ve hangi tarihte kapandığı ile ilgili bir bilgi vermemektedir.⁸⁹

Bu bilgilerden *Neon Ethnos'un* Türk İstiklâl Savaşı öncesi ve Türk İstiklâl Savaşı sırasında yayımlandığı sonucunu çıkarıyoruz.

Kipriyakos Filaks : 21 Nisan 1906 tarihinde yayımlanmaya başlayan **Kipriyakos Filaks** (Kıbrıs'ın Savunucusu) gazetesi'nin sahibi **Konstantinos A. Konstanidis**'tir.⁹⁰ Lefkoşa'da basılan gazete,⁹¹ Türk İstiklâl Savaşı öncesi ve sonrasında yayın hayatını sürdürmüştür. **Kipriyakos Filaks**, kurulduğu günden bu yana, Rumlar için ulusal amaç oluşturan Enosis'in gerçekleştirilmesi için yayınlar yapmış, Gazete'nin 19 Nisan 1908 tarihli sayısında “ *Ulusal Kilise Mücadelesi*” başlıklı bir yazı yayımlayarak, Dünya kamuoyuna yönelik bir propaganda uğraşı içerisine girmişlerdir.⁹² Kıbrıslı Rumlar, Türk İstiklâl Savaşı sürecinde ise, Anadolu'yu işgal eden Yunanistan'a desteklerini sürdürmüşler, Anavatan olarak niteledikleri Yunanistan'ın Anadolu işgalinde başarılı olması halinde, Enosis'in gerçekleşeceğini ümit etmişlerdir.

Yunanistan'ı destekleyici yazıların yer aldığı çeşitli gazetelerden biri olan **Kipriyakos Filaks**'ta halkı yardıma çağırın yazılara yer verilmiş, ancak İngiliz Hükümeti'nin buna izin vermemesi üzerine, 4 Mayıs 1920 tarihli gazete'de bir tepki

⁸⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.240.

⁸⁹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.242.

⁹⁰ Gös.yer.

⁹¹ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.232.

⁹² Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.11.

yazısı yayımlanmış ve şu satırlara yer verilmiştir: “İngiliz sömürge idaresi Valisinin bir hükümet emri ile Elenizmin Küçük Asya mücadelesine katılmak isteyen Kıbrıslılar’ın kayıt işlemlerini yasaklama kararı aldığını öğrenmiş bulunuyoruz. Liberal bir hükümete yakışmayan bu karar idarelerine karşı etkisiz tüm Kıbrıs Elenleri’nin bize uyguladıkları esareti daha ağır olarak hissetmeye ve ulusal açıdan kendimizin dahi tatmin edilmesi için vermekte olduğumuz mücadeleye daha bir şevkle katılmamız görevini bizler için bir o kadar daha kaçınılmazlaştırmaktadır”⁹³Yayın yaşamı yirmi yıla yakın süren **Kipriakos Filaks**, 1924’lerde el ve ad değiştirerek **Neos Kipriakos Filaks** adını almıştır.⁹⁴

Cemalettin Ünlü, **Kipriakos Filaks**’ın kurulduğu tarih olan 21 Nisan 1906 tarihinden 1923’lere kadar KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesinde bulunduğunu belirtmekte ⁹⁵, Mehmet Ali Galip Alçitepe ise, bir tarih ve sayı vermeden bütün Rum gazeteleri’nin Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde bulunduğunu bildirmektedir.⁹⁶

Elefteria: Basım yeri Lefkoşa olan **Elefteria** (Özgürlük) gazetesi, 26 Mayıs 1906 tarihinde neşredilmeye başlamıştır.⁹⁷ Yazı İşleri Müdürü **Kiros Th. Stavrinidis** olan gazete, yayın hayatı boyunca Enosis’i desteklemiş, taksim ve federasyon gibi tezlere karşı çıkmıştır.⁹⁸

Elefteria gazetesi’nin bu politika nedeniyle ve Yunanistan’ı Anavatan olarak kabul etmesinden dolayı bu devlete destek verdiği ve Ada’daki iki etnik unsurdan biri olan Rum halkı bu amaç uğruna teşvik ettiği bilinmektedir.

I. Dünya Savaşı esnasında, Osmanlı Devleti’nin Almanya safında savaşa girmesi, İngiltere’nin 5 Kasım 1914 tarihinde Ada’yı ilhak ettiğini açıklamasıyla sonuçlanır. İlhak kararı Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar tarafından sevinçle

⁹³ Sabahattin İsmail, *İngiliz Yönetiminde Türk- Rum İlişkileri ve İlk Türk- Rum Kavgaaları*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını, Sayı: 5, Lefkoşa tarih yok. S.391; Engin Berber, *a.g.m.* , s.54-55.

⁹⁴ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.243.

⁹⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.242.

⁹⁶ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.X.

⁹⁷ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.232.

⁹⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.243.

karşılır.⁹⁹ **Elefteria** gazetesi, bu haberi büyük bir mutluluklar okurlarına duyurup şu satırlara yer vermiştir. “*Kıbrıs’ın ilhaki, bu Yunan Adası’nın Anavatana katılması için son aşama olarak nitelendirilebilir. Hükümetimizin istihbaratına göre, Kıbrıs’ın Anavatan’la birleşmesi çok yakın gelecekte gerçekleşecektir.*”¹⁰⁰

Kıbrıslı Rumların Enosis hülyalarının gerçekleşmesi, Yunanistan’ın Anadolu işgalinde başarılı olmasıyla mümkündüki **Elefteria** gazetesi, diğer Rum gazeteleri gibi Yunanistan’ı destekleyici yazılar yayımlıyordu. Örneğin Yunan Konsolosu’nun 18 Şubat 1918 tarihli duyurusunda, “*Yunan uyruğunda olup son yasalara göre yaşından ötürü askerlik hizmeti yapmakla yükümlü ve şimdiye kadar seferberlik belgesi almış yedek herkesin*” 2 Mart Cumartesi günü Magosa’da toplanmasını rica edilmişti.¹⁰¹ 96 numaralı bu duyuru, 23 Şubat 1918 tarihli **Elefteria** (Özgürlük) gazetesi’nde, “*Genel Konsolos N. Vapbellas*” imzasıyla yayımlanmıştı.¹⁰²

Askerlik hizmetiyle yükümlü olan bu kişilerin İngiltere, İtalya ve Fransa ‘dan oluşan İtilâf Devletleri’nin yardımıyla Türkiye’yi işgal edecek Yunan ordusunda yer alacağı anlaşıyordu.

Enosis amacını gerçekleştirmek amacıyla Yunanistan’ın Anadolu seferine destek veren **Elefteria** bu devletin mağlup olmasından sonra dahi Ada’nın Yunanistan ile birleşme ülküsünün gerçekleşmesi yönünde yayımlar yapmış ve 15 Temmuz 1974 EOKA darbesinden sonra kapatılana kadar bu yayımları sürdürmüştür.¹⁰³ Cemalettin Ünlü, Elefteria’nın K.K.T.C. Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde bulunduğunu belirtmektedir.¹⁰⁴

⁹⁹ Sabahattin İsmail, *a.g.e.* , s.217–218.

¹⁰⁰ Sabahattin İsmail, *a.g.e.* , s.218.

¹⁰¹ Engin Berber, *a.g.m.* ,s.54.

¹⁰² Engin Berber, *a.g.m.* ,s.54, dipnot 15.

¹⁰³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.246.

¹⁰⁴ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.243.

2. MİLLİ MÜCADELE SIRASINDA KIBRIS BASINI

2.1 Kıbrıs Türk Basını

Doğru Yol: 8 Eylül 1919 tarihinde Avukat Ahmet Raşid Bey ve Mehmet Remzi(Okan) tarafından yayımlanan Doğru yol gazetesi, 4 yıllık basından yoksun bir dönemin ardından çıkan ilk Türk gazetesi'dir¹⁰⁵ ve haftalık olarak çıkmıştır.¹⁰⁶

Doğru Yol gazetesi, Enosis'e karşı mücadele eden Kıbrıs Türkleri'nin eğitim düzeyleri, kültürel benliklerini korumaları ve ekonomik anlamda gelişmelerini sağlayıcı yazılara yer vermiştir.¹⁰⁷ Gazete, "O tarihlerde Rumlar'ın müteaddit gazetelerine mukabil Türkler'in tek bir gazetesinin olmaması ve Türkiye'deki Milli Mücadele cereyanının aldığı şekil ve vaziyetten halkı, haberdar edecek bir vasıttan mahrum olunması, o zamanın bazı münevverlerini bu gazeteyi çıkarmağa sevk eden en mühim amilleridir"¹⁰⁸ şeklinde bir açıklama getirerek, yayın politikası ve Türkiye'de süren Milli Mücadele'yi halka duyurmadaki bağlantısını ortaya koymuştur.

Yunanistan'ın İzmir'i işgali ile başlayan Anadolu çıkarması Kıbrıs'ta büyük bir yankı uyandırmış, Kıbrıslı Türkler, Türkiye'de işgal ve yokluk ile mücadele eden kardeşlerine yardım için seferber olmuşlardır.

Halkı harekete geçirmede en büyük görev ise, o dönem zarfında Kıbrıs'ta yayımlanmaya başlayan Türk gazetelerine düşmüştür. *Doğru Yol* gazetesi, 5 Mart 1920 tarihli sayısında "*Harb-i umuminin iktisadi tazyikatı altında biz de inlemekte isek te bu mücahit ve muhacir kardeşlerimize din ve vatan için ibadet olmak üzere*

¹⁰⁵ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.50.

¹⁰⁶ Beria Remzi Özoran, " Anadolu Kurtuluş Savaşı Yıllarında Kıbrıs'ta Türk Basını", *VII. Türk Tarihi Kongresi ve Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt No 2, Ankara 1973, s.913.

¹⁰⁷ Sabahattin İsmail, *1571'den Kuzey Kıbrıs...* , s.47.

¹⁰⁸ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XVIII.

yardıma koşmalı, hak yoluna oruç tutarak o günkü yiyeceğimizi bu hayırlı maksada hasretmeliyiz”¹⁰⁹ sözüyle halkı yardıma teşvik etmiştir.

22 Mart 1920 tarihli Doğru Yol gazetesi’nde ise, “ *Muhterem Türk*” başlıklı yazıda aynı konuya değinilmekte ve şu satırlara yer verilmektedir:”... *Sevgili İzmir’imizin felâketzedelerine yardım olmak üzere verilecek tiyatro için sen de kardeşlik borcunu öde. Tiyatro biletini almayı unutma...*”¹¹⁰ Rumların Yunan ordusuna asker toplama çabaları ise Doğru Yol gazetesi tarafından protesto edilmiş ve bu tepki 5 Temmuz 1920 tarihli Doğru Yol gazetesi’nde, “...*Anadolu’dan sonra sıra Kıbrıs’a mı gelecek...*”¹¹¹ sözleriyle ortaya konmuştur.

Doğru Yol gazetesi’nin kurucularından olan Ahmet Raşid ise, 1920 yılının Temmuz ayında Sömürge yönetimine mektup yazarak Rumların Yunan ordusuna asker toplama girişimlerini protesto ediyordu.¹¹²

Görüldüğü gibi, Doğru Yol gazetesi, Türk İstiklâl Savaşı ile çok yakından ilgilenmiş ve Anadolu’da olup bitenleri Kıbrıs Türk halkına duyurmuştur. Türk İstiklâl Savaşı süresince birçok haber ve halkın milli hislerini harekete geçiren makaleler Doğru Yol gazetesi’nde yer almıştır. Doğru Yol gazetesi Ahmet Raşid’in Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmesi ve Ankara’ya yerleşmesiyle kapanmıştır.¹¹³ Mehmet Ali Galip Alçitepe, Doğru Yol gazetesi’nin bazı sayılarının Ankara’da Beria Remzi Özoran’ın özel arşivinde, 4 Mart 1925 tarihli sayısının ise, KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde bulunduğunu belirtmektedir.¹¹⁴

¹⁰⁹Beria Remzi Özoran, “İstiklâl Savaşı Sırası’nda Kıbrıs Türkü’nün Anavatan’a Yardım Kampanyası”, *Türk Kültürü*, Cilt NO IX. , sayı 106, Ankara 1971,s.823-824; Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Üzerine...* ,s.63; Ali Nesim, “ Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkılâpları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt No V, Sayı 14, Ankara 1989, s.319-320.

¹¹⁰ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.52.

¹¹¹ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s 55-56.

¹¹² Sabahattin İsmail, *Kıbrıs’ta Yunan Sorunu (1821-2000)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları-5, Lefkoşa tarih yok,s.41

¹¹³ Havva Arslan, *a.g.t.* , s.11.

¹¹⁴ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XVIII.

Söz : “ Eylül 1920” tarihinde yayımlanmaya başlayan Söz gazetesi’nin¹¹⁵ imtiyaz sahibi ve başyazarı Mehmet Remzi Bey’dir.¹¹⁶ Gazete’nin amacı, Doğru Yol gibi, Kıbrıs Türk halkının var olduğunu İngiliz yönetimine hissettirmek olmuştur. Genel yayın politikası ise “...Kıbrıs Türkü’nün sömürge idaresinden kurtulmasını, özgürlüğe kavuşabilmesini sağlamak ve Atatürk ilke ve inkılâplarını benimseyip uygulamak...” olarak belirtilmektedir.¹¹⁷ Anavatan Türkiye’nin vermekte olduğu Kurtuluş mücadelesi sırasında Türkiye’deki savaşın heyecanı Söz gazetesi yoluyla Kıbrıs Türk halkına yansımış¹¹⁸ , Kıbrıs Türk halkı Türk İstiklâl Savaşı’nı maddi-manevi desteklemiştir.

Beria Remzi Özoran, Söz gazetesi’nin Türk İstiklâl Savaşı ile olan bağlantısı konusunda şunları söylemektedir: “...Anadolu harekâtı hakkında gelen telgraf haberleri Lefkoşa’nın havasına bir özellik katmıştı. Söz Gazetesi haftalığı. Lefkoşa dışındaki okurlar, haberleri ister istemez haftadan haftaya okuyorlardı. Ama Lefkoşalılar öyle değildi. Telgraf geldiğini duyar duymaz, Söz matbaasına koşuyorlar, anavatandan ne haber var öğrenmek istiyorlardı...”¹¹⁹ Özoran, harekât hakkında gelen telgraf metinlerinin halka satıldığını ve gazete’nin bundan iyi kâr ettiğini söylemektedir. Kurtuluş Savaşı haberlerine yer veren Söz gazetesi, Enosis’i destekleyen yayımlara karşılık, Enosis karşıtı yayımlarla buna cevap veriyordu.¹²⁰ Çünkü Enosis’e karşı çıkmak, Türk İstiklâl Savaşı’nı desteklemekle eş anlamlı idi. Enosis tehlikesi Kıbrıs Türkü için güncelliğini her zaman korumaktaydı. Örneğin 16 Mayıs 1921 tarihli Söz gazetesi’nde “ Despothanede İçtima ve Muhtıralar” başlığıyla yayımlanan yazıda, Enosis isteklerinin Kıbrıs Yüksek Komiserine ve İngiltere Müstemlekeler Bakanlığına gönderildiği belirtiliyordu.¹²¹

¹¹⁵ Beria Remzi Özoran, “ Anadolu Kurtuluş... ”, s.913; İsmet Konur, a.g.e. , s.67.

¹¹⁶ İsmet Konur, a.g.e. , s.67

¹¹⁷ Reşat Akar, *Atatürkçü Kıbrıs Türkleri*, İleri Matbaacılık İstanbul 1981, s.40; Mehmet Ali Galip Alçitepe, a.g.t. , s.XVIII.

¹¹⁸ Cemalettin Ünlü, a.g.e. , s.56; Sabahattin İsmail, *1571’den Kuzey Kıbrıs...* , s.48.

¹¹⁹ Havva Arslan, a.g.t. , s.17.

¹²⁰ Havva Arslan, a.g.t. , s.17–18.

¹²¹ Beria Remzi Özoran, a.g.m. , s.928, dipnot 42.

Söz gazetesi'nde yayımlanan yazılarla Türkiye'ye yardım gönderilmesi sağlandı. Kıbrıs Türk basınının yardımların tek elden toplanması amacıyla bir dernek kurulması üzerinde durması ile birlikte Muhacirin-i İslâmiyeye Yardım Cemiyeti kuruldu. Söz gazetesi'nde çeşitli tarihlerde bu amacın gerçekleştirilmesi için makaleler yayımlandı.

Söz gazetesi'nin 20 Aralık 1920 tarihli sayısında “ *Hürriyet ve Terakki Kulübü Müsameresi*”, 27 Aralık 1920 tarihli sayısında “ *Lefkoşa Muhacirin-i İslâmiye Cemiyeti*” , 28 Şubat 1921 tarihli sayısında ise “*Muhacirin-i İslâmiye Cemiyetine İaneler*” başlıklı makaleler, yardımların örgütlenmesinde basının önemini ortaya koymaktadır.¹²²

Beria Remzi Özorun'un 1992 tarihinde vefat etmesi üzerine 1920 ile 1942 yılları arasında yayımlanmış ve özel arşivinde bulunan sayılar oğlu Prof. Dr. Yavuz Özorun tarafından koruma altına alınmıştır.¹²³

Ankebut: 8 Eylül 1920 tarihinde Larnaka'da yayımlanan dergi- gazete havalı haftalık bir yayın organı olup, imtiyaz sahibi Derviş Ali Remmal, başyazarı ise Mehmet Fikri'dir.¹²⁴ *Ankebut*, Enosis'e karşı olan mücadelede ve Türklük bilincinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir.¹²⁵ Bu bakımdan *Ankebut* gazetesi'nde Türk İstiklâl Savaşı ile ilgili haberler önemli oranda yer almıştır. Örneğin, 6 Ağustos 1921 tarihli *Ankebut*'un 48'nci sayısında “ *Türk- Yunan Muharebesi*” başlığıyla verilen haberde, Yunan Başbakanı **Gunaris**'in Londra Konferansı'nın Yunanistan için bir kazanç olduğunu söylediği belirtiliyor, 31 Ekim 1921 tarihli *Ankebut*'un 58'nci sayısında ise, Sakarya Meydan Muharebesi ile ilgili bir haber veriliyordu. “ *Miralay Kundulus Ne İstiyor?*” başlığıyla verilen bu haberde, ordu'nun Sakarya'ya

¹²² Beria Remzi Özorun, *a.g.m.* , s.922, dipnot 33. Muhacirin-i İslâmiyeye Muavenet Cemiyetinden verilen makbuz için bkz: Meral Demiryürek, “ Türk İstiklâl Savaşı ve Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türkleri Üzerine Yansımaları”, *II. Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu, Bildiriler*, Lefke 2003, s.76.

¹²³ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XII.

¹²⁴ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.68-70.

¹²⁵ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XIX.

dönüşünden sonra iki ordunun asgari müşterekte buluşmasının imkânsız olduğu ve savaşın devam edeceği üzerinde duruluyordu.¹²⁶

Kıbrıslı şair Mustafa Sıdkı Efendi'nin 12 Ekim 1921 tarihli Ankebut gazetesinde yayımlanan “ *Bir Kalbin Vuruşu*” isimli şiiri ise, Sakarya’da devam etmekte olan savaş’ın İzmir’in kurtuluşu ile sonuçlanacağı ve zafer’in yakın olduğu yorumunu getiriyordu.¹²⁷

Türk İstiklâl Savaşı süresince Kıbrıs Türk halkını bilinçlendirmeye çalışan Ankebut gazetesi, Türkiye ile Kıbrıs Türk halkı arasında köprü olmuş basın- yayın organlarından birisidir. Derviş Ali Remmal ve Mehmet Fikri'nin Lefkoşa’ya taşınmaları ve Hakikat gazetesi’ni kurmalarıyla Ankebut kapanmıştır.¹²⁸

İrşad: 1 Haziran 1920 tarihinde yayımlanmaya başlayan İrşad dergisi’nin sahibi Orundalizâde Abdülhamid’dir.¹²⁹ Larnaka Neşr-i Maarif Cemiyeti adına ayda bir yayımlanan derginin yayın hayatında “*Türk gençliğinin milli şuurunun daima uyanık tutmak, ..., ..., Vatana bağlılığını devam ettirmek ve İstiklâl Savaşımızın devam ettiği bugünlerde onunla yardımlaşmayı sağlamak, Rum basınının Enosis emelleri ve İngiliz sömürgeciliği ile mücadele etmek*”¹³⁰ gibi ilkeleri benimsediği ve bu ilkeler ışığında yayımlandığı görülmektedir. Bu ilkeler ışığında Türkiye vatan olarak görülüyor, bu durum Türk İstiklâl Savaşı sürecinde İrşad dergisi’nin diğer basın- yayın organları gibi aktif rol üstlendiğini gösteriyordu. Bu amaçla dergi’de yayımlanan makalelerden birisi olan ve “ *Anadolu ve İstikbali*” başlığını taşıyan yazıda şöyle deniliyordu: “... *Vatana uzanan düşman ellerini kırmak için Anadolu son hareket-i milliyet perveranesini göstererek sevgili evlâtlarını o yorgun, takatsız,*

¹²⁶ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.70–71.

¹²⁷ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.61.

¹²⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.72.

¹²⁹ Meral Demiryürek, *Kıbrıs Türk Basın Tarihinden İrşad Dergisi*, Deniz Plaza Yayınları, İstanbul 2007, s.14.

¹³⁰ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.68; Sabahattin İsmail, *a.g.e.* , s.49.

fakat kalbleri hubb-ı vatanla çarpan muazzez çocuklarını bir bayrak altında toplayıp müdafaa-i namus ve müdafaa-i istiklâl'e hazırlanmıştır...’’¹³¹

İrşad dergisi, Söz gazetesi’nde olduğu gibi, Türkiye’de Savaş’tan etkilenen insanlara yardım toplamak amacıyla bir kampanya başlatır. Örneğin, İstanbul’da toplanan yardıma muhtaç insanlar konusunda Kıbrıs Türk basınında bir çok makale yayımlanır. Düzenlenen bağış kampanyaları ve toplanan yardım paralarında İrşad dergisinin’de büyük payı vardır.¹³² Bunun yanı sıra, İrşad dergisi Türkiye’de olup bitenle ilgili çeşitli haberlere yer verir. 1 Nisan 1921 tarihli İrşad dergisi’nde yer alan, “ Yunanlılar Anadolu’da Tecavüze Hazırlanıyorlar”, 1 Mayıs 1921 tarihli İrşad dergisi’ne yer alan “ Heyet-i Murahhasa Londra’da” başlıklı haberler, bu duruma örnek olarak gösterilebilir.¹³³

Görüldüğü gibi, İrşad dergisi, Türk İstiklâl Savaşı’nın devam ettiği yıllarda, Kıbrıslı Türklerin milli hislerini canlı tutan ve yayım ilkelerine uygun olarak Türkiye ile yardımlaşmayı sağlayan basın-yayın organlarından birisidir.

Dergi, Başyazarı Mehmed Nazım Bey’in 19 Nisan 1922 tarihinde Mısır’a gitmesiyle kapanmıştır.¹³⁴ Yrd. Doç.Dr. Meral Demiryürek, İrşad dergisi’nin 21 sayısının KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde 1,6,7 ve 9’uncu sayılarının ise Dr. Erol Kufi’de bulunduğunu belirtmektedir.¹³⁵

Hakikat: 1923 tarihinde Derviş Ali Remmal tarafından kurulan Hakikat gazetesi, eski Türkçe, Yeni Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanmış ve yayım hayatı onbeş yıl kadar sürmüştür.¹³⁶1928 tarihli Harf Devriminden sonra Arap ve Latin harfleri ile yayımlanmaya başlayan Hakikat gazetesi,¹³⁷Türk İstiklâl Savaşı’nın

¹³¹ “ Anadolu ve İstikbali”, *İrşad Dergisi*, No: 9, 1 Şubat 1921, s.132–135; Meral Demiryürek, *a.g.e.*, s.142-144.

¹³² Meral Demiryürek, “ *Türk İstiklâl Savaşı ve Atatürk...*”, s.64.

¹³³ Meral Demiryürek, “*Kıbrıs Türk Basın...*”, s. 287-288.

¹³⁴ Meral Demiryürek, *a.g.e.*, s.24

¹³⁵ Meral Demiryürek, *a.g.e.*, s.10

¹³⁶ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*, s.73-74

¹³⁷ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.XX.

meyvelerini yeni verdiği ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin henüz kurulmadığı döneme rastlıyordu. Hakikat gazetesi'nin 4 Ağustos 1923 tarihli sayısında, Lozan Antlaşması'nın imzalanması, “*Magosa’da Sulh Şenlikleri*” başlığıyla kutlanıyor ve elde edilen zafer için “*Anadolu’ya çıkmak için İskenderin çıktığı yere intihab eden Kral Konstantin’in Megali İdeası İskenderin lahdine gömüldü*”¹³⁸ yorumu getiriliyordu.

Lozan Antlaşması ile Kıbrıs adasının İngiltere’ye bağlandığının ortaya çıkmasından sonra Hakikat gazetesi Kıbrıs Türk halkının Türkiye’ye göç etmesi yönünde bir tavır almıştır.¹³⁹

Cemalettin Ünlü, gazete’nin 1930 ve 1932 yılları arasındaki ciltlerinin K.K.T.C. Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde bulunduğunu belirtmektedir.¹⁴⁰

Hakikat gazetesi, 1932 tarihinde kapanmıştır.¹⁴¹

2.2.Kıbrıs Rum Basını

Fonitis Kipru, G.Nikopoulos tarafından 13 Ocak 1884 tarihinde Lefkoşa’da yayımlanmaya başlayan *Fonitis Kipru (Kıbrısın Sesi)* haftalık olarak yayımlanmış¹⁴² ve yayın dönemi boyunca Enosis’in gerçekleşmesi için mücadele etmiştir.¹⁴³ Türk İstiklâl Savaşı boyunca, Anadolu’da Türk ve Yunan orduları arasında sürmekte olan savaşı okurlarına duyuran gazete, Anavatan olarak kabul ettiği Yunanistan’ın bu mücadeleden galip çıkmasını ve Enosis’in gerçekleşmesini umut etmişti.

Bunun somut örneği *Fonitis Kipru*’nun 5 Haziran tarihli sayısında, Kıbrıslı Rumların Yunan ordusuna katılımı ile ilgili telgraf’ın yayımlanmasıydı.¹⁴⁴Bu

¹³⁸ “Magosa’da Sulh Şenlikleri”, *Hakikat Gazetesi*, No:146, 4 Ağustos 1923,s.1

¹³⁹ Mehmet Demiryürek,”Lozan Sonrası Kıbrıs’tan Türkiye’ye Göç (1923-1926)”, *Toplumsal Tarih*, Cilt No 19, Sayı 115, İstanbul 2003, s.91

¹⁴⁰ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.73-74

¹⁴¹ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.* , s.XX.

¹⁴² Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.31,234

¹⁴³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.* , s.235

¹⁴⁴ Engin Berber, *a.g.m.*,s.55

telgraf'ta “kendi isteği ile silah alınma, üç, altı aylık ve yıllık olacaktır. Ordu saflarına katılanlar, diğer askerlerin maaşları dışında hizmet sürelerine göre 100 (üç aylık) 120(altı aylık) ve 150 (yıllık) Drahmi maaş alacaklardır. Gönüllüler yeni bölge (Anadolu) deki birliklerden terhis edilen eski sınıfların boşluğunu kapatacaklardır”¹⁴⁵ şeklinde halkın bilgilendirilmesi sonucu iki binin üzerinde coşkulu genç kayıt yaptırmak üzere konsolosluga gelmiştir.

Yunanistan'ın Anadolu macerasının olumsuz bir şekilde sonuçlanmasından sonra ise **Fonitis Kipru**'nun Enosis emelleri devam etmiş, gazete'nin 16 Temmuz 1927 tarihli sayısında bu uğurda mücadeleye devam ettikleri, “Anavatan yönetimi altında bulunabilmenin arayışı içinde olduğumuzu; onların (Türklerin) ve İngilizlerin görmemezlikten gelmeleri için miyop olmaları gerekir”¹⁴⁶ satırlarında kendini göstermiştir.

Fonitis Kipru, 2000 sayının üzerinde yayımlanarak 1927 tarihinde kapatılmıştır.¹⁴⁷

Kipriakos Filaks, Kipriakos Filaks gazetesi, 21 Nisan 1906 tarihinde Lefkoşa'da yayımlanmaya başlamıştır.¹⁴⁸ Sahibi ise **Konstantinos A.Konstanidistir**.¹⁴⁹ **Kipriakos Filaks**, Anadolu'da devam etmekte olan savaşın haberlerini okurlarına duyuran ve Yunan ordusuna yardım toplanması için ön ayak olan bir basın yayın organıdır. Örneğin 14 Temmuz 1921 tarihli **Kipriakos Filaks**'ta “Lefkoşa'da Eskişehir'in Düşmesi Şerefine Şenlik” başlığıyla verilen haberde “...Eskişehir'in düşmesi başkentte çılgın sevinç gösterileriyle kutlandı. Yunan konsoloslugu'nun **Kipriakos Filaks**'ın ekine koyduğu keyif verici ilân (düşüşü duyuran) okunduğunda başkent sakinlerinin patlayan ulusal sevinci kelimelerle anlatılamaz...”¹⁵⁰ sözleriyle Rum-Yunan dayanışması ortaya konulmuştur. 21 Temmuz 1921 tarihli gazete'de ise, Yunan Başbakanı **Gunaris**, Kıbrıs

¹⁴⁵ Gös.yer

¹⁴⁶ Cemalettin Ünlü, a.g.e. , s.237

¹⁴⁷ Cemalettin Ünlü, a.g.e. , s.237-238

¹⁴⁸ Cemalettin Ünlü, a.g.e. , s.232

¹⁴⁹ Cemalettin Ünlü, a.g.e. , s.242

¹⁵⁰ Engin Berber, a.g.m.,s.63,dipnot 47

Başpiskoposu'nun yolladığı tebrik içeren telgrafa karşılık, “...*Sizin ve Kıbrıs halkının ordu'nun zaferiyle ilgili sıcak tebrik ve temennileriniz için teşekkürler...*”¹⁵¹ sözleri yer alıyordu.

Kipriakos Filaks'ın 16 Haziran 1920 tarihli sayısı Elen gençliğine birlik ve bütünlük mesajları verirken, 23 Haziran 1920 tarihli sayısı ise, Kıbrıslı Rumların Anadolu'ya hareket etmek üzere bir tümen asker gönderilmesi amacıyla çalışmalar yaptığını duyuruyordu.¹⁵²

Kipriakos Filaks'ta yer alan bu haberler, mevcut gazete'nin milliyetçi içeriğe sahip olan, Enosisçi ve Yunanistan'ın Anadolu'yu işgalinde başarılı olmasını isteyen bir basın-yayın organı olduğunu göstermektedir.

Elefteria: 26 Mayıs 1906 tarihinde Lefkoşa'da basılmaya başlayan **Elefteria** (Özgürlük) gazetesi ¹⁵³Enosis'i destekleyen, federasyon ve taksim gibi tezlere karşı çıkan bir basın-yayın organıdır. ¹⁵⁴Gazete, Enosis amaçlarına uygun olarak Yunanistan'ın Anadolu macerasını destekliyordu.

Örneğin Yunan ordusuna katılım amacıyla Yunan Konsolosluğu'nun hazırladığı 18 Şubat 1918 tarihli duyuru **Elefteria** gazetesinde yayımlanıyor, Yunan vatandaşı olan herkesin 2 Mart Cumartesi günü Magosa'da toplanması isteniyordu.¹⁵⁵İzmir'in işgalinden 4 ay sonra yayımlanan 1 Eylül 1919 tarihli **Elefteria** gazetesi'nde “*İzmir'de başlayan mücadele'nin tam bir başarı ile taçlanacağı*”¹⁵⁶öne sürülmekteydi.

¹⁵¹ Gös.yer

¹⁵² Sabahattin İsmail, İngiliz Yönetiminde Türk-Rum...., s.390

¹⁵³ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*, s.243

¹⁵⁴ Gös.yer

¹⁵⁵ Engin Berber, *a.g.m.*, s.54

¹⁵⁶ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.55

19 Haziran 1920 tarihli **Elefteria** gazetesinde “*Yunanistan’ın Kıbrıs’taki Genel Konsolosu*” ve “*Yunan Ordusu İçin Gönüllüler*” başlığıyla verdiği haberde, Anadolu’ya gidecek Rum gençlerini teşvik ediyordu.¹⁵⁷

Görüldüğü gibi, **Elefteria** (Özgürlük)’nin Anavatanı olarak desteklediği Yunanistan’a verdiği destek haberleri, bu ülkenin Anadolu’ya işgal sürecinde başarılı olması halinde Enosis umudunun gerçekleşeceği beklentisi ile büyük oranda ilgiliydi. Anadolu topraklarında Türkiye ve Yunanistan arasında sürmekte olan ölüm kalım savaşı, Kıbrıs’taki iki etnik halk arasında ise büyük oranda basın aracılığıyla sürmekte idi.

¹⁵⁷ Gös.yer

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRK İSTİKLÂL SAVAŞINDA KIBRIS EKSENLİ GELİŞMELER

2.1. İzmir'in İşgali ve Kıbrıs Türk Halkına Yansıması

Osmanlı Devleti'nin I.Dünya Savaşı'na katılması ve bu savaşta İngiltere karşısındaki blokta yer alması, bu devletin hakkı olmamasına rağmen, geçici olarak devraldığı adayı 5 Kasım 1914 tarihinde topraklarına kattığını ilân etmesine yol açmıştı. 1915 tarihinde müttefik devletlerin safında savaşa katılması yönündeki teklife ret cevabı veren Yunan hükümeti ise, batılı devletlerin desteğiyle iktidara gelen **Venizelos**'un İtilâf Devletleri'nin yanında yer almasıyla Türkiye'ye yönelik yayılmacı politikasını gerçekleştirmek üzere harekete geçmiştir.

Yunanistan'ın Türkiye üzerindeki emelleri, İngiltere Ada'yı topraklarına kattığını ilân etse dahi hukuken bir Türk toprağı kabul edilen Kıbrıs için geçerliydi¹ ve bu durum ise Kıbrıslı Türkler için Enosis (Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi) anlamına gelmekteydi. Yunanistan'ın yayılmacı amaçlarının Türkiye ayağı Paris Barış Konferansı ile gerçekleşmiş ve Osmanlı hükümetine dahi zamanında haber verilmeyerek² Yunanistan'ın Anadolu'yu işgalinin başlangıcı verilmişti. Bu durumdan son dakikada

¹ Engin Berber, "Türk Kurtuluş Savaşında Yunanistan'a Kıbrıs'tan Gelen Destek", *I. Güzelyurt Tarih Buluşması sempozyumu Bildiriler*, (Lefke 2001) s.56.

² Sina Akşın, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (Mutlakiyete Dönüş, 1918-1919)*, I, 2.Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004, s.274.

haberi olan Osmanlı hükümetinin sadrazamı Damat Ferit Paşa, Yunanistan'ın İzmir'e çıkacağına belirlendiği Paris Barış Konferansı'na görüşleri alınmak üzere çağrılıyordu.

İtilâf Devletlerine açıkladığı tezler içerisinde bulunan Mısır ve Kıbrıs başlığı altındaki görüşlerde, İngiltere ile Kıbrıs konusunu daha sonra görüşebileceğini belirten Damat Ferit, İtilâf Devletleri'nin sert yanıtına maruz kalmıştı.³ 10 Kanun-ı evvel (Aralık) 1921 tarihli Söz gazetesi Damat Ferit hükümeti ile İngiliz hükümeti arasında 2 Eylül 1919 tarihinde bir antlaşma imzalandığını ve bu antlaşma ile birlikte Türkiye'nin İngiliz hükümetinin egemenliği altına girerken, Mısır hidivliği tarzında bir yönetim şekline bürüneceğini belirtiyordu.⁴

Türkiye'nin ve kendilerinin içerisinde bulunduğu olumsuzluklara vakıf olan Kıbrıs Türkleri, 1919 yılının Mayıs ayı içerisinde 60.000 Müslüman Türk adına Sömürgeler Bakanlığına dilekçe göndererek, Yunanistan'ın yayılmacı politikasına karşı çıkıyor ve İngiliz yönetiminin bu duruma karşı çareler üretmesini istiyordu.⁵ Kıbrıs Türklerinin içerisinde bulunduğu bu olumsuz durumun ve Anadolu'da başlayan işgalin bir sonucu olarak, 1919 yılının Mayıs ayı içerisinde, İngiliz yönetimine karşı bir ayaklanma içerisine girilir.⁶

Behiç, Esad ve Hasan Karabardak ayaklanmanın liderlerindedir.⁷

³ Şükrü Sina Gürel, Kıbrıs Tarihi (1878-1960), Koloniyalizm, *Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, I, Kaynak Yayınları, İstanbul 1984, s.100-101.

⁴“Damat Ferid'in İngiltere ile Akdaettiği Muhahedename” *Söz Gazetesi* No 112,10 Kanun-ı evvel, 1921, s.1.

⁵ Şükrü Sina Gürel , *a.g.e. I*, s.102; Sabahattin İsmail, *150 soruda Kıbrıs Sorunu*, Kastaş Yayınevi, basım yeri yok, 1998, s.25.

⁶ Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s.25.

⁷ Dr. Behiç, Dr. Esad ve Hasan Karabardak hakkında ayrıntılı bilgi için bk:Halil AYTEKİN, Kıbrıs'ta Monorga (Boğaztepe) *Ermeni Lejyonu Kampı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.118-121; Ulvi Keser, *Kıbrıs 1914-1923, Fransız- Ermeni Kampları İngiliz Esir Kampları ve Atatürkçü Kıbrıs Türkleri*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları-17, Lefkoşa,tarih yok, s.136-137, 144-147, 150

Esad ve Behiç'in 1919 tarihinde, "Türkiye ile Birleşme Partisi"ni kurdukları istihbaratı alınmıştır.⁸

Sömürgeler Bakanlığının "Türkçü ve İslâmcı" bir kuruluş olarak nitelendirdiği bu partinin⁹ plânladığı ayaklanma hakkında ünlü İngiliz tarihçi George Hill, şunları söylemektedir: "Bu önderler, bu ayaklanma ile Mağusa'da bulunan savaş esirlerini serbest bırakmayı tasarlıyorlardı"¹⁰ Nazım Beratlı, Türkiye ile Birleşme Partisi'nin Müftü Hafız Ziyai Efendi başkanlığındaki Türk heyetinin Paris Konferansına katılmasının engellenmesi sonucu kurulduğunu belirtmektedir.¹¹

Ada'nın o zamanki Yüksek Komiser Vekili olan **Malcolm Stevenson** ise, bu ayaklanma girişimine karşı gerekli tedbirleri alarak Behiç, Esad ve Hasan Karabardak'ı tutuklayarak Girne kalesine hapsetmiştir.¹² Bu olay, Türkiye'de meydana gelen işgaller karşısında gösterilen direnişten etkilenerek bir ayaklanma için hazırlık yapan Kıbrıslı Türklerin kaderlerini Türkiye'nin kaderiyle eşdeğerde tuttuklarının önemli bir göstergesiydi. Aynı döneme tekabül eden İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edildiği zaman dilimi içerisinde, Kıbrıs Türk halkının durumu, siyasi açıdan olduğu kadar ekonomik olarak da çok kötüydü.

Bu satırlar Kıbrıs Türklerinin durumunu açıkça ortaya koymaktadır: "19 Mayıs 1919'da Atatürk'ün Samsun'a çıktığı günlerde başlayan kuraklık, 3 yıl süreyle devam etmiş ve Türk halkı giderek fakirleşmiş, açlık başlamıştı. Türk köylüleri ne yapacağını hesabı içinde derin derin düşünüyor ve kurtuluş çaresi arıyordu."¹³

⁸ Nazım Beratlı, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi, İngiliz Dönemi*, Cilt 3, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşe 1999, s.54.

⁹ Şükrü Sina Gürel, *a.g.e. I*, s.102, Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s.25.

¹⁰ Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s.25.

¹¹ Nazım Beratlı, *a.g.e. 3*, s.55.

¹² Ahmet Gazioğlu, *Enosis Cemberinde Türkler, Bugünlere Gelmek Kolay olmadı I*, 2.Baskı, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), Lefkoşe 2000, s.176.

¹³ Reşat Akar, *Atatürkçü Kıbrıs Türkleri*, İleri Matbaacılık, İstanbul 1981, s.10; Ulvi Keser, *a.g.e.*, s.112, Şükrü Sina Gürel, *a.g.e. I*, s.164.

Ayrıca 1919 yılının başlarında Kıbrıs'ta Türk gazetesi'nin bulunmaması, Kıbrıs Türkleri için büyük bir sorundu. Ada Türkleri 1915-1919 yılları arasında geçen 4 sene zarfında gazeteden yoksun idiler. 8 Eylül 1919 tarihinde Avukat Ahmet Raşid ve Başöğretmen Mehmet Remzi tarafından kurulan Doğru Yol gazetesi bu eksikliği gidermiş oldu.¹⁴ Mehmet Remzi Bey, 15 Mart 1920 tarihli Doğru Yol gazetesi'nde, Yunanistan'ın İzmir'i işgal ettiği gün ilk kurşunu atan Hasan Tahsin'in bağımsızlık uğruna çok büyük fedakârlıklara katlanılacağıının en iyi örneği olduğunu belirtiyordu.¹⁵

Ahmet Raşid ise, 19 Ocak 1920 tarihli Doğru Yol gazetesi'nde “*Türkiye Sulhu ve Harp*” başlığıyla yayınladığı yazısında İzmir'de yaşayan Türklerin başına gelen tehlikenin kendileri için de söz konusu olabileceğini şu şekilde dile getiriyordu. “*Yunanistan'a ilhakı vukuunda Kıbrıs Müslümanlarının giriftar olacakları feci akıbetleri de unutmamak lâzımdır. Burada Anadolu'da ki gibi mallar gasp edilecek ırza tecavüzler, katliamlar, en sen'i ve feci bir surette ika edilecektir. İzmir ve civarını istilâ eden sefalet, perişanlık, her türlü eza, işkence, hicret ve bütün bunları kaplayan kanlı mezalim gözümüzün önünde duruyor. İşte bu hususlar dolayısı ile Kıbrıs meselesinin ihmal edilmemesi ve hiç değilse, İngiltere ile Türkiye arasında halli cihetine gidilmesine çalışılması gayet elzemdir.*”¹⁶

Bu satırlardan anlaşılacağı üzere, Yunanistan'ın İzmir'i işgali ile başlayan kanlı süreç, Kıbrıs Türk halkının gerçekleşmemesi için mücadele ettiği Enosis'in fotokopisi gibi karşımıza çıkmakta ve Kıbrıs Türk halkını daha çok mücadeleye sevk etmekteydi. Öte yandan İzmir'in işgali meselesi Kıbrıs Rum basınında işleniyor, **Elefteria** ve **Kipriokas Filaks** gazetesi konu hakkında karşıt görüşler ileri sürüyorlardı. Örneğin 1 Eylül 1919 tarihli **Elefteria** gazetesinde, “*İzmir'de başlayan mücadelenin tam bir başarı*

¹⁴ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *Kıbrıs Türk Kamuoyu ve Türkiye-Kıbrıs İlişkileri 1919-1960*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1993, s.51.

¹⁵ Gös.yer

¹⁶ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.53., Beria Remzi Özoran, “Anadolu Kurtuluş Savaşı yıllarında Kıbrıs'ta Türk Basını”, *VII Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara 1973, s.936-937.

ile taçlanacağı” öne sürülürken, **Kipriakos Filaks** gazetesi ise, “*Venizelos’un uyguladığı politikanın gerek Yunanistan ve gerekse Yunaniliğin başına bin bir türlü belâ getireceğini*” öne sürüyordu.¹⁷

Mehmet Remzi’nin 22 Mart 1920 tarihli Doğru Yol gazetesinde çıkan yazısı ise Kıbrıs Türk halkını, Anadolu’ya yardıma çağırıyor, İzmir’in işgali neticede ortaya çıkan tatsız durumun bir nebze giderilmesi için çaba sarf ediyordu.¹⁸

Öte yandan Yunanlılar’ın İzmir’de işledikleri cinayetlerin, başka bir ülkeyi yönetemeyeceklerinin delili olduğunu 19 Ocak 1920 tarihli Doğru Yol gazetesindeki yazısıyla savunan Ahmet Raşid, daha önce yayınladığı 27 Ekim 1919 tarihli yazısında bunu ortaya koymuş ve “*her nereye bir Yunanlı ayakbastı ise, kendilerini oranın sahib-i meşruu addederler*” diyerek Yunanlılar’ın İzmir’deki cinayetlerinin araştırma komisyonu tarafından incelenerek bir cezaya çarptırılacağı beklentisi içerisinde olduğunu belirtmişti ve İzmir’e çıkan Yunan askerinin yaptıklarıyla “*artık Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı meselesinin ne kadar boş ve manasız bir hayal olduğu anlaşılmaktadır*” demektedir.¹⁹

Mehmet Remzi ise, 1 Kasım 1921 tarihli Söz gazetesinde yazmış olduğu “*Despothane Fırıldakları*” başlıklı yazısında, Ahmed Raşid ile aynı konuya değiniyor ve Yunan askerlerinin Anadolu’yu harabeye çevirmelerinin Kıbrıs’ta oluşacak bir Yunan yönetiminin ne kadar sakıncalı olacağını gösterdiğini söylüyordu.²⁰

¹⁷ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.51.

¹⁸ Cemalettin Ünlü, *Kıbrıs’ta Basın Olayı (1878-1981)*, Ankara, tarih yok, s.52; Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP) Yayınları, Lefkoşe 1998, s.63; Ulvi Keser, *a.g.e.*, s.120; Erdal Yurdakul, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılâplarının Kıbrıs’a Uygulanması*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul 1990, s.47. Ayrıca Mehmet Remzi’nin 12 Ocak 1920 tarihli Doğru Yol gazetesinde İzmir’e yardım ile ilgili başka bir makalesi için bkz: Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*, s.52; Beria Remzi Özorun, “İstiklâl savaşı sırasında Kıbrıs Türkünün Anavatan’a yardım kampanyası”, *Türk Kültürü*, Cilt No IX, Sayı 106, Ankara 1971, s.823.

¹⁹ Ahmet Gazioğlu, *a.g.e.*, s.163; Sabahattin İsmail, *İngiliz Yönetiminde Türk-Rum Kavgaları*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını, Sayı 5 Lefkoşa, tarih yok, s.247-248.

²⁰ Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s.252.

Görüldüğü gibi Kıbrıslı Türk aydınları, İzmir'in işgal edilmesi ile ilgili gelişmeleri Doğru Yol ve Söz gazeteleri'nin yayınlanmaya başlamasıyla Türk halkına aktarmışlar, İzmir'de meydana gelen olaylar ile Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi (Enosis) arasında benzer bağlantılar kurarak, Ada'nın Yunanistan'ın eline geçmesi halinde, İzmir'de meydana gelen olayların Kıbrıs'ta nüksedeceği görüşünde birleşmişlerdir. Ayrıca, ayrıntılı olarak değineceğimiz, Kıbrıslı Türklerin Anavatan'a maddi-manevi yardımları ile ilgili hususlar, İzmir'in işgali neticesinde başlamış, Mehmet Remzi ve Ahmed Raşid'in yayımladığı yazılarla halkı İzmir'deki felâketzedelere yardıma çağırarak, Kıbrıs Türk halkı ve Türkiye arasındaki birlikteliğin oluşmasında önemli görev üstlenmişlerdir.

2.2. Kıbrıs Türk Halkının Anadolu'ya Maddi-Manevi Yardımı

Kıbrıs Türk halkının, Türkiye'deki ırkdaşlarına yaptıkları yardımlar, Anadolu'da ateşlenen Milli Mücadele ruhuna sağlanan katkılardan evvel, müttefikler (özellikle Yunanlılar) tarafından işgal edilen Osmanlı topraklarından İstanbul'a akın eden ve muhacir durumuna düşen Türklerin içerisinde bulunduğu feci şartlarla alâkalıydı. Türklerin maruz kaldığı bu içler acısı durum İngiliz yardım heyetinin sağladığı yardımlar sayesinde bir nebze olsun iyileşme göstermesine rağmen yeterli değildi ve Dr. **Frew** da bunu açıkça belirtiyor ve yardım için çağrı yapıyordu.²¹

İstanbul'daki muhacirlere yapılacak olan yardımın organize edilmesi maksadıyla 19 Aralık 1920 tarihinde Lefkoşa'da çeşitli Türk kulüp ve derneklerinin katılımıyla Muhacirin-i İslâmiyye Cemiyeti kurulmuş ve muhacirler için yardım toplanmaya başlanmıştı.²²

²¹ Meral Demiryürek, "İrşad ve Türk İstiklal Savaşı", *Toplumsal Tarih*, cilt No18,Sayı 108, İstanbul 2002,s.32.

²² Gös.yer

Zamanla İstanbul'daki muhacirler için toplanan yardım yeterli görülmemiş, Anadolu'da savaşan askerlere ve muhtaç insanlara yardım edilmesi için çağrıda bulunulmaya başlanmıştır. Bu konuda okuyucularını harekete geçirmek isteyen İrşad dergisi, “*Onların zafer ve galebesi köylerimizin bucaklarında bile bizi düşmanlarımıza karşı mağrur müftehir bırakırken, yalnız söz ile o sürûr-ı galebeye iştirak etmeye hak kazanır mıyız*” diyerek halkı harekete geçirmeyi çalışmıştır.²³

Mehmet Remzi ise 12 Ocak 1920 tarihli Söz gazetesinde, “*Felâketzede Kardeşlerimize Muavenet*” başlıklı yazısında, “*Anadolu, Türk'ün son yurdu, son melceidir. Ora'daki kardeşlerimizin böyle sefaletler, mahrumiyetler içinde helâk olmasına seyirci kalırsak, dünyada en alçak insanlar bizler oluruz. Bu felâketler hepimize büyük bir ders-i ihtibah olsun. Onlar bizim ırkdaşlarımız olmasalar bile, vazife-i insaniye muavenetlerine şitabımızı emreder. Şu halde vazifemiz iki katlıdır. İzmir civarında yedi ay zarfında 60.000 Türk şehit edilmiş, 40.000 kişi terk-i diyar etmeye mecbur kalmış ve 200 milyon liralık servetleri gasp olmuştur. İşte bugün yersiz yurtsuz kalmış bu binlerce kardeşimiz bizden muavenet bekliyor*” diyerek yardım için halkı harekete geçmeye çağırmıştır.²⁴

15 Mart 1920 tarihli Doğru Yol gazetesinde çıkan bir makale ise halkı harekete geçmeye çağırıyordu.²⁵ Böylece Anadolu'nun kurtuluşunun kendi kurtuluşu olduğunu anlayan Kıbrıs Türk halkı bu düşünceden hareketle, Türk İstiklâl Savaşı'na maddi-manevi destek vermek için harekete geçmiş, Kıbrıslı Türklerin Milli Mücadele saflarında yer almaları için özendirilmelerini sağlamıştır.²⁶

²³ Meral Demiryürek, *a.g.m*, s.32-33.

²⁴ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Üzerine...*, s.62-63; Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*, s.823.

²⁵ “*Harb-ı umumi'nin iktisadi ve muhacir kardeşlerimize din ve vatan için ibadet olmak üzere yardıma koşmalı, hak yoluna oruç tutarak o günkü yiyeceğimizi bu hayırlı maksada hasretmeliyiz...*” Bkz: Beria Remzi Özoran, *a.g.m* , s.823-824; Sabahattin İsmail, *a.g.e*, s.63; Ali Nesim, “Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkılapları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt No V, Sayı14, Ankara 1989 s. 319-320.

²⁶ Halil Aytekin, *a.g.e*, s.126.

Anadolu'ya yardımı örgütleyen ve 19 Aralık 1920 tarihinde Lefkoşe'de kurulan Muhacirin-i İslâmiyye Yardım Cemiyeti'nin dışında, İrşad dergisini yayınlayan ve 1920 tarihinde Larnaka'da kurulan Neşr-i Maarif Cemiyeti, 1919 tarihinde Poli'de kurulan Maarif-i Geliştirme Cemiyeti , 1920 tarihinde Larnaka'da kurulan Maarif-i Himaye Cemiyeti ve 1920 tarihinde Leymosun (Limasol)'da kurulan Himaye-i Mekatip (Okulları Koruma ve Destekleme) Cemiyeti'ni sayabiliriz. Bunun dışında çeşitli kasaba ve köylerde kurulan hayır cemiyetleri Anadolu'ya yardım için seferber olmuşlardır.²⁷ Hilâl-i Ahmer gibi.

Örneğin, Türk İstiklâl Kumpanyası isimli tiyatro grubu ile ittihat ve Terakki isimli grup, bir an önce yardımlara başlayacaklarını belirtmişlerdir.²⁸

Doğru Yol ve Söz gazeteleri'nden elde edilen bilgilere göre o dönem içerisinde sergilenen 21 piyes ve müsamerenin çoğu Muhacirin-i İslâmiyye Muavenet Cemiyeti yararına düzenlenmiş, elde edilen gelir bu kurum vasıtasıyla Anadolu'ya gönderilmiştir. Hürriyet ve Terakki Kulübünün Lefkoşe'de düzenlediği bir oyun, Muhacirin-i İslâmiyye Cemiyeti'nin 28-29 Ocak 1921 tarihinde Lefkoşe'de Aka Gündüz'ün Yarım Türkler isimli oyununu sergilemeleri²⁹ yine aynı cemiyetin 20 Mayıs 1921 tarihinde Lefkoşe'de düzenlediği Tiraje isimli oyun³⁰ Baf'lı kadınların 1921 tarihinde Baf'ta düzenledikleri müsamere ve Leymosun'lu kadınların 4 Nisan 1921 tarihinde Leymosun'da düzenledikleri müsamere ilk akla gelenleridir.³¹

²⁷ Ahmet Gazioğlu, *a.g.e.I*, s.189.

²⁸ Ulvi Keser, *a.g.e* , s.113; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t*, s.66.

²⁹ Yarım Türkler isimli oyun 28 Ocak 1921 tarihinde bayanların, 29 Ocak 1921 tarihinde ise, erkeklerin izlemesi için sahneye konmuştur. Bk:Ulvi Keser, *a.g.e* , s.113.

³⁰ Tiraje isimli oyun bir gün sonra ise erkekler için sahneye konmuştur. Bkz: Gös.yer

³¹ "...Baf gençleri tarafından ibraz olunan faliyet ve Baf mülhakatı ashab-ı hamiyetin ızlar eylediği âsar-ı mürüvet, Baf'ın mütefekir ve hamiyetment hanımlarını da kadınlığın muttasıf olduğu his-i rikkat ve şefkat nisbetinde galeyana getirmekle Cuma günü uzaklardan kendilerine enzar-ı istimdat atfeyleyen musibetzade hemşire ve kardeşlerinin tehvin-i ihtiyacatına hâdim olabilecek bir müsamere-i edebiye tertibine muvaffak olmuşlardır..." Bkz: Beria Remzi Özorun, *a.g.m*, s.826-827

Peristerona ve Çevre Köy kadınlarının 1921 tarihinde **Peristerona**, Köyü öğretmeni olan Lâtife hanımın yazdığı bir oyunu sahneye koymaları, 1921 tarihinde **Anatyu** Köyü öğretmeni Sıtkı Efendi'nin bir tiyatro oyununu sahneye koyması ve Larnakalı gençlerin 30 Aralık 1921 tarihinde Muhacirin yararına Namık Kemal'in "*Vatan Yahut Silistre*" isimli oyununu sergilemeleri piyes ve müsamereler çerçevesinde düzenlenen yardıma dahil edilebilir.³²

Muhacirin-i İslâmiyye Muavenet Cemiyeti'ne müsamere ve oyunlar dışında yapılan ve Söz gazetesi'nden derlenen yardımlardan bazıları ise şöyledir: Fakir bir köylü olan İbrahim Ali'nin sahip olduğu yarış atını satarak, gelirini Muhacirin-i İslâmiyye Muavenet Cemiyetine bağışlaması,³³ Mağusa'da Müderris Abdülcelâl Efendi tarafından Muhacirin-i İslâmiyye Muavenet Cemiyetine armağan edilen devekuşu yumurtasının 3 sterlin 4 şilin 5 kuruşa açık arttırma yöntemiyle satılması, **Anatyu** Köyü eşrafından Musazade Mahmut Efendi'nin hanımının Muhacirin-i İslâmiyye yararına 1921 tarihinde 3 adet yirmilik altın bağışlaması³⁴ örnek olarak gösterilebilir. İrşad dergisi ise Anadolu'ya yardımlara destek amacıyla, İrşad'ın üç katı büyüklüğünde ve kaliteli bir baskıya sahip olacak bir sayı çıkarmak için harekete geçer. Bu özel sayının fiyatı 1 şilin olacak ve Muhacirin-i İslâmiyye Muavenet Cemiyeti'ne bağışlanacaktır.³⁵

Lefkoşe Muhacirin-i İslâmiyye Muavenet Cemiyeti piyes, müsamere ve diğer etkinliklerden elde ettiği 600 sterlinlik geliri TBMM'ye göndermiştir.³⁶

³² Vatan Yahut Silistre :
Hilal-i Ahmer Menfaatine

"İskele gençleri tarafından Hilâl-i Ahmer menfaatine 31 Kanun-ı evvel Cumartesi günü akşamı iskelede Bank-ı Osmani ittisalinde merhum Hamid Bey'in gazinosunda "*Vatan Yahut Silistre*" nam piyes mevki-i temaşaya vaz olunacaktır. Provalarına kemal-i dikkatle devam eden iskele gençlerinin mezkur piyesi muvaffakiyet-i tamme ile mevki-i temaşaya vaz'edeceklerini ümid ederiz." Bkz:Meral Demiryürek, *Kıbrıs Türk Basın Tarihinden İrşad Dergisi*, Deniz Plaza Yayınları, İstanbul 2007, s.250

³³ Reşat Akar, *a.g.e*, s.11.

³⁴ Sabahattin İsmail, *a.g.e*, s.61, Ulvi Keser, *a.g.e*, s.113; Erdal Yurdakul, *a.g.t*, s.49; Mehmet Ali Galip Alçıtepe, "Kıbrıs Türklerinin İstiklal Harbinde Anavatan'a Yaptığı Maddî Yardımlar" *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 129, İstanbul 1997, s.56.

³⁵ Meral Demiryürek, *a.g.m*, s.33.

³⁶ Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *Kıbrıs Türk Kamuoyu...*, s.69.

Kıbrıs Türk Basını'nın önde gelen unsurlarından olan Söz gazetesi, yardımların gerçekleşmesindeki katkılarından ötürü TBMM Basın ve İstihbarat Müdürü Ahmet Ağaoğlu tarafından, 21 Ağustos 1922 tarihinde gönderilen bir teşekkür mektubu ile onurlandırılmış, Anadolu'daki Milli Mücadeleye karşı gösterdiği büyük ilgi nedeniyle övülmüştür.³⁷

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) bayramın birinci ve Cuma günlerinin Hilâl-i Ahmer günü olarak kabul edilmesini tavsiye etmiş ve kabul edilmiştir. Bu günlerde camilere iane kutuları konularak yardım elde edilmeye çalışılmıştır.³⁸

Mehmet Remzi Okan, 22 Temmuz 1922 tarihli Söz gazetesinde "Hilâl-i Ahmer" başlıklı bir yazı yayımlayarak yardımı teşvik etmiştir.

Bu arada Kıbrıs Türk halkının ileri gelenlerinin katkılarıyla Kıbrıs Türk toplumu yardım, için teşvik ediliyordu.³⁹ Örneğin Larnaka Müderrisi Ahmet Hulusi Bey, halka, Hilâl-i Ahmer'e yardımcı olması hususunda çağrıda bulunmuş, Evkaf Murahhası Musa İrfan Bey ise, İmam ve Hatiplere yönelik yayınladığı genelgede, camilerde, okunacak hutbelerde Hilâl-i Ahmer'e yardım için halkı teşvik etmelerini istemiştir.⁴⁰

Gazeteci Mehmet Remzi Okan da 3 Ağustos 1922 tarihinde Söz gazetesinde yayınladığı "Vazife Başına" başlıklı yazıda halkı yardıma çağırıyordu. **Piskobu** Köyü Türkleri de Hilâl-i Ahmer'e 6 sterlin 7 şilinlik bir bağıştı bulundu.⁴¹ Bu yardımın 2

³⁷ Naşit Hakkı, Uluğ," Gazinin Emri", *Kıbrıs Dün, Bugün, Yarın*, Haz:Derviş Manizade, Kıbrıs Türk Kültürü Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları, No 8, İstanbul 1975, s.16-18; Cemalettin Ünlü, *a.g.e*, s.60-61

³⁸ Beria Remzi Özoran, *a.g.m*, s.831; Mehmet Ali Galip Alçitepe, "Kıbrıs Türkleri'nin İstiklâl ...", s.55.

³⁹ "Anadolu askerlerinin yaralarını sarmak, onların tedavi ve iaşelerini temin etmek bütün Müslümanlara farzdır. Ahval-i siyasiye dolayısı ile harbe bilfil iştirak edemeyen bizim gibilerin mutlaka iane vermeleri lâzımdır. Anadolu'daki harekât-ı askeriye için yalnız sözle takip etmek ve maddi muavenetten yüz çevirmek bir nevi zaaf-ı din ve açık bir riyakârlıktır" Bkz: Beria Remzi Özoran , "Anadolu Kurtuluş..."s.924, dipnot 33; Sabahatin İsmail, *a.g.e*, s.64; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *Kıbrıs Türk Kamuooyu...* , s.71.

⁴⁰ Ulvi Keser, *a.g.e*, s.113-114; Erdal Yurdakul, *a.g.t* , s.49; Sabahatin İsmail, *a.g.e*, s.61-62.

⁴¹ Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s.62; Ulvi Keser, *a.g.e*, s.114; Erdal Yurdakul, *a.g.t* , s.49.

sterlin 12 şilini Köy öğretmeni Havva Hanım tarafından köy hanımlarından temin edilmişti.⁴²

Ayrıca Magosa kazasında bulunan Okuruz Kariyesi ahalisinden, 217 İngiliz lirasına tekabül eden 9719 kuruş, İslâm ahalisinden Işık katib-i fahrîsi Mustafa Bey vasıtasıyla 3 İngiliz lirası, 5 şilin, 6 pens yardımda bulunulmuştu.⁴³ Kurban Bayramı'nın birinci günü toplanan 270 sterlinlik yardım, Londra'daki Hilâl-i Ahmer Cemiyet vasıtası ile Anadolu'ya gönderildi.⁴⁴

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti başkanı Dr. Besim Ömer Paşa'nın, Kıbrıs Evkaf-ı İslâmiye Murahhası İrfan Bey'e gönderdiği ve 12 Ağustos 1922 tarihli Söz gazetesinde yayımlanan teşekkür mektubuyla yardımların Anadolu'ya ulaştığı anlaşılmaktadır.⁴⁵

Bütün bu yardımların organize edilmesinde, Kıbrıslı Türklerin Anadolu'yu merkez olarak görmesi ve kendisini Anadolu'nun bir parçası saymasının rolü büyüktür. Mehmet Fikri'nin 28 Nisan 1923 tarihli Ankebut gazetesi'nde, "*Türk Yavrusu'nun ilânı*" başlığıyla yayımladığı şiirinden aldığımız şu dördlük bunun yalnızca küçük bir örneğidir:

⁴² Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t*, s.72; Beria Remzi Özorun, *a.g.m*, s.925, dipnot 33

⁴³ Mesut Çapa, "Bulgaristan ve Kıbrıs Türklerinin Anadolu'ya yardımları" *Türk Kültürü*, Cilt No XXVII, Sayı 320, Ankara 1989, s.732, dipnot 21.

⁴⁴ Ulvi Keser, *a.g.e*, s.114; Sabahattin İsmail, *a.g.e*, s.64.

⁴⁵ Ali Nesim, *a.g.m*, s.320; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t*, s.72.

“Ben tarihten pek yaşlıyım sen de bil
 Şimdi yurdum Anadolu koca il
 Kara toprak mai sema hem de hak
 Bunu bana layık görmüş kalbim ak.

. . .
 . . .
 . . . »46

Kurtuluş Savaşı’na yönelik katkılar, gerek müsamereler ve oyunlar gerekse yardım amaçlı çağrıların dışında Kıbrıslı Türklerin Kurtuluş Savaşı’na bizzat katılımlarıyla sürmüştür. Örneğin Tabip Yüzbaşı Remzi Bey (Gönenç), savaşa Binbaşı rütbesi ile katılmış, diş tabibi ve veteriner Cemal Kamil Bey de (Gönenç) savaşa iştirak etmiştir.⁴⁷

15 asker ve 2 makineli tüfekle sahip olduğu tepeyi 15 gün yardım gelmeden savunabilen Mülâzım Tahir Bey de arkadaşlarının ve kumandanlarının övgüsünü kazanmıştır.⁴⁸

Kurtuluş Savaşı’na katılmış bir diğer Kıbrıslı Türk de Osman Necmi Bey’dir. Kendisi Sakarya Savaşı’nda bulunmuş ve gösterdiği yararlılıklardan ötürü İstiklâl madalyası ile onurlandırılmıştır.⁴⁹

Atatürk’ün Güvendiren soyadını verdiği Fatih Bey ise Milli Mücadele sırasında Eskişehir mutasarrıfı olarak görev yapmış ve büyük hizmetleri karşılığında beyaz şeritli İstiklâl Madalyasına layık görülmüştür. Fatih Bey, Cumhuriyet devrinde Kastamonu ve

⁴⁶ Mehmet Fikri, “Türk Yavrusu’nun İlân”, *Ankebut Gazetesi*, No: 134, 28 Nisan 1923, s.4.

⁴⁷ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t*, s.72.

⁴⁸ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t*, s.73.

⁴⁹ 14 Mayıs 1931 tarihli Söz gazetesinde Osman Necmi ile ilgili yayımlanan haber için bk: Erdal Yurdakul, *a.g.t*, s.59.

Bursa valiliklerinde bulunarak inkılâpların başarılı olmasında büyük katkısı bulunmuştur.⁵⁰ Daha sonra Altınezer soyadını alacak ve dış tabibi olacak olan Rıfat Bey de, 16 yaşındayken dayısı ile birlikte katıldığı Antep savunmasında yaralanmış ve İstiklâl Madalyası ile onurlandırılmıştır.⁵¹

Milli Mücadele’de yararlılıklar gösteren diğer isimler ise Kıbrıs’ın ilk avukatlarından olan Naim Efendi’nin oğulları Raşit Bey ve Ali Vefa Bey’dir. Raşit Bey, Kurtuluş Savaşı’na miralay rütbesiyle iştirak etmiş, Ali Vefa Bey ise, TBMM’ye giren ilk Kıbrıslı Türk olma özelliğini kazanmıştır.⁵²

Birinci Dünya Savaşı’nda yedek subay hocalığı yapan kimya öğretmeni Remzi Bey ve eski Bahriye Subayı Ali Nazmi Bey de bunlara dahildir.⁵³

M. Ali Gökdel’in gazeteci İzzet R. Yalın’dan aktardığına göre Girne kalesine hapsedilen Dr. Esat Bey’in eşi, Kurtuluş Savaşı’na katılan ilk Kıbrıslı Türk olma özelliğini kazanmıştır. Sanatkâr ve dış hekimisi Polili Ali Rıza Efendi ise, Kurtuluş Savaşı’na katılarak 1922 Mayıs’ında Çorum’da Atatürk’e altından yaptığı heykelini sunma şerefine erişmiştir.⁵⁴

Kıbrıslı bir Türk hanımı olan Feriha Tuna Hanım’ın babası İngilizlerden gizli olarak Anadolu’ya çeşitli mühimmat taşımış, örneğin İngilizlerin yasakladığı kinin hapını fesine saklayarak Anadolu’ya geçirmiş,⁵⁵ Kıbrıs’ın önde gelen Türk ailelerinden olan Kenan ailesi mensupları ise, Ada’dan Anadolu’ya silâh ve gıda taşımak suçlamasıyla tutuklanmışlardır.⁵⁶

⁵⁰ Erdal Yurdakul, *a.g.t*, s.61.

⁵¹ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t*, s.73.

⁵² Ulvi Keser, *a.g.e*, s.121; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t*, s. 73.

⁵³ Ulvi Keser, *a.g.e*, s.121.

⁵⁴ Mehmet Ali Gökdel, “19 Mayıs Atatürk ve Kıbrıs Türkü”, *Güvenlik Kuvvetleri Dergisi*, Sayı 64, Lefkoşa 2005, s.11.

⁵⁵ Ali Nesim, *a.g.m*, s.318.

⁵⁶ Ulvi Keser, *a.g.e*, s.121.

2.3. Rumların Yunan Ordusuna Katılımı

Kıbrıslı Rumlarının Yunanlı soydaşları yanında savaşmaları, onlara destek vermeleri 1821 Yunan isyanına kadar dayanmaktadır. Örneğin Mora Yarımadası'nda savaşa katılan 130 civarında Kıbrıs Rum'u 1827 Atina Savaşı'nda öldürülmüştü. Aynı şekilde 1897 Türk-Yunan Savaşı ve Balkan Savaşları'nda binlerce Kıbrıslı Rum'un Yunan ordusunda savaşmak üzere kaydedildiği bilinmektedir.⁵⁷

İstiklâl Savaşı'nın başlamasından bir yıl önce, Lefkoşe'de bulunan Yunan Konsolosluğu, 18 Şubat 1918 tarihinde bir duyuru yaparak “*Yunan uyruğunda olup son yasalara göre yaşından ötürü askerlik hizmeti yapmakla yükümlü ve şimdiye kadar seferberlik belgesi almış yedek herkesin 2 Mart Cumartesi günü Magosa'da toplanmasını*” rica etmişti. Bu çağrıdan yaklaşık 1,5 yıl sonra, Kıbrıslı Türklerin yayımladığı Doğru Yol ve Söz gazetelerinin 29 Aralık 1919 tarihli sayıları, Kıbrıslı Rumların, Yunan ordusuna gönüllü yazılma işlemlerinin İzmir'in işgal edilmesinden sonra başladığını ortaya koymaktadır.⁵⁸

Ancak asker yazma işleminin kendisine dokunacağından çekinen İngiliz hükümeti, Rum gönüllülerin Yunan ordusuna yazılma işlemini engellemek istemiş, buna karşılık 4 Mayıs 1920 tarihli **Kipriakos Filaks** gazetesinde İngiltere'ye tepki gösteren bir yazı yayımlanarak şu satırlara yer verilmişti: “...İngiliz sömürge idaresi Valisi'nin bir hükümet emri ile Elenizmin Küçük Asya mücadelesine katılmak isteyen Kıbrıslıların kayıt işlemlerini yasaklama kararı aldığını öğrenmiş bulunuyoruz. Liberal bir hükümete yakışmayan bu karar kendi idarelerine karşı eksiksiz tüm Kıbrıs Elenleri'nin bize uyguladıkları esareti daha da ağır olarak hissetmeye ve ulusal açıdan kendimizin de tatmin edilmesi için vermekte olduğumuz mücadeleye daha bir şevkle katılmamız görevini bizler için bir o kadar daha kaçınılmazlaştırmaktadır...”⁵⁹

⁵⁷ Engin Berber, *a.g.m.*, s.52-53.

⁵⁸ Engin Berber, *a.g.m.*, s.54; Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s.65.

⁵⁹ Sabahattin İsmail, *İngiliz Yönetiminde Türk-Rum...*, s.391.

Ancak hükümetin bu engelleme girişiminin Yunan hükümeti ve Kıbrıslı Rumlar tarafından fazla ciddiye alınmadığı görülmekteydi ki, 5 Haziran tarihli **Fonitis Kipru** gazetesinde, “*kendi isteği ile silâh altına alınma üç, altı aylık ve yıllık olacaktır. Ordu saflarına katılanlar, diğer askerlerin maaşları dışında hizmet sürelerine göre 100 (üç aylık), 120 (altı aylık) ve 150 (yıllık) Drahmi maaş alacaklardır. Gönüllüler, yeni bölge (Anadolu)’deki birliklerden terhis edilen eski sınıfların boşluğunu kapatacaklardı*” şeklinde açıklama yapılan telgrafta çıkıyor, Yunan konsolosu **Artemis** ise bu telgrafta istinaden şunları söylüyordu: “*Foni tis Kipru’da yayımlanmış telgrafta bahsedildiği gibi “Atina’ya gitmeyi kafasına koymuş olanların mutlaka kabul edileceklerini belirten bir emri bu güne kadar almış değilim”*. Başkonsolos bir taraftan Atina’dan böyle bir emir gelmediğini söylerken, diğer taraftan ise Rum gençlerini Yunan ordusuna sevk edici açıklama’da bulunuyordu.⁶⁰

16 Haziran 1920 tarihli **Kipriakos Filaks** gazetesinde ise, Elen gençliğine birlik ve bütünlük çağrısı yapılıyordu. **Kipriakos Filaks**’ın 23 Haziran 1920 tarihli sayısında, Kıbrıslı Rumlarının Anadolu’ya gönderilmek üzere bir tümen askerin toplanması için çalışmalar yaptığı duyuruluyordu.⁶¹

1920 yılının Haziran ayı içerisinde daha önce Anadolu’ya savaşmak için gitmek isteyen Kıbrıslı Rumları örgütlemek için Atina’dan emir almadığını söyleyen Yunan Başkonsolosu ise, nihayet bu emri açıklıyor ve Atina’dan gelen telgraf ile orduya yazılmak isteyen Rum gençlerinin, Sarayönün’deki konsolosluk bürosuna gelmeleri gerektiğini bildiriyordu.⁶² Bu çağrı üzerine söz konusu yerdeki Yunan Konsolosluğu’na akın eden Rum gençleri, yoğun kalabalıktan ötürü, konsolosluğa sığmıyor ve caddeye taşan kalabalık adeta Kıbrıs Türk halkına gözdağı veriyordu.⁶³

⁶⁰ Engin Berber, *a.g.m*, s.55.

⁶¹ Sabahattin İsmail, *a.g.e*, s.390.

⁶² Beria Remzi Özoran, “Kıbrıs Türkü ve Rum Tahrikleri”, *Türk Kültürü*, Cilt NoVIII, Sayı 89, Ankara 1970, s.333; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *Kıbrıs Türk Kamuoyu....*, s.55.

⁶³ Beria Remzi Özoran, *a.g.m*, s.33; Ulvi Keser, *a.g.e*, s.76.

Rum gençlerinin Yunan ordusuna katılım amaçlı bu yoğun başvurusu 28 Haziran 1920 tarihli Doğru Yol gazetesinde esprili bir dille eleştiriliyor ve “*Konsolosun yazıhanesi küçük olduğu cihetle, gönüllü kaydolmak üzere müracaat edenler saatlerce ayakta durmak mecburiyetindedirler. Binaenaleyh kayıt muamelesi konsolos cenaplarının Rum mahallesindeki konağında icra edilse daha iyi olur fikrindeyiz*” yorumu getiriliyordu.⁶⁴

Ancak bu esprili yorum Rumların tahrik edici davranışları üzerine değişmiş, Ahmet Raşid bu durumu 5 Temmuz 1920 tarihli Doğru Yol gazetesindeki “*Anadolu Harbi*” başlıklı yazısında “*Anadolu’dan sonra sıra Kıbrıs’a mı gelecek*” diyerek protesto etmişti.⁶⁵

Ahmet Raşid, 1920 yılının Temmuz ayında da Sömürge yönetimine açık mektup yazarak Rumların Yunan ordusuna asker toplama girişimlerini protesto ediyordu.⁶⁶

Yunan Konsolosu’nun Kıbrıslı Rum gençlerin Yunan ordusuna kazandırılmaları yönünde bir telgraf almadığını söylemesinin ardından, bunun aksi yönde icraatta bulunması, Kıbrıs Türk basınının tepkisini çekmişti. 5 Temmuz 1920 tarihli Doğru Yol gazetesinde, “*İngiltere hükümetinin Kıbrıs’ı kendi memaliki’ne ilhak eylediğine dair 1914 beyannamesine rağmen Yunan konsolosu, Atina Hariciye Nezaretinden aldığı telgrafnameye tab’an Yunan Hükümeti namına gönüllü kaydetmektedir. Kıbrıs meselesinin en had bir durumda olduğu zamanda Ceziremizden Yunanistan nam ve hesabına asker kayıt ve sevk edilmesi şımarık Rum vatandaşlarımızın buradaki Türkler hakkında alacağı vaziyet-i müstakbeleyi nazar-ı mütalaaya almak mahalli hükümetin acil vazifelerindendir zannederiz*” denilerek bu durum eleştiriliyordu.⁶⁷

⁶⁴ “*Konsolos’un yazıhanesi, küçük olduğu cihetle, gönüllü kaydolmak üzere, müracaat edenler, saatlerce ayakta durmak mecburiyetindedirler. Binaenaleyh kayıt muamelesi Konsolos cenaplarının Rum mahallesinde ki konağında icra edilse daha iyi olur fikrindeyiz*”.Bkz: Beria Remzi Özorun , a.g.m, s.334.

⁶⁵ Mehmet Ali Galip Alçitepe, a.g.t , s.55-56.

⁶⁶ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs’ta Yunan Sorunu (1821-2000)*, Lefkoşa, tarih yok, s.41-42.

⁶⁷ Beria Remzi Özorun, a.g.m, s.334; Mehmet Ali Galip Alçitepe, a.g.t , s.57.

Böylece, İngiliz Konsolosu'nun Yunan milletvekillerine cevap niteliğinde gönderdiği mektupta, “*daha önce Yunan Konsoloslusuna (Kıbrıs'taki) bildirildiği üzere, sadece Yunan uyruğundakilere izin verileceği*”nin iletilmesine rağmen, Rumların Kıbrıs'ta bir tümen kurmalarına mani olmakla yetinilmiş, Rum gençlerin Yunan ordusuna dahil olmasına engel olunamamıştı.⁶⁸

Bu durum, 5 Mayıs 1921 tarihli **Kipriakos Filaks** gazetesinde açıkça ortaya konuyor, İngiliz yönetiminin soruşturma yapmasından çekinen bir Rum gönüllü, ailesine gönderdiği mektupta isminin yalnızca baş harfi olan “K”yi işleyebiliyordu.⁶⁹ Yunan ordusunda savaşan Rum gönüllü sayısı ise, Beria Remzi Özorun tarafından 4550 olarak verilmektedir.⁷⁰

27 Ağustos 1991 tarihli Rum **Alithia** gazetesi'nin “*Bilinmeyen Katkı*” başlığı ile verdiği habere göre bu sayı 5972'dir. Verilen bu rakama göre, Lefkoşe'den 2158 kişi, Baf'tan 1000 kişi, Maraş'tan 974 kişi, Limasol'dan 850 kişi, Larnaka'dan 600 kişi ve Girne'den 390 kişi olmak üzere, toplam 5972 gönüllü Yunan ordusuna kayıt yaptırıyordu.⁷¹ Anadolu'ya gönüllü giden Kıbrıslı Rumların içerisinde subay ve er olarak görev yapanların bir bölümünün isimleri sırasıyla, **Yorgo Grivas, Yoannis Tsangoridis, Konstantinos Fanu, Haralambus Theadasiyu, Yoannis Marsellas, Safaklis Zografas, Hristos Konstantinidis, Kulus Meli, Yeorgios Yermanos, Agemennon Emanuel ve Anthios Yusifikes** olarak verilmektedir.⁷²

⁶⁸ Engin Berber, *a.g.m.*, s.56. Lefkoşe kaymakamı Mr. Kalahor'un 14 Temmuz 1920 tarihinde yayınlanan emrine göre ise, yalnızca Yunan vatandaşı olanlar, orduya gönüllü yazılabilecektir. Yunan vatandaşı olmayanların orduya katılması yasaklanıyordu. Bkz: Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*, s.334.

⁶⁹ Engin Berber, *a.g.m.*, s.56.

⁷⁰ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*, s.334.

⁷¹ Sabahattin İsmail, *İngiliz Yönetiminde Türk- Rum...*, s.390-391; Ayrıca gönüllü sayısı için bkz: Ulvi Keser, *a.g.e.*, s.76).

⁷² Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s.388-389; Engin Berber, *a.g.m.*, s.58-60.

Kıbrıslı Rumlar, Yunan ordusuna gönüllü asker vermenin yanı sıra, yardım kampanyaları ile katkıda bulunmaya çalışmışlardır. Yardım kampanyalarının ilki, 1921 tarihinde Lefkoşa’da başlatılmaktadır. 28 Nisan 1921 tarihli **Kipriakos Filaks** gazetesi’nde “*Vatan İçin Bağış*” başlıklı yazıda, başpiskoposun yardım toplanması amacıyla yaptığı çağrıya, Rum halkının olumlu cevap vereceğinden şüphe duyulmadığı ve “*Ana Kucağı*” olarak nitelendirilen Yunanistan’a elden gelen yardımın yapılmak isteneceğine dair bir yazı yayımlanmıştı.⁷³

Alithia gazetesi’ne göre, Kıbrıslı Elenler, bütün fakirliklerine rağmen biriktirdiklerini, Yunan Ulusal Kızılhaç’ı, Yunan Savaş Dulları ve Öksüzleri ve Yunan Ordusu Üniforması lehindeki İane kampanyasına yatırmışlardı.⁷⁴

4 Mayıs 1921 tarihinde halk arasında toplanan yardımın miktarı 523 pound’a ulaşmış ancak bu miktarın yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. 5 Mayıs 1921 tarihinde yayımlanan **Kipriakos Filaks** gazetesi’nde, “*Lefkoşa Savaş Öksüz ve Yetimleri İçin*” başlıklı yazı’da, toplanan yardımın ekonomik krize bağlı olarak umulan miktarda olmadığı ancak başlangıç için yeterli görüldüğü belirtilerek, Rum halkı yardım için teşvik ediliyordu.⁷⁵

24 Aralık 1921 tarihli **Elefteria** gazetesinde ise, vatandaşların fiyatı sadece 3 kuruş olan donanma piyangosu edinmeleri ve nerede bulacakları bildirilmekteydi.⁷⁶

22 Ocak 1922 tarihli **Kipriakos Filaks** gazetesi, lise I. sınıf öğrencilerinden **Yorgos Spanopulos**’un biriktirdiği 5 Kıbrıs lirasını, Yunan askerlerine yün örgü örülmesi amacıyla Kraliçe **Sofia**’ya gönderdiğini belirtmekte, Lapta Kız Yurdu öğrencilerinin de, bir süvari bölüğü için yeterli sayıda olan yün fanilâları armağan

⁷³ Engin Berber, *a.g.m*, s.60-61.

⁷⁴ Sabahattin İsmail, *a.g.e*, s.392.

⁷⁵ Engin Berber, *a.g.m*, s.61.

⁷⁶ Engin Berber, *a.g.m*, s.61-62.

ettiklerini bildiriyordu. Bunların yanı sıra yardımlar, müzikaller ve temsiller vasıtasıyla da destekleniyor ve toplanan paralar Yunan ordusuna bağışlanıyordu.⁷⁷

2.4. Kıbrıs'ta Ermeni Kampı Meselesi

Türkiye dahil, dünyanın birçok yerinden gelen Ermenileri bünyesinde barındıran Kıbrıs'ın Gazimagosa kazasındaki **Monarga** (Boğaztepe) kampında bulunan Ermenilerin bir kısmının kökenini Musa Dağı'ndan gelenler oluşturmaktadır.⁷⁸ Antakya'nın Samandağ ilçesinde 1555 m yükseklikte, keskin kayaların çevrelediği stratejik bir konuma sahip olan Musa Dağı'nda Osmanlı Devletine karşı isyan eden Ermeniler yenilgiye uğrayınca İngiltere ve Fransa'ya ait gemilerle İngiltere'nin Gazimagusa (Famagusta) limanına getirildiler. Gazimagosa'dan sonra Limasol limanına demir atan ve Ermenileri taşıyan gemiler, Kıbrıslı Türk ve Rumların tepkileri ile karşılaşınca oradan ayrılmak zorunda kalmışlar ve Ermenileri yerleştirecek yeni bir yer aramaya başlamışlardır.⁷⁹

Mısır'daki **Port-Said** limanına getirilen Ermeniler, General **Maxwell**'in, Musa Dağı Ermenileri'nin Mısır topraklarından biran önce çıkarılmaları talimatıyla, yerleştirilecek yeni bir yer aramak için yeniden yollara düşerler. Ermenilere yurt bulmak kapsamında, Rusya, Tunus, Fas veya Cezayir'e yerleştirilmeleri, Mondros limanı'nda işçi olarak çalıştırılmaları, Korsika, Güney Fransa ve yahut Kıbrıs Adası'na gönderilmeleri çeşitli seçenekler arasındaydı. Kıbrıs dışındaki memleketlere

⁷⁷ Sabahattin İsmail, *a.g.e*, s.392-393.

⁷⁸ Halil AYTEKİN, *a.g.e*, s.31, 70-71.

⁷⁹ Rumlar, Kıbrıs'a gelecek Ermenilere, Ada'nın mali durumunu etkileyebileceği ve iddia ettikleri gibi Ada'nın Helen özelliğinin bozulacağı endişesi ile karşı çıkmaktaydılar. Bk: Salâhi Sonyel, "İngiliz Yönetimi Günlerinden Beri Kıbrıs'a Yerleşen veya Yerleştirilen Göçmen ve Sığınmacılar, I", *Kıbrıs Gazetesi*, 15 Aralık 1993, s.8; Ancak buna rağmen 1890'lı yıllarda çete mensubu Ermenilerin Ada'da toplandıkları ve İçişleri Bakanı'nın 2 Temmuz 1896 tarihli raporuna göre sayılarının 2000 olduğu belirtilmektedir. Bkz: Mehmet Demiryürek, "Ermeni Olayları ve Kıbrıs (1888-1912)", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Cilt No:56, Sayı 20-21, Ankara 2006, s.123

yerleştirilmelerinde sakınca görülünce, Mısır'daki askeri uzmanlar tarafından kurulacak, askeri amaçlı bir Ermeni kampına yerleştirilmeleri kararı alındı.⁸⁰

Ancak **Port-Said**'de bulunan Fransız Askeri Şefi Yarbay **Bremond**, 1916 tarihli raporunda, Kıbrıs Genel valisinin Ada'ya Ermenilerin gelmesinden ve bunların bilhassa kadın ve çocuklardan oluşmasından hoşlanmadığını belirtmektedir. Kıbrıs valisi, bu durumun , daha çok Ada'ya gelecek Ermenilerin, ekonomik açıdan İngiltere'ye yük olacağını düşünülmesinden kaynaklandığını söylemektedir. Yarbay **Bremond** ise, Ermenilerin masraflarının Fransa tarafından üstlenilmesi halinde bir sorun kalmayacağını belirtmektedir.⁸¹

23 Eylül 1916 tarihinde Afrika Bölümü Doğu Bürosu'ndan General **Duport**, Üsteğmen **Saint Quentin**'e gönderdiği mesajda, İngiltere'nin Ermenilerin İngiliz esir kampı yakınında oluşturulacak bir kampta eğitilmelerini kabul ettiğini bildirir.⁸²

İki ülke'de oluşan bu durumdan memnundur. Zira İngilizler kamp masraflarından kurtulmuş,⁸³ Fransızlar ise, stratejik önemi çok büyük olan Kıbrıs Ada'sında askeri üs elde etmişlerdi.⁸⁴

Lord Curzan Kıbrıs'ın stratejik konumunu⁸⁵ ve Fransa'nın bu konudaki niyetlerini önemli ölçüde kavramış ve şu değerlendirme'de bulunmuştur: "...*Fransa'nın ya da başkalarının koruması altında Kilikya'da ve velâyetlerde bir Ermeni Devleti kurulursa, gelecekteki herhangi bir tehlike karşısında bu (devletin) korunmasına (Kıbrıs'ın) değer biçilmez katkıları olacaktır. Fransa'nın niyeti, Suriye'de bir Fransız dominyonu kurmaktır. Burada bu devlet kendisini Şam'daki yeni Arap devleti ile çelişki*

⁸⁰ Halil Aytekin, *a.g.e*, s.34-38.

⁸¹ Ulvi Keser, *a.g.e*, s.70-71.

⁸² Ulvi Keser, *a.g.e*, s.71.

⁸³ Kıbrıs'taki Ermenilere destek kampanyasına katılan kişi ve kuruluşlar için bkz: Ulvi Keser, *a.g.e*, s. 75.

⁸⁴ Halil Aytekin, *a.g.e*, s.38.

⁸⁵ Kıbrıs'ta Ermeni kampının Gazimağusa bölgesinde seçilmesinin tüm Ada ve bölge açısından önemi için bkz: Halil Aytekin, *a.g.e*, s.60-62; Ulvi Keser, *a.g.e*, s.71.

*içinde bulunacaktır. Bizim Kıbrıs'taki konumumuz, bu ikisi arasında dengeyi sağlamamıza yarayabilir. Kıbrıs'a yerleşmiş bir Fransa, çok büyük bir üstünlük sağlamış olacaktır....*⁸⁶

İngiliz ve Fransızların antlaşmasıyla **Monarga** (Boğaztepe) Ermeni kampı açılmıştı ve bu kampın Alman askerleri ve Türk köylüleri arasındaki yardımlaşmayı önleyeceği, esir askerlerin kaçmalarını zorlaştıracığı ve İngiliz hastanelerinde tedavi amaçlı kullanılan “**Mondragora**” isimli otun korunmasına yardımcı olabileceği düşünülmüştü.⁸⁷ Kampın ilk personeli sırasıyla Mersin ve İskenderun'daki Rum azınlığı kışkırtmakla görevli bulunan Mersin, Dört Yol ve İskenderun Ermenileri, Kıbrıs'taki askeri eğitim kampında eğitim gören Ermeniler, daha önce bahsettiğimiz 3 Fransız savaş gemisiyle Musa Dağı'ndan getirilen Ermeniler, Suriyeli Ermeniler, 8 Kıbrıs lirası aylıkla paralı askerlik yapan Rumlar; Mısır, Kıbrıs ve İran'dan ABD'ye kadar birçok ülkede yerleşmiş bulunan Ermeniler'den oluşmaktaydı.⁸⁸

Ayrıca, Osmanlı ordusundan firar eden Ermeni ve Arap kökenli askerler de haklarında yapılan soruşturmanın olumlu neticelenmesiyle **Monarga** (Boğaztepe) Ermeni lejyonu kampına sevk ediliyorlardı.⁸⁹

Kamptaki Ermeni lejyonu, sırasıyla, Suriye cephesinde, Fransızların Güneydoğu Anadolu'yu işgalinde, Çukurova bölgesinin sömürgeleştirilmesinde kullanıldılar. Ada'da eğitilen Ermeni lejyonu, Türkiye'deki Ermeni çetelerine silâh sağlanmasından casusluk faaliyetine, Milli Mücadele döneminde Yunan ordusunda hizmet vermekten, tercümanlık faaliyetlerine kadar birçok hususta kullanıldılar. Araplar ise, Kıbrıs Arap Ahmet kampında eğitilip, iç isyanlarda İngilizlere hizmet etmekle görevlendirildiler.

⁸⁶ Şükrü Sina Gürel, *a.g.e I*, s.84.

⁸⁷ Halil Aytekin, *a.g.e*, s.63.

⁸⁸ Ulvi Keser, *a.g.e*, s.73 ;Halil Aytekin, *a.g.e*, s.70-72.

⁸⁹ Ulvi Keser, *a.g.e*, s.83.

Ancak bunlardan çok azı isyan ederek büyük çoğunluğu Osmanlı ordusu saflarında çarpışarak İtilâf devletleri karşısındaki yerlerini aldılar.⁹⁰

Türk esirlerinin sayısı ise 2000 civarındaydı ve Eylül 1916 tarihinde Magosa limanına gelmişlerdi.⁹¹ Getirilen bu Türk esirleri, Magosa’da bulunan Karakol bölgesindeki kampa yerleştirmişlerdi.⁹² Türk savaş esirlerinin Ada’ya getirilişine şahit olan 1904 doğumlu Hamide Akil, bu olaya anılarında şöyle yer verir: *“Esirlerin vapurlarla ve ayakları zincirli olarak Mağosa limanına getirildiklerini hisarlar üzerinden seyrettiğimi hatırlıyorum”*. Kampta da Türk esirlerin durumu pek iç açıcı olmamış, dağıtılan yemeklerden, doktorların davranışlarına kadar kötü muamele ile karşı karşıya kalmışlardır. Yaptıkları el işlerini karvana arabalarıyla kamp dışına göndererek satmışlar ve ek gıdalar temin etmişlerdir.⁹³

Monarga (Boğaztepe) Ermeni lejyonu kampının Fransız komutanı ile İngiliz etkililer arasında ise fikir ayrılığı mevcuttu. Fransızlar, Ermenilere daha çok sempati duyarken ve duygusal olarak yaklaşırken, İngilizler öncelikle Ada’nın güvenliğini düşünüyorlardı. Örneğin, kamp dışına çıkan Ermeni lejyonu askerlerinin **Trikomo** bölgesinde olaylar çıkarmaları⁹⁴, İngiliz Yüksek Komiserliği’nin kamp yöneticilerinden tedbir alınmasını istemesine yol açmıştır.

Buna ek olarak, **Trikomo** ve civar köyleri soymak isteyen Ermeni lejyon askerlerinden birisinin Rum köylü tarafından öldürülmesi ve Magosa Türk esir kampının gözetmenliğinin Ermenilere bırakılmasıyla iki Türk esirini öldürmeleri olaya tuz biber eker. Yüksek komiser, bu olayların sonra, **Monarga** Ermeni lejyonu kampını kontrol

⁹⁰ Halil Aytekin, *a.g.e*, s.93-106.

⁹¹ Halil Aytekin, *a.g.e*, s.74. Ulvi Keser ise, esirlerin geliş tarihini 26 Ekim 1916 olarak vermektedir. Bkz:Ulvi Keser, *a.g.e*, s.80.

⁹² Mustafa Haşım Altan, *Kıbrıs’ta Rumlaştırma Hareketleri*, 3.Baskı, Yeni Asya Yayınları, Ankara 2003, s.113. Ayrıca rütbeli ve rütbesiz Türk esirlerin listesi için bkz: Halil Aytekin, *a.g.e*, s.77-80.

⁹³ Ulvi Keser, *a.g.e*, s.81, 86-87.

⁹⁴ Halil Aytekin, *a.g.e*, s.143; Ulvi Keser, *a.g.e*, s.91.

altına almaya çalışır. Ermeni toplumu ise gerek vatandaşlar, gerekse dini liderlerin baskısı ile, kampa Ermeni gençlerin gönderilmesini büyük ölçüde engeller.⁹⁵

Lord **Curzon**'un, Kilikya'da bir Ermeni Devleti'nin kurulmasıyla ilgili öngörülerini Fransız Dışişleri Bakanlığına ait resmi bir belgede ortaya konan icraattan rahatsız olduğunu göstermektedir.⁹⁶

Amerikan hükümeti, “*Birleşik Amerika Osmanlı devleti ile savaş halinde değildir. Bu nedenle ABD vatandaşı Ermenilerin Türklere karşı savaşması için Kıbrıs'a gönderilmesine izin verilmeyecektir*” diyerek kampa asker gönderilmesine karşı çıkar. Aynı şekilde Brezilya ve Arjantin'de bulunan Ermenileri'nde kampa getirilmesine engel olunması ve kamptaki Ermeni gençlerin Türk esirlerin kaçmalarına yardım etmeleri kampın kapanması'nda etkili olan unsurlardır.⁹⁷

3 Eylül 1920 tarihli **Cyprus Gazette**'de yayımlanan bir ilân ile İngiliz Yüksek Komiseri **Clauson** tarafından kampa kısıtlamalar getirilir.⁹⁸ Ancak kampın kapatılmasında etkili olan ana unsur, Fransa ve Türkiye arasında imzalanan 21 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması olmuştur. Bu antlaşmayla Türk askerleri 20 Aralık 1921'de Adana'ya girmiş, 25 Aralık 1921 tarihinde ise, Gaziantep'i ele geçirmiştir.⁹⁹ İmzalanan bu antlaşma ile birlikte kamp kapatılır ve İngiliz komutan **Matherwell** tarafından kampa el konulur. Kampta bulunan Ermenilerin Ada'yı terk etmesine müsaade edilir.¹⁰⁰

⁹⁵ Halil AYTEKİN, *a.g.e.*, s.143-154.

⁹⁶ “*Albay Bremand Kilikya'ya Ermeni dolduruyor. Halbuki, bu Ermeniler başka yerlere yollara yollanabilir. Ayrıca bu yerleştirilme işi devlete 32 milyon franga patlıyor. Bunlar Kafkasya Ermenistanı'na doğru sevk edilemez mi? Kars şehrine yerleştirilebilir. Kafkasya'da bulunan Yüzbaşı Poidebard bunun mümkün olduğunu bildirmiştir*”. Bkz: Ömer Sami Coşar, “Ermeni Dosyası”, *Milliyet Gazetesi*, No:12104, 11 Temmuz 1981, s.7

⁹⁷ Ulvi Keser, *a.g.e.*, s.92.

⁹⁸ Gös yer; Halil AYTEKİN, *a.g.e.*, s.161.

⁹⁹ Halil AYTEKİN, *a.g.e.*, s.161.

¹⁰⁰ Halil AYTEKİN, *a.g.e.*, s.93.

Böylece Türkiye’de faaliyet gösteren Ermeni çetelerine katkıda bulunan, Fransız üniformasıyla cinayetler işleyen kişileri barındıran ve Kıbrıs adasını dahi karıştıran bir özelliği sahip olan bu kamp dağıtılmış olur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TÜRK İSTİKLAL SAVAŞLARININ KAZANILMASI VE KIBRIS'A YANSIMASI

3.1.İnönü Zaferin'den Sakarya Meydan Muharebesi'ne Kadar Geçen Süreç

Yunanlıların 9 Ocak 1921 tarihinde İnönü mevzilerinde başlatmış olduğu taarruzun, 10 Ocak'ta Türk birliklerince püskürtülmesi ve 11 Ocak 1921 tarihinde Yunan ordusunun geri çekilmesi, Anadolu hareketinin İtilaf destekli Yunan birliklerine karşı kazanılmış ilk zaferi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹

Tarihe I.İnönü Savaşı olarak geçen bu zafer, doğal olarak Ada'da yaşayan Kıbrıslı Rumları büyük bir düş kırıklığına uğrattırken, Türkler arasında ise büyük bir sevinçle karşılandı. Kıbrıslı Türkler, sevinçlerini camilere bayraklar çekerek ve fener alayları düzenleyerek gösterdiler.²

Türk ordusunun Yunanlılar karşısında kazanmış olduğu bu başarı, İtilaf Devletleri nezdinde etkisini göstermiş ve İtilaf Devletleri'nden oluşan konferans, 25 Ocak 1921 tarihinde bir karar alarak Sevres'in tekrar görüşülmesi için Türk-Yunan temsilcilerini 21 Şubat 1921 tarihinde Londra'da toplanacak bir konferansa davet etmiştir.³

1 Mart 1921 tarihli İrşad dergisinde yayımlanan, “*Lord Derby'nin Beyanati*” başlıklı yazı da ise, Mustafa Kemal Paşa'nın İtilaf Devletleri'ne başkaldırısı,

¹ Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi*, 1918–1938, Ankara 1973, s.160–161

² Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *Kıbrıs Türk Kamuoyu ve Türkiye Kıbrıs İlişkileri*, 1919–1960, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1993, s.57–58.

³ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s.163

“...Kemal Paşa bizimle harb ediyor, kendisine asi nazarıyla bakıldı. Acaba biz bunların yerinde olsaydık ne diyecektik? Faraze bu Şerait-i sulhiyye bizim üzerimize tahmil edilseydi ve büyük adamlarımızdan biri- isterseniz Llyod George diyelim-Gal dağlarına çekilmiş olsa ve İmparatorluğu parçalamaya sebep olacak bir muahedeye vaz’ı imza edeceğine ölmeyi tercih edeceğini söyleseydi, böyle bir adama biz asi mi diyecektik, yoksa vatansever (mi)/(Vatansever)...” sözleriyle haklı görülüyor ve bu açıklamalar I.İnönü Zaferi’nin ertesine rastlıyordu.⁴

1 Şubat 1921 tarihli İrşad dergisinde “Anadolu ve İstikbali” başlığıyla yayımlanan yazıda ise, Türk milletinin vatanını savunmadaki kararlılığı gözler önüne serilmiştir.⁵ Avam kamarasında konuşan Başbakan **Lyod George**’da İzmir’in Türkler tarafından alınması halinde, bir şey yapamayacaklarını söyleyerek durumu kabullenmiş görünmekteydi.⁶ İnönü’de kazanılan başarı üzerine Londra’da toplanan konferans, 21 Şubat 1921 tarihinde açılmış ve 12 Mart 1921 tarihinde sona ermiştir. Konferans devam ederken Yunan Millet Meclisinin görüşmelerle ilgili aldığı karar, “Sevres Antlaşması’nın hiçbir maddesi tadil edilemez” şeklinde olmuştur.⁷

Bu durum göstermektedir ki, Yunan hükümeti ve parlamentosu, Sevres Antlaşması ile kendilerine tanınan haklardan hiçbir şekilde vazgeçmek istememektedirler.

Müttefiklerin Sevres Antlaşmasını esas almaları sebebiyle olumsuz neticelenen Londra konferansı⁸ 1 Mart 1921 tarihli Türk-Afgan Antlaşması ve 16

⁴“İslâmic News’ten, Lord Derby’nin Beyanâtı”, *İrşad Dergisi*, No:10, 1 Mart 1921, s.154-156; Meral Demiryürek, “İrşad ve Türk İstiklal Savaşı”, *Toplumsal Tarih*, Cilt No18, Sayı 108, İstanbul 2002, s.34; Meral Demiryürek, *Kıbrıs Türk Basın Tarihinden İrşad Dergisi*, Deniz Plaza Yayınevi, İstanbul 2007, s.157-158; Mehmet Demiryürek, “Cumhuriyet Hükümetleri, Atatürk Devrimleri ve Kıbrıs Türk Basını (1920-1940)” *Cumhuriyetin 80.yılına Armağan*, Ankara 2004, s.140-141

⁵ “Anadolu ve İstikbali”, *İrşad Dergisi*, No:9, 1 Şubat 1921, s.132-133; Sabahattin İsmail-Ergin Birinci, *Atatürk Döneminde Türkiye –Kıbrıs İlişkileri 1919-1938*, KKTC Mili Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Basım yeri yok 1989, s.47-50; Meral Demiryürek, *Kıbrıs Türk Basın Tarihinden İrşad Dergisi*, Deniz Plaza Yayınevi, İstanbul 2007, s.142-143; Mehmet Demiryürek, a.g.m., s.141-142

⁶ Sabahattin İsmail-E.Birinci, a.g.e, s.50, Mehmet Ali Galip Alçı tepe, a.g.t, s.58

⁷ Utkan Kocatürk, a.g.e, s.167-169. Sina Akşin ise, konferansın açılış tarihini 23 şubat 1921, Kapanış tarihini ise, 11 Mart 1921 olarak vermektedir. Bkz: Sina Akşin, *Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi, 1789-1980*, 4.Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara 2001, s.148

⁸ Sina Akşin, a.g.e, s.148

Mart 1921 tarihli TBMM hükümetiyle Rusya arasında imzalanan Moskova Antlaşması ile dış ilişkilerde ilk meyvelerini vermiştir.⁹

Londra'daki görüşmelerin başarısızlıkla sona ermesi üzerine ise, Mehmed Remzi 4 Nisan 1921 tarihli Doğru Yol gazetesinde ; “*Konferans'tan Sonra*” başlığıyla yayımladığı yazısında , “...21 Şubat'ta Londra'da in'ikad eden Konferansta Şark meselelerinin kat'i surette halledileceğini ümid edenler aldanmışlardır. Konferans'ın maksad-ı teşekkülü, sulhü teminden ziyade programın terviç ve tatbiki mâtuף olduğu harbin tekrar başlamasıyla pek acı bir surette anlaşılmıştır...”¹⁰ şeklinde bir yorumda bulunarak, İtilaf devletlerinin asıl amacının barışı sağlamak olmayıp, Türklere Sevres'i kabul ettirmek olduğunu belirtmiştir.

I.İnönü zaferine rağmen Yunanlılar, Londra konferansının sona ermesinden (12 Mart 1921) 15 gün sonra, 27 Mart 1921 tarihinde tekrar saldırıya geçmişler ve II. İnönü savaşı olarak tarihteki yerini alan bu mücadelede Türk ordusunun zaferiyle sonuçlanmıştır. İsmet Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta “...*Düşman binlerce maktülleriyle doldurduğu muharebe meydanını silahlarımıza terk etmiştir*”¹¹ diyerek zaferin perçinlendiğini duyurmuştur.

Mustafa Kemal Paşa ise zaferin kazanılmasıyla ilgili olarak, İsmet Paşa'ya gönderdiği telgrafta “...*Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz...*”¹² sözleriyle zaferin önemini dile getirmiştir.

Doğru Yol gazetesi 11 Nisan 1921 tarihli sayısında, “*Perişan Yunaniler*” başlığıyla bir yazı yayımlamış ve Yunan ordusunun İnönü'de ikinci defa yenildiğini

⁹ Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.168,170-171; Sina Akşin *a.g.e.*, s.148-149.

¹⁰ Beria Remzi Özaran, “İstiklal Savaşı ve Kıbrıs”, *Türk Kültürü*, Cilt No III, Sayı 35, Ankara 1965, s.846; Ayrıca bkz:Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.e.*, s.58

¹¹ U.Kocatürk, *a.g.e.*, s.172-173, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev(Nutuk)I-II*, haz.Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, 35. Basım, Çağdaş Yayınları, İstanbul 2000, s.282 Sina Akşin,II.İnönü zaferinin başlangıç tarihini 31 Mart olarak vermektedir. Bkz: Sina Akşin, *a.g.e.*, s.149.

¹² Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.173; Sina Akşin, *a.g.e.*, s.149

halka duyurmuştur.¹³

Türk ordusunun Yunanlılar karşısında üst üste gelen bu başarıları, İtilaf devletlerinin başını çeken İngiltere’de Türklere sağlanacak haklarla İngiltere devletinin pozisyonunun sağlamaştırılması gerektiğini düşünen bir kamuoyunu ortaya çıkarmış, ülkenin önde gelen kişilerin hazırlanan ve “...İngiltere’nin mevki’ini eskisi gibi şerefli ve muhterem kılmak gibi hayati meseleler vardır. Fikrimizce bu gayeye vâsıl olmak için İstanbul-u serbesti-yi idaresine iadesinden ve 1918’de va’d edildiği vechile Trakya ile Anadolu’nun kâffeten Türkiye’ye terkinden başka çare yoktur....”¹⁴sözlerini içeren bir rapor, II. İnönü zaferi’nin İngiltere gibi bir ülkede dahi Türkiye lehine kıpırdanmalara yol açtığını göstermiştir. Ancak bu gibi sözlerin İngiltere’nin Yunanlıların Anadolu macerasını destekleme açısından frenleyici bir etkisinin olmadığını hatırdan çıkarmamak gerekir. Nitekim İngiltere başta olmak üzere İtilaf devletleri tarafından desteklenen Yunanistan,¹⁵Başbakan **Gunaris**’in Yunan Millet Meclisinde yaptığı bir konuşmayla Kral **Konstantin**’in ordunun başında bulunmak amacıyla Anadolu’ya geçeceğini duyuruyordu.¹⁶

Kral **Konstantin**’in İzmir’e gideceği haberleri üzerine Kıbrıs Rum basını çeşitli yorumlarda bulunmaya başlamış, örneğin **Kipriakos Filaks** gazetesi, Kral Yorgi’nin Balkan harbi sırasında Selanik’e gittiğini ve bu nedenle Selanik’in bir Yunan şehri olduğunu, aynı şeyin İzmir içinde söz konusu olabileceğini belirtmiştir.¹⁷ Mehmed Remzi ise, 4 Temmuz 1921 tarihli Doğru Yol gazetesinde, **Kipriakos Filaks**’a şöyle cevap veriyordu: “Bize kalırsa, Konstantin’in İzmir’e

¹³ Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.*, s.58–59. II. İnönü zaferinden sonra, 8 Nisan 1921 tarihinde Aslıhanlar bölgesinde başlayan ve 3 gün süren bir savaş meydana gelmiş ve Yunanlıların geri çekilmesiyle sonuçlanmış, 13 Nisan 1921 tarihinde başlayan Dumlupınar Savaşı ise, 15 Nisan 1921 tarihine kadar devam etmiştir. Bkz: Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.174-175.

¹⁴ Meral Demiryürek, “İrşad ve Türk...”, s.35

¹⁵ İtilaf devletlerinden İtalya ve Fransa’nın TBMM hükümeti üzerindeki katı tutumlarını yumuşattıkları da görülmektedir. İtalyanlar’ın 25 Mayıs’ta Marmaris’i, 1 Haziran 1921 tarihinde ise Antalya’yu boşaltmaları, Franklin Bouillon başkanlığındaki Fransız heyetinin görüşmelerde bulunmak amacıyla Ankara’ya gelişi buna örnek olarak gösterilebilir. Bkz: Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.178. Ayrıca İtalya ve Fransa’nın politik değişiklikleri için bkz: Meral Demiryürek, *a.g.m.*, s.34–35.

¹⁶ Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.179

¹⁷ Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*, s.847; Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.*, s.58

gitmesi Anadolu Harbi'nin tecdid ve teşdidini mucip olacak ve Konstantin'in taçlı başı Türk'ün demir pençesi altında ezilecektir."¹⁸

10 Temmuz 1921 tarihinde, Yunan ordusunun Kütahya-Eskişehir yöresinde taarruza geçmesi ise¹⁹Kral **Konstantinin** İzmir'e gelmesinin ordu üzerinde yarattığı olumlu etkiye ve ordunun güçlü olduğuna inanılmasına bağlanabilir. Yunan taarruzu karşısında garp cephesine gelen Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya ordunun Sakarya'nın doğusuna kadar çekilmesi direktifini vermiş 19 Temmuz'da Eskişehir boşaltılmış ve 20 Temmuz'da Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir.²⁰

Aynı tarihlerde Kıbrıs'ta ise Türklerle Rumlar arasında psikolojik bir harp sürmekte idi. 15 Temmuz'da Atina'dan gelen bir telgraf, Yunanlıların Kütahya ve Eskişehir'e doğru ilerlemekte olduklarını bildiriyor, 16 Temmuz sabahı "Zito Enosis" çığlıkları ve çan sesleriyle uyanan Kıbrıslı Türkler neye uğradıklarını şaşırıyorlardı.²¹

Niyazi Berkes de bu zor günlerde annesinin, "*Tanrım askerimize güç ver, milletimize acı, bizi esir etme*" şeklinde dua ettiğini belirterek Kıbrıs Türk halkının o zor şartlardaki duygularını ortaya koymuştur.²² Atina'dan gelen telgrafın içeriğine göre, Eskişehir'i ele geçiren Yunanlılar Türk ordusundan altmış beş bin esir almışlar, Mustafa Kemal Paşa ise intihar etmişti.²³Tüm bu kışkırtıcı yayınlara rağmen, Mehmed Remzi 23 Temmuz 1921 tarihli Söz gazetesinde "*Mühim Dakikalar*" başlıklı yazısında, Yunan ordusunun Anadolu'da sürmekte olan harekâtı'nın başarılı olamayacağını belirtiyor.

¹⁸ Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*, s.847; Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*, Lefkoşa 1998, s.67; Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.*, s.59

¹⁹ Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.181; Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam, Mustafa Kemal 1919-1922 II.*, 17. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001, s.441

²⁰ Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.*, s.59

²¹ Beria Remzi Özoran, "Anadolu Kurtuluş Savaşı-Kıbrıs Türkü-Sınır Harbi", *Türk Kültürü*, Cilt No VII, Sayı 76, Ankara 1969, s.274

²² Niyazi Berkes, *Atatürk ve Devrimler*, Adam Yayınları, İstanbul 1982,s.12

²³ Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*, s.274; Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t.*, s.59; Cemil Örgen, *Bayrağım Kıbrıs Dağlarında*, Resimli Posta Yayınları, Ankara 1964, s.22

Türk ordusuna olan güvenini ortaya koyuyordu.²⁴

Mehmed Remzi'nin aynı başlıklı yazısında, “*Eskişehir'in sükûtu, harbin sonu olmaktan ziyade başlangıcı olacaktır*” şeklindeki sözleri ise²⁵Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'in Londra konferansı sırasında söylediği “*Eskişehir ve Ankara işgal edilebilir fakat harp bitmez*” cümlesiyle örtüşmekte ve ortak inancı temsil etmekteydi.²⁶

Rum medyasının Kıbrıs Türk halkını olumsuz yönde etkilemek amacıyla ortaya attıkları haberlerden biri olan Mustafa Kemal Paşa'nın Kütahya - Eskişehir muharebelerinde intihar ettiği haberi ise, 25 Temmuz 1921 tarihinde Londra İslam Cemiyet'in'den gelen telgrafla yalanlanmış, Anadolu Ajansı'nın 22 Temmuz tarihli tebliğinin, 25 Temmuz tarihli Söz gazetesinde yayımlanmasıyla, halk 11 Yunan subayının ve 200'den fazla Yunan erinin esir edildiğini öğrenmiştir. Birçok cephane, erzak ve teçhizat da ele geçirilmiştir.²⁷

Gerçekten Yunan ordusu Kütahya- Eskişehir savaşında büyük mesafe katetmesine rağmen durumunun pek de iç açıcı olmadığı, bir Yunan askerinin mektubunun **Daily Telegraph** gazetesi'nde yayımlanmasından belliydi. Yunan askeri mektubunda, savaşta ağır kayıplar verdiklerini ve savaşın bir an önce bitmesini isteyen askerlerin bulunduğunu belirtiyordu.²⁸

Söz gazetesi ise Milli Mücadelenin o sıcak günlerinde Anadolu'dan gelecek haberleri okurlarına ulaştırabilmek amacıyla Mısır'ın **El Ahbar** gazetesi ile bir anlaşma yapmış, **El Ahbar** savaşla ilgili haberleri telgraf yoluyla Lefkoşa'ya

²⁴ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.59-60 ;Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*, s.275;İsmail ve Ergin Birinci bu yazının tarihini 26 Temmuz olarak vermiş, Cemalettin Ünlü ise tarih belirtmemiştir. Bkz: İsmail-Ergin Birinci, *a.g.e.*, s.69; Cemalettin Ünlü, *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)*, Ankara, tarih yok, s.58

²⁵ Beria Remzi Özoran, “İstiklal Savaşı...”, s.848, Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*, s.58; Sabahattin İsmail-Ergin Birinci, *a.g.e.*, s.69; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.60

²⁶ Beria Remzi Özoran, *a.g.m.*, s.847, Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.58

²⁷ Beria Remzi Özoran, “Anadolu Kurtuluş Savaşı...”, s.277; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.60

²⁸ Meral Demiryürek, “Türk İstiklal Savaşı ve Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türkleri Üzerine Yansımaları” *Güzelyurt Tarih Buluşması (2-3 Nisan 2003)Bildiriler*, (Lefke 2003),s.66

iletmeye başlamıştı. Gazetenin yaptığı bu anlaşma, büyük bir mali yük getirmesine rağmen, Kıbrıs Türk halkının gösterdiği büyük alâka gazete'nin mali yükünü hafifletmesinin yanında kâra dahi geçmesini sağlamıştır.²⁹

Aynı şekilde Kemal Oram da , Baf'ta açtığı bir ticarethane vasıtasıyla Baf Türk kulübüne gelen İngilizce telgrafları Türkçeye çevirerek bölge halkını bilgilendirmiştir.³⁰

Yapılan bu çalışmalar, Rum medyasının ortaya attığı haberlerin Kıbrıs Türk halkı üzerindeki olumsuz etkilerini bir nebze olsun gidermiştir.

3.2.Sakarya Meydan Muharebesi'nden Kurtuluşuna Kadar Geçen Süreç ve Kıbrıs'taki Etkileri

Kütahya-Eskişehir muharebeleri sonucunda ordunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesi emrini alması ve Yunan ordusunun Eskişehir'i ele geçirerek ilerlemesi, halkı paniğe sevkederken, Batı cephesi karargahında orduyu denetleyen Mustafa Kemal Paşa, 26 Temmuz 1921 tarihinde TBMM'ye gönderdiği telgrafta, "*Vaziyet-i askeriyemiz her surette güven vericidir*" derken, İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Milli Müdafaa Vekili Fevzi Paşa ise, TBMM'de vermiş olduğu beyanatta, "*Ordumuz düşmanın arzu ettiği yerde değil, bizim arzu ettiğimiz yerde düşmanı kat'i muharebeye çekecek ve orada darbe-i kat'iyeyi vuracaktır*" sözleriyle ordunun durumunun iyi olduğunu belirtiyordu.³¹

4 Ağustos'ta, ordunun geri çekilmesiyle başlayan tartışmalar, meclisin gizli celsesinde devam etti ve Mustafa Kemal Paşa TBMM'den yetkilerini 3 ay süreyle

²⁹ Beria Remzi Özoran, "Mustafa Kemal ve Kıbrıs Türkleri", *Türk Kültürü*, Cilt No IV, Sayı 37, Ankara 1965,s.95.

³⁰ Derviş Manizade, "Kemal Oram'ın Anıları", *Kıbrıs, Dün, Bugün, Yarın*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği, İstanbul Bölgesi Yayınları, No 8, İstanbul 1975, s.417-419; Nazım Beratlı, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi Dönemi*,Cilt 3,Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1999, s.58

³¹ Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.184

kullanmayı talep etti. 5 Ağustos 1921 tarihinde ise TBMM, Paşa'ya geniş yetkiler tanıyan ve 3 aylık süresi bulunan başkomutanlık yetkisini verdi.³²

7-8 Ağustos 1921 tarihinde ise, Sakarya Meydan Muharebesine hazırlık niteliğinde olan Tekalif-i Milliye emirleri Mustafa Kemal Paşa tarafından yayımlandı.³³ 10 Ağustos'ta başlayan Yunan ilerlemesi, Yunanlılar'ın 13 Ağustos'ta Türk mevzilerine doğru ileri harekâta başlamalarıyla devam etti³⁴ ve 23 Ağustos'ta Yunan ordusunun taarruzuyla Sakarya Meydan Muharebesi başlamış oldu.³⁵

Söz gazetesi, 5 Eylül 1921 tarihli sayısında savaşın başladığını *“hürriyet ve istiklallerini kurtarmak ve bütün diğer milletler gibi hukuk-i hayatiyesini temin için harp etmeye mecbur olan Anadolu Türkleri, şu günlerde Yunan askerleriyle pek kanlı bir muharebeye girmiştir.”*³⁶ sözleriyle duyuruyordu. Aynı tarihli gazetede Mehmed Remzi, Anadolu'da sürmekte olan ölüm kalım savaşının Yunan ordusu lehine sonuçlanması halinde ortaya çıkacak durumu şu şekilde yorumluyordu: *“...Anadolu muharebesinin Yunan lehine inkişafı Türk ve Müslüman aleminin sükut ve izmihlâli demektir. Bunun için her birimizin geçirmekte olduğumuz bu sayılı günleri büyük bir dikkat ve ehemmiyetle takip etmemiz ve dava-i milli ve dinimizin pişter ve mümessilleri olanların etrafında toplayarak maddi ve manevi müzaheretlerde bulunmaz kat'i olarak fariza-i zimmetimizdir...”*³⁷ 1 Eylül 1921 tarihli İrşad dergisinde, Türk İstiklal Savaşı'nın Kıbrıslı Türklerin dahil olduğu bütün Türk ulusunun kavgası olduğu ve Türk İstiklal Savaşı'nın Kıbrıs'ta büyük heyecanla

³² Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.184-185, Mustafa Kemal Paşa'ya verilen yetkinin içeriği, “Başkomutan, ordunun nesnel ve tinsel gücünü büyük ölçüde arttırmak ve yönetimi bir kat daha sağlamlaştırmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bununla ilgili yetkisini Meclis adına eylemli olarak kullanabilir” şeklindeydi. Bkz : Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e.*, I-II, s.295; Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e II*, s.447

³³ Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.186; Sina Akşin, *a.g.e.*, s.150

³⁴ Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.186

³⁵ Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.187; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e I-II*, s.298 ; Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e II*, s.449; Sina Akşin, *a.g.e.*, s.150

³⁶ Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.e.*, s.60; Ali Nesim, “Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkilâpları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt No V, Sayı 14, Ankara 1989, s.320.

³⁷ Cemalettin Ünlü, *a.g.e.*, s.59

takip edildiği belirtiliyordu.³⁸

Beria Remzi Özoran'nın aktardığına göre, Söz gazetesi, kalabalık yığınları merakta bırakmamak amacıyla telgrafları çoğaltarak dağıtıyor, elde kalanlar ise, gazeteci çocuklar vasıtasıyla Türk semtlerine götürülüp satılıyordu. Baskının gecikmesi halinde ise, meraklı okurların baskılarıyla matbaanın camları kırılıyordu.³⁹

12 Eylül 1921 tarihli Doğru Yol gazetesindeki, *“Yunaniler Ankara’ya yaklaştıkça İslam aleminin ne demek olduğunu ve bu alemin en büyük rüknü olan Türklerin ne evsafda bir millet olduğunu anlayacaklardır. Ankara’ya girebilirlerse etraftan dalga dalga hücum edecek Türk askerlerinin darbeleriyle mahvolmaya mahkûmdurlar. Gordium düğümünü koparanların şarka hakim olacağı zehabı köhnemiştir.”* şeklindeki ifadeler, Ankaranın düşmesi halinde bile, Türk direncinin artarak devam edeceği anlayışını ortaya koyuyordu. Gazeteye göre, *“Allah’ın kudretine iman eden milyonlarca Müslüman’ın kalplerinde haklı olarak Türklerin Hak tarafından himayeye mazhar olacaklarına ve er geç Hakk’a silah çeken Yunanilerin mahv ve perişan edileceklerine dair bir kanaat vardır.”*⁴⁰

Yunan ordusunun Türkler karşısında tutunamayacaklarına dair kuvvetli bir inanç sergileyen bu ifadeler, gazetede yayımlandığı tarih olan 12 Eylül 1921 tarihinde gerçeğe dönüşüyor ve Türk ordusunun yoğun taarruzuyla Kortepe ve Beştepe ele geçiriliyordu. 13 Eylül 1921 tarihinde sonuçlanan Sakarya Meydan Muharebesi ile ise, düşman Sakarya Nehri’nin doğusunda imha ediliyordu.⁴¹Başkumandanın muharebe esnasında yayımlanan, *“Hatt-ı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır, o sath bütün vatandır. Vatan’ın her karış toprağı*

³⁸ *“...Anadolu Harbi Bütün Türk milletinin müdafaa-i istiklâl kavgası olduğu için biz ve siz velhasıl hepimiz bu harb ile alâkadar bulunuyoruz. Filvâki galibiyetimiz için uzun dualar, münâcâtlar ve temenniyâttan bir an fârig olmuyorsak da o harbi, o cihad-ı mukaddesi o vazife-i din ü şeriatı yapan mücahit ve müdafî kardeşlerimize, o zavallı yaralılarına bir hizmet-i mukaddese ve bir muâvenet-i ciddiye vü madiyyede el’an bulunamadık...”* Bkz: “Anadolu Harbine Karşı Vazife-i Milliyemiz Nedir?” *İrşad Dergisi*, No:16, 1 Eylül 1921, s.245; Meral Demiryürek, *Kıbrıs Türk Basın.....*,s.209

³⁹ Beria Remzi Özoran, “Anadolu Kurtuluş Savaşı...”, s.277

⁴⁰Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.60-61. Beria Remzi Özoran, aynı tarihli yazının Söz gazetesinde de yayımlandığını belirtmektedir. Bkz: Beria Remzi Özoran, “İstiklal Savaşı...”, s.848-849

⁴¹ Utkan Kocaturk, *a.g.e.*, s.191; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e I-II*,s.298-299

vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz”⁴² şeklindeki emri zaferin kazanılmasında büyük etken oluyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın, Sakarya Muharebesi'nin Türk ordusu lehine dönmesindeki mantığı ifade eden bu emri ile örtüşen ve aynı amacın elde edilmesi yönünde bir rehber niteliğinde olan, “...*Asker ! Tuttuğunuz hatlar Türkiye'nin ve Müslümanlığın son hatt-ı müdafası'dır. Bunlar maverasında vatan ve din yoktur! Ölünceye kadar bunları müdafaa ediniz!...*”⁴³ yönünde vermiş olduğu emir ise, 27 Eylül 1921 tarihli Söz gazetesinde yayımlanıyor ve Paşa'nın savaşı kazanmak için belirlediği stratejinin azimkârâne bir mücadeleye dayandığını ortaya koyuyordu.

Mustafa Kemal Paşa'nın azim ve kararlılığı o dönemde Anadolu'da sürmekte olan savaşa teğmen rütbesiyle katılan ve mücadelenin sonuna kadar Anadolu'da bulunacak olan EOKA terör örgütünün lideri **George Grivas** tarafından da teyit edilmiş ve Türk ordusunun azimli mücadelesi, **Grivas**'ın “...*Gerilla savaşının tadını, imkân ve kabiliyetini ilk defa bu dağlık bölgede hissettim. Bir avuç düzensiz birliğin bizim topçu ateşimize rağmen koca bir tümeni tam bir gün boyunca yerine çivilemesine de şaştım kaldım. Anadolu'da savaşın sonuna kadar görev yaptım ve muazzam savaşımlardan sonra Bursa yoluyla geri çekilmek zorunda kalıncaya kadar Ankara'ya da 60 km yaklaşmıştık...*”⁴⁴ şeklindeki ifadelerinde de ortaya konmuştur. **Grivas**, Yunanistan'ın yenilgisini Atatürk'ün zekâ ve sebatkârlığına bağlıyor ve kendisine hasetle karışık bir hayranlık duyuyordu.⁴⁵

1 Eylül 1921 tarihli İrşad dergisinde ise, Near East'ten aktarılan ve “*Yunan ve Türk*” başlığını taşıyan yazıda, Türklerin Sakarya'da elde ettikleri büyük zaferin ardından savaşın sorumlusu olarak Yunanistan'ı gördüğü belirtilmektedir. Dikkat

⁴² Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s.187; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e I-II*,s.298; Sina Akşin, *a.g.e.*, s.151

⁴³ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*, s.850

⁴⁴ Ulvi Keser, *Kıbrıs 1914-1923 Fransız Ermeni Kampları, İngiliz Esir Kampları ve Atatürkçü Kıbrıs Türkü*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları-17, Lefkoşa , tarih yok , s.171

⁴⁵ Pierre Oberling *Bellapais'e Giden Yol,Kıbrıs Türkleri'nin Kuzey Kıbrıs'a Göçü*, çev.Em.Alb. Mehmet Erdoğan, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.32, dipnot 37; Ulvi Keser, *a.g.e.*, s.191,dipnot 255

edilecek olursa, yazı savaşın sonuçlanmasından evvel İrşad dergisinde yayımlanmış ve Türklerin zaferi olarak nitelendirilmiştir.⁴⁶

Bir İngiliz gazetesi ise, “...Yunanlılar Türklere makûl bir sulh teklifi cesaretinde bulunurlarsa mühimce bir iş görmüş olmakla ve müttefiklerin memnuniyetini celble kalmayacaklar, belki Yunan milletine de bir hizmet etmiş olacaklardır”⁴⁷ sözleriyle Yunanlılar’ın Sakarya Muharebesi’nden sonra izleyecekleri yolu açıkça göstermiştir.

Muharebenin kazanıldığı açıkça belli olmasıyla birlikte 31 Ekim 1921 tarihli Ankebut gazetesinde , “*Miralay Kundulis ne istiyor?*” başlıklı bir yazı yayımlanıyor ve Türk-Yunan savaşının devam edeceğine dair bir yorum ortaya konuluyordu.⁴⁸

Sakarya Muharebesi’nde Yunan ordusunun ilerlemesinin durdurulması, Kıbrıs Türk halkı tarafından yeni zaferlerin müjdesi olarak yorumlanmış, Misak-ı Milli sınırlarına ulaşılacağı beklentisi artmıştır Mehmed Remzi, Söz gazetesi’nin 29 Temmuz 1921 tarihli sayısında yayımlanan “*Soldan Geri*” başlıklı yazısında yakın bir gelecekte zaferin geleceğine olan inancını belirtmesi⁴⁹ “*Yeni Bir Yıla Girerken*” başlıklı yazısında ise Türk milleti için yeni hedefin Bursa, Edirne ve İzmir’in geri alınması olduğunu belirtmesi, Kıbrıs Türk halkının Milli Mücadeleye olan inancının, Kıbrıs Türk basını aracılığıyla dünyaya haykırılmasıdır.⁵⁰

Kıbrıslı Türk şairlerden Mustafa Sıtkı Efendi ise o sıralarda idadi öğrencisidir ve “*Bir Kalbin Vuruşu*” isimli şiirinde son hedefin İzmir olduğunu şöyle belirtmektedir:

⁴⁶ “Yunan ve Türk”, *İrşad Dergisi*, No: 16,1 Eylül 1921,s.255; Meral Demiryürek, *a.g.e*, s.214-215

⁴⁷ Gös.yer; Meral Demiryürek, “İrşad ve Türk ...”, s.35

⁴⁸ Cemalettin Ünlü, *a.g.e*, s.71; Sabahattin İsmail-E.Birinci, *a.g.e*, s.39-40

⁴⁹ Sabahattin İsmail-E.Birinci, *a.g.e*, s.72, Sabahattin İsmail, *İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını, Sayı :5, Lefkoşa , tarih yok, s.391

⁵⁰ Mehmet Ali Galip Alçıtepe, *a.g.t*, s.61; Beria Remzi Özorun, “Kıbrıs Türkü ve Rum Tahrıkları”, *Türk Kültürü*, Cilt No VII, Sayı 89, Ankara 1970,s.337

*“Sakarya ’da çok kan oldu
Tarihlere hep şan oldu
Türk yurdunda dünya bilir,
Sakarya hep al oldu
Papulas ’a kapan oldu*

*Anadolu ’dan şan geliyor
Hepimize can geliyor
Aç sineni Kemal Enver
Coşaraktan geliyor”⁵¹*

1922 yılının Mart-Nisan ve Mayıs aylarına ait biri şiir olmak üzere iki makale Ankebut gazetesi ve İrşad dergisi’nde yayımlanıyor, Büyük Taarruz’un yaklaştığı bu aylarda yayımlanan bu şiir ve makaleler yukarıda belirttiğimiz üzere kurtuluşa olan inancı ortaya koyuyordu.

1 Mart 1922 tarihli İrşad Dergisi’nin 22. sayısında ise NewYork Tribüne aktarmalı olarak yayımlanan ve *“Hasta Adamın Gölgesi Tekrar Avrupa Üzerine Düşüyor”* başlığını taşıyan yazı, Hasta Adam olarak nitelendirilen Türkiye’nin gölgesinin konferans masası üzerine düştüğünü belirtmekteydi.⁵² Aynı şekilde Büyük Taarruz öncesi 17 Mayıs 1922 tarihli Ankebut gazetesinde yayımlanan ve *“Bedbin Olmamalıyız..Davamız Meşrudur”* başlığını taşıyan yazının içeriği, ordunun bugüne kadar elde etmiş olduğu başarılarının İtilaf devletleri ile antlaşma imzalanmasını sağladığını ve zaferin çok yakın bir gelecekte elde edileceği üzerine kuruluydu.⁵³

Böylece, Türk birliklerinin kazandığı başarılar övülüyor ve geleceğinden umutlu olduğu belirtiliyordu. Gerçekten günden güne kuvvetlenen ordunun elde ettiği başarılar sayesinde, II. İnönü zaferinden sonra İtalyanlar 25 Mayıs 1921 tarihinde Marmaris’i, 1 Haziran 1921’de ise Antalya dolaylarını boşaltıyorlar,

⁵¹ Meral Demiryürek, “Türk İstiklal Savaşı ve Atatürk...”, s.63

⁵² Sabahattin İsmail-Ergin Birinci, *a.g.e.*, s.57-58; Meral Demiryürek, *Kıbrıs Türk Basını...*,s.273-275

⁵³ Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi(1878-1960) Koloniyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika I*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1984, s.165

Sakarya zaferinden sonra 20 Ekim 1921 tarihinde ise, Fransızlar ile Ankara Antlaşması imzalanıyordu.⁵⁴

İtilaf devletleri içerisinde Türk İstiklal Savaşının karşısındaki en büyük engeli oluşturan ve Yunanistan'a büyük destek veren ülke olan İngiltere ile ise 23 Ekim 1921 tarihinde, Malta'daki Türk esirleriyle, Anadolu'daki İngiliz esirlerinin değişimini öngören bir antlaşma imzalanmış⁵⁵, bu antlaşmayla TBMM hükümetinin içerde ve dışarıda gücü ve prestiji artmıştır.

3.3.İzmir'in Kurtuluşu Yeni Bir Türk Devletinin Doğusu ve Kıbrıs'ta Yeşeren Ümitler

Sakarya Savaşı'ndan sonra geçen bir yıllık süre içinde TBMM, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'i temaslarda bulunmak üzere Avrupa'ya göndermişti. Ancak Yusuf Kemal Bey temaslarda bulunmak üzere gittiği başkentlerde İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Ahmet İzzet Paşa'nın bulunduğunu görüyordu. Bu durum Vahdettin'in TBMM hükümetinin yoluna taş koyması olarak nitelendirilebilirdi.⁵⁶ 3 Ağustos 1922 tarihinde TBMM hükümetinin İçişleri Bakanı Ali Fethi Bey Londra'ya gelmiş, 21 Ağustos'ta ise, Londra'dan ayrılmıştır.⁵⁷

Sakarya zaferinden sonra, yapılan dış temaslarda elle tutulur bir sonucun ortaya çıkarılmaması üzerine, Mustafa Kemal Paşa, 20 Ağustos'ta cephe komutanı İsmet Paşa'ya, "26 Ağustos 1922 sabahı taarruz için" emir vermiş ve 26 Ağustos 1922 sabah 5.30'da top ateşiyle taarruz başlamıştır.⁵⁸

⁵⁴Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s.178,195

⁵⁵ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s.195; Sina Akşın, *a.g.e*, s.152

⁵⁶ Sina Akşın, *a.g.e*, s. 154. TBMM hükümetinin Avrupa başkentlerindeki temaları için bkz:Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e I-II*, s.310-315

⁵⁷ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 216

⁵⁸ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 217-218; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e I-II*, s.327-328

30 Ağustos'ta ise Dumlupınar (Başkomutanlık) Meydan Muharebesi ile etrafı sarılan ve imha edilen Yunan ordusu 31 Ağustos'ta İzmir istikametine doğru takip edilmiş, 2 Eylül'de Eskişehir'e giren Türk ordusu, 1.Kolordu komutanı General **Trikopis** ve 2.Kolordu komutanı General **Digenis**'i esir etmiştir.⁵⁹

6 Eylül'de Balıkesir, 7 Eylül'de Aydın ve 8 Eylül 1922 tarihinde Manisa düşman işgalinden kurtarılmış, 9 Eylül 1922'de ise Türk süvarileri İzmir'e girerek, Kadifekale'ye Türk bayrağını çekmişlerdir.⁶⁰ İzmir'in kurtarılmasıyla Yunan ordusunun Anadolu'da meydana getirdiği hasarın maliyeti hesaplanırken, İzmir'deki hasarın maliyeti müttefikler tarafından 70 milyon (paranın cinsi belirtilmemiş) olarak belirlenmiştir.⁶¹

Türk ordusunun İzmir'e girdiğini **Reuters** Haber Ajansı'ndan öğrenen Kıbrıslı Türkler, ilk kez korkusuzca Lefkoşadaki Atatürk meydanında toplanmışlardır. Toplantı öncesi İngiliz makamlarından izin isteyen iki temsilciye olumlu veya olumsuz bir yanıt verilmemesine rağmen Atatürk Meydanı'ndaki toplantı gerçekleşmiş ve konuşmacılar Ankara'ya şu mesajı göndermişlerdir: *"Paşam seni çok özledik. Artık bizi kurtar."*⁶² Türklere olumlu veya olumsuz bir cevap vermeyen İngiliz yönetimi halka bu gibi hareketlerden kaçınmalarını ileride yapılacak bir program dahilinde kutlamalarını yapabileceklerini bildirmiştir.⁶³

İzmir'in kurtarılmasından birgün sonra 10 Eylül 1922'de Behçet Efendi'nin Pile'den aldığı Mehmet Ali Efendizade Hüseyin Bey ve ailesi arabalarında Türk bayrağı olduğu halde Larnaka'ya hareket ettikleri sırada, yol üzerindeki kahvede

⁵⁹ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 219-220

⁶⁰ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 222-223 ; Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e*, II, s.500-501.15 Mayıs 1919'da Yunan işgaline uğrayan İzmir,3Yılı aşkın bir süre düşman işgalinde kalmıştır. Bkz: BOA,İ.DUİT, Dosya nr118, Gömlek nr 160.

⁶¹ "Meclis-i Kavann", *Ankebut Gazetesi*, No : 135, 5 Mayıs 1923,s.3

⁶² Reşat Akar, *Atatürkçü Kıbrıs Türkleri*, İleri Matbaacılık, İstanbul 1981, s.11-12; Şükrü Sina Gürel, *a.g.e*, I, s.166, Ulvi Keser, *a.g.e*, s.172; Mehmet Ali Gökdel, "19 Mayıs Atatürk ve Kıbrıs Türkü", *Güvenlik Kuvvetleri Dergisi*, Sayı 64, Lefkoşa 2005, s.10-11.

⁶³ Ulvi Keser, *a.g.e*, s.172, Kıbrıslı Türklerin Anadolu'da ki zaferi kutlamaları sonucunda şaşkınlığını gizleyemeyen Yüksek Komiser'e kendilerinin Türkiye'nin bir parçası olduklarını belirtmeleri, Yüksek Komiser'in moralini bozmuştur. Bkz :Reşat Akar, *a.g.e*, s.13; Şükrü Sina Gürel, *a.g.e*, I, s.166-167; Ulvi Keser, *a.g.e*, s.173 ; Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t*, s.63-64

oturmakta olan Rumlar tarafından durdurulmuşlar, arabalarındaki Türk bayrağı parçalanmış ve kendileri fiziksel tacize maruz kalmışlardır.⁶⁴

Aynı tarihte Ayakebirli bir Türk kahvecinin başından geçenleri ise, Dursun Cevlâni şöyle anlatmaktadır: “Dimbo köyü’ne giden Türk kahveciye Dimbolu Rumlar’dan biri “*Burası Yunanistan olursa sen Rum olur musun?*” şeklinde bir soru sorar. Türk kahveci ise bu soruya “...*İnşallah burası Türkiye olacak. Ben seni Müslümanlığa kabul etmem ama seni köle edeceğim...*”⁶⁵ şeklinde yanıt verir. Bir Türk ailesinin Rumlar tarafından taciz edilip fiziksel tacize maruz kaldığı 10 Eylül 1922 tarihinden ancak 13 gün sonra 23 Eylül 1922 tarihinde Polis kumandan vekili konuyla ilgilenmeyi kabul ederek Pile köyünden 22 kişiyi tutuklayarak mahkemeye sevk etmiş ve bu haber 23 Eylül 1922 tarihli Söz gazetesi’nde yayımlanmıştır.⁶⁶

Ankebut gazetesi ise, gazetenin 25 Tesrin-i evvel 1922 tarihli 109 sayısında yayımlanan “*İzmir Türküsü-Türk’ün Ninnisi*” başlıklı şiirden dolayı soruşturmaya uğramış ve gazetenin başyazarı Mehmed Fikri tutuklanarak sorgulanmıştır. Rum **Elefteria** gazetesinin, dizelerinden rahatsız olduğu ve hükümete şikâyette bulunduğu şiir, sert bir milliyetçi söylem içermektedir:

*“Aslanın yurduna tavşan giremez
Girse bile güllerini deremez
Kahpe düşman muradına eremez*

*Eğil dağlar geçeceğim İzmir’e
Titre zalim Yunan benden titre”⁶⁷*

⁶⁴ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*, s.338.

⁶⁵ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.65

⁶⁶ Beria Remzi Özorun, *a.g.m.*, s.339

⁶⁷ Meral Demiryürek, *a.g.m.*, s.68

İzmir'in geri alındığı tarihte hükümetten özel bir izin alamayan Kıbrıs Türkleri, Evkaf Murahhası İrfan Bey sayesinde hükümetten bu izni alırlar ve 16 Eylül 1922 Cumartesi günü İskele, Mağusa ve Lefkoşa başta olmak üzere bütün yerleşim birimlerinde Türk ordusunun zafer coşkusu yaşarlar. Adı geçen yerlerin dışında da, zafer dolayısıyla şenlikler düzenlenir, camilerde mevlitler okutulur ve Hilal-i Ahmer yararına yardımlar toplanır.⁶⁸

Anadolu'daki ilerlemesine devam eden Türk ordusu, Çanakkale Boğazına doğru yaklaşmış, İtalyan ve Fransız askerleri de Çanakkale'den çekilmişlerdir.⁶⁹

24 Eylül 1922'de, Türk ordusunun tarafsız bölgeye kadar ilerlemesine rağmen, İngiliz kamuoyu ve parlamentosu **Llyod George**'a Türk ordusu ile çatışmak için ihtiyaç duyduğu desteği vermemiştir.⁷⁰

Mustafa Kemal Paşa, 29 Eylül 1922 tarihinde İtilaf devletleri Dışişleri Bakanlarının gönderdiği sulh konferansı'nın toplanmasını isteyen notaya olumlu cevap vermiş konferansın açılış tarihi 3 Ekim olarak belirlenmiştir.⁷¹ İsmet Paşa'nın başkanlığı altında, İngiltere delegesi General **Harrington**, Fransa delegesi General **Charpy** ve İtalya delegesi General **Monbelli**'den oluşan heyet, bir hafta süren tartışmalardan sonra 11 Ekim 1922'de "*Mudanya Ateşkes Antlaşması*"nı imzaladı.⁷²Bütün bu olaylar zinciri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun yolunu açmaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığının tescil edilmesi uluslar arası bir sulh konferansı ile mümkündür ki İsmet Paşa bu konferans ister Lozan'da ister İstanbul'da toplansın müzakereye hazır olduklarını bildirmekteydi.⁷³

⁶⁸ Meral Demiryürek, *a.g.m*, s.67

⁶⁹ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 226; Sina Akşin, *a.g.e*, s.160

⁷⁰ Pierre Oberling, *a.g.e*, s.21

⁷¹ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 227-229; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e I-II*, s.331

⁷² Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e I-II*, s.331

⁷³ "İsmet Paşa ile harbe son" *Ankebut Gazetesi*, No: 123, 21 Nisan 1923, s.2

29 Ekim 1922 tarihinde İtilaf devletlerine Lozan'daki konferans davetini kabul ettiklerini bildiren TBMM hükümeti⁷⁴, hâkimiyetin ancak TBMM'ye ait olduğunu ortaya koymak için Saltanat rejiminin ortadan kaldırılmasını öngören yasayı kabul etmiş, Halifelik makamının kaldırılması ise daha sonraya ertelenmiştir.⁷⁵

Saltanatın kaldırılmasından belli bir süre sonra Vahideddin, 16 Kasım 1922 tarihinde General **Harrington**'a yazdığı mektupta İngiltere'ye sığınmak istediğini bildirdi.⁷⁶ 17 Kasım 1922 tarihinde İngiltere'ye ait Malaya zırhlısına binerek İstanbul'dan ayrılmıştır.⁷⁷

28 Nisan 1923 tarihli Ankebut gazetesi'nin, Rum basınına dayanarak verdiği bilgide, Mekke'de bulunan eski Sultan Vahideddin'in Mısır yoluyla Kıbrıs'a geleceğini ve burada ikamet edeceği bildiriliyordu.⁷⁸

İlk zamanlar Sultan'ın Kıbrıs'ta yerleşmesine onay veren İngilizler, Ortadoğu'nun karışmasıyla bundan vazgeçtiler, 30 Nisan 1923 tarihinde ise, İngiltere'nin Cidde'deki temsilcisi, Sultan'ın yalnızca Kıbrıs'ta değil, İngiltere'ye bağlı hiçbir sömürge toprağında yaşayamayacağını bildirmiştir.⁷⁹

Vahideddin'in Türkiye'den ayrılışından 3 gün sonra 20 Kasım 1922'de, TBMM hükümetinin katılmayı kabul ettiği Lozan görüşmelerinin açılışı yapıldı. 21 Kasım'da ise ilk oturuma geçilmiştir.⁸⁰ Sömürge durumuna düşmüş Osmanlı Devleti'nin ortadan kalkması ve Misak-ı Milli (az da olsa)'nın sınırları içerisinde bağımsız bir Türk Devleti'nin ortaya çıkması demek olan Lozan⁸¹, 4 Şubat 1923'te

⁷⁴ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 234

⁷⁵ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 235; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e*, I-II, s.333

⁷⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal 1922-1938*, 16.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001, s.64; Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s.237; Sina Akşın, *a.g.e*, s. 163

⁷⁷ Sina Akşın, *a.g.e*, s. 163; Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 238; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e*, I-II, s.338

⁷⁸ "Müteferrik Haberler", *Ankebut Gazetesi*, No:134, 28 Nisan 1923, s.2

⁷⁹ Yılmaz Çetiner, *Son Padişah Vahdettin*, Milliyet Yayınları, İstanbul 2005, s.250

⁸⁰ Utkan Kocatürk, *a.g.e*, s. 239

⁸¹ Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, 5.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2001, s.59

yarıda kesilerek 23 Nisan 1923 günü yeniden toplanmış ve 3 ay sonra anlaşma sağlanmıştır.⁸²

Antlaşmanın imzalanması 4 Ağustos 1923 tarihli Hakikat gazetesinde “...Anadolu ya çıkmak için İskenderin çıktığı yeri intikab eden Kral Konstantin’in Megali İdeası, İskenderin lahdine gömüldü...”⁸³ şeklinde yorumlanmıştı. Lozan antlaşması içerisinde kaderleri belirlenen Kıbrıs Türkleri, Cumhuriyetin ilan edilmesinden, Lozan Antlaşmasının imzalanmasına kadar Türkiye’deki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Cumhuriyetin ilanı Kıbrıs’ta büyük bir coşku ile karşılanmış, Ada Türkleri, sokak, dükkân ve evlerini Türk bayraklarıyla süslemişlerdir. Toplumcu Kurtuluş Partisi eski milletvekillerinden Ziya Rızıkı’nın açıklamalarına göre zengin, fakir her Kıbrıslı Türk kurban kesmiştir.⁸⁴

Ada’da öğretmenlik yapan Hıfziye Ziya Hacıbulgur ve Kadriye Hacıbulgur kardeşler ise o günü şöyle anlatmaktadır: “...29 Ekim 1923 akşamı geç saatlerde evimizin kapısı çalınmış ve babamıza bir telgraf verilmişti. Telgraf’ta Atatürk’ün Cumhuriyeti ilan ettiği belirtiliyordu. Sevinçten sabaha kadar uyumadık ve ertesi gün okulda yapacaklarımızı planladık. Okula gidince ilk işimiz öğrencilerimize müjdeyi vermek oldu...” Hacıbulgur kardeşler **Viktorya Kız Lisesinde** her öğrenciye;

*“Türkiye Cumhuriyeti kuruldu
Gazi Mustafa Kemal gönlümüzde taht kurdu
Yaşa Paşa çok yaşa
Kurtar Kıbrıs’ı Kahraman Paşa”⁸⁵*

Cumhuriyetin kuruluşuna bu denli sevinen Kıbrıs Türk halkı için, **Lozan** Antlaşmasında belirlenen siyasi ve hukuki durum ise istedikleri sonucu yansıtmıyordu. Misak-ı Milli hedeflerini gerçekleştirmek üzere İtilâf devletleriyle yoğun bir mücadele içerisine giren ve bu mücadeleden galip çıkan Türkiye’nin

⁸² Sina Akşın, *a.g.e.*, s. 165-166

⁸³ “Magosa’da Sulh Şenlikleri”*Hakikat Gazetesi*, No: 146, 4 Ağustos 1923, s.1

⁸⁴ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.t.*, s.74

⁸⁵ Reşat Akar, *a.g.e.*, s.18.

bağımsızlığını dahi tanımak istemeyen devletlere karşı Kıbrıs konusunda baskı yapamayacağı ortadaydı.⁸⁶

Türkiye’de ekonomi bakanlığı ve İzmit milletvekilliği yapmış olan Kıbrıslı Sırrı Bellioğlu, bu durumu şöyle dile getirmiştir:

*“Birinci Cihan Harbi sonunda Sulh muahedesinin imzası için Osmanlı hükümeti tarafından Versay’a gönderilen Sadrazam Tevfik Paşa’ya Avukat Kıbrıslı Remzi, Kıbrıslı Nihad Sırrı ve ben, Kıbrıs’a dair müşterek olarak hazırladığımız bir muhtırayı vermiştik. Kıbrıs’ın bu muhtırada okunan kayıtlara göre mukadderatının tespitini Birinci Büyük Millet Meclisi’nde milletvekili bulunduğum sırada Lozan’a gitmekte olan o vakitki Dışişleri Bakanı İsmet İnönü’ye bir izahname vermiştim. Maalesef orada hiçbir takipte bulunulmamıştır.”*⁸⁷

Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin ortaya çıkış sebebini Osmanlı İmparatorluğunun kesin çöküşüne neden olan Jön Türklerin çılgınlığına ve **Megali İdeayı** gerçekleştirme yolunda İmparatorluktan geri kalanı kapma yarışına giren Yunan pervasızlığına bağlayan **Pierre Oberling** ise, Türkiye’nin Oniki Ada üzerinde hak iddia etmemesi ve bir Türk enosisi peşinde koşan Kıbrıslı Türkleri bu yönde teşvik etmemesini ortaya koyduğu bu tez ile açıklamaktadır.

Aralık 1923’te, Kıbrıs’ın Türkiye’ye iadesi için baskı yapmak üzere Ankara’ya giden bir grup Kıbrıslı Türk’ün ricasını reddeden Atatürk, onlara ,
“...Bizim milliyetçiliğimiz, derin bir kardeşlik hissi ile bütün Türkleri sevmesine ve tüm ruhuyla onların sıhhatli gelişimini arzu etmesine rağmen yine politik faaliyetinin

⁸⁶ Ahmet C.Gazioğlu, *İngiltere İdaresinde Kıbrıs Statü ve Anayasa Meseleleri*, İstanbul 1960, s.31. Kıbrıs’ın Lozan’da İngiltere’ye terk edilmesi ile ilgili Şükrü Torun’un getirdiği yorum için bkz: Şükrü Torun, *Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında Kıbrıs’ın Politik Durumu*, Gazeteciler Matbaası, İstanbul 1956, s.48-50

⁸⁷ Meltem Onurkan Samani, *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 1999, s.71-72

*Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarında sona ermesi gerektiğini de bilir...*⁸⁸ şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Bütün bu bilgiler ışığında, o günkü koşullar içerisinde elde edilecek en iyi sonucu almak için Lozan'a giden Türk heyetinin imzaladığı antlaşmanın Kıbrıs ile ilgili hükümleri 3 madde'den oluşmaktaydı ve bu haber 7 Nisan 1923 tarihli Ankebut gazetesinde "*Heyet-i vekilemiz tarafından tertib olunan ve bizi Anavatanımız Türkiye'den ayıran madde şudur*" başlığıyla ve 19 madde'nin açıklamasıyla verilmiş, ayrıca Kıbrıs ile ilgili antlaşmanın Misak-ı Milli'nin hükümlerine tam manasıyla uymadığı yorumu getirilmiştir.⁸⁹

Gazete'nin, Kıbrıs'ı Türkiye'den ayıran madde olarak yorumladığı 19 madde'ye ek olarak 20. ve 21. madde, Kıbrıs ile ilgili hükümleri içeriyor, 16. madde ise Kıbrıs'ın hukuksal durumunu açıklığa kavuşturuyordu. 19. madde'de Türkiye, İngiliz hükümetinin 5 Kasım 1914'te Ada'yı ilhakını tanıdığını bildiriyor, Kıbrıs gelirleri ile güvence altına alınan Osmanlı borçlarını ödeme yükümlülüğünden kurtuluyor ve Kıbrıs adasında doğan ve burada oturan Türk uyruklarının İngiliz uyruğuna geçeceği belirtiliyordu.

20. madde 5 Kasım 1914 tarihli ilhakı onaylıyor, 21. madde ise Ada'daki Türklere İngiliz uyruğu ile Türk uyruğu arasında seçme hakkı veriyor, Türk uyruğunu seçenlerin 1 yıl sonra Ada'dan ayrılmalarını zorunlu kılıyordu.⁹⁰

Tartışmalara konu olan 16 madde ise, ilk fıkranın "Bu topraklar ve Adalar üzerinde herhangi bir başka rejim kurulmasını Türkiye'nin kabul edeceği" şeklinde onaylanmasına rağmen, İsmet Paşa'nın itirazı ve çetin münakaşalar sonucunda

⁸⁸ Bununla birlikte, Hatay'ın Anavatan'a katıldığı günlerde, Kıbrıs'ın durumunun ne olacağı sorulan Atatürk'ün onun da sırasının geleceğini belirtmesi (Şevket Yurdakul, "Atatürk Kıbrıslıları ve Kıbrıs'ı çok severdi" *Kıbrıs Dün, Bugün, Yarın*, Haz : Derviş Manizade, Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları, No.8, İstanbul 1975, s.23; M.Fazıl Karlıdağ, "Bağımsızlığa Kadar Türk-Kıbrıs İlişkilerinin Tarihi II", *Cumhuriyet Gazetesi*, No:17077, 21 Şubat 1972, s.4) ve Tayfur Sökmen'in Hatay'ın Milli Misak'a dahil olup olmadığı ile ilgili sorusuna, Türklerin yaşadığı her yer Misak-ı Milliye dahildir" cevabını vermesi (İlker Alp, "Misak-ı Milli" *Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul*, Ankara 1998, s.214-215), Atatürk Türkiye'si'nin ürettiği dış politika'nın barışçı olmakla birlikte dış Türklere karşı ilgisiz olmadığını da göstermektedir.

⁸⁹ "Heyet-i Vekilemiz Tarafından Tertib Olunan ve Bizi Anavatanımız Türkiye'den Ayıran Madde Şudur", *Ankebut Gazetesi*, No:131, 7 Nisan 1923, s.1

⁹⁰ Şükrü Sina Gürel, *a.g.e*, I, s.109-111; Ahmet Gazioğlu, *a.g.e*, , s.31-33

değiştirilerek, Türkiye'nin yalnızca Ada üzerindeki hak ve hukukundan vazgeçtiği bildiriliyordu.⁹¹ Bu değişiklik, Türkiye'nin ileride Kıbrıs'ın geleceği üzerinde söz sahibi olmasını sağlayabilecekti.⁹²

Lozan Antlaşmasının Kıbrıs ile ilgili hükümlerini içeren bu maddelerin kabulünden sonra Ada'nın statüsü belli olmuş, İngiltere 1925 tarihinde Kıbrıs'ın "Taç Koloni" olarak ilanına karar vermiştir.⁹³ Türk vatandaşlığı ile İngiliz vatandaşlığı arasında bir seçim yapmayı gerektiren (hakk-ı hıyar) 21.madde sonucunda birçok Kıbrıslı Türk Türkiye'ye göç etmeyi tercih etti. 1923 ile 1925 yılları arasında Türkiye'ye göç eden Kıbrıslı Türklerin sayısı 8000 olarak verilmektedir. Suat Bilge ise 1923 ile 1929 tarihleri arasında Türkiye'ye yoğun bir göç yaşandığını belirtmiş ve bunun nedenlerini, "*yabancı bir devletin egemenliğinde yaşamaktansa Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmeleri Kıbrıs Türk halkının eğitim olanaklarının sınırlı olması ve Kıbrıs Türk halkının daha iyi olanaklar bulmak amacıyla Türkiye'ye göç etmesi*" şeklinde 3 madde halinde sıralanmıştır.⁹⁴

Ada'daki ilk Türk konsolosluğu 1925 tarihinde açılmasına rağmen 12 Mayıs 1923 tarihli Hakikat gazetesinde göç ile ilgili bir haber yayımlanmış ve Sıhhiye dairesinin, Türkiye'ye göç edecek Kıbrıslı Türklerin Türk vatandaşlığını alması gerektiğini açıkladığı bildirilmiştir.⁹⁵

Bu durum Kıbrıslı Türklerin Ada'da konsolosluk açılmadan evvel Türkiye'ye göç etmeye başladıklarını gösteriyordu. Lozan Antlaşması ile birlikte fiiliyatın dışında hukuki olarak da Kıbrıs üzerinde egemenlik haklarını elde eden

⁹¹ Şükrü Sina Gürel, *a.g.e*, I, s.109-111.

⁹² Ancak Türkiye'nin Kıbrıs sorununda taraf olması, bu hukuki değişiklik sonucunda değil, İngiltere'nin teşviki ile mümkün olmuştur. Bkz: Meltem Onurkan Samani, *a.g.e*, s.72, dipnot 2.

⁹³ Ahmet Gazioğlu, *a.g.e*, s.34; Şükrü Torun, *a.g.e*, s.59

⁹⁴ Şükrü Sina Gürel, *a.g.e I*, s.184. Ahmet Sait Hoca'nın 29 Nisan 1935 tarihli Ses gazetesinde Göç'ün nedenlerini sıraladığı 8 madde için bkz: Sabahattin İsmail-Ergin Birinci, *a.g.e*, s.86

⁹⁵ Mehmet Demiryürek, "Lozan sonrası Kıbrıs'tan Türkiye'ye göç (1923-1926)", *Toplumsal Tarih*, Cilt No 19, Sayı 115, İstanbul 2003, s.90

İngiltere, Ada'da ki ikili yapıyı korumak amacıyla göç'e karşı çıkarken Türkiye'nin açtığı konsolosluk vasıtasıyla göç'ü teşvik ettiği bilinmekteydi.⁹⁶

Türkiye ve İngiltere'nin göç konusundaki politikalarının farklı olması gibi Kıbrıs Türk milliyetçilerinden oluşan aydınlar ise, bu defa kendi içlerinde bir anlaşmazlık yaşamaktaydılar. Örneğin başını Ahmed Raşid ve Mehmed Remzi Okan'ın çektiği Söz gazetesi göçü desteklerken, Osman Nuri ile Fadıl Niyazi Korkut, Birlik gazetesindeki yazılarıyla göç'e karşı çıkmaktaydı.⁹⁷

Hakikat gazetesi'ne göre ise, Birlik gazetesi her şeye muhalif olduğu için göç'e karşı da muhalif yazılar yazıyordu. Ancak bu tutumuyla "herkesi endişeye düşürmekte" idi. Ayrıca Hakikat gazetesi, Cuma vaazında Türkiye'ye göç edenlerin perişan olduğundan bahseden Hulusi Efendi'yi eleştiriyor, halkı milli hükümet hakkında endişeye düşürmekle suçluyordu.⁹⁸ Ancak göç hareketinin beraberinde ağır bir masrafı getirdiği bir gerçektir. Bazı Kıbrıslı Türkler "*köylerinden getirmiş oldukları birkaç şilini harcayarak veyahut evrak-ı lâzımeyle tedarik edinceye kadar mevcutlarını Avukatlara teslim eylemişler ve nihayette köylerine avdet için para kalmayınca*"⁹⁹ ekonomik sıkıntı içerisine girmişlerdir. Göç konusunda yazılar yazan **Elefteriya** gazetesi ise, "*...Muhacirler Kıbrıs'ın umum liman ve sevhilinden vapur ve gemilerle fevc fevc Anadoluya geçmektedirler. Mamafih bu gidişten yalnız iş murad edilmiyor. Muhakkaktürki tard edilen Rumlar'ın servet ve mallarına sahip olmak maksadı ile gidiliyor....Gidenler en fakir kimselerden ibarettir...*"¹⁰⁰ yorumunda bulunuyordu.

⁹⁶ Meltem Onurkan Samani, "Kıbrıs Türk Siyasi Tarihinden Bir Kesit : 1920-1930'lu Yıllarda 'Gelenekçi-İlerici' Çatışması", *I.Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu, Bildiriler*, Lefke 2001, s.131-132, Şükrü Sina Gürel, *a.g.e.*, I, s.186.Örneğin Halil isimli Kıbrıs'ı bir Türk'ün 1926 tarihli başvuru evrakı için bkz: (BCA, 272 12 49 97 36). 27 Temmuz 1926 tarihinde Kıbrıs Şehbenderliğine gönderilen yazıda Türkiye'ye göç edecek Mehmed Ali Hüseyin isimli şahsın aslında Türk vatandaşı olduğu belirtilmektedir. Bkz: (BCA, 272 12 49 97 26).

⁹⁷ Meltem Onurkan Samani, *a.g.m.*, s.132

⁹⁸ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*, s.91

⁹⁹ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*, s.90

¹⁰⁰ Mehmet Demiryürek, *a.g.m.*, s.91. Aynı şekilde Anadolu'daki Rumlar'da bir an önce Yunanistan'a göç edebilmek için komisyona müracaat ediyorlardı. Bkz: "Bab-ı Ali'de Bir Hadise", *Vatan Gazetesi*, No:257, 24 Haziran 1924, s.3

Hariciye Vekaletin'den Dahiliye Vekaletine gönderilen bir yazıda bu durumdaki Türkler için 52 İngiliz lirası harcandığı 15 İngiliz lirasının daha tahsis edilmesi isteniyordu.¹⁰¹ Tüm bu parasal sıkıntılara ve Kıbrıslı Türklerin mübadele kapsamı içerisinde tutulmalarına rağmen, Heyet-i Vekile'nin 2.12.340 (2 Aralık 1924) tarihli kararnamesinde Kıbrıslı Türklerin mülteci talimatnamesine uygun şekilde muamele görmesi sağlanmış, bu kararnameye ek olarak İcra Vekilleri Heyeti'nin 7 Kanun-i evvel 341 (7 Aralık 1925) tarihli toplantısında Kıbrıslı Türklere kafi miktarda arazi verilmek kaydıyla iskan edilmeleri kararı alınmıştır.¹⁰²

Örneğin 1927 tarihinde İçel Valiliğinden “*Dâhiliye Vekâleti Celilesine*” başlığıyla gönderilen yazıda iskân edilecek olan Hasan oğlu İbrahim'in hakkında ayrıntılı bir açıklama yapılmış İçişleri Bakanlığına sunulmuştur.¹⁰³

Görüldüğü gibi, Türkiye Cumhuriyeti Ada'da açtığı konsolosluk vasıtasıyla göçü teşvik etmesine hatta Lozan Antlaşması öncesi Türkiye'ye göçler başlamasına rağmen Kıbrıslı Türklerin barınmaları ve geçimlerini temin etmeleri için bir politika geliştirmemiş, devletin göçmenlerle ilgilenmesi daha sonra mümkün olabilmıştır. Kıbrıs Valisi Storrs İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile yaptığı bir görüşmede Türkiye'nin Kıbrıslı Türklerle ilgili politikasına bir nebze ışık tutmaktadır: “*Şükrü Kaya Bey bana, Kıbrıs'la ilgili olan bütün Türklere, İngiliz hükümetine yakın ve sadık olmaları tavsiyesinde bulunduğunu, eğer Rumların Ada'daki üstünlüğünü çekilmez buluyorlarsa, Kıbrıs'ta kalıp hükümete güçlük çıkartmaktansa, Ada'dan ayrılarak başka bir yere yerleşmelerini salık verdiğini söyledi*”.¹⁰⁴

Türkiye'nin Kıbrıslı Türkleri, Sömürge yönetimine bağlı kalmak ve gerekirse Ada'dan ayrılmak gibi bir politika çerçevesinde yönlendirmesi, o günkü stratejik koşullar içerisinde İngiltere ile yakınlaşmak istemesi ve savaştan yeni çıkmış bir ülke olarak büyük bir kalkınma politikası içerisine girmesinin bir etkisi olarak açıklanabilir. Nitekim 1950'li yılların ortalarına kadar Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı

¹⁰¹ BCA, 272 14 78 42 8.

¹⁰² BCA,030 18 01 016 77 6.

¹⁰³ BCA 272 12 50 105 2.

¹⁰⁴ Şükrü Sina Gürel, *a.g.e I*, s.188-189.

ilgisizliđi¹⁰⁵ veya en azından öyle görünmek istemesi belli bir politikanın amacı olsa dahi devam etmiş, İngilizlerin teşviki ile Kıbrıs sorununa dahil olmuştur.

¹⁰⁵ Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadeleye destek veren Söz gazetesine yapılmasını emrettiği yardımlar, Kıbrıslı Türk öğrencilerin Türkiye'de okuması için gösterdiği kolaylıklar (Naşit Hakı Uluğ, "Gazi'nin Emri", *Kıbrıs Dün, Bugün, Yarın*, Haz: Derviş Manizade, Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları, No.8, İstanbul 1975, s.15, 19-21 ve Hatay'ın Anavatan'a katılmasından sonra Kıbrıs'ın durumunun ne olacağı sorusuna "Onun da sırası gelecek " (Naşit Hakı Uluğ, *a.g.m*, s.23, M.Fazıl Karlıdağ, *a.g.m II*, s.4) şeklindeki cevabı Kıbrıs'a karşı pek de ilgisiz olunmadığının kanıtıdır.

SONUÇ

Akdeniz’de stratejik bir konuma sahip olan Kıbrıs adası, bu önemli özelliğinden dolayı, tarih boyunca birçok devletin egemenliği altına girmiştir. Venedik döneminde halkın ağır ekonomik ve dini baskı altında olması adanın Osmanlı Devleti’nin eline geçmesini kolaylaştırmıştır. Ada’nın Osmanlı Devleti’nin eline geçmesiyle Venedik döneminde uygulanan baskılar son bulmuş, şenlendirme olarak adlandırılan nüfus aktarımı ile Ada’daki boş arazilerin değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Kıbrıs adası’nın stratejik konumu ve bu stratejik konum ile ilişkili olarak “uçak gemisi olarak” adlandırılması, yüzyıllar boyunca birçok ülkenin ilgisini çekmiş, İngiltere Osmanlı Devletini, Rus tehlikesine karşı korumak bahanesiyle, 1878 tarihinde Kıbrıs’ın kendisine kiralanmasını sağlamış ve bu durumu Berlin Kongresi’nde ilan etmiştir. Araştırmamızın Kıbrıs Basını’na ele aldığımız birinci bölümde Kıbrıs basını, Türk ve Rum basını olarak iki ayrı bölümde incelenmiş, Türk ve Rum basını da Milli Mücadele öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı başlıkta ele alınmıştır. Milli Mücadele öncesi Kıbrıs Türk basınına baktığımız zaman 13 adet Türk gazetesi’nin yayımlandığını ve bu gazetelerin ortak yönlerinin, Kıbrıs Türk halkının en önemli problemi olan Enosis’e karşı mücadele etmek olduğunu görmekteyiz. Bu gazetelerin farklılıkları ise, hükümeti ve Jön Türkleri desteklemelerinden ileri gelmiştir. Örneğin, Zaman ve Yeni Zaman, Padişah yanlısı bir politika güderken 1893 tarihli Kıbrıs, Akbaba, Sünuhat ve Seyf gazeteleri ise Jön Türklerden yana bir politika ortaya koymuşlardır.

Milli Mücadele öncesi Kıbrıs Rum gazetelerine baktığımız zaman yayımlanan Rum gazetelerinin büyük çoğunluğunun Enosis’i desteklediğini ve Milli mücadele öncesi ve Milli Mücadele sırasında olmak üzere iki dönem de yayımlandığını görmekteyiz. Birinci Dünya Savaşı süresince yazılı basından yoksun kalan Kıbrıs Türk halkı’nın savaştan sonra, Doğru Yol gazetesi’nin yayımlanmasıyla birlikte, haber alma özgürlüğüne kavuştuğunu görüyoruz. Milli Mücadele sırasında yayımlanan Doğru Yol, Söz, Ankebut gazeteleri ve İrşad dergisi’nin ortak özelliği

Anadolu'da sürmekte olan Milli Mücadeleye destek vermeleri idi. Bilhassa Söz gazetesi, Anadolu'daki haberlerin Kıbrıs Türk halkına yansıtılmasında başı çekmiş ve Anadolu'ya yapılacak yardımları organize etmiştir.

Aynı dönemde yayımlanan Kıbrıs Rum gazetelerinde **Fonitis Kipru**, **Neon Ethnos**, **Kipriyakos Filaks** ve Elefteria gazeteleri Milli Mücadele öncesi de yayımlanmışlar ve Enosis politikasını desteklemişlerdir.

“Türk İstiklal Savaşına Yönelik Kıbrıs Eksenli Gelişmeler” başlığıyla verdiğimiz ikinci bölümde ise, dört ayrı altbaşlık altında incelenmiştir. “İzmir'in İşgali ve Kıbrıs Türk Halkına Yansıması” isimli alt başlıkta İzmir'in işgalinin Kıbrıs'ta nasıl karşılandığı üzerinde durulmuş, Ada Türklerinin siyasi ve ekonomik durumları belirtilmiştir. Yunanistan'ın İzmir'i işgal ettiği gün Hasan Tahsin'in açtığı ateş 15 Mart 1920 tarihli Doğru Yol gazetesine yansımış, ana metinde belirttiğimiz gibi Ahmed Raşid 27 Ekim 1919 tarihli Doğru Yol gazetesindeki yazısında “her nereye bir Yunanlı ayakbastı ise, kendilerini oranın sahib-i meşruu addederler” diyerek durumun vahametini ortaya koymuştur.

Kıbrıs Türk halkı ikinci alt başlıkta belirtildiği üzere Anadolu'daki savaşa kayıtsız kalmamış, elinden geldiğince yardımda bulunmaya çalışmıştır. Anadolu'ya yapılan yardımlarda en büyük rolü Doğru Yol, Söz ve İrşad olmak üzere Kıbrıs Türk basını oynamış, basının halkı bilgilendirmesi ve yardım çağrılarını halkın bilinçlenmesini sağlamıştır. Kıbrıs Türk halkının Milli Mücadele'ye parasal veyahut savaşmak üzere asker göndererek yaptıkları katkılar, kendilerini Anadolu Türklüğü'nün bir parçası saydıklarının büyük göstergesidir.

Kıbrıs Türk halkının Türk ordusuna yaptıkları yardımın yanı sıra Rum halkının Yunan ordusuna yaptıkları yardımlarda ele alınarak, Kıbrıs'taki iki etnik grubun kendilerini ait hissettikleri bir merkezin var olduğu belirtilerek yaklaşık 100 yıldır sürmekte olan Yunan milliyetçiliğine, Türk milliyetçiliğinin de eklendiği ortaya konulmuştur. Böylece Ada'daki iki ana unsuru oluşturan Türkler ve Rumların,

geçmişten gelen anlaşmazlıklarına, Anadolu’ da sürmekte olan Türk ve Yunan savaşının eklenmesi, Kıbrıs’taki ortaklık fikrinin yeşermesini önlemiştir.

Dördüncü alt başlıkta ele alınan Kıbrıs’taki Ermeni Kampı meselesi ise, Birinci Dünya Savaşında Kıbrıs adasında eğitime başlayan Ermenilerin, Milli Mücadele döneminde Monarga (Boğaztepe) kampında bu eğitime devam etmeleri ve İngiltere ve Fransa arasındaki anlaşmazlıkla başlayan kampın kapanma hadisesinin TBMM hükümetiyle Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile tamamlanmasını konu edinmektedir. Araştırmamızda Ermeni Kampının incelenmesinin nedeni ise, Kıbrıs adası’nda oluşturulmasına izin verilen Ermeni Kampı’nın Türk İstiklal savaşı dönemini de kapsaması ve TBMM hükümetine karşı savaşacak bireyler yetiştirmesinden dolayıdır.

“Anadolu’da Zafere Ulaşılması ve Kıbrıs’a Yansıması” başlığıyla ele aldığımız üçüncü bölümde üç alt başlıktan oluşmaktadır. I.İnönü Muharebesi’nden Sakarya Muharebesine kadar geçen dönemin incelendiği ilk kısımda, Türk ordusunun I. ve II. İnönü muharebelerinde kazanmış olduğu başarılar ve Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ele alınmış ve bu muharebelerde elde edilen neticelerin Kıbrıs Türk halkı üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. I.İnönü savaşında kazanılan başarı üzerine 21 Şubat 1921 tarihinde Londra Konferansı toplanmış ancak sonuç alamadan dağılmıştır. Ancak Sovyet hükümetiyle imzalanan 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması TBMM hükümetinin kendisini tanıtmaması açısından çok önemli bir başarıdır. Londra Konferansından 15 gün sonra başlayan Yunan saldırısıyla II.İnönü Muharebesi başlamış, muharebe Türk ordusunun zaferiyle sonuçlanmıştır. Zafer , Doğru Yol gazetesinin 11 Nisan 1921 tarihli sayısında halka duyurulmuştur. 10 Temmuz 1921 tarihinde Yunan ordusunun Kütahya-Eskişehir yöresinde saldırıya geçmesi üzerine Türk ordusu Sakarya’nın doğusuna çekilerek ordunun toparlanması sağlanmıştır.

Sakarya Meydan Muharebesinden İzmir’in kurtuluşuna kadar geçen süreyi konu edinen kısımda ise, Türk ordusunun geri çekiliştikten, nihai zafere ulaştığı sürece kadar geçen kısım ele alınmıştır.7-8 Ağustos’ta Sakarya Meydan Muharebesi’ne

hazırlık niteliğinde olan Tekalif-i Milliye emirleri hazırlanmış, 23 Ağustos'ta ise savaş başlamıştır. 5 Eylül 1921 tarihli Söz gazetesinde muharebe Kıbrıs Türk halkına duyurulmuş 13 Eylül'de ise savaş sonuçlanarak düşman imha edilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesinin kazanılması Kıbrıs Türk halkı tarafından da büyük bir coşku ile karşılanmış, yeni zaferlerin kazanılacağına dair beklentiler artmıştır. Mehmed Remzi'nin 29 Temmuz 1921 tarihli Söz gazetesinde ana metinde belirttiğimiz gibi yeni hedefin Bursa, Edirne ve İzmir olduğunu belirtmiş Kıbrıs Türk halkının savaşı anı anına takip ettiğinin bir göstergesiydi. Aynı şekilde 17 Mayıs 1922 tarihli Ankebut gazetesinde yayımlanan bir yazıda zaferin çok yakın olduğu üzerinde durulmaktaydı.

“İzmir'in Kurtuluşu ve Yeni Bir Türk Devletinin Doğuşu” başlıklı kısımda ise, Sakarya muharebesinden sonra meydana gelen gelişmeler ele alınmıştır. Sakarya Muharebesinde sonra meydana gelen diplomatik gelişmelerin bir sonuç vermemesi üzerine, 26 Ağustos'ta Büyük Taarruz başlamış 30 Ağustos'ta meydana gelen Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile Yunan ordusu mağlup edilerek komuta kademesi esir edilmişti. 9 Eylül'de İzmir'in kurtarılması, Kıbrıslı Türkler tarafından büyük bir coşkuyla kutlanmış, bu durum bir Türk ailesinin Rumlar tarafından saldırıya uğramasıyla sonuçlanmıştır. Meydana gelen bu çatışma Kıbrıslı Türkler ve Rumların Türkiye ve Yunanistan arasındaki mücadele esnasında göstermiş oldukları tepkilerin bir sonucu olarak kendilerini Türkiye ve Yunanistan'ın bir parçası saydıklarını göstermektedir.

11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması ile savaş sona erdi, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan antlaşması ile, İtilaf devletleriyle bir barış antlaşması imzalanmış oldu. İmzalanan antlaşma ile Kıbrıs, tam anlamıyla İngiliz egemenliğine geçmiş, 21 madde ile Ada'daki Türklere Türk ve İngiliz vatandaşlığı arasında seçme hakkı tanıyordu(hakk-ı hıyar). 7 Nisan 1923 tarihli Ankebut gazetesinde ise konuyla ilgili bir açıklama yapılıyor ve antlaşmanın Misakı Milliye uymadığı yorumu getiriliyordu. Antlaşmanın imzalanmasıyla birlikte 1923 ile 1925 tarihleri arasında Kıbrıs'tan Türkiye'ye 8000 Türk göç etmiş, ancak

ekonomik açıdan zorluklar yaşamaya başlamışlardır. Daha sonra , Kıbrıslı Türklere yönelik devlet yardımı yapılmaya başlanmıştır.

Mehmet Remzi'nin 29 Temmuz 1921 tarihli Söz gazetesinde ana metinde belirttiğimiz gibi yeni hedefin Bursa, Edirne ve İzmir olduğunu belirtmiş Kıbrıs Türk halkının savaşı anı anma takip ettiğinin bir göstergesiydi. Aynı şekilde 17 Mayıs 1922 tarihli Ankebut gazetesinde yayımlanan bir yazıda zaferin çok yakın olduğu üzerinde durulmaktaydı.

Burada önemli olan bir durumda Kıbrıslı Türk aydınları içerisinde göç ile ilgili tartışmaların yaşanmasıdır. Göçe karşı çıkanlarla, göçü savunanların karşı fikirlerinin dahi, milliyetçilikle ilgili olduğu sonucuna varmaktayız. Göçü savunanların temel noktasını Ada'nın İngiliz hâkimiyetine geçmesiyle Türklerin İngiliz vatandaşlığına geçmesindense, Türkiye'ye göç etmesi oluşturmuş, göç'e karşı çıkanların temel noktasını ise, Türklerin Ada'dan ayrılmasıyla Ada'nın İngiliz hakimiyeti altında Rumlara kalacağı ve Enosis hayallerinin gerçekleşeceği korkusu oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

ARŞİV VESİKALARI

1.BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

İ.DUİT, Dosya Usulü İrade Tasnifi, Dosya nr.118, Gömlek nr 160

Mühimme Defteri, nr.8, s.9, hkm.117, trh.29 Muharrem 978/3 Temmuz 1570

Mühimme Defteri, nr.19, s.334, hkm.669, trh.9 Rebiulahir 980/19 Ağustos 1572

Mühimme Defteri, nr.10, s.246, hkm.378, trh.5 Ramazan 979/31 Ocak 1571

Mühimme Defteri, nr.10, s.246, hkm.379, trh.5 Ramazan 979/31 Ocak 1571

Mühimme Defteri, nr.19, s.337, hkm.671, trh.9 Rebiulahir 980/19 Ağustos 1572

Mühimme Defteri, nr.12, s.641, hkm.1215, trh.17 Zilhicce 979/1 Mayıs 1572

Y.PRK. HR. Yıldız Perakende Hariciye, Dosya nr.4, Gömlek nr.22

Y.PRK. AZN. Yıldız Perakende Adliye ve Mezahib Mezaretı Maruzatı, Dosya nr.6, Gömlek nr.54

2.BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

BCA , 272 12 49 97 36

BCA , 272 12 49 97 26

BCA , 030 18 01 016 77 6

BCA , 272 12 50 105 2

BCA , 272 14 78 42 8

3. Dergiler

İrşad Dergisi, 1 Şubat 1921, No:9

İrşad Dergisi, 1 Mart 1921, No:10

İrşad Dergisi, 1 Eylül 1921, No:16

4. Gazeteler

Ankebut Gazetesi, 7 Nisan 1923, No:131

Ankebut Gazetesi, 21 Nisan 1923, No:123

Ankebut Gazetesi, 28 Nisan 1923, No:134

Ankebut Gazetesi, 5 Mayıs 1923, No:135

Cumhuriyet Gazetesi, 21 Şubat 1972, No:17077

Hakikat Gazetesi, 4 Ağustos 1923, No:146

Kıbrıs Gazetesi, 15 Aralık 1993

Milliyet Gazetesi, 11 Temmuz 1981, No:12104

Söz Gazetesi, 10 Kanuni Evvel (Aralık) 1921, No:112

Vatan Gazetesi, 24 Haziran 1924, No:257

ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

AKAR, Reşat, *Atatürkçü Kıbrıs Türkleri*, İstanbul 1981

AKBIYIK, Yaşar, *Milli Mücadele’de Doğu Cephesi Türkler*. Cilt No:16, Ankara 2002.

AKŞİN, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (Mutlakiyette Dönüş, 1918–1919)* Cilt No:I,2.Basım, İstanbul 2004

AKŞİN, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (Son Meşrutiyet 1919-1920)* Cilt No: II, 2.Basım, İstanbul 2004

AKŞİN, Sina, *Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi (1789-1980)*,4.Basım, İstanbul 2001

AKTEPE, Münir, “Atatürk’e Dair Bazı Belgeler”, *Belleten-* Cilt No: XXXII Sayı 128, Ankara 1968.

ALASYA, Halil Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Belli Başlı Antikiteleleri*, İstanbul 1939

ALASYA, Halil Fikret, “Kıbrıs’ta 1821 İsyanını Tertipleyenler”, *Türk Kültürü* Cilt No: VIII. Sayı 87, Ankara 1970.

ALASYA, Halil Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs’ta Türk Eserleri*, 2.Baskı, Ankara 1977

ALÇİTEPE, Mehmet Ali Galip, *Kıbrıs Türk Kamuoyu ve Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1919-1960)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1993

ALÇİTEPE, Mehmet Ali Galip, “Kıbrıs Türklerinin İstiklâl Harbinde Anavatan’a yaptığı maddi yardımlar”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sayı 129, İstanbul 1997.

ALP, İlker, “Misak-ı Milli”, *Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul*, Ankara 1998.

ALTAN, Mustafa Haşim, *Kıbrıs’ta Rumlaştırma Hareketleri*, 3.Baskı, Ankara 2003

ARSLAN, Havva, *İngiliz Sömürge Yönetiminde Kıbrıs Türk Basını: Söz Gazetesi Örneği (1921 -1946)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Söylev (Nutuk)* haz. Hıfzı Veldet Velidedoğlu, 35.Baskı, Cilt No: I-II, İstanbul 2000

ATUN, Ata, “Medeniyetler Mozaigi Kıbrıs Adası’nın M.S. 160 yılından günümüze deniz ve kara haritalarında yer alan coğrafi isimler”, *II. Güzelyurt Tarih buluşması Sempozyumu (2-3 Nisan 2003) bildiriler*, Lefke 2003.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922* ,Cilt No:II,17.Basım, İstanbul 2001

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Tek Adam, Mustafa Kemal, 1922-1938* ,Cilt No: III,16.Basım, İstanbul 2001

BAYTOK, Taner, *İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1970

BAYUR, Hikmet, “1918 Bırakışması Sırasındaki Tinsel Durum ve Mustafa Kemal’in İki Demeci”, *Belleten*, Cilt No: XXXII. Sayı 128, Ankara 1968.

BEDEVİ, Vergi H. “Kıbrıs’ın Anadolu İle İlgisi”, *Kıbrıs’ın Tarih Boyunca Anadolu İle İlgisi*,Lefkoşa 1962.

BERATLI, Nazım, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi, İngiliz Dönemi*,Cilt No:3, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1999

BERBER, Engin, “Türk Kurtuluş Savaşında Yunanistan’a Kıbrıs’tan Gelen Destek”, *1. Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu (2-3 Nisan 2001) Bildireler* ,Lefke 2001.

BERKES, Niyazi, *Atatürk ve Devrimler*, Adam Yayınları, İstanbul 1982

BOZKURT, İsmail, “Kıbrıs’ın Tarihine Toplu Bir Bakış”, AB ve KIBRIS BUGÜNÜ ve GELECEĞİ, haz.Eren Gündoğan,İstanbul 2002.

BUDAK, Ömer, “Sevr Paylaşımı”, *Türkler*, Cilt no :15, Ankara 2002.

COŞAR, Ömer Sami, “Ermeni Dosyası”, *Milliyet Gazetesi*,No:12104,11 Temmuz 1981.

ÇAPA, Mesut, “Bulgaristan ve Kıbrıs Türklerinin Anadolu’ya Yardımları”, *Türk Kültürü*, Cilt No: XXVII. Sayı 320, Ankara 1989.

ÇELİK, Şenol, “Türk Fethi Sonrasında Kıbrıs Adasına Yönelik İskân Çalışmaları”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları* , Cilt No:27 / I, Harvard Üniversitesi, 2003.

ÇELİK, Hüseyin, “İngiliz Gizli Belgelerine Göre Kıbrıs’ın İdaresi İngiltere’ye Nasıl Bırakıldı?”, *Tarih ve Toplum*, Cilt No: XVII, Sayı 97, İstanbul 1997.

ÇETİNER, Yılmaz, *Son Padişah Vahdettin*, Milliyet Yayınları, İstanbul 2005

ÇEVİKEL, Nuri, *Kıbrıs Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası (1570—1878)*, 47. Numara Yayıncılık, İstanbul 2006

ÇEVİKEL, Nuri, *Kıbrıs’ta Osmanlı Mirası*, 47. Numara Yayıncılık, İstanbul 2006.

DEMİRYÜREK, Meral, “İrşad ve Türk İstiklal Savaşı”, *Toplumsal Tarih*, Cilt No:18. Sayı 108, İstanbul 2002.

DEMİRYÜREK, Meral, “Türk İstiklal Savaşı ve Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türkleri Üzerine Yansımaları”, II, *Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu, Bildiriler*, (2-3 Nisan 2003), Lefke 2003.

DEMİRYÜREK, Meral, *Kıbrıs Türk Basın Tarihinden İrşad Dergisi*, İstanbul 2007

DEMİRYÜREK, Mehmet, *Kıbrıs Türk Basını ve Osmanlı Hükümetleri (1878—1910) Toplumsal Tarih*, Cilt No:III. Sayı 19, İstanbul 2003.

DEMİRYÜREK, Mehmet, “Cumhuriyet Hükümetleri, Atatürk Devrimleri ve Kıbrıs Türk Basını (1920-1940)”, *Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan*, Ankara 2004

DEMİRYÜREK, Mehmet, “Kıbrıs Türk Basını ve Türkiye Hükümetleri I (Osmanlı Dönemi)(1878-1910)”, Ankara Üniversitesi *Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Mayıs-Kasım 2000, Yıl:13, Sayı: 25-26’dan ayrı basım, Ankara 2004

DEMİRYÜREK, Mehmet, "Ermeni Olayları ve Kıbrıs (1888-1912)", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Cilt No: 56, Sayı: 20-21, Ankara 2006

DEMİRYÜREK, Mehmet, "Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Türkiye'ye Göç (1923-1926)", *Toplumsal Tarih*, Cilt No:19. Sayı115, İstanbul 2003.

ERZEN, Afif, "Kıbrıs Tarihine Bir Bakış", *Türk Kültürü*, Cilt No: II. Sayı 20, Ankara 1964.

ERDOĞRU, Akif, "Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi ve İlk İskân Teşebbüsü", *Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü-Uluslar arası Sempozyumu*, Cilt No:8, Ankara 1993.

GAZİOĞLU, Ahmet , *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878) 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış*, Lefkoşa 1994

GAZİOĞLU, Ahmet ,*İngiliz İdaresinde Kıbrıs Statü ve Anayasa Meseleleri*,Ekin Basımevi, İstanbul 1960

GAZİOĞLU, Ahmet ,*Enosis Çemberinde Türkler, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı, I, 4.Baskı*,Lefkoşa 2000

GOLOĞLU, Mahmut, *Türkiye Cumhuriyeti 1923*, Ankara 1971

GÖKBERK, Mehmet Ali, "Kıbrıs Seferine Ait Resmi Vesikalar", *Bilgi Dergisi*, Cilt No: XIII. Sayı 133-134, İstanbul 1958.

GÖKDEL, Mehmet Ali, "19 Mayıs Atatürk ve Kıbrıs Türkü", *Güvenlik Kuvvetleri Dergisi*, Sayı:64, Lefkoşa 2005.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Sevres'den Lausanne'a", *Belleten* Cilt No: XLVI. Sayı:181 -184, Ankara 1983.

GÜREL, Şükrü Sina, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Koloniyalizm, Ulusçuluk ve Uluslar arası Politika I*, İstanbul 1984

GÜREL, Şükrü Sina, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ankara 1993

İNALCIK, Halil, “Kıbrıs Fethinin Tarihi Manası”, *Kıbrıs ve Türkler*, Ankara 1964.

İNALCIK, Halil, “Kıbrıs’ta Türk İdaresi Altında Nüfus”, *Kıbrıs ve Türkler*, Ankara 1964.

İSMAİL, Sabahattin, Ergin-Birinci, *Atatürk Döneminde Türkiye Kıbrıs İlişkileri 1919-1938* (basım yeri yok) 1989

İSMAİL, Sabahattin, *1571 ‘den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine Kıbrıs Sorunu (İç Etkenler)*, İstanbul 1986

İSMAİL, Sabahattin, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu* (basım yeri yok) 1998

İSMAİL, Sabahattin, *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*, Lefkoşa 1998

İSMAİL, Sabahattin, *İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaaları*, Lefkoşa, tarih yok.

İSMAİL, Sabahattin, *Kıbrıs’ta Yunan Sorunu (1821 -2000)* Lefkoşa, tarih yok.

JAESCHKE, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, çev.Cemal Köprülü, 2.Baskı, Ankara 1986

JAESCHKE, Gotthard, “İngiliz Belgelerinin Işığı Altında Yunanlıların İzmir Çıkarması”, çev. Mihin Eren, *Belleten*, Cilt No: 128, Sayı :128, Ankara 1968.

KARLIDAĞ, Fazıl M., “Bağımsızlığa Kadar Türk-Kıbrıs İlişkilerinin Tarihi II”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Şubat 1972.

KAYIRAN, Mehmet, “Tekâlif Milliye Emirleri ve Uygulanışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt No: V, Sayı 15, Ankara 1989’dan ayrı basım.

KAYIRAN, Mehmet , “Ulusal Egemenliğe Doğru, Erzurum ve Sivas Kongresi’nin Toplanması”, Anadolu Üniversitesi, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 / 1 Eskişehir 1990.
 KESER, Ulvi, *Kıbrıs 1914-1923, Fransız -Ermeni Kampları, İngiliz Esir Kampları ve Atatürkçü Kıbrıs Türkü*, Lefkoşa ,tarih yok.

KOCABAŞ, Süleyman, *Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadeleleri*, İstanbul 1984

KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi, 1918-1938*, Ankara 1973

KONUR, İsmet, *Kıbrıs Türkleri*, İstanbul 1938

KÖSTÜKLÜ, Nuri, “Milli Mücadele’de Batı Cephesi Savaşlar ve Zaferler”, *Türkler* Cilt No: 16, Ankara 2002.

KURAN, Ercümen, “Kıbrıs İdaresinin İngiltere’ye Terki”, *Kıbrıs ve Türkler*, Ankara 1964.

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer, *Türk-İngiliz ilişkileri (1919-1926)*, Cilt No:412, Ankara 1978

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Kıbrıs’ın Fethi”, *Bilgi Dergisi*, Cilt No:XII Sayı 133-134, İstanbul 1958.

MANİZADE, Derviş, “Kıbrıs Sorununun Başı ve Sonu”, *Kıbrıs Dün Bugün, Yarın*, Derleyen Derviş Manizade, İstanbul 1975

MANİZADE, Derviş, “Kemal Oram’ın Anıları”, *Kıbrıs Dün Bugün, Yarın*, Derleyen Derviş Manizade, İstanbul 1975

MERAY,L.Seha, Osmn OLCA Y, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Çöküş Belgeleri*, “(Mondros Bırakışması, Sevr Andlaşması İlgili Belgeler)”, Cilt No: 409, Ankara 1977

METİN, Hüseyin, “Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış”, Lefkoşa 1959

NESİM Ali, “Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkılâpları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt No V , Sayı 14, Ankara 1989.

OBERLING, Pierre, *Bellapais’e Giden Yol, Kıbrıs Türkleri’nin Kuzey Kıbrıs’a Göçü*, çev.Em.Alb. Mehmet Erdoğan, Ankara 1983

OSTROGORSKY,Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev.Prof.Dr.Fikret Işıltan, 5.Baskı, Ankara 1999

ORHONLU, Cengiz, “Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi (1570-1580)”, *Türkler*, Cilt No:XII ,Sayı 139-140-141, Ankara 1974.

ÖĞÜN, Gülay, “Kıbrıs’ta İslam Hâkimiyeti ve Selçuklular Zamanında Kıbrıs İle Ticaret İlişkileri”, *Kıbrıs’ın Dünü-Bugünü Uluslar arası Sempozyumu*, Cilt No:8,Ankara 1995.

ÖKSÜZOĞLU, Oktay, *Dünden Bugüne Kıbrıs Türkleri*, İstanbul 2003

ÖRGEN, Cemil, *Bayrağım Kıbrıs Dağlarında*, Ankara 1964

ÖZEL, Sabahattin, “Birinci Dünya ve Milli Kurtuluş Savaşları İle Sonrasında Kıbrıs Türklerinin Genel Durumu”, *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, hzr.Ahmetbeyoğlu-E.Afyoncu, İstanbul 2001.

ÖZORAN, Beria Remzi, “Kıbrıs’ta Türk Gazeteciliği, İngiliz Geçici İdaresi Devrinde”, *Türk Kültürü*, Cilt No:IV Sayı 41, Ankara 1966.

ÖZORAN, Beria Remzi , “Kıbrıs Türklerinin Takviminden 11 ve 12 Aralık 1918”, *Türk Kültürü* Cilt N: XIV, Sayı 159 Ankara 1976.

ÖZORAN, Beria Remzi , “Anadolu Kurtuluş Savaşı Yıllarında Kıbrıs’ta Türk Basını”, *VII Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt No: 2, Ankara 1970.

ÖZORAN, Beria Remzi, “İstiklal Harbi Sırasında Kıbrıs Türkünün Anavatan’a Yardım Kampanyası”, *Türk Kültürü*, Cilt No: IX ,Sayı :106, Ankara 1971.

ÖZORAN, Beria Remzi ,“Kıbrıs Türkü ve Rum Tahrikleri”, *Türk Kültürü*, Cilt No: VII, Sayı: 89, Ankara 1970.

ÖZORAN, Beria Remzi , “Anadolu Kurtuluş Savaşı-Kıbrıs Türkü-Sinir Harbi”, *Türk Kültürü*, Cilt No: VII. Sayı: 76, Ankara 1969.

ÖZORAN, Beria Remzi , “İstiklal Savaşı ve Kıbrıs”, *Türk Kültürü*, Cilt No: III. Sayı:35, Ankara 1965.

ÖZORAN, Beria Remzi , “Mustafa Kemal ve Kıbrıs Türkleri”, *Türk Kültürü*, Cilt No: IV, Sayı : 37, Ankara 1965.

ÖZTOPRAK, İzzet, “Türkiye’nin İşgali ve Milli direniş Hareketleri”, *Türkler* ,Cilt No: 15, Ankara 2002.

SAMANI, Meltem Onurkan, *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği*, İstanbul 1999

SAMANI, Meltem Onurkan, “Kıbrıs Türk Siyasi Tarihinde Bir Kesit: 1920-1930’lu yıllarda ‘Gelenekçi-İlerici’ Çatışması”, *I.Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu, Bildiriler*, (3-4Nisan 2001) (Lefke 2001).

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e*, Cilt No I.,8.Baskı, Ankara 2000

SERTOĞLU, Mithat, “Kıbrıs ve Tarihi”, *Resimli Tarih Mecmuası*, Cilt No:VI Sayı 62, İstanbul 1955,

SERTER, Vehbi Zeki, *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi*, Cilt No: I., Lefkoşa 1974

SHAW, Stanford, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt No: I, 2.Baskı, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1994

SHAW, Stanford-Ezel-Kural, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*,Cilt No:II, 3.Baskı, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 2000.

SONYEL, Salahi R, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Cilt No I., Ankara 1973

SONYEL, Salahi R, “1919 yılı İngiliz Belgelerinin Işığında Mustafa Kemal ve Milli Mukavemet I”, *Türk Kültürü*, Cilt No: VIII. Sayı 85, Ankara 1969.

SONYEL, Salahi R, “İngiltere Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Göre Osmanlı Padişahı Abdülhamit 48 Saat İçinde Kıbrıs’ı İngilizlere Nasıl Kiraladı?”, *Bellekten*, Cilt No: XLII. Sayı 168, Ankara 1978.

SONYEL, Salahi R, “İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878-1960)”, *Bellekten*, Cilt No: LIX. Sayı 224, Ankara 1995.

SONYEL, Salahi R, “İngiliz Yönetimi Günlerinde Beri Kıbrıs’a Yerleşen Veya Yerleştirilen Göçmen Ve Sığınmacılar III”, *Kıbrıs Gazetesi*, Lefkoşa, 15 Aralık 1993,

ŞAPOLYO, Enver Behnan, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, Ankara 1944

TAMÇELİK, Soyalp, *Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Geçişi (1878-1919)*, Lefkoşa 1997

TAMÇELİK, Soyalp, “ Hariciye Nezareti Arşivine İstinaden Kıbrıs'ın İngiltere'ye Devredilmesi İle ilgili Belgelerin Hukuk ve Siyasi Tarih Açısından Değerlendirilmesi”, *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Cilt No:IV. Sayı 1 (Gazi Moğusa 1998)

TARKAN, Tefvik, *Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)*, Cilt No:417, Ankara 1975

TEKİNDAĞ, Şehabettin, “Fethiye Kadar Kıbrıs”, *Bilgi Dergisi*, Cilt No: XII, Sayı 133-134, İstanbul 1958.

TİMUR, Taner, *Türk Devrimi ve Sonrası*, 5.Baskı, Ankara 2001

TORUN, Şükrü, *Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Arasında Kıbrıs'ın Politik Durumu*, İstanbul 1956

TÜRSAN, Nurettin, *Yunan Sorunu*, 3.Baskı, Ankara 1987

UCUZSATAR, Ulunay Necati, *Türk İstiklal Harbinin Menşei ve Esasları*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1993.

ULUĞ, Naşit, “Gazi'nin Emri”, *Kıbrıs Dün- Bugün-Yarın*, Derleyen:Derviş Manizade, Cilt No:8, İstanbul 1975.

ULUĞ, Naşit, *Siyasi Yönleriyle Kurtuluş Savaşı*, Cilt No:XXVII, İstanbul 1973.

UZUNÇARŞILI, Hakkı, İsmail, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt No: III, 6.Baskı, Ankara.

ÜNAL, Tahsin, “Milli Mücadele Başlarında Mustafa Kemal”, *Türk Kültürü*, Cilt No: VII Sayı 73, Ankara 1968.

ÜNLÜ, Cemalettin, *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)*, Ankara, Tarih Yok.

YURDAKUL, Erdal, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılâpları'nın Kıbrıs'ta Uygulanması*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1990

YURDAKUL, Şevket, “Atatürk Kıbrıs'lıları ve Kıbrıs'ı Çok severdi”, *Kıbrıs Dün, Bugün, Yarın*, haz. Derviş Manizade, Cilt No:8, İstanbul 1975.

YUVALI, Abdülkadir, “Selçuklular Döneminde Kıbrıs'ın Anadolu İle Siyasi ve Ticari İlişkileri”, *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Cilt No:8 Ankara 1993.

ZİA, Nasım, *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Ada'da Kurulan İngiliz İdaresi*, Ankara 1975.

DİZİN

A

<p>ABD 25,76,78</p> <p>Abdülhamid 36,33</p> <p>Ada..... 11,12,13,17, 21,22,23,24,31,33,38,39,40,41,42,44,4 5,56,58,59,68,76,78,97,99,100,101,10 2,104,107,108</p> <p>Afyonkarahisar 29</p> <p>Ahmet Aġaoġlu..... 65</p> <p>Ahmet Gazioġlu..... 19</p> <p>Aka Gündüz..... 63</p> <p>Ahmet Hulusi Bey 65</p> <p>Ahmet İzzet Paşa 92</p> <p>Ahmet Raşid 6,46,47,59,60, 71,101,105</p> <p>Ahmet Şükrü Esmer.... 5,38</p> <p>Ahmet Teyfik Efendi .. 3,4,35,36</p> <p>Akbaba 4,36</p> <p>Aleksan Sarrafian..... 1,32</p> <p>Ali Fethi Bey 92</p> <p>Ali Nazmi Bey 68</p> <p>Ali Rıza Paşa 28</p> <p>Alithia..... 72,73</p> <p>Almanya 25,44</p> <p>Ali Vefa Bey..... 68</p> <p>Amasya Genelgesi 27</p> <p>Amatusya..... 21</p> <p>Amerikan Senatosu 28</p>	<p>Anadolu 14,15,16,19, 20, 41,43,45,47,50,51,52,53,54,56,59,60,6 1,62,63,64,65,66,67,68,70,71,72,76,81 ,83,84,85,87,89,91,82,93,95,97,101,10 5,106</p> <p>Anadolu Ajansı 85</p> <p>Anatyu 63,64</p> <p>Antakya..... 74</p> <p>Antalya 26,92</p> <p>Antep 26,68</p> <p>Anthio Yusifikes 73</p> <p>Arap Ahmet Kampı 77</p> <p>Arfentin..... 78</p> <p>Artemis 70</p> <p>Asım Cemil Bey..... 33</p> <p>Asurlular 22</p>
	<h3>B</h3>
	<p>Balıkesir..... 93</p> <p>Behçet Efendi..... 94</p> <p>Behiç..... 57,58</p> <p>Berin Remzi Özorán.... 6,7,17,18, 32,47, 48,49,88</p> <p>Beştepe 88</p> <p>Beyrut Valisi Reşit Bey 35</p> <p>Beyşehir 24</p>

Birinci Dünya Savaşı .. 14,25,40,56,68

Bodrum..... 26

Bolşevik..... 25

Brezilya 78

Bulgaristan..... 25

C

Cemalettin Ünlü..... 4,5,8,9,10,
17,32, 37,40,41,43,44,45,52

Cemil Örgen 15

Cidde 96

Claude Delavel

Cabham 10, 32, 42

Clausen..... 78

Cumhuriyet..... 30,95,97,98

Cyprus Blue Book..... 7,32,41

Cyprus Gazete 78

D

Dâhiliye Vekâleti..... 102

Damad Ferid Paşa 13,57

Derviş Ali Remmol..... 7,8,49,50,51

Dimbo..... 94

Divan-ı Hümayun 11

Doğru Yol..... 6,16,18,20,46,
47,48,49,60,61,62,63,71,82,83,88,105,
106

Doktor Hafız Cemal.... 38

Dört Yol 76

Dursun Ceylani 94

E

Edirne 90,107,108

Elefterin 11,44,45,54,
55,59,73,94,101,105

El Ahbar..... 85,86

Enosis 19,31,33,34,
35, 38,39,42,43,46,48,50, 52,53,54,
55,56,61,84

EOKA..... 11,45,89

Ermenistan 28

Ermeniler 74,75,76

Esad 57,58

Eskişehir 53,84,85,86,
93, 106

Evagoras 10,41,42

Evkaf Murahhası İrfan

Bey 9,50, 65

Evkaf Murahhası Musa

İrfan 65

F

Fadıl Niyazi Korkut..... 101

Fatih Bey..... 67

Feriha Tuna Hanım..... 68

Fevzi Paşa 86

Feryal..... 4,37

Fanitis Kipru 9,34,40,41,52,
53, 70,105

Fransa 25,76,78,95,

106
Fransızlar 23,75,77,92

G

Gazimağusa 74
General Chorpy..... 95
General Duport 75
General Harrington 95
General Manbelli 95
George Hill 58
Gardium..... 88
Grivas 89
Gunaris 53
G. Nikapaulas 9,40

H

Hocazade Osman
Efendi 4,37
Hacı Derviş Efendi..... 2,3,33,34
Hacı Mehmet Arif
Efendi 4,37
Hacı Cemal 5,38
Hafız Ziyai Efendi 58
Hakikat 8,9,13,20,51,
52,100
Harid Efendi 5,58
Hasan Karabardak..... 57,58
Havva Hanım..... 66
Hıfzıye Ziya
Hacıbulgur 97

Hila-i Ahmer 63,65,66
Hiritos Konstantinidis.. 73
Hititler..... 22
Hürriyet ve Terakki
Kulübü 63
Hürriyet ve Terakki
Kulübü Müsameresi 49

İ

İçişleri Bakanı Şükrü
Kaya..... 102
İngiliz..... 20,21,99
İngilizler..... 75
İngiliz Hükümeti 57,69
İngiltere..... 19,25,26,45,
92, 101,102,106
İrşad 8
İrşad Dergisi..... 14,17,51,62
İsaae Comnenus 22
İskele 95
İslam 5
İsmet Kanur..... 32
İsmet Paşa 13,82,95
İstanbul 29
İstanbul Beyazıt
Kütüphanesi 7
İstanbul Hakkı Tarık Us
Kütüphanesi 7
İtalya..... 5,45
İtalyan..... 95
İtalyanlar 92

İzmir 59,107

K

Kadriye Hacıbulgur..... 97

Katerina Cornera..... 23

Kemal Paşa 81

Kıbrıs..... 3,13,15,16,23,
32,33,35,75,98,99,100,103,104,107

Kıbrıs Adası..... 21,23,31,104

Kıbrıs Arap Ahmet

Kampı..... 77

Kıbrıs Beylerbeyi..... 73

Kıbrıslı Elenler 73

Kıbrıs Gazetesi 3.14.35

Kıbrıs Kadısı..... 24

Kıbrıs Kralı..... 23

Kıbrıslı Nihad Sırrı 98

Kıbrıslı Remzi 98

Kıbrıslı Rumlar 44,70,73

Kıbrıslı Türkler 17,20,33,107

Kıbrıs Türk Halkı..... 48,50,62,105,
107

Kıbrıs Türkleri 15,20,57,97

Kıbrıs Türk Toplumunu .. 65

Kıbrıs Türkü 18,48

Kıbrıs Valisi Storrs 102

Kıraathane-i Osmani ... 34

Kipriakus Filaks (Kıbrıs'ın
Savunucusu) 10,53,69,70,
72,73,74

Kipros..... 21

Kiros Th. Stavrinidis ... 11,44

Kokonoz.....3,35,36

Kostantinos A.

Stavrinidis 10,53

Kopher 21

Kudüs Kralı.....22

Kulis Meli 73

Küfizade Asaf Bey 3.34

L

Lapta Kız Yurdu..... 74

Lefkoşa 95

Lefkoşa Muhacirin-i

İslamiyye Muavenet

Cemiyeti..... 64

Leymosun (Limasol) ... 63

Llyod George 81

Londra Konferansı 28

Lord Curzon..... 75

Lozan 96

Lozan Antlaşması..... 13,19,30,52,
97,102

Lusignan 23

M

Maarif-i Geliştirme

Cemiyeti..... 63

Maarif-i Himaye

Cemiyeti..... 63

Magosa	77	Muhacirler.....	101
Magosa'da Sulh		Musa Dağı.....	74
Şenlikleri	13	Mustafa Kemal.....	29
Mağusa	23	Mustafa Kemal	
Manisa.....	93	Paşa.....	27,29,30,82,
Matherwell.....	78	84,86,87,92	
Meclis-i Kavanın	13	Mustafa Sıtkı Efendi....	90
Mehmet Ali Galip		Muzafferiddin Galip	
Alçıtepe	2,3,5,6,7,35,	Bey	33
36,38,39,40,41,44		Müftü Hafız Ziya	
Mehmet Ali Hüseyin... 12		Efendi	58
Mehmet Ali Efendizâde		Mühime Defterleri.....	11,12
Hüseyin Bey	94	Mülazım Tahir Bey	67
Mehmet Fikri.....	7,8	“Müteferrik Haberler” .	13
M.Katalanas.....	10,42		
Mehmet Remzi	6,59,60,62,82,	N	
84,87		Nazım Beratlı.....	20,58
Memduh Paşa	34	Neon Ethnos.....	10,43,105
Meral Demiryürek.....	2,3,8,34,51	Neos Kipriyakos	
Mersin	76	Filaks	10
Mısır	74,76,56	New York Tribune	91
Mısırlılar.....	22	Niyazi Berkes.....	84
Milli Mücadele	61,62,104,105		
Miralay Kundulis	90	O	
Mirat-1 Zaman.....	4,36,37	Oniki Ada	98
Mirat-1 Zaman		Orundalizâde	
Gazetesi.....	36	Abdülhamid	50
Misak-1 Milli.....	28,97	Osmanlı Devleti	25,26,78
Monarga (Boğaztepe)..	74,76,77,78	Osmanlı Gazetesi	38
Mondragora	76	Osmanlı Hükümeti	98
Muhacirih-i İslamiyeye			
Yardım Cemiyeti	49,61		

Osmanlı Ordusu 77

Osman Nemci Bey 67

Ö

Özoran..... 48

P

Pafya 21

Paris Barış Konferansı 56

Pazartesi 3

Peristerona 64

“Perişan Yunaniler” 82

Pişter 87

Pierre Oberling 98

Prof.Dr.Yavuz Özoran 49

R

Rum..... 54,94

Rum Gazeteleri 1,33

Rumlar..... 31,76,84,94

Rusya..... 75

S

Sadet..... 2,32,35

Sadet Gazetesi 33

Saffet Paşa 32

Sakarya 91

Salamisya 21

Salih Paşa 28

Samandağ..... 74

Sanatkâr 68

Sardunya 21

Seydişehir 24

Seyf..... 5,39

Seyf Gazetesi 39

Sırrı Bellioğlu..... 98

Sibly 22

Sicilya 21

“Soldan Geri” 90

Söz..... 6,48

Söz Gazetesi..... 13,18,48,87,88

Stasinos..... 9

Sönuhat 4,37

Süryaniler..... 23

Sykes- Picat

Antlaşması 26

Ş

Şükrü Kaya 102

T

Taç koloni 100

TBMM..... 87,92

TBMM Hükümeti..... 96

Tekalif-i Milliye

Emirleri..... 29,87,107

Templier Şövalyeleri ... 22

Theodasius 22

Theotokis 29

- Toplumun Kurtuluş Partisi 97
- Trikomo..... 77
- Tunus..... 75
- Türk..... 61,68,94
- Türk İstiklal Kumpanyası..... 63
- Türk istiklal Savaşı 106
- Türkiye 50,51,55,56, 58,59,61,65,101,107
- Türkiye Cumhuriyeti... 6,47,97,102
- Türkler..... 80,81,88
- Ü**
- Ümid 1,32
- Ürgüp 24
- V**
- Vahdettin 96
- Vali Küçük Mehmet.... 24
- Vapbellas 45
- Vatan..... 5,38
- Vatan Gazetesi..... 5,14,38
- Vassiche Zeitung 29
- Y**
- Yahudiler 23
- Yeni Zaman 3,104
- Yeorgios Germanos..... 73
- Yıldız Perakende Adliye ve Mezahib Maruzatı (Y.PRK. AZN) 11
- Yıldız Perakende Hariciye (Y.PRK. AZN) 11
- Yoannis Marsellas 72
- Yoannis Tsangoridis.... 72
- Yorgo Grivas..... 72
- Yunaniler 88
- Yunanlılar 90
- Yunan Ordusu 85,93
- “Yunan Ordusu için Gönüllüler” 54
- Yunan Ordusu Üniforması 73
- Yunan Savaş Dulları ve Öksüzleri..... 73
- “Yunanistan’ın Kıbrıs’taki Genel konsolosu” 54
- Yusuf Kemal Bey 92
- Z**
- Zaman 33,104
- Zaman Gazetesi..... 2,33
- “Zita Enosis” 84
- “Zulüm ve İstibdata” ... 36

EKLER

ادوار ماضیه نك ایام ظفریمزه مصادف اولان عصرلرنی اوقورکن
خبرور ایله قاران کونسلریمزی هیچ شهیمسز صوک آیلدیغمز حرب
عمومی آلم و ماتم نفسلریله دولدرمشدر .
عاقبت شو معرکه خونریزه بزه چهره ظفر برنده روی سیاهنی
کوسترمهده ترددی ایتمدی . واقعا ایکی یوز بو قدر سنه دنبری هر فلاکت
بو دیکرینی تولید ایتمک شرطیله دولتمز بیک دولو مشکلات و مصائبه

* ارشاد *

۱۳۳

قارشیلانمشدی . لاکن اجزای وطندن آریلان اقسام اساساً بزم
دایره ملیتمزه ظاهر آملاصق اولان پارچه لر اولدینی ایچین اولنک
اقتصادی حکومتمزک چایسینی خالدار ایده یوردی .
هیچ شهیمسز بر نظر مدقق و یانه سورلرجه دایانان تورک اولنک
آباق ایزلرنی زمانک دست طیمیمسز سنبله چکنی و بو وقایع ظفرک
یاکنز تاریخ صحیفه لرنده یاشایه بیله چکنی اکلایه ییلدیدی . چونکه زور
بازو ایله ربقه اسارتیه دوشن بو قدر ملک غریبه نیک الی نهایی بر
حکومت شرقیه اداره سنیده یاشاماسی قانون طبیعتیه موافق اوله مازدی .
نصلکه وقوعات زمان بزه بونلری آیری آیری صحائف تاریخده
اوکرتمشدر .

فقط بالفان بجایتمک انتقام مشروعی آلمق ایچین شو حرب عمومی
دیدکاری معرکه قدره آریلان تورکلر اوردده طالع لرینک چهره
سیاهی ایله قارشیلانمشدیلر . و بو کون او وقعه مصیبتک نتیجه نچایسینی
وطنمیزک پارچه پارچه دشمن اللرنده ازیلدیکینی کورویوروز .

بو کون غرب سیاستنک قانون اقتصادی تطبیق ایتمک ایستیدیک
قطعه ارض نورک بکک مانجا حیاتی ، سوکلی یوردی ، مادر مشفق
پشیل آنادولودور . آنادولو بزم ایچین هر شیدر ه سروق قدر و
معاونت طالع له الطای طالع لرندن آریله ربق ضربه توجیه نکاو ایدن
بو بونک دده لریمز نهایت آنادولک بزمرد اووالرنده دولت عثمانیه نیک
ایلك چایسینی قوردیلر . حکومتمز حیات سیاسییه یته ایلك دفعه
آنادولنک بارلاق سیمسز آئنده داخل اولمشدر .

و او زماندنبری آنادولو بزم ایچین دایما بر والده مشفق اوله رق
قالمش ، ایام ظفریمزه بزی آقشلامش ، ادوار فلاکتیمزه فده کوز
پاشلریمزی سنبله رک بزی قورومشدر .

آنادولو حربنه قارشى وظيفة مليه من نهدر؟

1
PESAA
SERGISI
01 EYLUL
1921
No:16

قلوبارده ، قازينورده ، حتى حله قوه زنده بيله طويلان بوتون سنوق خلق بر حسن هيچان ايله هر دقيقه آنادولو حربنك سفحات مختلفه سندن خبرر آله بيلك ايجون نغرافى ، پوسته لرى بلكه مكده ، جان صفتبارى ايجنده وقت خيرمكده دور .
آنادولو حربى يوركياك يا قاجمه قاقشى اوقوبه حتى ويا تاريخ انكشافه بر مبدأ اوله جودور . زنى اكلامان هيج بر يورك . هيج بر مسلمان يوقدر .
ايشته يوك ايجوندر كه آنادولو حربنه ، دهه ل بالكر نوركار حتى يورك اوليان مسلمانلر بيله بويوك بر اهميته بايقور ، حربنده بالفعل وظيفة مدافعه اجرا ايدن دين قارداشلمز ، لازم مان قداكارلى بايقندن كرى قلابورل .
۱۹۱۲ سنه سندن برى حرب و آتش دافه لرى آراسنده جالمان ، روم ايل خاينك اك اعجيل سفحاهى باشانان ، حرب عموميك تحمفلسا مزاحم و مشق ايجنده بوغورلان زواله آنادولو ، بو كون ينه حرب و استقلالك حتى مدافه ايشك . سوك دامه قان بهاسه ، تكرار ، اليوز سندن سوكره استقلال غرقالرى روسه و و ان اوكر سويلينده ، قوتيه و آتقره اوولزنده بايقه ، و ريديتمكه عيجور قابور .
سوز معاهده سلك احداث ايتديكي آنادولو حربى يورك ملتك و يورك اوياجنگ خيرويكي وقوات ايجنك اك مدعته ، اك دطراشيدور .
يشيل آنادولو اوولزى ، مسود آنادولو كويرى و شهرلى برو

برر جابع حربه بجه اولمشلر . طبیب ، كاله ، و تورشون ضربه لرى آئنده خراب ايشلن بولونوبور .

يك دولو مشكلات و حدود اربعه مسودور . اولنده اوغراشان بو بيكس نسل نهايت بوقدن بر اردو ، منظم بلاحكومت اشكناكه موفق اولوق بو كون بوتون مسلمانلوك حقوقه ، حقوق مدنيه و حتى استقلالي مدافعه ايتديور .
عموم ملك مسوده اولده لرى نى زوده چشم ايدمن اولنوك وقو .
عات مظفرانه سنه انتظار ايشكده ، جاربان قلابرمز هر آن ظفر و نايقترى نهي ايشكده دور .

آنادولو حربى بو كون يورك ملتك مدافعه استقلال غوغالى اولميش ايجون بز و سز و الحاسل هيجر بو حرب ايله علاقه دار بولونوبور .
في الواقع غايتنمز ايجون اوزون دتال ، مناخا نلر و تيجانلر بر آن قارغ اولما بوسه قده او حرب ، او جهاد مقدسه ، او وظيفه دين وشريعتي بيان مجاهد و مدافع قارداشلمز . او زواللى يارالباره بر خدمت مقدسه ، و بر معاونت جديده و ماديده الان بولونمادق .

آنادولو حربنك زه تاين ايدموي غايت هيزنك شرف مليه لى پارلايه حتى ، آتزمزدن لى سيه جك بر وقه ظفرور . بناو عله بو عترم عسك قارداشلمز زه شو اوزالجه افقردن يايه بيه جكمز معاونت و اردو كه اونرى اهان ايجدمز ايجاب ايدر .
بر مدت مقدمه ليجون قضا سندن ايلرى سوزوان بى بر هلال احمر جيمي تشكيل لغوشه مطبوعا نى بر آرز اشغال ايش ايديسه هر ناصله به اولدوش ، صحافت جرايد باشق وقوات وحدانه مكس اولمشدى .

مهاجرن اسلاميه نامى آئنده تشكىل ايش بولونان و استابول مهيا

صورتده ترتيب ايش اولان حكايرك — ولو مناسب اولسه ده — اهميت و قائده مى قابل انكار دهدور . جدى سربله هر زايه منطبق حكايرى ، ضرور سزاملرته رغا جوجنده علم فكري ، حقيقت هفتي احما ايدمكي فاعنده دور .

زه قلوبورده ، بو قاعته حرمت ايشكده رار ريه اشديته محتده وضعت و قابليت عايبه جوجنك استمداد و فطرتيه غايدور . برى حكايرنك ، اساطيرى دورزه قائده ممالرك اواع و اشكال مختلفه مى همان هر مملكتنده آرز حتى نشه ، و نه انك يايه مظهر قبول اولمشدر .
اخلاق و فضيلت درسليك ، معلومات ابتدائيه و حتى هوايه يك بر ترتيب ماهرانه ايله بو برى افسانلرى آراسنده جوجنك دماغلره تلفينده كى سهولت بيلمه يز اوزون فضيلته محتاجيدر ؟

بناو عله ، هر شيدن اول جوجنك افق امل و تفكرليك توسيحي ، ذكا و محاكه سلك قوه مى ، قابليت تحريكى ، ايشكده قاتق يتيمدى فرق ادراك و الحاسل بر كه ايله تقدير و قيه مى مجلده صرف ايدم بلك قدرتتک تابعى مطلوب و ملتزمدر .
قضا ، بو اولدودن سكره ماعداسى فريات قيادن قابور .

حكاير عموميت اعتبارله با جوق ضحك ، ظريف فقط اوبدورمه ، قسبا خيال ، قسبا و يا خود نما . حق اولور . حكايرك ضحك انصافى . اسباب ايدمك غايه نظر ا كثر اسر جودور . نشه اول امرده جوجنك حقيقتيه قوتيه ، ج جيه فوت هم فرح ويرد . قابلي تحريك ، اعصابى تشكىل ايدر . هوا و ضيا قورذى ايجون سكتازده بجره تشديدك قوتيه به ايسه ، نشه و شطارتنده جوجنك اوزونده قوت و اهميت اودر .

قه لون ، پداغوسوزى به عايد بر ايشك آلتجى فصلنده ديپوركه ؛
ه جوجنك ، قير ظيحي و كواچ حكايرى بويوك بر عشق و ايمانله سوز و ديكارلر . بونلرك شكل و چينسه كوره با آقلازلر ، يا كولرلر . ايشته بو قابل و نظاملر دن استفاده غائب ايدم بيلدر .
قولوك شو سوزلرى ايله غرك بو باديكي افكارلرى خلاصه ايش اولدى . انكلازلر جوجنك نشه حتى تحريك اوغزنده يك ايلرى كيدن مللردن برادر . انكلازلر مفكوره مى — ولو اوبدورمه اولسه ده — جوجنده شطارنه سبب اوله حتى حكايرلر جوق اهميت ويرمشدر . عيت ، مناسب ، فقط صرف جوجنده نشه اوبدورمق ظاهسى نانه ايتاليا نلرده آنا ر فسيه واردر . هر زايدين فرانسز .
لرده محروم قالا مشدر .

شرفه ظيحيه : هر شيدده اولميش قى هرليات عتده دنى اولميش آناه كوره تكده طوغر بر دو آتقره بورون غراين دانما ايرلق شرطيه شرفيه محفوظه ايشيكي بده اعتباريله هر زايك درجه قصوانه واصل اولمشدر .

فكر مزه قابليه ، مثلا لى باشنده بر جوجنك هنوز تكده شلايه اوقان معاهده تكرر و كسلل حواسى اويدير بيه جك

Yunan ve Türk Yunan ve تورك

يكي بر يونان نجاوزى باشلادی. بومقاله منى بازار كن يونانليرك
 لنگه به هيوه ابتدكنى و تركلك رجعت اتمكده اولدقلىرى او كرك.
 حذوز جدى ر محاربه اولديغى كورمپوز. منجاوز اردونك قوه
 مضويه سنك فوق الماده اولدينى سويلنير كن تركلر ضايعاتدن ماعدن قوه
 قلميه لرى غائب ابتدكلرى بيلديريپوز. تركلر اولديرى ماقم
 يونانليرك اسليم اولبورلر مش. يونان ارکان حربيه كالييرك
 سقارپده مدافعهده بولونلرلى ممكن كور. كله برابر اقربه بلاحاربه
 كيره بيله جكلرى حقيق كى كوريبورلر. ميسجيلر پانچلر نيك الين

۷۵۵

* ارشاد *

كتمسنى ممكن عد ايديبورلر. چونك يتون اوراق و خويشلىرى
 قيسريره نقل اتمشلدرد. فقط يونانلير بلاحاربه اقربه ضبط
 ايتسبلر بيله بو حكومتك نهايته واسيل اولدقلىرى معنابى چيچماز.
 بو ر فصلك ختامى اوله بيلير. بو فصل اونلرك نقطه نظر نجه قناعت
 بخش اولسه بيله. قرال قسطلدلين. نظر لرى كور عسكرى مستشا.
 رلى بو كيفيتدن خبردار اولسبلر كرك. يونانلير تركلره معقول
 شرائطله بر صالح نكافى حسدان بولورلر سسه مهمجه بر ايش
 كورمش اولسقله. مفاخرن كورينى جيله قالمه جقلر بله يونان
 ملتده بر خدمت ايتيش اوله جقلردر.

« اسلاميق نيوزدن » : Lord Derby'nin Beyaneti
 لورد (دربی) نك بیاناتی
 ترکیا معاهده‌سی حقنده لورد دربی شو صورته بیانانده بولمشدر :

İRŞAAT DERGİSİ
 01 MART 1921
 No: 10

﴿ ارشاد ﴾

۱۵۵

« ترکیا معاهده‌سنگ باشندن صوکنه قدر فنا اولدینی ظن قطعینده‌یم .
 ترکیا حقیقه انکلتره به قارشى دوست کورونمشدر . المان اردوسنگ
 لاینزل اولدینی ذهابنه دوشن و ترکیانک عنعنوی دوستی (موقت) بر
 دشمن حالنه قویمه سبیت ورن انور ، ترکیایی یا کلس بوللره سوق
 ایندی . مصالحه‌ده - برکات و برسیه که تصدیق ایدیلدی - بزه
 ایدق ؟ هندستان و شرقه اولان علاقه‌مزدن طولایی کنديسیله منفعت
 مخصوصه من اولان قدیم بر ملتی یعنی ترکیایی بارجه لادق . ترکیا
 بارجه لاندی و بیوک بر قسمی یونانستانه دهل ، و ونیزم لوسه وریلدی .
 او و ونیزم لوس که قونفر انسه ایستدیکنی بیان و حقیقه آلان یکانه
 آدمی . و ونیزم لوس دوشدی و یونانستانی قرال قسطنطینه و بردیکز .
 کال پاشا بزه حرب ایدیبور . کنديسینه عاصی نظریله باقیددی . عجیبا
 بز بونلرک برنده اولسه ایدق نه ديه چکدک ؟ فرضا کور شرایط صلحه
 بز اوزریمزه بحمیل ایدیلسه ایدی و بیوک آدمی بزدن بری - ایستر -
 سه کز (لویید) جورج دیلم - غال طاغلیرینه چکلمش اولسه و ایمبرا -
 طورانی بارجه لامغه سبب اوله جق ر معاهده‌یه وضع امضا ایدم چکنه
 اولمکی ترجیح ایدم چکنی سوبلسه ایدی بوبله . آدمه بز عاصی می ديه -
چکدک بوقسه وطنپرور ؟ (وطنپرور) »

ترکیا حقنده یاییلان معاهده‌سی تمشیل ایدم رک ترکیایی دهل اسکی
 موقعنه ارجاع ایتمک بلنکه کندی کندينه بر ملت نامی و بره جک و
 کنديسینی اصولی دائره‌سنده ، ناموسکارانه ، قورقوسنزه اداره ایدم .
 بیلمسینی تعلیم ایدنجیه داین ایستدیکنی صورتده قونترول ایدم یله جک
 - چونکه قونتروله احتیاجی درکاردر - بر مرقعه ایصال و جهانک اک
 بیوک ملتارندن بریسی اولمق اوزرد اسکی موقعنه اعاده ایتمک ده
 معقول بر حرکت اولمازی ؟ »

İstanbul'da bir protesto. Binaların önünde, Kuvvetler birliğine karşı yapılan gösterilerden bir tanesi.

BAĞIMSIZLIĞA KADAR TÜRK - KIBRIS İLİŞKİLERİNİN TARİHÇESİ

M. Fazıl KARLIĞAÇ

İngiltere vaadini yerine getirmede

1977-1978 Osmanlı - Rum savaşı, Osmanlıların, Yunanlıların ve İngilizlerin, Kıbrıs'ın kaderini belirledi. İngilizlerin, Osmanlıları, Yunanlıları, Kıbrıs'ın kaderini belirledi. İngilizlerin, Osmanlıları, Yunanlıları, Kıbrıs'ın kaderini belirledi.

İngiltere, Kıbrıs'ın bağımsızlığını tanımayı reddetmektedir. İngiltere, Kıbrıs'ın bağımsızlığını tanımayı reddetmektedir. İngiltere, Kıbrıs'ın bağımsızlığını tanımayı reddetmektedir.

Yüksek mahkeme bir karar. Kıbrıs'ta bir mahkeme kararının duyurulması.

Drina'da Son Gün

Yazarı: FAİK BAYRAL

— 112 —
— Mustafa! —
— Mustafa! —
— Mustafa! —

MAİKOÇOĞLU CALINAN TAC Yalan ve çifte: AYHAN BAKOĞLU

Çifte mahkemeye sunulan bir yalan. Ayhan Bakoğlu'nün yalan ve çifte yalanları.

DIŞI BOND

TIFFANY JONES

GARTH

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

Denizcilere ve Havacılara 15 Milyon Milyar
Denizcilere ve havacılara 15 milyar 150 milyon TL maaş artışı sağlandı. Denizcilere ve havacılara 15 milyar 150 milyon TL maaş artışı sağlandı.

Emek Fırını Salın Alınacak

Emek Fırını Salın Alınacak
Emek Fırını Salın Alınacak. Emek Fırını Salın Alınacak.

Burdur Valiliğinden

Bayındırlık Bakanlığı
Yapı ve İmar İşleri Reisliğinden.
Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliğinden.

1 - Burdur İl Yürütme Kurulunun...
2 - Burdur İl Yürütme Kurulunun...
3 - Burdur İl Yürütme Kurulunun...

7

قارچیه وکالی
شهبازلی قارچا بازار ۱۰۰
میدانی
بکدا
شهری

داخیه وکالیته

DEVLET ARŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞIVI

۱۲۵۵۲/۲۰۲۰

اسمانه مدیریتی افاده سید محمد اولاد ۱۶ اغوستی ۹۶۶ تاریخی د ۱۴۵۹ لیدرلورده

دولتمی جوابیدر
ایچ این ولدی راجله اسمانه ایلیلی اولره
یغنی ابر و غوس لیتمده ایچ این ولدیته حرکت ایرنه
بدره لری لیدرلری مرفوع کئیلریندا رقت موضوونه افراج ایلیله به صورتی فیرین شهرت کئمزونه بلورد
ایفای مفضای جاسید لفا تقیم قیلدی اتمه

قارچیه وکالیته
شهبازلی و تجارت اموری مدیریتی

تاریخی ۹۶۶

کاتمه

[Handwritten signature]

کاتمه

داخیه
۱
۹۶۶

۱۱/۱۱/۲۰۲۰
۱۳
۱۳
۱۳
۱۳

قارچیه
۱۱/۱۱/۲۰۲۰

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

ماہنامہ اولیٰ اور ثانیہ روزنامہ

صنف نمبر	تاریخ	جامعہ نام	پہنچ نام	دائرہ عمل	تاریخ وصولی و ردیف	حفاظت کی تاریخ و ردیف
۱۵۰	۱۹	آصف	محمد	حنیفہ	۱۸۹۷	زیدی
۱۵۷	۱۹	محمد	شہانہ	شریفہ	۱۸۹۸	زیدی
۱۸۰	۲۷	زرین	مدی	فاطمہ	۱۸۷۴	زیدی
۱۸۰	۱	آب	محمد	حنیفہ	۱۸۹۱	زیدی
۱۸۰	۱	محمد	محمد	عائشہ	۱۹۰۰	زیدی
۱۸۱	۱	محمد	محمد	حنیفہ	۱۸۶۸	زیدی
۱۸۷	۱	محمد	محمد	فاطمہ	۱۹۰۷	زیدی
۱۸۵۸	۱	محمد	محمد	عائشہ	۱۹۰۵	زیدی
۱۸۶	۱	محمد	محمد	عائشہ	۱۹۰۴	زیدی
۱۸۶۸	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۹۱	زیدی
۱۸۷۵	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۷۱	زیدی
۱۸۷۹	۱	محمد	محمد	محمد	۱۹۰۰	زیدی
۱۸۸۰	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۹۶	زیدی
۱۸۸۱	۱	محمد	محمد	محمد	۱۹۰۶	زیدی
۱۸۸۲	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۹۵	زیدی
۱۸۸۳	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۹۱	زیدی
۱۸۸۴	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۸۶	زیدی
۱۸۸۵	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۹۶	زیدی
۱۸۸۸	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۹۱	زیدی
۱۸۸۹	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۸۶	زیدی
۱۸۹۰	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۸۶	زیدی
۱۸۹۵	۱	محمد	محمد	محمد	۱۹۰۴	زیدی
۹۰۱	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۷۵	زیدی
۹۰۹	۱	محمد	محمد	محمد	۱۹۰۴	زیدی
۹۱۰	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۹۶	زیدی
۹۱۴	۱	محمد	محمد	محمد	۱۹۰۵	زیدی
۹۱۴	۱	محمد	محمد	محمد	۱۹۰۱	زیدی
۹۱۵	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۶۶	زیدی
۹۱۶	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۹۶	زیدی
۹۱۸	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۹۴	زیدی
۹۱۹	۱	محمد	محمد	محمد	۱۸۷۹	زیدی
۹۲۱	۱	محمد	محمد	محمد	۱۹۰۱	زیدی

3

9

تاریخ و یخچال لاریف	ساخته شده تاریخ و فرم لاریف	تاریخ
۱۸۹۷	زوجه	قبره
۱۸۹۴	زوجه	"
۱۸۷۴	زوجه	"
۱۸۹۱	زوجه	"
۱۹۰۴	زوجه	"
۱۸۶۸	زوجه	"
۱۹۰۷	زوجه	"
۱۹۰۵	زوجه	"
۱۹۰۴	زوجه	"
۱۸۹۱	زوجه	"
۱۸۷۱	زوجه	"
۱۹۰۰	زوجه	"
۱۸۹۶	زوجه	"
۱۹۰۶	زوجه	"
۱۸۹۵	زوجه	"
۱۸۹۱	زوجه	"
۱۸۸۶	زوجه	"
۱۸۹۶	زوجه	"
۱۸۹۱	زوجه	"
۱۸۸۶	زوجه	"
۱۹۰۴	زوجه	"
۱۸۷۵	زوجه	"
۱۹۰۴	زوجه	"
۱۸۹۶	زوجه	"
۱۹۰۵	زوجه	"
۱۹۰۱	زوجه	"
۱۸۶۶	زوجه	"
۱۸۹۶	زوجه	"
۱۸۹۴	زوجه	"
۱۸۷۹	زوجه	"
۱۹۰۱	زوجه	"

15

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

تاریخ و یی دلاوت	موضوع و بولما تارخ
1876	کریه ایسه (1914) جریج (1910) و کریه نظیف (1918)
1881	زوجهی شریفیه (1900) کورک (1880) و خردی عجم (1904)
1901	زوجهی کاترجه (1880) و خردی مصطفی (1900)، محمد (1908) و احمد (1911)
1871	زوجهی علیا (1871) و (1904) و خردی احمد زری (1904) و طیم (1904) ← طیم بولما و خردی احمد زری ایستاده
1907	کریه طعمه (1907) و کریه طعمه (1907) ← طعمه بولما و خردی احمد زری ایستاده
1887	زوجهی حنیفه (1901) و کریه آنا (1887)
1887	زوجهی صلیحیه (1887) (1887)
1884	زوجهی حنیفه (1884)
1898	محمد (1907)
1898	زوجهی ایسه و کریه محمد (1901) و خردی سیم (1904)
1900	کریه زریه (1887) و خردی شریفیه (1900)، مراد (1907)، محمد (1907)، احمد (1907)، مصطفی (1907) و حنیفه (1907)
1896	زوجهی ایسه احمد (1896) و خردی مصطفی (1904) و حنیفه (1904)
1891	زوجهی سیم (1891) و کریه حنیفه (1901) و خردی حنیفه (1901)
1906	مصطفی (1906)
	(1904)
	کریه و کریه زریه (1904) و کریه (1904)
	(1887) و خردی مصطفی (1901)، آرزو (1917) و زریه (1919)
	(1907) و خردی مصطفی (1904) و حنیفه (1904)
	سونه (1887) و خردی ایسه علیا (1904)، مریم (1904) و محمد (1904)
	مصطفی (1887) و خردی زینب (1904)، مریم (1904) و محمد (1904)
	محمد (1887) و خردی لطف (1900)، حنیفه (1904)، علیا (1904) و حنیفه (1904)
	حنیفه (1904)
	محمد (1904) و خردی محمد (1917)، علیا (1904)، حنیفه (1904) و حنیفه (1904)
	حنیفه (1904) و کریه حنیفه (1904)
	حنیفه (1904) و خردی حنیفه (1904) و حنیفه (1904)
	ایله (1904) و خردی ایله (1904)، احمد (1904) و حنیفه (1904)
	خردی و خردی (1904) و خردی علیا (1904)، احمد (1904)، حنیفه (1904) و حنیفه (1904)
	حنیفه (1904) و خردی حنیفه (1904)، زریه (1904)، کاترجه (1904) و حنیفه (1904)
	حنیفه (1904) و خردی حنیفه (1904) و زریه (1904)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
 CUMHURİYET ARŞİVİ

Yazma	Yazma No	Yazma Adı	Yazma Tarihi	Yazma Durumu	Yazma İçeriği	Yazma Konusu	Yazma No
1870	1870	944
1876	1876	945
1876	1876	948
1876	1876	1078
1876	1876	1104
1876	1876	1108
1876	1876	1109
1876	1876	1180
1876	1876	1217
1876	1876	1290
1876	1876	1297
1876	1876	1470
1876	1876	1474
1876	1876	1475
1876	1876	1476
1876	1876	1481
1876	1876	1480
1876	1876	1487
1876	1876	1488
1876	1876	1489
1876	1876	1490
1876	1876	1491
1876	1876	1492
1876	1876	1493
1876	1876	1494
1876	1876	1495
1876	1876	1496
1876	1876	1497
1876	1876	1498
1876	1876	1499
1876	1876	1500
1876	1876	1501
1876	1876	1502
1876	1876	1503
1876	1876	1504
1876	1876	1505
1876	1876	1506
1876	1876	1507
1876	1876	1508
1876	1876	1509
1876	1876	1510
1876	1876	1511
1876	1876	1512
1876	1876	1513
1876	1876	1514
1876	1876	1515
1876	1876	1516
1876	1876	1517
1876	1876	1518
1876	1876	1519
1876	1876	1520
1876	1876	1521
1876	1876	1522
1876	1876	1523
1876	1876	1524
1876	1876	1525
1876	1876	1526
1876	1876	1527
1876	1876	1528
1876	1876	1529
1876	1876	1530

(12)

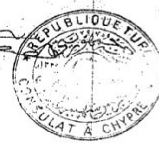
رأيه من اسم	محل تراخي وروز	رقم نامه برنامۀ اسناد و تراخي وزارت
محمد	۱۸۷۰	۱۸۷۰
حنيفة	۱۸۰۶	۱۸۰۶
طلوع	۱۸۷۶	۱۸۷۶
سلفه نو	۱۸۹۶	۱۸۹۶ (۱۹۰۱)
امين	۱۸۷۶	۱۸۸۱ (۱۸۸۱) و ۱۸۹۶ (۱۸۹۶) و ۱۹۰۱ (۱۹۰۱) و ۱۹۱۳ (۱۹۱۳)
خاطره	۱۸۵۶	۱۸۵۶
سيد	۱۸۹۸	۱۸۹۶ (۱۸۹۶) و ۱۹۰۶ (۱۹۰۶)
بن	۱۹۰۶	۱۹۰۶ (۱۹۰۶)
خاطره	۱۸۶۰	۱۸۷۰ (۱۸۷۰) و ۱۸۷۶ (۱۸۷۶)
شريف	۱۹۰۶	۱۹۰۶ (۱۹۰۶)
عائمه	۱۸۷۸	۱۸۸۱ (۱۸۸۱) و ۱۸۹۶ (۱۸۹۶) و ۱۹۱۳ (۱۹۱۳)
زلفيا	۱۸۸۵	۱۸۸۰ (۱۸۸۰) و ۱۸۹۰ (۱۸۹۰)
عليه	۱۸۹۰	۱۸۹۰
سليم	۱۸۹۶	۱۸۹۶
امين	۱۸۷۶	۱۸۸۰ (۱۸۸۰) و ۱۸۹۶ (۱۸۹۶) و ۱۹۰۶ (۱۹۰۶) و ۱۹۱۳ (۱۹۱۳)
سليم	۱۹۰۶	۱۹۰۶ (۱۹۰۶)
شريف	۱۸۸۹	۱۸۸۹ (۱۸۸۹) و ۱۸۹۶ (۱۸۹۶) و ۱۹۰۶ (۱۹۰۶)
خاطره	۱۹۰۱	۱۹۰۱
عليه	۱۸۷۵	۱۸۷۵
عليه	۱۸۶۱	۱۸۶۱
محمد	۱۹۰۱	۱۹۰۱
سليم	۱۸۷۶	۱۸۷۶
سليم	۱۸۸۶	۱۸۸۶ (۱۸۸۶) و ۱۸۹۶ (۱۸۹۶) و ۱۹۰۶ (۱۹۰۶)
عليه	۱۹۰۵	۱۹۰۵
حنيفة	۱۸۹۶	۱۸۹۶ (۱۸۹۶) و ۱۹۰۶ (۱۹۰۶)
اميرخان	۱۹۰۰	۱۹۰۰ (۱۹۰۰)
حنيفة	۱۸۷۵	۱۸۷۵ (۱۸۷۵) و ۱۸۸۱ (۱۸۸۱) و ۱۸۹۶ (۱۸۹۶)
اميرخان	۱۸۸۶	۱۸۸۶ (۱۸۸۶) و ۱۸۹۶ (۱۸۹۶) و ۱۹۰۶ (۱۹۰۶)
شريف	۱۸۹۱	۱۸۹۱
عليه	۱۸۸۶	۱۸۸۶ (۱۸۸۶) و ۱۸۹۶ (۱۸۹۶)

13

1080

سنة	تاريخ	الاسم	اللقب	المنصب	الوظيفة	ملاحظات
1851	1876	عبد الله بن محمد	طوبى	معلم	معلم	معلم
1852	1891	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1853	1901	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1854	1871	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1855	1907	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1856	1896	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1857	1887	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1858	1886	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1859	1895	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1860	1888	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1861	1900	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1862	1892	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1863	1883	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1864	1894	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1865	1885	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1866	1897	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1867	1889	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1868	1893	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1869	1884	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1870	1898	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1871	1880	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1872	1899	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1873	1881	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1874	1896	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1875	1887	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1876	1890	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1877	1882	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1878	1895	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1879	1886	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1880	1891	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1881	1883	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1882	1894	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1883	1885	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1884	1897	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1885	1888	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1886	1899	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1887	1880	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1888	1896	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1889	1887	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم
1890	1890	عبد الله بن محمد	معلم	معلم	معلم	معلم

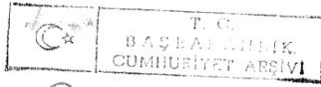
بإذن من مدير المدرسة رقم 76 عدد 15/10/1900 تاريخ 15/10/1900

داخلیه وکالتی اسکان مدیریت عمومی		DEVLET ARŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ CUMHURİYET ARŞIVI		میشی	سودی	اوراق نومروسو
لاجل التیض	شعبه مدير	ایجاب ورتید				۶۶۳
مقابلہ اینظر	نوعیه			تاریخ تیض	تاریخ تسوید	قلمه ورودی تاریخی
					۱۸/۱۲/۶۶	۶۶۳
<p>خارجہ رجات صبحہ سردار و ارتقاء تاریخہ ذکرہ دولت پھر دافتہ اسطہ ایسٹ اوزرہ اہلوز قلمہ بد نفوس ذیہ و جوبندہ ۱۰/۱۲/۶۶ تاریخہ انا سنا ہجرتہ کہ سکتہ اہل و فوسہ بس سکتہ حوت اہل کدہ بریا سکتہ کلت اسفرتہ عطفہ اشاعتیہ اول سکتہ سکتہ مذکورہ مذکرتہ و صورتہ درازیمہ قلمہ نفوست زہارہ و دہ صورتہ اسطہ ایسہ اول سکتہ سکتہ سکتہ سکتہ سکتہ</p>				<p>تاریخہ ۱۸/۱۲/۶۶</p>		

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivleri
 Kıbrış milliyetçilerden Hasan oğlu İbrahim'in iskârı hakkında bilgi
 vermektedir.

BCA 272 12 50 105 2

(14)

Türkiye Cumhuriyeti
Başvekâlet
Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti
Adet
1188

Kararnâme

İngiliz tâbiyyetini kabul etmediklerinden nâşi Kıbrıs'tan çıkarak sa'y-i zâtîleri ile te'min-i malîyet için Konya'ya kadar gelen Kıbrıs'luların iskânı hususu Vilâyet-i mezkûre İmâr ve İskân Müdüriyetinden bildirildiği ve Lozan Muahedesi mücibince Kıbrıs'luların mübâdeleye tâbi'ad edilememeleri lâzım gelmekte ise de bir zarûret-i vicdâniyye neticesi olarak fîmâba'd memleketlerini terk ederek Anavatana iltica eden bu gibilerin iskânı hakkında Mübâdele, İmâr ve İskân kanûnunda bir kayıt ve sarahat olmadığı, halbuki ihtiyacları tahakkuk edeceklerin iskânı tâbi tutulmaması da binnetice zarûret ve perîşânîlerini mücib olacağı cihetle bu suretle Hudûd-u Millî dâhiline dahâlet edenler hakkında ne suretle muamele ifâ edileceğini müstefsisir Mübâdele, İmâr ve İskân Vekâlet-i Celîlesinin 23.12.340 tarih ve 32683/ 980 numaralı tezkiresi Hey'et-i Vekîlenin 2.12.340 tarihli ictimâında lade-t-tekkik mülteciler hakkında câri Talimatnâmeyle tevfiq-ı muamele olunarak kabulleri takarrür etmiştir. 2.12.340

Türkiye Reis-icumhûr:
Gazi M. Kemâl

Başvekîl ve Müdâfaa-i Milliyye Vekîli	Adliyye Vekîli	Dâhiliyye Vekîli
Ali Fethi	Mahmut Esat	Receb
Hâriciyye Vekîli	Mâliyye Vekîli	Maarif Vekîli
Şükrü Kaya	Mustafa Abdülhalik	Şükrü Saracoğlu
Nâfia Vekîli	Ziraat Vekîli	Ticâret Vekîli
Feyzi	Hasan Fehmi	Ali Cenâni
Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekîli	Mübâdele, İmâr ve İskân Vekâleti Vekîli	
Mazhar	Receb	

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivleri
Kıbrış Türklere arazi tahsisi ile ilgili bilgileri içermektedir.
BCA 030 18 01 016 77 6

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ
Türkiye Cumhuriyeti
Başvekalet
Kalem-i Mahsus Müdüriyeti
Aded
2871

Kararname

2 Kanunuevvel 340 tarih ve 1188 numaralı Kararnameye zeyildir :

Lozan ahitnamesinin birinci "Araziye Müteallik Ahkâm" faslının 21'nci madesi mucibince virilen hakkıhiyardan istifade ederek Türkiye'ye hicret etmek isteyen ve harekete müheyya buldukları anlaşılan ve yirmibin nüfus tazmin olunan Kıbrıs müslümanlarının sevak ve iskân masrafları kendilerine ait olmak cedvelde muharrer mıntikalarda iskânları ve bunlardan bihakkin mühta-i muavenet üzere, mültfeciler hakkındaki ta'limatnameye tevfikân merbût olanların da, imkân bulduğta takdirde ve Hükümet için bir kaydı tazammun itmemek ve mesakinin derecesine göre bir veya yekdiğerine münasebet-i sıhriyeleri bulunan bir kaç asabeye tahsis idilmek şartıyla, bir hane ve kâfi miktarda arazi virilmek suretiyle iskânları ve tevzi'ta'limatnamesi mucibince Hükümet emrindeki araziden ma'da arazi-i milliye, haliye, mahlûle ve mevkufadan tedeyyin suretiyle arazi i'tası, Dahiliye Vekâletinin 1 Kanunuevvel 341 tarih ve iskân müdiriyyet-i umumiyesi 24371/91 numaralı tezkiresiyle vuku' bulan teklifi üzerine, İcra Vekilleri Hey'etinin 7 Kanunuevvel 341 tarihli ictimâ'ında tasvib ve kabul olunmuştur.

1 Kanunuevvel 341

Reis-icmâhûru
Gazi M. Kemal

Başvekil
İsmet

Adliye Vekili
M. Esâd

Müdâfaa-i Milliye Vekili
Hın-i imzada bulunmadı

Bahriye Vekili
Hasta

Dahiliye Vekili
M. Cemil

Hariciye Vekâleti Vekili
M. Esâd

Maliye Vekili
Hasan Hüsnü

Maarif Vekâleti Vekili
Dr. Refik

Nafia Vekili
Hasta

Ziraat Vekâleti Vekili
M. Cemil

Ticaret Vekili
Ali Cenâni

Sih. ve Muav. İqt. Vekili
Dr. Refik

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivleri

BCA 030 18 01 016 77 6

16

رافعه وکالت جیدسه

قلمی
خارجیه وکالتی
شعبه اول
امور شهرداری شهرداری

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

09/10/1962

۲۷ کانون اول ۱۹۶۱ تاجیکی و ۱۹۶۱ نورولو تذکره عاجزیه ذیلده
قریس سلیمانیک میزبانینه نظامت ایتک اوزره حال تحفظیه حریت و هودت معنی اولدی حریف ایله ده ایکی اقلید
ایسلیله میزبانیک هسانه قارار معارف ضرورییه شهره اولدیسه اقلید لیراسنک شویری اسبابیک استکالی بکره
دی قریس شهردار لکوزده مورد برقریرانه استقام ایلییه اقلید اسعافه سوله ساعده وکالتی بیری ستمه اقلید

۱۹۶۲ کانون

خارجیه وکالتی نامه
سنت و کتب

مکتوب

Handwritten signature

Handwritten text

۱
۱۹۶۲

Handwritten text

له نورولو تذکره ایله ایسلیله اقلید بیری ستمه اقلید
اولد لفظله مذکور دیرسه ده حفظ
له
Handwritten signature

16

قلمی

خارجیه وکالتی
تعمیراتی و تخریبی امور
شعبه تعمیراتی

راهنمای وکالت جلد ۱۰

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVLERİ

۴۴ خرداد ۱۳۴۱ تاریخچه ایوان عمایه نه قدر نوران معاهداتی موجب خود خیارین بارشده
مختلعه هجرت این مرها جریه سلاجه نه احوال و وضعیت حقه نه قیقا تاجر و سولدریه نظامی
اوزه بهمان تخلفیه فریفت و عودت چون صورت بندگی ایلی یکی نگار برای عرب و قوموسیل جریه بر
مرها جریه نه ای تا ریخته قدر و قومی ضروری اولون بو مقوله سیاحت مصافحه مقابل شهری اوله
بیر است قومی تورکی سیاحت استکمالی لزومی قورس هرجه لنگر و نور و در خردنه بیدارنده و لغوه موضوع
جهت مبالغه نماید تا درستی فخره علامتی جریه مرها جریه سولدریه نه اولون و کالتیا هیله ای
نیجه نه ای جانه مساعته قلمی قورس

خارجیه وکالتی وکیلان نه

تسار وکلی

[Signature]

۱۳۴۱

۱۰/۴۸

سویات مدرسه عمایه نه قورس

۱۳۴۱
مارس

داخلیه وکالتی
اداره مطهرات عمومی

شماره پرونده	تاریخ پرونده	تاریخ تصدیق	امضاء
۲۸۸	۹۵/۱۹		
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL CUMHURİYET ARŞİVİ			
<p>شهره‌ری شهره‌ری ان رده‌ری مورد عی ۷ ۹۵/۱۹ و ۲۸۸ در روزنامه ندره کاتب شهید هاجری ۱۹۵۹ سینه‌ها به پورجه بنده قرآن سلیمان بنده سوره و غیره ای شریه/ دوات برتون تصدیق نیه و بولکلنیه قرآن شهید رکنه جدا کنده اولانه ساجه صر خدمت شهید اطالنه تازنه موجود ادکلنیه عصبه اولور اقلع</p>			
<p>۱۶۸</p> <p>قره - اوکو دماغه سی</p>			

**Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivleri
Ada'dan göç eden Türkler için yeterli miktarda paranın olmadığı ve 15 İngiliz
lirasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir.**
BCA 272 14 78 42 8

19

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

تورکیا جمهوریتی جری شہزادہ کی جانب سے

تاریخہ جریہ اولہ آئینہ و انوارا صفا صلی علیہ وسلم علیہ السلام نوریا بیگم سے اولہ
آنکوں کی شہزادہ کی جریہ ہونے پر لوزان معاہدہ نامہ کی اور ترقی مادہ کی مہلج
دولت سابقہ الساب اسمہ رسمہ معاہدہ نامہ کی اور ترقی مادہ کی مہلج اور کیا تاہن اسمہ اسمہ
نوریا بیگم کی اولہ کی طرف سے نوریا بیگم کی اولہ کی طرف سے اور کیا تاہن اسمہ اسمہ
اسکا نامہ بالائزہ اور قلم فطوریہ اور کیا تاہن اسمہ اسمہ اور کیا تاہن اسمہ اسمہ

علی علی

درود اور ...

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivleri
Halil isimli bir Türk'ün 1926 tarihinde Ada'daki Türk konsoloslughuna yaptığı
müracaattan bahsedilmektedir.

BCA 272 12 49 97 36

(20)

تذکره کلبا علی پور میں قریب شہنشاہی جانب علی

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

۱۸۷۸ تاریخ میں قریب علی اولاد آئی اور اولاد میں محمد علی بن حسین علی اصمد
تذکرہ کلبا علی پور میں اولاد آئی اور قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۱۱ تاریخ میں اولاد آئی اور قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۱۸ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۲۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۳۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۳۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۴۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۴۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۵۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۵۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۶۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۶۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۷۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۷۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۸۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۸۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۹۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۱۹۹۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۲۰۰۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۲۰۰۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۲۰۱۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۲۰۱۵ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد
۲۰۲۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد

اولاد

۱۹۷۰ تاریخ میں قریب علی تاریخ میں قریب علی بن حسین علی اصمد

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivleri
Türkiye'ye göç eden Mehmet Ali Hüseyin isimli şahısın aslında Türk vatandaşı
olduğu belirtilmektedir.
BCA 272 12 49 97 26

Osmanlı AŞVİ LİNE BASKINLIĞI

Y.PRK. AZN, 6/54

6

D

حاکم ایچی جزوی جناب عبداللطیف صاحب مدینه

مردم جاکو برید که
 الفکره می معونه اعطای فی الفکره سیدالذکر و موسی بولور و بلایح الهاسنه موسی هادی طرفینه ذریع فوشن الهاسنه
 موسی بولور شغالی بر من غیر الزره ابتداء روح طبع و شرا و نامه ذریع سید کوریم غزیه درسه اولی مقال و صرفا بدی اختلافه
 ذریع جزوه می معونه کورب بر استقامت زک و لیس عید ابدت عثمانیه بر سنه و بیکره اوله و بیکره ذریع کورب کورب اذ هاه اهت؟
 سبب و بر کلمات مست نظاره اجزا ایستد بر ایچی صفایک بیکر ای عیدین حصن من خعبه بامده در رحمت و حضور
 اسدیه سبب الله و در بلایح هاجا رفیع و جواد اولورده باله موسی بولور بنده شغالی ظاهره کور و موسی بولور بصورت خفاده اولورده
 بلورده وارد حشر شده می مشورده و می ایله مال لورک اسر صا حیدر اولی غزیه فرزند زوجه سیده نغانه سیده معاصر بلورده کورب
 غزیه سنه جمله سنه جاننده بلورده اهلک منال و مناسنه بلک نکره ذوقی بونه قویب اسدیه یا لور آجسدر خرابک
 عروق ملیت و تابعیت منبوعه افیم و مطعم خشم بارش هله آکا فادور شرم خورده شغالی جناب اجرا باقی مجا و منکای بنا هر در حال
 برآمده بر بلایح حاکم ایچی نوبت بر جناب و کاتبنا هیدیه عصبه و بیاه ضمن رف رفعه عیورده سنه امم تقیینه اجسا فرضا
 لهدان و فاطمه الهون امروزه حقیقه در اول کتب ۱۲ جلدی ۱۸ کانونه شایسته

همه کورده داده
در سنه

(2)

Osmani ASNU LEARE BASKANLIK

Y. PRK. AZN
6/54

5

تھا چھوٹی جناب صدر انجمن

مدرسہ عالیہ کراچی کے لیے
 تفصیلات لکھا ہے۔ حضور علیہ السلام کی خدمت میں عرض کیا کہ میں نے اپنے
 دولت مند عزیزوں سے اور ان کے بھائیوں سے بھی رقم جمع کی ہے۔ ان رقموں سے
 توبہ خانہ قائم کیا گیا ہے اور ان کے بھائیوں سے بھی رقم جمع کی ہے۔ ان رقموں سے
 توبہ خانہ قائم کیا گیا ہے اور ان کے بھائیوں سے بھی رقم جمع کی ہے۔ ان رقموں سے
 توبہ خانہ قائم کیا گیا ہے اور ان کے بھائیوں سے بھی رقم جمع کی ہے۔ ان رقموں سے

السلام
 مسعود احمد
 مسعود احمد

22

Y.PRK.AZN, 6/54 5

Osmani ASNU LEARE BASKANLIK

Y. PRK. AZN - 1310 B. 22
6/54

4

حاضرین و حاضرین کے لیے
 بہت سے فرائض اور سہولتیں
 توجہ دینی اور سہولتیں
 توجہ دینی اور سہولتیں
 توجہ دینی اور سہولتیں
 توجہ دینی اور سہولتیں
 توجہ دینی اور سہولتیں

23

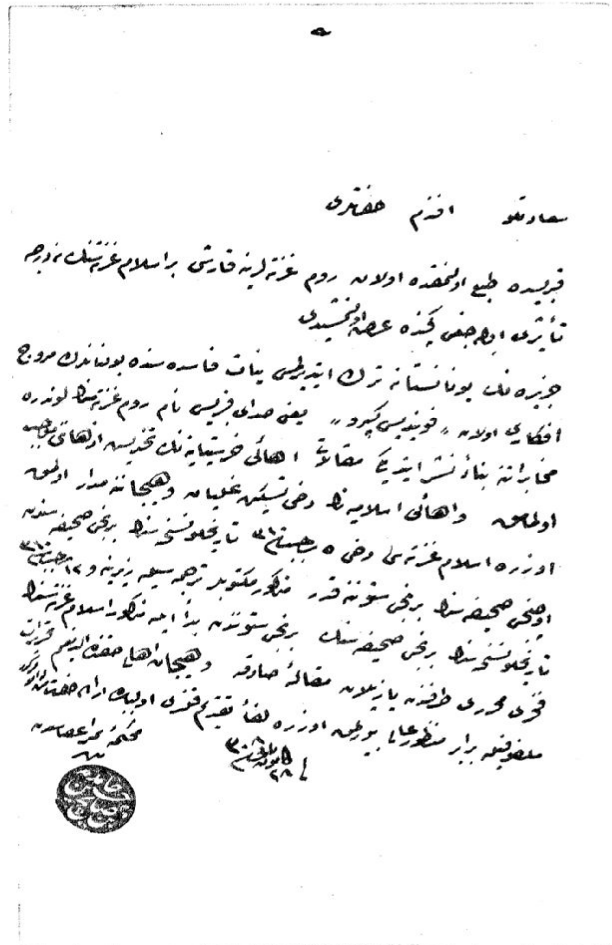
Y.PRK.AZN, 1310 B.22 6/54

Y. PRK. AZN. 6/54

1

Dosya no: 6, Gömlek no: 54

(24)

Y.PRK.AZN.6/54 1
 Dosya No:6 Gömlek No:54

Y. PRK. AZN, 6/54

3

صدها و عدو صفیری فی نفس بزرانه و سرایه اسایسه جلاله اولاده و فی الوقت با شتم و التفت علی الجایه ابرالمؤمنه و صلیفان
 زیمه بادشاهرا از صفیری الی ایلاته و اولاده ایزد باری صفوف و سلطنت و دیریم افروز سلوک و شوکت بویسوه آیمه
 زرتابیت و مستوجب الملقوت سینه لرته اسوه نسیه امه دامانه و اصدفای بزرانه سلطنت سینه ربه بولسید سلوک ماخیره امانه
 اداره سی انکدره دوله اهل انصانه و اهدوی سرانه و شوکت ظل الهی بولنده ایشا هیات دنیا همسه ایت
 و اخرت جوده ربه سزادت قانزیره همه الی مقدس برضت مستوجب الملقوت اول برین اعتقادنده بولسانه قریس جزیه
 الهائی اسدیرسی اوده بزر و مستور بره باره و غیبار اولاده علم و معرفت و عاظمه ملکاته لرسان و بریدی
 بصارت سالفه سید اقیانوس صفیری عینه شوکتیه تا جهله بدینه عصمه و بیانه کمال التوضیح و مطهره جزیه
 اولیدر

ممالک شمه شاهان لرته بولسانه قریس جزیره سنک صادی اول برین قوه سزایک بوز اوتوه مقفوز لغوی الهائی
 اسدیرسی و التفت بچشم شوکتی افروز صفیری بزرانه دامانه کمال انقیاد و اطاعت حرکت و جزیره نیک
 اولی کبی بینه طوخیه طوخیه البقیه بادشاهرا از صفیری بزرانه ملکوت سینه لری اداره منه حقوق استعانه
 مواظبت بخلق البینه قلوب عدویه و دولت و سرکه بویسوه مالوف ذل و دانست بولسانه روم و طغیان لرته
 حکومت سیرستی اواره و اوارها طوخیس حرکات امحه و جزایه لرته اعصمه عینده سزایه لرته بالاستفهام الهانه
 بدل اداره بزر و دولت و شتم عدیه تجاوزه قیام و دجهله سلویه نه اصدوخس ایره بیجی ربه لرته صفی
 و عینی نسبت مکره ده دوام ایدرک حقیقت مال لغا تقییم حضور معالیم نور حقیقت صولیا لهد اولی بزرانه
 و روم غرته لرته مسنانه بویسوه اوزره دولت و شتم عظمت و شوکتی و با صفیری که صف سینه عثمانی
 صفزه ابراز و الطایر بویسوه عدالت و معرفت و فی الحقیقه بزرانه سلویه برانی انگریزی رض کنز لرته میسره
 اتخار اید صیات بیزری رضه راه و علا استنا لهدرا لهدرا سلویه لهدرا و غلبانه روجیه ایره ملک اهر لرته
 نشانه ایشا ایسره اولیدیم لهدرا لرته الهائی سلویه جمیعند شکسیده فزاده قیام و قریس روم الهایسک
 شوکت و اجرات ناجاریه و حکومت مکره نه بویسوه سینه لایقی مقبول لرته نحم ایره بیه جلد لرته مفاداده

شرائط اشترا

فقوه شدن ماعدا محال ایچون بر سنه کی بوسته اجرتیه برابر یارم انگلیز لیراسیدر نفس فقوشه ایچون بر سنه کی پدی شیلندر (نصفه سی ۶۰ پاره در) بوسته اجرتی ویرلیان مکتوبیر قبول اولونز

اهل مراجعت قبریسن جزیره سنه فقوشه شوبنده طور تجلیده عثمانی قرانخانه مطبعه سی امور اداره و تحریریه ایچون مطبعه نائنه مراجعت اولنور کوندرین اوراقی غنینه درج اولوب اولناستندن مطبعه مسئول اولمن اعلاتک ایم. مطرنه ایکی غنوش آلیش

شمه بیک بازار آبرسی کونلری نشر اولنور

۲۳ کانون ثانی آفرنجی سنه ۱۸۹۳ - سیاست ، ادبیات ، وفونندن باخندر - ۱۲ کانون ثانی روسی سنه ۲۰۸

(لیله رفاغاب)

عبر رجب الفردک ایلك چه كچه سنه مصادق اوله قلوب اهل اسلاى سراسر لبریز فخر وسرور ایشدر . ليله رفاغاب ، مادی ومنوی انواع فواید وخصتانی جانب اوله کلدیکی نزد هرقاده ایراد اوله دن مستقر . سن اول شاهنشاه لولاک مستدرن که بیک موسی ؎ عصار کتبه تبریکه پساند بار سوا الله ؎ مؤداستویه زیده کلمات ، فخر موسودات صلی الله تسالی علیه وسل ، اصله نور ونسله آدم ، یشه مؤخر وخته مقدم . اسد العرب والجم ، معدن العلم والحلم والحکم ، افندمن حضرت تریک بوله بر ليله مبارکه ومقدسه ده شمس تابان حقیقت کی والده محترم اولدیکن فضای رحنه بر تواندا اولد قبری بسیدر . ننه علیه جزیره اهالی اسلامیه سی بویله باجله دین فردا لریشه پیرو اوله قلوب ذمت صداقت وعبودت لریشه ترتب اینن نادای ایم عروعا نیت ، وتعالی شان وشوکت حضرت پادشاهی دعوات اجابت آتی ایصال بارکاد الوهیت ایش اولد قبری کی (بیک زمان) دخی علی قدر الاستطاعه مسان جناب خالق اللوح والقیام ، ظل الله فی العالم ولی نعمت بیمنقز شوکت آفندمن حضرت لری سریر شوکت صبر شه پادریلنده الی الابد مستقر . بودانما افتکار چواهر شارق قدس لری توفیقات الهیه سنه مظهر نیتله کاس پیرو پیروسون تمیسی لسان شکران ایه تکرار اللطیف اولدینک هر ضعی مقام تناسبیله ووظیفه ملوکیندن عداید .

فونیدیس کیرو « غنینه سنه نشر ایدیلان مقالیه خلاصه ترجمه ایدرک درج ایشیدک . بو دفعه غنینه مذکور ایه نشر اولوب بر وجه آتی درج اولنان افاده و مجربات حقوق بین الدوله ایشا برانانلر نزدنه هج بر ایشا حائر دکسهده بر کی مقالات چینی و نایجا حقیقت حاله مطلع اولمان اهالی جزیره دن بهیظ لریک تعددین اذعان و تشدید هیجانی مودی او اور احتمالیه مینی بو ایله بعض ملاحظات ایراد ایه عثمانی وطن داخله منی ایضا ایشی وجیهه ذمت و وظیفه صداقتدن عد ایدرز .

قوی غنینه سنک افاده مخصوصه سی جزیره دن دعوا وکیلریندن مجلس قوانین انصافندن موسیو شقالیه خطاباً انکلتزه مجلس دیوانک بعض اعضاه معروفه سی طرفندن کوندریش اولان بعض مجربات مهمه آئیده درج ایدیلورز . قارلر سنک کره چی اوزره موسی الیک طظننه ، ومردسز اولیوب فقط خنی وفالده بر صورتده متوالیا اجرا ایشکده بولندی اذامات وهما مت سابعه قبریسن مستله سی انکلتزه تک ایلر وکلان ذواتی صورت مهمه ایشال ایشکده اولوب انکلتزه پارلنتوسنک اوکدره کی اجتماعته بو مشله خنده بیوک مذاکرات وقوع بولجینی انتظار ایشکده در . ای قبریسن اهالیسی . نه دیرسکر (سر چارلس دایلق) یعنی اوزات، که بقینه انکلتزه اداره سنک مقام ریاستی احراز ایدر چکدر . قبریسن انکلتزه ایچون کلیاً فاده سن اولدیننه مینی دولت علیه عثمانیه ورکوسنک انکلتزه دولتی طرفندن تأدیبه ایدلسنی صواب کوریلور وقبریسن مستله سنک حلی ایچون بیکانه تدبیر اوله قبری جزیره اهالیسنک اکثریت

ارزوس دخی بو نقطهده اولدیق حاله ، جزیره دن برانساننه اهالیسی اراکه ایدور . اساسکاران فرقه سی رئیس موسیو لایوشر کی مشهور بذات دخی بور ایه اشتراک ایلدیکی مثله سائر ذوات بولنقیب تک افتکاری دخی از بولده اولوب موسیو شقالیه وقوع بولان ایشا ایشا ایشا قبریسن اهالیسنک تدابیر لازمه سی بالانماذ لریلنده اجراءات باجینا پانه ده بولنق اوزره باجله وساطت مشروعه ایه انکلتزه حکومتی ایشا ایشا وقتیک ایشا اولدیق بیان ایشکده درلر . عثمانی ورکوسنی لغو ایدیلور . ایشا قبریسن لایوشر ایچون انکلتزه لریک رای بورد ذوات مشارک ایشا تصدق بولند . قبریسن استقامت وخلصه صورت سر بخنده بیان ایشکده درلر که مجلس مجولانه بویله تکلیف ظهور ایشا بیه تکلیف مزبور علیه ایشا ایشا کلام واعطای رای ایشا چکدر در . دیک اولیور که قبریسن مایه سنندن بشه بزیر امید کوشه سی قالیور وچاهل منظر ذوقی بو نقطه یه چوریلینز . هر برشر وهر بر قصه در بر قرینه وهر بر فرد شوچه توفیق حرکت ایشا در . رایلی بیوک نفوذی حائر اولان انکلتزه ذواتی ایشا لایوشر بیک غنیه وسی ایشکده درلر . ای وطندا ایشا لایوشر بویله بر سرده بالکوسنی براقه چیقن ؟ سکونتی ایشا چکدر ؟ بزی استیلا ایشا اولان غنلندن بیدار اولیه چیمیز ؟ نه بکیوزور ؟ نظرمیزی هیزک بولدیق حاله عطف ایدلم زراعه بشالم جو اولمش درجه . سنه در تجارکه حال سکونه دوچار اوله قرق اصلا حرکتی ، روحی قاللماشدر براز دهسا چاهل من نفلس اوله چیقن جزئی بر زمان صکر چاهل من آج قاله چیقن شوخالده چاهل منک یکدل رایلر چورد اوله قرق عمل ایشا لایوشر چاهل منلر ، چیمیشار یالینلر ، حقنزه بوقدر

افاده مخصوصه

بیک سنه سنک حوادث جزیره قشیده معلوم اولان موسیو شقالی طرفندن بازلوب

6
2016

Y.PRK.172N.1310-B.22
6/54

يک زمان

4

چلهک معلوی اولدی اوزره قریس جزیره سگ ۴۸۱۳۹ نفوسی اولان معاشر اسلامی، بوقدر سندر دنیو مطبیه شرفدن محروم و مهجور ایکن، کچن سنه لفقوشده قرائتخانه عثمانی اقدیلرینک هم خیر خواهانلریه بر مطبیه کشادینه موق اولوب شیدی به قدر نشر نسخ ائمه و کون بکون خطوط چای ترقی اولمده در .

کچده حجر غالب بکک بورادن کتسبیه شو شرف عطیمک یار و ایشاره قارشو زوالی ملاحظسی اذخان ناسه بردهشت ایراث ایتش ایسه ده ملکق فدا لیلریندن بعض اقدیلر شو جهاد منوی به کوسک و پروردک حمدالله آثار مطرفت مشهوره عیون افتخار من اولمده در .
«ادل غیرت اصحاب همت ثباتیه»
«شیرت آلسون دنیاده دایم یکی زمان»
۱۳۱۰

اشته جزیره سگ سین فکوندین ۳۳۲ سنه دنیو آیه واجد ادمزک نائل اوله مقداری بر غیره شوزمان اقدیلرینک غیرت فائز اوله موق اولدی و بو کردار جسته آثار جهان طوردنجه شایان تدبیر نیشمار اوله چینی کبی زده جناب حنک شو اسلته شکر اقلیدر ده ،

بو یاده مطبیه سگ ترقیبی اسبابه مالا و مدنا چالیمالیز .

قبیله زره قد عبت ملیه سی ارلان ذرات بو بیخته متشدر و متشکر اولدی هر دولو فداکاری ازر و ایدر .

مع مانیه بو موقیت میدان ترقی ده جولان ایدر طوردن کون زوانه قنی و جسدان راشی اولور ؟ انتفاع عوی داخلنده عرض شخصی آرامق خصائل ذمیدمک الک

ای و نداد اشر بر کره دوشو تکلیزه که

اتفاق ایه نه اولدی ، اختلاف ایه نه اولیور ؟ بو خام فکوردن واز کچلم پریشانتیزی مؤدی اوله چق بو خواب غفلتدن اوله ایلیم عومزی موجب اوله چق غنوده غفلت اولان کوزلر می آیدله برکه املزانه عطف نظر عبرت ایدلم عالم نه حال کسب ایتش ! بز نه ایدر ! هیسات هیسات بزنی گرفتار اولدیمز امواج فلاکتدن ناسل سلاته بشدر بره جک ایتیق اتفاق اتماددر .

بوقسه بو اختلاف بزنی یم پریشانیته اشراف و کم نام ایدوب ، ایلو و اجداد منک روی خاک وطنی تلون سرخ قام خون شهادت لری و زیر خاک وطنی تزیین ایدن ریم عظام مدفون سعادت لری ، الی بوم القیاده بز نه لغت خولن اوله چقدر .

ایجابنده ملت ایچسون اولان جانکد ازانه

تأسف بر عجزه قارشو بوله بر امار خیرک دوام و بقای سنینه کانمکن حکیمده اولان جزئی بر همت تقدیه دن اجتناب ایچکلکنز جای استنراب دکلمیدر ؟

علی الخصوص غزیه سنوق مختلفه یعنی خواصه سوادت ، عوامه معارف ، اصنافه منافع ، و بر مک کی نجه نیجه فوایدی مندرج بولندیغدن هر قرده اهم و ازهر .

اور و یانک اکثر محارلرله طماغلر اچنده یشانلن چوبانلر دن بیه غزیه لرینه آینه اولمیلانلر اندر بولور !

زده غزیه سگ تمامی اسبابه غیرت اقلیز . بیکلر چه سندر دنیو عالم مدنیته دن دور و مجبول بولان آسرا قایلرین عرت آلالیز ! دایره مدنیته داخل اولدیق اقلای قری سایه سنده قرن دیدار منر اولان امار ترقیلری بز حیرت بخش اولیور !

اشته حدیقه ترقینک خادیمی اولان مطبیه سگ دوا ای اسبابیه که ، ما محتاج الی تک اسفغانری مخصوصه صرف همت ، و بذل ماسمعل مقدرات اقلیز ، حیدره بودر .

ولاسیما نیلانیرو شو امار غیره تکلیف و ترغیب اتمک حجتندان وطنک وظایف وودت ملیه و شیه طویت و طایندی اقلیدر .

بجیا منافی صرف ملته ایدر اولان شو غزیه تک ترقی و بقایس بولنده لیل و نهار ترک حضور و راست ایند جیتندان وطنک نه منفعتاری اولیور ، طمرت ذابنه لرند مرکز اولان محبت لیدلری اقتضا نیجه فی سبیل الله وطنه بر خدمت دیکیدر ؟

طوغریسی موم الیه مومک شو بولنده مالا و بدنا میزول اولان سی و غیر تریزه علی الموم تشکر اولدر ، و غزیه لرینک سسال جدیدی تبریک ایدر .

جناب سق موق بالظیر بیورسون آمین

صاحب امتیاز
کوفی زاده
مصلتی آیف

بونک یدغضالرینه کچدیکی اکلشلمله کچن ۱۸۸۱ سنه سنده حکومت محلیه طرفندن قضاه مزبور طایو کای اجد جیل اقدی ایلدور من مأموری نیقولاک یازدو بوللو اول جاتیبه اعزام اولدیق بعد التحقیق محدود ایدله درک و جواز نه بونک و ضبطه قیام ایدن انیوخوریو قریسی اهلایسته دخی امر مخصوصه تیه و تبلیغ ایدلندی .

کچاری املاک هما یوزدن اولان ائمه جوارنده کائن بردامو جنتلکی صاحبی تا تار اوعلی محمد انا نام کتینه املاک هما یونه تجاوز ایدرک تصرفه قیام ایتسیله مزکور انیوخوریو قریسی اهلایسی بوی فرصت اتماز یله ودها حدوده متعلق دسیه و وسیله ایه ائلر دخی بعض اراضیلک عیقله تشبیه ایتش مرقوم مجد انا حقوقنه تجاوز ایتدکنلر دن طوایی اعلی مرقومدی دعرا ایتش و محاکمه لرینه ایتداز اولنده متعلق قیه اولان اراضیلر املاک هما بونک داخلنده اولدی شریطه لریندن اکلشلیق و مأمورین موی الیم دخی اول وجهه شهادت و بر مش اولدیندن مرقوم محمد اناک دعه اسی رد اولوب قضایه فقه کچدیکی املاک هما بونک بونک اراضی و بارشونک دخی اصله ترک ایه مداخله نظامی خصوصی تحت قراره اندر ق مرقومه امر و تبلیغ قلمشدر .

جزیره داخلنده املاک هما یوزنه ملحق قایل ذرع و انتفاع پاک چیوق اراضی و اشجار اولدیغی معلوم ایسه بونک اشجار و اعمارینه یالتمدیق جهته هم بر طرفدن شونک بونک یدغضبه کچیکنه و باقی قان عملار دخی اورمان شکلی الهرق اراضی حالندن چیتیمده اولدیغی شو و وسیله ایه بیاتی وظیفه صداقت و عبودیتدن هد ایدر .

فقوشده عیون زانندن مرقوم مسود اقدی زاده درویش اقدی طرفندن ادار منر منطاباً لطفاً تسلیم بیوردقلری و رفقه درکه مندرجات بروجدان صادق حیاتیت حیت آمیزتی منصور اولمله غزیه سگ درج ایه تزیین حصیه اتخلد ایلر .

ترقی — بر حدیقه درکه « معارف » اتفاق « غیرت » عبت عناصریندن عبارت اولوب دروننده نادر اولان علم و معرفت اشجاری رفه و سعادت امارتی و بر .

اشته بر حدیقه امک باجوانی مطبیه درکه معارف و غیرت محبت و اتقانه چایشرب رفه و سادت محصور لری یئشدر بر .

توجه کوستر مکده بونان انسانيت پرور پورکری تشيع ايدرك انرك اجرائي تاييد اجتمعي .
 تديکليورزا احوال دکشمشدر . قوبريسک وجودی وعدم شروطنی تبدل اجتمعي بولنور . وانکتره وکلا رياستي مقامده يونانستاني جسم وبخترم کورمک ارزو ايدن بر ذات بولنديني برائشاده شوفرتسدن استفاده اتمک استقدديگر حالده اوفرتسي ايلروده بيوده تخوي ايدچکر . شوراسني ايوچه اکلاملير هه بر بشقه فکر وملاحظملر بوله مقدس بر ديقده سکوتنه اتيلهرق بر طرف ايدليلدر .
 اوفورلر شاهرشي قدا اجتمعي . کندلر ايلر ايجون اولقدر آفات کورمعي اولدقلمزله زي برکدبرمک تکليف ايدلرني برصرده دوشتمک جاژميدر ؟ اوت سرچارلس دياق حضرتلري بون قوبريسک شيد اارزو ايدلرني بورد . ايلنوزر . تارخيمون بوني چاغرمقددر اخلاق وعادتمز . واجيداد مزدن موروث رواياغزه نسل ونسبون وزي يد ضلعارينه چيرون اجنيلرک بيوده بره تبديلنه سي ايدلرکري لاساغ بوني اثبات ايدلر .
 اشته اليوم حقتده شکی ايلمکده بولندي مز قوبريس عهدنامهسي مشکلات ايراک ايدچکر برده ايله چقدر .

قوبريس عهدنامهسي عليهنده اشکا ايدلرک اتي بری عدل ايدچک برده اکا زي قورتلرچي ملائکه نظريه فارق بر منصف سياسي سنه ميني زي قوردرک اغزندن قورکادوب مادرمن اغرضنه اتميزي تسويل ايتن اولان انکتره حکومت حسيات متدارانده بولنلر زي . اشيو خصوص حقتده بولدن زياده سوز سولک لزومسر اولديني بديويدر زيرا قارلمزمنک شوسطلرلي مطالبه ايدلرکوري صرده بونان شيعانک قوبريسک قانه ملع اولان استحقاقاتده قوج ايدچکي کونک نهيات تقرب ايلمش بولنديني ايديله يورکونک چارمسي ملحوظدر . فقط شو ارزومزمنک فله چمسي ايجون سي وغيرت ايجاب ايدلرکي جهته بومستليني صورت مهمده التزام اتمک اوزرجهله به التجا ومرامجت ايدر .
 باخصوص که يورويه چکر خطجيزلمشدر .

۱ کانون اول سنه ۹۲ تاريخده لوندرده
 سرچارلس ديلق « طرفندن موسيو يورقو شقاللي به خطاباً کوندريلان جوانبامه در .
 التزام اجتمعي اولديکي مسلکده دوام اتمکزي توصيه ايددم سزکله هم اوقار بونان اعضاري قادبريکو . ويرکونک تحقيقي تکليف

ايسولتر وبونک اجرائسي بزدن طلب ايتکر بکا کلچيه رايده مصرأ ديرمه منته تک حلي ايجون جزيرمک (هر تقد زمانه محتاج بر کيفيت اولديني خوف اولور ايسده)
 بونانستاله الحاقندن بشقهده هاصواب وعاقلا نه بر صورت اولمز وقوبريسک اشغالندن هجج بر وجهله مستفيد بولنديمنز جهته دولت عثمانيهه ويرلمکده بونان ميانک تادييه سي ايه اهاليغزه تحمیل ايدمبز .

سر چارلس ديلق ۶ کانون اول سنه ۹۲ تاريخده ايرلاندهه مقیم موسيو حاروي به خطاباً کوندروب موي ايه موسيو حاروي طرفندن موسيو شقاللي به صورتی کوندريلان تحوراتدر .

مسئلهي درعهده اجتمعي اولديشه ميني مجلس ميوتامده بولنديمنده قوبريس حقتده همه حال ايراد کلام ايدچکي موسيو شقاللي به بيان ايلمش ائيمده موي ايهک رأيي استصحاب وتأييد اتمکدن عاجزم موي ايه دولت عليه ويرکوستک انکتره اهاليسي طرفندن تسويه ايدلسي ايجاب ايدر ايدوکي رايتهدر فقط رأيي عاجزالمم بومرکده کلدر واردن اون

عليه ويرکوستک تقصيمي بولنه کيدامي ارتق بک چوق کچ قالمش اولديني کي خصوصي بر مادهه بيه اولوله حرکت ايدن برکسه مستقيم عدل ايدلرچکندن موسيو شقالليک تکليفني ياردمکليف مزبور عليهنده ايراد کلام واعطاء رأي ايدچک ائيمده دانما ايتن اولديغ اوزر تادييه سي ضغيمزي موجب اولقد بونان عثماني ويرکوستک قوبريس جزيرمنندن تسويه قلمسي شرطيله اهاليتک اارزوسنه امثالاً جزيره مز بوردک بونانستاله حاله سي ادعا وتأييد اتمکده ثبات ايدچک . قوميهه وايخود قوميسيونلر معرفيله تدقيقات اجرائسي تصويب اتمام زيرا بوکي تدابير احواله تسکيني هتتمده ترتيب اولقمش اصول نمازکامدن عبارتمدر .

مجلس ميوتان اعضارندن موسيو لاوشرک ۶ کانون اول سنه ۹۲ تاريخده موسيو حاروي به خطاباً يازوب موي ايه حاروي طرفندن موسيو شقاللي به کوندريلان تحوراتک سورميدر .

موسيو شقالليک قائمه نياتک نزل حقتده کي ادعائک قبول ايدلمسي لازمکده چکر رايتمدم .
 اساسکاران فرقه سنک ملاحظه سنجيه قوبريس جزيرمنسک اصلا اشغال ايدلمسي لازمکده .
 بکسندن جزيره مز بورد دولت عثمانيه به اعاده

اولنيدر جزيره يالکر تحت اجاره مزده بولنقد اولوب فنا حالا مساک محروسه قلمانندن مدوددر فقط ماداکسه جزيره مذکورمي دولت عليهک اداره سندن تخليص اتمش بولنورز اتي بنه عثماني ادارمسي تحتنه وضع ايدلرکمز تقدردره قوبريس اهاليسي عذره دوچار ايلمش اولهجنز .
 شمدکي حالده جزيره مز بوردنه تکلي اجه تادييه سي موجب اولورکده وارداتک بر ملشي تادييه ايلککمز مساوی ديمکدر .

تدبير اتي الذاکر اساسکاران ايجون مرچسدر ميني سنوي االي بک عدد انکيز ايراتي بر مبلغ تادييه ائيمنه مقابل جزيرمي بونانستاله احاله ايدلرک دولت عليهه برکو وبره جک برده برميلون انکيز ايراسيچون بر استقراض عديلره جزيرمي دولت عليهدن ميبامه ايدلم .

استقراض مزبور عقد ايدلرکده مذکور االي بک انکيز ايراتي مبلغ اوليايه لازمکلان کدتمک تادييه سنه واستقراض ايديلان اچه رأس المائله تدريماً کلياً تسويه سي بولنه صرف واستعمال ايدلرکده فقط مقصد مذکورده نائل اوابي اوزر سلطانک واقفي ايجاب ايدر .

ايشنه اجرائت زماني کلشدر جزيره اهاليسنک اکثریت ارزوسي بواولديني باجله وسائط مشروعهه ايله کوسترمليز عهضا که قوبريس حقتده توجهلري اولان بر جوق انکيلرلر موسيو شقاللي به يازمش اولدقلمز تحميراتلرند بو تدبيري استخصاب ايتشاردر بو قسبلدن اولهرق ايرلاندهه بولنوب قوبريسلر حقتده توجهي اولان موسيو حاروي که دانما قوبريس مسئلهسي حقتده بولک توجه کوسترمش بولنسي حسيه کندوسنه کال کر مته عرض تشکر اتمکمز وجيهلر ديمدر موسيو شقاللي به بروجه اتي يازيبور « جزيرمه هجج بر تشبث وقوعولدملجه انکيلر ظالمزلدن هجج بر اصلاح حال مامله اتماليسر فقط اگر تشبثانه بوانورسه کي حالکوزي اصلاح ايدچکيکتر اشته شو سيبه ميني تاکيد ايدرکيه مسئله مزبوره ايجون ميني قدر الاستطاعه کرک قوبريسه وکرک سائر برلرده تشبثانه بولنکر .

ديگر بر ذات دخي بر وجه اتي يازمقددر .
 قوبريس بونانستاله ترکي حقتده سرچارلس دياق طرفندن وقوعولان تکليفک قودن فله چيچارلسي زحني ذکر بر کيفيتدر فقط شه سز قوبريسلرک تشبثاتي بوزندن اوليددر چونکيه ظلم تحتنده بونان جهيتلرک غله کوسترملي

لازم کلان قامدی اینا ایدرکه قاعده منوره هر بر ملکک آهو ال موجود سی اهانلسک ارزوسته مطابق اولسندن عبارتدر .
 وطنداشلمزک بویابه و توعوبوله جیق اقداماتی قریباً نشر ایدیم بیه چک بر حالده بولمچیزه امیدوارز .
 سوکی و طنز و عالم مسائلك تشریحته دای اولان محررات مهمه انتب الیائک صورتلری الوب نشر ایتکلمکزه لطف و مساعدسندن طولای موسیو شفالی به عرض تشکر ایتکدن کیر و طوره بیز .

بز و محررانه قهقهه ایله کولر و همدن علم معنده مانولیا خوزیلری تراج الله مشهور و مأوف اولان بوئاستان طرفدارلرینک بوله سفطملر ایله ایس کوره چکری حقد اولان اعتقاد و اکتارینه شاماریز . هیهات ؛ غالباً موسیو شفالی و او افتاده بولانلر ایکی دول معظمه یئنده عتد اولانن معاهدتی کرابی کویک ترا قوجانلرینه بکه بولورده جزیرمک بیج و اشتراسی سودسته دوشیورلر !

بز دیرکله اجراه نمده عتدک شاهانه دن بولان قریس جزیره سنک حسب الایجاب بیایخان معاهده حکمیجه آوز اذانه سی توفه ایتکتره دولت فتنه سنه ترک اولمشدرکه جزیره به عتد هر مهم بر مسئله تک حل و فصلی اقتضا ایتدیکی تقدیرده هر فرعک ینه باللیع اسلنه رجوع ایله تبلیغ قضایای بنسپه دن اولدیی کی ۳۳۲ سنه اول عثمانلرک قایله فتح و منب اولانن جزیره منک تبدلی لازم کولور ایسه شوری به قدر اغوش شفقت و عدالتنده بودیکیز دولت علیه عثمانیه به ترک اولدیی و دولت علیه مشارالیه لک ارزوستی خلافتنه اولرق بر تبدل وقوع بولور ایسه ینه عثمانلر قانی دوگشته بادی

(یکی زمانک تفرقه سی)

یادگار محبت
 طورسون ، اراز ایتدیکم صداقت و خدمت بیه لایقیه تقدیر اولدیمور . بن دمی بختمدی بلم تصور . الله جزایی ورسون انسانده بخت اولنجه دیباده هیچ بر شیدن استفاده ایدم .
 نه نیالم ؛ صبیح طالعی کیتدیجه بارلایور یقینه جملهمزده توفیق ایله چک کی کورنیور دیدی .
 رفقاندن بر بششمی کچل عظمتله به جاتم نیچون اولقدر تلاش ایدیمورسکز ؟ بوله بر چوچنک نده اهریتی وار ؛ اوکوتک کی

اولدیی بی ایشباهدر .
 بز اصل تعجب ایدوب شامدینم نطقه « سر چارلس دلیق » و موسیو « لا بوشیر » کی ذاتلرک عالم مدنیته قارشو بولمده کی حرکتلریدرکه او قیبتلی فکرلرندن صادر اولان و او عزیز فلانرندن چیقان و صایاشو سروده سوه تلقی و استعماله دوچار اولیور !
 تقدیرانقده ایس کورمکه چالیلیورمش !
 نه واهی تشبیهات ؛ نه عجایب حالات !
 شو تشریادن ایتکله سنک اهانلک اکثریت ارزوستی جزیره تک بوئستله اهانلسی ایس دیرک ایتکتره حکومتی اقتاع ایتک ایس !
 ایتکتره حکومتی کاغد پارچه سیله ایس کورمکه اعتیاد ایتس اولدییی عالم مدنیته نشر ایدنره نه نظیره باللیق لازم کله چکی تصور ایدمیز .

زرعک تجارک حالی محو اولمش دنیلیور بونی تصدیق ایتکلمکز لازم کله دیرکله عثمانلی زمانده عثمانی حکومتک سایه شفقتی سایه سنده خوستیان وطنداشلمزدن بر چوقرینک ایزمدت طرفندز تکینک کمال اولدیی کی تهمدی برینی زکین اولمبور .
 هله بولانستانا جسم و محترم کورمک ارزو ایدر اولدیی حکم اولانن ذات ایتکتره وکلدی ریاستنده بولدنی بر زمانده فرصت فوت ایتدی که تشبیهات عاجله بولمک سی حقد ایدیلان تکلیفه « براوو » دعوی بکه شوشندک متفرع و محوریته تسل و برمش اولم .
 واقعا تصورده سیر و حرکت اولدیی خط جزیش ایسه ایلورده یولی شامترماقی ایچون فن هندسه به تطبیق معامله ایدلسی ناند اولانلره توصیه ایتکی صواب کورریز !
 بو حال بوله اولدیی یعنی بر اهمیت و اندیشه بی موجب اولدیی ایچون وظیفه ایدنوسکده بوکی مالایی تشریاته بوکی حالاتک وقوعه

اولسون ، بن بورادن بالامارلری قوبارودنه برقلج کون بونک پیشته دوشه چک اولدم هم ذهنی چلر ، همده ایتدیکم یرله چکر کوروریم . فقط نهمه لازم ، انجده اولقدر حکمی یوق . دنیجه ایتداصاوری کتادایدن کتج دلیقانی ایچنی چکرک متبسمانه « بنده کز چده اویله اولیق لازم کلیر اما دیکر رفقایه آجیورم ! چونکه بوندن طولای بیچاره لری لک مایوس بر حالده کورنیورده عادتاسیگر لریه طوقیور ؛ دنیچک صبیح حقدنه ذهنی چلمک ، آرزو ایتدیکمز محالره چکوب کوروریمک بولنده بر مطالعه بیان بیوره شدیکز دکلی ؛ لکن ظن عاجزانه ده قایرسه بومطلبک حصولی

حکومت حاضر طرفندن اغراض عین ایله باقلسی طوغریسی بیوک تأسف و حیرتخی بادی اولمشدر بناه علیه بوراچه هنوز دولت علیه عثمانیه بیویات نظامنامه سی جاری اولد .
 یئندن اولیابه اولان احکامک اجرایی بو سورته ظهوری ملحوظ اولان نالک اوکی انجمنی حکومت محلیه دن خاصه طلب التماس ایلرزه ای وطنداشلمز عثمانلیق نانه بز سرزه بونی توصیه ایدریز . مدیته حاضر تک پرورده ایتدیکی کالات و حسنیات انسانی بی دریش ایدرک حسن آبیزش و اشلاف سی وهمت ایدن اقوام مختلفه سعادت و رفاهیت حالک اک عالی درجه سنده هر سوه کده درک کوشه حالده بولانلرک ایتکله و حرکتک نظر تدقیقدن کجریلور ایسه جه سنک یکدلویک وجود اولدقوی کوریلور . ایتسه بوندنناشیدرکه حیرت و تقدیرله مشاهده و اجتماع ایتدیکنز ملکتلر اعلیسی بیدری اوج ترقی به واصل اولمشر اولمده بولمشدر . بزده بووجه حرکت ایدرک سعادت و رفاهیت حالک محتاج لسی اولان هر خصوصده ترقیه چالیشم . « ای فوئیدیسی کوروسی » رفیقیمز . بوقاریده بحث ایتدیکمز و جهله بوله نانی « ایشله اولان حالاتین سرف » نظره اداب موسیو و محققک معارف و سارمنک ترقیسنه سی و غیرت ایتکلمکز و معارف خادم اولیق شانی قزانان مطبوعاتی اویله حد و وظیفه خارچنده اولان بیوده شیلره اشغال ایتکلمکز دها شیرلی و مناسب اولدییی خالصانه بایله آکفا ایلر .
 یکی زبان

حولات جزیره

باق قضای داخلنده کائن املاک هما بوندن بولان اقامه نام حکمک برچوق ارا نیلری شونک

محال مطلق حکمنده در ؛ زیرا طریق شیطننده عزازل قدر کسب مهارت ایتس اولسه کز بیه ینه شوخییی اغفال اید بیلکه مقدر اولممنسکز سانیتم !
 — یا اغفال ایدرده بوله کتر برسمه او زمان نه دیر چکیکز ؛ هیمی بردن — نه دیر چکر مهارتکزه حسن خدمتکزه مکافاته سرزه چاللی فلانی مکمل بر حیایف و بررز ؛ — لک اعلا ؛ ایتسه یازندن اعتباراً بکری کون قدر سزلردن مساعده طلب ایدجکم . باق کز بن آنک قلبه طهارت رینه رطوبت کی نصل حلول ایدم . بولی لطفی بکک و بر دیکر تأمینات قویه او زرنه مابعدی وار

Y.P.R.K. 172N 1310 B. 22 6/54
6/74

بىكى زمان

براز اولدېي حالده عربيه رايگا لوندريمه گنگ اوزره تجور بولى استاسيونته متوجهتا حرکت ايتشادر .

پترسبورغه برنجى دغه اولدوق برجاج شريف انشاسى تشينته بولندېي روسيه مطلوباتك جاهه اخبار اتندند .

خدمت

روسيهده نوغورودالايي داخنده تېخوين بلدهسنگ جواريني بوئيش سورولره قوددر استيلا ايتشاد شيرك سوقاقز ينه قوددر ايتسوب حيوانلري وچوچوقلري بارملنه باشلاشادرد . روسيه حكومتي شيرك تخليصى ايجون برطابور عسكر كوندردند .

ثروت فون

فسم ادبى

محاسبه جى عزتلو محمد صادق افندى طرفندن انشاد اولوب اداره مزه ورود ايند غزلدر

سزا . ارتق بكا اوله ايدي حدم هيمار طالع اسير رنج محنت سينه چاك ايدر اخبار طالع

جيفتى حمت ايام پشتده استماع اولسه صفى بزم فردوسى بيله ايلر نه طيار طالع

فرد ايسه هر دل تحمل ايدمن دهره هزار تبخ زنجيله نه ياردر ايار طالع

نيم عتر بويه صبى مزج ايدر غنجه او بوي غنجه زهراب ايدر هر بار تار طالع

صفى بزم دهرى كوردم صادق بوللده كى كوردم ايسه شا كى شورى تارو مار طالع

كوكم تاثير فرقت جانان ايله يك زياده متاثر و داغدار . و بويه هجران دوزخ نشان ايجنده امراء اوقانه جيجور تيدن طولاي حقيقه حياتدن دخى بزدار اولدويم حالده ينه جانانك اوليه و برمش اولدېي وعده ملاقاته قابله رق كمال شوق ايله عرض ديدار ايتنه دقيقه بنديقه انتظار ايدبوردم .

هيها ! هج بخت سيه مدت عمرده ني دخواهم ووجهه نائل حرام ايتميدركه بويه بر نعمت مواصلته نائلت ايجونده مساعده كوترمش اولسون !

بنا عليه سوكلي جانانك ، وى عهد ، يولنده التزام ايلدى لا قسيدهانه حرکتدن طولاي كندېي مسئول طوقندن ايسه بوغداراي هر حالده طالع ستكاره جل ايتك بجا كورنيور !

بىكى اقسام جانانك قوق سيلده بر كره لطفاً سبق ايتش اولان مواعيد دلفر بياسته مغروراً ساعت التى به قدر ناز الم انتظار ايله بك بقرار اولدويم صروده اينديكه هواك شدت بردننه بدل وچوددمه فوق العاده بر خوارت حسن ايدبور ايدم !

او اقسام ، مهتاب بدنام حالده بولندېي كى ، ييلدزل دخى هر طرفه شمشعه نثار لطافت اولبوردي !

وجدان اشقان قدر صاف و نشوه بخشا اولان سمانى آرم صره كمال حيرتله تماشا ايتكده ايكن ، طالعك مثال جيمي سكي ، مغرب اختفادن برابر كيشف ظلماني پيدا اولدوق رفته رفته بو لوحه عبرتجاي اجاطه ايتكده و كوكله كوتش قدر پارلاق و جلوه كر اولان اميد ملاقاتى ، بر باس نوميدى به تحويل ايتكده باشلادى . از بر زمان ايجنده اورته لى قياتدن نونه نما اوله يله چك بر شكل هاله كوردى !

بر طرفدن ، يارمك خنده ملاحظتشارنجى آكدير بولده ، لا يتطق شمشك ساقنده ، بر طرفنده يازن بلا كى دوگلكسه اولان ايرى دانملى ياغورلره نظير ميار چمسه چشم ايتياقتن دموع نمرس آقده ايدى !

مع مافيه ، اطرافنه ولوله انداز دهشت اولان ، زعد و برق آوازه ملال انكيزى كيتكده تزايد ايدبور و صاعقه عشق و محبتله مجروح بولان قلب خرن آلود ايسه دريلى حزن و مأوسيتك نمر ناپاينه طوبه رى چكيلوب كيدبوردي !

بو حال برايكى ساعت دوام ايتكده نسكره ، عاشقك مشوقمسه اولان حدنى كى ، دغه عواده عظيم بر تيدل كورندى !

بر دقيقه اول كاشانى لرزه تيك فتور ايتكده اولان شدائت روزكاردن هج بر اثر قالدى ، حيفه كه او اقسام ينه جانانك نعمت ملاقاتى ميسر اولدى !

ايشته هر زمان ، سؤ طالع حصول مقصده مانع اولقدهدر .

ناظم

اعلان

لققوشه مخبر اتندن مرحوم ميبود افندى زاده رفتلو درويش افندى فقوشه عثمانلى قرقخانمسه اعضا قيد اولمشدر .

صاحب امتياز
كوفى زاده
مصطفى آند

زور سنجانته تابع تدس خرابه سى داخنده واقع جبل اوفيس نام موقعه بر كور معدنى كشف اولدېي مخبر من طرفندن يلدبرلشدر .

اشبو معدن متصرف لوا سمدانو صالح پاشا حضرتلري طرفندن نظر اهميته اولدوق صورت خصوصده باديه مينه سى معرفتله موق مذكور تقنين وكشف ايتدبرلش واليه تنظيم اولنان لاجمده معدك يك زنكين وقيمتدار برشى اولدېي ايدلان تجرهدن اكلاشلشدر كه بغداددن مكته به قدر فرات نهرى اوزرنده ايتدبرلسى اوتهدنرو تصور اولنان اوق واپور امد شده باشلاندير ايله جق اولور ايسه شومدنن كلنى استفاده لر حاصل اوله جى بى ايتهادر .

زورده تشكىل شدى به قدر تاخر ايتش اولان بوليس هيتى سايه موقتيه سايه حضرت تاجدار ايله بوكره قودن قلمه كتريله رك ادا ريه مباشرت ايدلشدر .

حوازيه

انكلترده « اورلوب » جامع شريفده بىكى ۳۱ كانون اولده جامع مزبور مدبرى و . ح . كوكچى انقدينك رايستده شريت اسلاميه توفيقاً اجرا اولنان و بويه چيچي حقدنه « اورلدميل » غزتمنده كوريلان حوادث جالب ممنونيت اولغله مجمل ترجمه ايدلشدر . جهت مذكور ادب وديتد كال رعايله خصوصى اوان ايش كيشدن مركب ايدى .

ظرفيك اساميه جيت مذكور ارستنده اشاه ايدلشدر . كوكچى « پانچاب » شهرى اهالى سندن وهندستان هيكورلندن وكين دخى بوندن اول خريستانلقدن رسا قطع علاقه ايله شرف اسلام ايله مشرف اولش زنكين ومعتبر بر خاتم اولوب بىكى آي دين اسلامك فضيلى حقدنك معلوماجى تزويد ايجون « ليوربول » شهرينه عزت ايتشيدى .

عقد ازدواج عربى وانكلز لسانلري اوزره اجرا ايدلش ايسده كوكچى انكلز چيه آز اشنا بولنديندن كندى اسانى اولان هند لسانته ترجمه ايتجديه قدر عقدك متاددن زياده امتدادى بانى اولمشدر .

بىكى ايله ه شيرمى ياشق ايله مستوره و ميتده زوجى وديكر برهنديقى بر افندى

۱۲ رجب سنه ۱۳۱۰

بازار ابرتنی

۲ سنه ۱۳۱۰

محل مراجعت
قبریس جزیره سنه لفقوشه شهر بنده طورنجلید
عقباتی قرائتخانه مطبعه می
امور اداره و تحریریه ایچون مطبعه نامته
سراجت اولنور
کوندرین اوراقی غزته بدرج اولنوب
اوتاناسندن مطبعه مسئول اولمن
اعلانک بو سطرند، ایکی غروش آلیتر

شرائط اشترا
لفقوشدن ماعدا محال ایچون بر
سنه لکی بوسته اجرتیه برابر
یازم انکلیر لیراسیدر
نفس لفقوشه ایچون
برسنه لکی بدی شیلدر
(نظمی ۶۰ پارهدر)
بوسته اجرتی و برلیان مکتوبلر قبول اولنر

شعبه یك بازار ابرتنی کونلری نشر اولنور

۱۹ کانون ثانی روی سنه ۳۰۸

سیاسیات، ادبیات، وفونیدن باحدر

۳۰ کانون ثانی الفریجی سنه ۱۸۹۳

واقعا کین هفتده کی افاده مخصوصه مزیده
تجدید ایزهان و قان القاطنی استعمال ایلن
ایسه که لسان روی بی قرأت و یا اکلانته مقدر
اولمیوبه « فونیدیس کبرو » غزته سنک
اشرفی سبیله جزیره ک یونانستانه ترکی
مادسته داترافواه عوامده متداولی ملحوظ بولان
یلان یا کلس روایته قلیه برق او بوزدن بطبع
دوشه حکموری تلاش بحرکیله مسلمان
و طندایله لحن طرفلرین ایلن بر آتات چلدی
اشلال ایلمک سالاک و توغولماسته متولرک
تجدید ایزهان و تشدید هیجانی منع ایلک مقصد
خیر خواهانه سنه مین قله المش اولدین
بعض ملاحظات صرسته عقائلورک قلیله
فتح و ضبط اولان جزیره مزید تبدیل حکومتی
لازم کلدکه دولت علیه عثمانی مزید ایزوسی
خلافه اولدق برتیدل بنه عقابلی قانی دوکلسته
سبب اولدجغنی اضطراب ایلن ایدک
اضطراب مزبورمز رفیقیزک تقیاته تقدر
مبار اولدینی قارمزیزجه سهولته اکلایله
جغنه مین تطویل کلامدن صرف نظرله اجزاه
تمتد مالک شاهانه دن بولان اولدقجه
کوتلی نفوس اسلای جامع اولان قبریس
جزیره سی هفتده غایب سایسته نائل مقصد
اولدق قریب ایداییزدن اول جزیره اهالی
اسلامیسنک حوائج مطلق واب اشقاری
بولان پادشاه آل عثمان اقدمن طرفلرین اجرا
ایله حکم تمایز نایب ایزجه دوشغلی
توصیه ایدرز

قبریس جزیره سی که انکلره دولت قیسه سی
طرفدن امانت و موقه اداره اولقده در دولت
علیه عثمانیه ویرلکه اولان ویرکونک دوا
انکلره طرفدن ممکن کورله مددی تقدرده
جزیره ک دولت علیه طرفه ادمی شکل
برتی اولدینی درکادر

موی ایها طرفلرین بیان اولان شو کونک
تأیید ایلنسی جزیره سنه اهالی خورسایسته
توصیه ایلکن عبارت بولنن اولدینی سرد
واتان اولنور

« فونیدیس کبرو » جریده سنک
۳۰۸ نجی نسخسنک مسئله « جوت عنایه
داتر حوی اولدینی قوس قوجه بندک و نشریات
سائرسنک عبارت سر سیمه و صانیسه می
اورنده طوریرکن بولری کت مایله تفسیر
قالتشوب معالری بزه تفهیم ایلک ایزوسی
نه حکمت عالی به مین بولدینی ادراکدن عاجز
بولدینمی رفیقیزه خالصانه احتیظاردن کبرو
طورمیز!

برده « فونیدیس کبرونک » اشعارات
واقه سنندن مقصد و طنداشلرینک ایزهانی
تجدید و یا خود قان فداکارلیله قبریسک
یونانستانه کجسی خصوصاری اولدینی فقط
مشروع تمیز ایدیلان بعض تمایز و انکلره
دولتک حسیات عالیجنابیه سی سایسته مقصد
معلومه نائل اولق ایزو ایدیلکسی رفیقیز
بیان ایلکده اولسوب حالسوکده لسان
عقباتیزه اولدقجه آشنا بولسائلر عینلرند
وارسته شک و ایضاح بولدینی ایزره کین
هفتدی افاده مخصوصه مزده رفیقیزک بوجه
معروض استدلال ایلن اولدینی منافی اشرا ب
ایده بیلجک برشی یازماش بولدینن حالده
رفیقیزک اشعار ایزرک کنه و حقیقتی اکلایم برق
جوابه شتاب ایلن صورت مخصوصه ده
تعبیری موجب بر کیفیت اولمشدر « مختصر
جواب » مذکورک مقدمه سنده رفیقیزک بزه
حل ایلدیکی سهو و سنوه تلقیات افاده
مخصوصه مزه کسب اطلاع صرسته رفیقیزه
اصابت ایلن بولدینی طرفه اضطراب ایلکی
مداقت و حجت انسا ایزدن عدا ایدرز

افاده مخصوصه

قبریسک یونانستانه اهالی هفتده کونک
کین هفتک (فونیدیس کبروس) نسخسنده
هندرج بولان محورات و اولیاده کی مقالات
و کونک غزته سنک بولن اولکی نسخسنده
نشر ایلدیکی افاده مخصوصه قارین کر ایزرک
دقت دعوت و خیرتی جلب ایلدیکی شهیدن
وارسته اولدینی ایزره « مختصر جوابیه »
سر اولحسیله « فونیدیس کبرو » رفیقیزک نشر
اچلک کلتی الترام ایلن اولدینی بنده قبریسک
کونک برنده یونانستانه ترکی هفتده اولان
افکارلرینه قارشو و قویبولان مطالعه ایزره برون
جواب حای اولدینی شوبله طورسورن ظاهر
تحقیق کیفیت سننده یازیلان جواب تحویل
ایلدکده « فونیدیس کبرو » جریده سنک
مسئله معلومه هفتده کی مسالکی اسای تکرار
و تصدیق عبارت بولدینی اشکاری قابل
اویسان حقیقندن اولدینی مستفی بیان
ایله ده « مختصر جواب » که بعض نقطه لری هفتده
بعض مطالعات ایزرکده بیوریت حاصل اولددر
کویا کندی بندی و موسیو شقاللی به خطاب
سر چارلس دیاق و موسیو لایوشر طرفلرین
سر اول تحویراتاری ایزجه اکلایم سنه پانه
سببه تصحیح خطایه کیشره ک نشریات واقه دن
مقصد دولت علیه عثمانی مزه حسب المعاهده
هر سنه تأدیسی ایجاب ایدن ویرکونک
اورته دن قالدیرلیسی ممکن اولدیندن برانقراض
عقدیه قبریس جزیره سنک دولت علیه دن
اشترا ایداسی و کونک برنده دخی انکلره
طرفلرین یونانستانه ترک ایلنندن بشقه سر
چارلس دیاق و موسیو لایوشر کبی ذوات
طرفلرین اخر طریق کورلماسنه مین جیتلر
ترقییه و سائر تمایز مشروعه اتخاذیه ذوات

Y.P.R.K. 172N. 1310. B. 22
6/54

بک زمان

بچن اقسام جانانک قرق سیده برکه لطفاً
سبق اقبیس اولان مواعید دقزبانسته مفوراً
ساعت التی به قدر نار الم انتظار به یک یقینان
اولدین صرزه ایدیکه هوانک شدت بردوتنه
بدل وجودمده فوق العاده بر حرارت حسن
ایدیور ایدم !

او اقسام ، مهتاب بدنام حالده بولدینی
کی ، بیلدرل دخی هر طرفه ششمه شمار
لطات اولورلردی !

وجدان عاشقان قدر صاف و نشوونم
اولان سبای آرمه کمال حیرتله تمنا
ایتمکه ایکن ، طالعک نکال شمسی سبکی ،
مغرب اختفادن برابر کشف طغالی پیدا
اولدق رفته رفته بو لوحه عبرتمانی اجمله
ایتمکه و کولکده کونش قدر پارلاق و جلوه
کر اولان امید ملاقاتی ، بر یأس نومیدی به
تحویل ایتمکه باشلادی . از بر زمان ایچینده
اورتملق قیامتدن نمونه نما اوله یله جک بر
شکل هاله کیردی !

بر طرفدن ، یارمک خنده ملاختشارخی
اکدیر بر ولده ، لایق شمشک چاقده ،
بر طرفنده یاران بلا کی دولکده اولان
ایری دانه لی یانچورلر نظیر یارچمنه چشم
اشتیاقدن دموع تحسر آقده ایدی !

مع مایه ، اطرافنه ولوله انداز دهشت
اولان ، دعد و برق آوازه ملال آنکیزی
کیندیکه تراید ایدیبور وصافه عشق و محبتله
مجروح بولان قلب خون آلود ایدسه دردی
حزن و مأوسیتک قسر ناپینه طوفری
چکلوب کیدیوردی !

بو حال برایتی ساعت دوام ایتمکده نصره ،
عاشقک مشوقمسنه اولان حدی کی ، دغه
هواد عظیم بر تیدل کوردی !

بر دقیقه اول کاشانی لرزه تک قور ایتمکه
اولان شدائت روزکاردن هیچ بر اثر قلدی ،
حیفکه او اقسام بنه جانانک نعمت ملاقاتی
میسر اولدی !

ایشته هر زمان ، سو طالع حصول مقصده
مانع اولقده در ، سو طالع حصول مقصده
ناظم

اعلان

لقوشه تمیزانندن مرحوم مسود افندی
زاده رفعتلو درویش افندی لقوشه عثمانلی
قراخاندسنه اعضا قید اولمشور !

صاحب امتیاز
کوفی زاده
مصطفی آسف

برابر اولدی حالده عربیه راکباً لوندربه
کنتک اوزره تجور بولی استاسیونته متوجه
حرکت ایتمشوردر .

پترسیورعده برنجی دغه اولدق برجامع
شریف انشایی تمبندده بولدینی روسیه
مطبوعاتک چله اخبار اتندندر .

شخدمت

روسیهده نوزورودالیانی داخلنده تیغون
بلده سنک جوارینی بوتیش سورولوله قوردلر
استیلا ایتملر، شرک سوقاقرینه قدر اینسوب
حیوانلری و چوققاری پاره لینه باشلاملردر .
روسیه حکومتی شرک تخلصی ایچون برطاپور
عسکر کوندرمشور

ثروت فنون

قسم ادبی

حاسبه چی عزتلو محمد صادق افندی طرفندن
انشاد اولوب اداره مزه ورود ایدن غزلدر

سزا ، ارتق بکا اولسه ایدی همدم هیبار طالع
اسیر رنج محنت سید پاک ایدر اغیار طالع

جسای محبت ایم پشتمه استماع اولسه
صفای بزم فردوسی یله ایلمنه طالع طالع

تقریر ایسه هر دل تحمل ایدم دهره
هزار تیغ زحیمه نه یارمل اچار طالع

تسم عنبر بو یله صسای منج ایدر نجیمه
او بوی غنجدی زهراب ایدر هر بار طالع

صفای بزم دهری کوردم صادق بوخالده
کی کوردم ایسه ساکی شموری تارو مار طالع

کوکلم تاثیر فرقت جانان ایله یک زیاده متأم
و داغدار ، و بوله هجران دوزخ نشان

ایچینده اصرار اوقاله مجبوریمدن طلولای
حقیقه حیانتدن دخی یزار اولدینم حالده

بنه جانانک اولیبه ورمش اولدیغی وعد
ملاقاته قایلهرق کال شوق ایله عرض دیدار

ایتمه دقیقه بدقیقه انتظار ایدیبوردم .
هیبات ! هیچ بخت سینه مدت عمرمه نی

دظواهرم وجهله نائل حرام ایتمکده بوله
بر نعمت مواسله نایب ایچونده . مساعده
کوسترمش اولسون !

بنه علیه سوکی جانانک ، وفای عهد ،
بولنده التزام ایلدیکی لاقیدانه حرکتدن
طلولای کیندی مسئول طوقندن ایسه بوغدارانی

هر حالده طالع ستمکاره جل ایتمکجه کوریشور !

زور سخاوتنه تابع تدم خرابه می داخلنده
واقع جیل ارفیض نام موقمه برکور معدنی
کشف اولدیغی خبر من طرفدن بیلدرلشدر .

اشبو معدن متصرف لوا سمدانو صالح
پاشا حضرتعلری طرفدن نظر اهمیتله اندرق

صورت خصوصده بلدیبه مهندسی معرفتله
موقع مذکور تقنین و کشف ایتمدرلش

والیاینه تنظیم اولانن لاجمده معدنک یک
زنکین و قیمتدار برسی اولدیغی ایدیلان

تجربه دن اکتلاششدرکه بنادادن مکنه
قدر فرات نبری اوزرنه ایتمدرلشی

اونه دنرو تصور اولان اوق واپورل امد
شده باشلاندریله جق اولور ایسه شومعدن

کلای استفاده لر حاصل اوله جی بی ایشاهد
زورده تشکیلی شدیبه قدر تأخر ایش

اولان پولیس هیئت ساسیه موقتیا به حضرت
تاجدارینه بوزر قودن فله کترله ک اداره به
مباشرت ایدلمشدر .

خواجه نصیر

آنکترده « لوارپول » جامع شریفده
بچن ۳۱ کانون اولده جامع مزبور مدبری

و . ح . کوکلیم افندیکن ریاستده شریعت
اسلامیه توفیقاً اجرا اولان ولعه چینی

حقدده « اوراندیل » غزتمسنده کوریلان
حوادث جالب متنویت اولغله حملاً ترجمه

ایدلمشدر . جمعیت مذکور ادب و دیانت کال
ریایله خصوصی اون بیس کشیدن مرکب

ایدی .
طرفیک اساسی جمعیت مذکور ارستنده

اشاعه ایدلمشدر . کوکلی « پانچاپ »
شوری اهالیستندن وهندستان هکیرلندن وکلین

دخی بوندن اول خرسیتانقندن رسماً قطع
علاقه ایله شرف اسلام ایله مشرف اولش

زنکین و معتبر بر خانم اولوب بچن آبی دن
اسلامک فطیلتی حقدده کی معلوما تی ترسید

ایچون « لیورپول » شهرینه عزیمت ایتمشیدی .
عقد ازدواج عربی و آنکتر لسانلری اوزره

اجرا ایدلش ایسه ده . کوکلی آنکترجه به آژ
اشنا بولاندندن کندی لسانی اولان هند

لسانته ترجمه ایدنجه به قدر عقدک متناددن
زیاده امتدادی یادی اولمشدر .
کلین ایله شیرینی یاشیق ایله مستوره و
میتنده زوجی و دیگر برهنده لی بر اندی

Y.PRK.HR. 4/22 1296. Ra.6

1 Dosya nr.4, Gömlek nr.22

(35)

سایه همپونه نخریانه اجنبیه کتانبه [سایه نخریانه نایبده انقلده سفارده
 ۱۳۳۳ هجری قمری سوسو سانیسونه طرفنده کلانه تذکره احضریه ند جورینده

و طواه معالاً انشاء جناب پادشاهی توفیقاً سفیر طرفنده مقدماً و توجیهی در
 اورزیده فریسه طبع دست ادرنانه عهده نخریانه سنک منع توریمن ضمنده انقلده
 بوسته نه ادر اعته ادرینین و بوایسه اجیره ایدر ده انقادیس لایم ادر صبه
 نرایب هفتده جیره مذکوره و البسده انشاء ایدر ده بیک بکره لورد سالیسری
 طرفنده با تلافی انشاء ادرنده
 سفیر طرفنده بر ماسه هفتده انقلده حاجیه نخریانه نخریانه طار ویریلور ایدر
 طرفنده انشاء ماسعه ایدر بیک

اصدغه بقده

میدر قولدی

69
2

Y. PRK. HR. 4/22 1296 Ra. 6

2

36

4

معرضه چو کینه لبرده
 اوعافی حضرت و بی شهنشینه امتیاز برکون انگلده سفارت کیده لبرده سید هندی لبارد ایله ایله جمعه ساعت
 امتداد ایسه اولاده ملاقت عهز ازوق قیدیده طبع ونس اولنامه امید غزته نسله لغو و تعطیلی و محرمی اولان
 عکسانک در سعادت اعزامی طلب و بوندک اورزیه صورت مناسب ایله اصدا اولندی سفیرتالیه کینه دره
 نظارت عجزی طقدنم کایسه اولان نوط اورزیه مذکور غزته نیک انگیز بوسه لبره قبول اولوسیم بوردده
 سانسوریم اولوقت تعزاف کسیده ایله یکنی بیانه و برکونم مذکور غزته لک لغوی و عکساک در سعادت
 اعزامی نیز با تعزاف لورد مسالیه اشعار ایله یکنی وعد و تائیه ایسه اولغله عرصه کیفیت اجناس اولدی
 اولساک و هوجاه اوروسیم حضرت مره الامر کدر ۱۱ ط ۱۵۹ ص ۱۱

İ. D UİT, 118/160
1 Dosya nr. 118, Gömlek nr. 160

(37)

قائم مقامی وزیر مالوکانہ

باشکتابچی

۲۴۹

ازمیرده کی اشغالہ منظر سنک توسعی و عیناب اورق و مرعہ کی اقم ملکات کی بر
اشغالہ معروفہ قلمی طور پر سیکھ اظہار تائاتی حاوی اسکیشہ قاریندی نامہ خدیجہ و عزیزہ
وسائرہ اضراریدہ عبہ عیای جناب ملوکانہ کتیب ایدیلوب منظور عالی پوریلو تفرافہ بر منظوم
امروز ماہ ہمایوہ کفا سوی سہ صدائینہ ہدیہ تیار کردی اولیہ امرو فرماہ حقتہ فی اورقہ
کاتبہ شریفہ علیہ
۱۹
۱۲

38

صیغه ۲
صیغه ۱

یکی توران است بخانه سی

لفظش - قیریس

هر هفت کتاب لیتسی
فوق الماده تجزیلات

عز فواید کجایی	۱	عزوش	۱
توتکتک اسلامباش	۱۰	رؤیا تعیری	۱
ارینک دستاق	۱۰	کفتاستتبال	۱
قوه تهلک	۳	احد فردی	۷
ماشق خرب	۲	تاریخ و سحر	۵
ملار زاده	۱۰	مرآت شئونات	۳
لرلا اده جنون	۵	کاره دستاق	۴
پزلانغه مکتوبلر	۱	شاید تیار	۲
علامتین و سارلی لای	۳	حراق اوردورسته جطاب	۲
بکری مصلط	۲	سلطان توری یک	۱۰
خورشید اله ماه مهربی	۳	کوروبیل کاطم باشا	۱
ایز نواس	۳	بعقوب شوقی باشا	۱
سلطان جم	۸	فلسطین هرین	۲
فادرکترسلطنت طاق	۱۳	زؤف یک	۲
آزاده اجزا	۹	عمست باشا	۱
سودا قاناری و خلی برای	۱۲	فوزی باشا	۱
بر صحنه قلب	۷	کاطم قره بکر باشا	۱
		راحت باشا	۱

"LIBENIA BOOT CREAM"
Conserves and Cleans Shoe Best
آلک مکمل ، آک فایق و آلک اعون مارقدور .

لیبنا قرمیلی امثالسرد ، ککت و قیات جهتنجه سار مارقداره قیاس قیو ایتر .
سار تجارخانه لیک روقلامرینه آله اعلیکیز .
خالص مارقدارک بزم مارقدوردر . کندی متشکر ایچون لیکر بو مارقدار
ترجیح ایدیگور .
لیبنا آلی قای قرمیلی مواد خالصه ملاحیر آچی بدم باغی ساری اولوب ده
قونوسی محافظه ایدیور . مواد غیرخالصه ساری اولان و قویلاقله آلی قایلیکیز
تخریب ایدن قرمیلردن ساقیتیز . آلی قایلیکین طایعایی و پاراق بر ساد
قاللی لیکر لیبنا قرمیلی استمال ایچکله قایلر . نیاتو و توتولیکلر ایچود
یکاه دیکلری یولان آتیهدی آقرمه سراسر ایدیگور .
بودو . نیولاییدی و شرکی
لفقوشه — لیبرا سواقی — دهمر ۸۵
پوسته قونوسی : ۱۶۰
یکاه ساجیری : شر ، سینارلیسی و مندوسور .

بازار قازمیرلر

لفقوشده قونوسی خریدودولوبک تجارخانه استمال کنلردن شوع قازمیرلر روت
ایچشدر . انظیر منقوسای اولان اشو قازمیرلر منات و طرات جهته ثابت
فوق الماده .
سهراردنری تجریه ایلیش اولان اشو قازمیرلر حقدده فصله روقلامه سلطت بودو .
قازمیرلر [۶۰] نوندر . قیائلر مقلوع و اهدور .
۸۵ - ۶۰

انکار ملک شرق سیاسی بوتون انگلیز
ایبراطورانده سی آوروپیه قدر عواقب
و تاثیرات تولید ایدهیلیر . انکلتزه
حکومتک سیر برسی قونسک تمیهدندن
منون قاندهی استانیولمه شایع اولمشدر .
موسل انگلیزک لیتمهری بناتک ایچک
تل طایق اولاجهدی . فقط کوردلرک
تورنار ایله کنتریک دعوی ایچکری و
خرستان حایسی ایست مکاری آنکادر .
ذاتاً بهداد عریاری ییه بو ایستیمور .
انکلتزه موسل اوزنده کدرینه نامل
بر قونق حلف ایدهیلیر ؛ قیائلر نایس
عاری بو ایضاح ایچشدر . عوام
قازمندن جریان ایچک مکارک
پروغراسی نغیه اشکال بزی بیجور ایله
کدر . موسل منسی آرقی عرب
و کورد علاقه مندین تورولوش شتیق سنه
ینی بئول ایلی میغانه چیششدر .

باب طایله بر ساد

رومز میاده مرخصه هیوم ایچشدر .
ملفا نامه بناسندن جاشدهده اولان
استانیول مختلف میاده آلی قومسوندکی
یوان دانلسن موسی لاین قونوش
استانیولک آناطول ، دملریک ریحارینه
مروش قانشدر .

آله یهدن معلومه کور ، میاده تابع
رومزلر بناسندن ری موسی قونسک آز
چالشدندن کدرینه مشمول اولادیندن
شایع ایچکده و یونانسته کتتمک ایچون
بر آن اول بنایوط آله سلک اوزره
هرکون قومسونه مراجعت ایچکده ایچر .
مهاجرلر نهایت بو خشنودسز قنری
فلا اظهار ایچشدر . وقه شوسورته
جریان ایچشدر ؛

موسی لاین قونوش ساعت درنده ملفا
قانه بناسندن جیقره قوده بکلن اوتو
موییه خشدر . تام بو سیرده قاین ،
ارکک امیری متجاور برکولی روم قاندهی
اوتوموبیله هیوم ایچدرک موسی قونوش
تحفیه باشلاشدر . مهاجرلر موسی
قونوش اوتوموبیلدن آشی آله چالیشدر .
کن عین زامده و عومر سب اولان
سز یونانلیر کیز ؛ قهر اولکیز .
دیه باغیریششدر .

موسی قونوش اوتوموبیل حرکت ایچر .
یزدک متضررلرک آراسندن تورکولنه
چالیشیش ایچده بکلن ا تئاتر و عور
آسیلان پاک ایلی قرا . نسینی آلتتمه
ماکده حرکت ایچده ششدر .
اوسیزد چاهدر کیی خلکده جمعی
ایله ایلی یون کلیک بر غنایلی طوبالاین

و بر قدر کوردلویه رغماً جواده بر
پولیس مأموری ییه یولناممشدر . ایلی
دقیقاً بر مجاهدن سکزه موسی قونوش
نهایت اوتوموبیلی متجاورلر آراسندن
قورلامنه موفق اولاش ، فقط بو سیرده
اوتوموبیل آرنسته آتلان بر مهاجر
موسی قونسک باشندن شایع قایششدر .
نهایت شایعه سز اولوق کیشک زامی
اولان موسی قونوش اوتوموبیل ایله باب
تالیدن آشی ایترکی متجاورلر قاندهی
اوج وقده یونانسته لخت اولسون ،
اعت ، لغت ... ، قیه باغیرمشدر و یوان
پوش داغیشاردور .

آمریقا قوناق عریه مکتوبه ی

واشینتون : ۸ - مجلس اعیان و سیر .
شان سکیز فروردور انشایی و مته مد
زوریلرک یکی سیمسته افراسی - مستندکی
پروزی قیول ایچشدر ده مذکور پروزه
هنوز کسب طغیلت ایچمشدر .

غالیچیه عسکری ماورال

ادنه ۱۰ حربران - بکرشدن بیاد .
پریشور : لهستان ازکان خریسی
غالیچیه عسکری ماورال اجراسی ایچون
استحصار آنده یولوقدهدر .

آمریقا - ژاپونیا

مهاجرین قانوندن متوق غلیان
دهی مایل فریمسک ژاپونیا متار
مخصوصی بازویو : « آمریقا یک بی ماه
جیرن قانونی مناسبتیه برتون ژاپونیا
آمریقایلره قاری یوک بر غلیان حاصل
اولمشدر . ژاپونیاک واشینتون سفیر
بر دمه دها خلیجه نظری مستر هیوز
زنده پرولستود بولدی .
ای بر عالمه منسوب بر ژاپون ، آمر
بقالک بو حرکت پرولستو ایچک اوزره ،
طوکوده آمریقا متارخانه سی اوکده
انتظار ایچشدر . اهالی منسوک درجه
غلیاندهدر . آمریقا محمولانه قاری
پروقت اعلان ایلیش بو مقصدله منسند
شرکتی تدقی ایچشدر . طوکوده یوک
معارلر و بال کالبری ، یوک لوجار
تعلیق ایچدرک ؛ برزاده آمریقا مالی
سانیلار ، کالبری یازمشدر . آمریقا
میونولرینه تحفیر آیز مکتوبلر کوندر
شدر . غزمار ژاپونیا لیلرک مسوک
درجه سیرل اولدورن بیان ایچدرک ، بو
قونوی بر دمه دها تدقی ایچسی ژاپون
افکار عمومی نیانه آمریقا حکومتدن
طلب ایچدیور .

Vatan Gazetesi, 24 Haziran 1924, No: 257, s.4
"Bab-ı Ali'de Bir Hadise"

10 Kanun-ı evvel (Aralık) 1921

39

Siz Gazetesi, 10 Kanun-ı evvel (Aralık) 1921, s.1 "Damat Ferid'in İngiltere ile Akdettiği Muahedename"

41

سای ۱۳۱
مدیر و صاحب : درویش علی رسال
میرمحمد : محمد فکری
محل اداره : تبریز - لارنده [انکبوت]
تاریخ تاسیس : ۱۹۲۰ میلادی

انکبوت

قرائت اشراق
تبریز انجمن سناکی ارن شایع
خارج : ارن ایش
میلادین لاسب بول آلان

شماره ۱۳۱ • ۲۰ شعبان ۱۳۴۱ • هر هفته اشیر اولئورد ای و اجنای تورک فخره سدرل • ۱۳۴۱

عجربا انکبوت

اعظمی انلا لیروردک

سرد اولان و ایله دوچ اولدیکن
تکلیفاتک مع اذاعت [میناک ملی] انکبوت
معنایته حظه توان ایتمیش اولدیکن
• مال ملی ده یئین آغلرین ایله
اولورد
• هیئت وکیله طرفندن [ژوب اولان
و بزی انا و عینلر جورکیدهن ایران ماده
شودر]
۱۹ نچی ماده : تورکیه انکبوت
حکومتی طرفندن سه تشرین سال ۱۹۱۴
تاریخنده اعلان اولدیکن قریسک اطفاقی
طاشردینی بیان ایلر
تورک و قریس و اوداق ایله اتمین
ایله اولان هر دورک قسدایدن اذاده
قانون
(قریس) اطفاقده متولق و
تمسک تورک نیمی قانون علی حکایت
دا تیره نده غنایلی تایدیدن چیقاری
اینگلترایا یئین احراز ایله بکاردن
ایشو ماده موجبجه انکبوت نیمی
اولان شخص اشیر و معاهده نامه
ایکجه قسمنده هر راستام دا تیره نده
بورک نایمینی اکتساب ایله بیلر بکاردن

قاری شیرازلی انجمن
قریص

تولدترا فخره سندن :
مستملکات نظارتک قریسه اداره مستانیه
بئیش ایلماسی رد ایلیان تحریراشمه
جواب اولارک کین هفته مجلس ملی
طرفندن دالی و تک وساطتله مستملکات
کریندولمش اولان مختاره طولاسیسه
وضعیت سیاسی مرکز نظام صفحه
دردیش ایلمکلرین جبهوردیشی حاصل
اولور
حسن ایدوزک بزه غنر ایدیلور
ویو معدودیشی صورت عمرقانه حسی
ایله
چونک حقوق لهدیه مالله اولد
یوزی آکلادیلرین حاله بیه بزم ایلر
قیزدن فزولی صلاحیه مالک اولان
بو حقه ایلیق و قبول ایچکده تیردن
ایدوزر
حقیقتا هیچ براباشی اولان
ایر

آخره طرفندن کوشولش اولان بو
اعظمی انکبوتک قان درکوهن ، یئین
اینگلترایا لک قان درکوهن ، یئین
ملاعت و نوز یه مقال : تکلیفایزی
اورولیه طاشردینی و قسدایدن ایلمدرک
قارل اولوب اولانایچی مسئله سیدرا
عجربا بو اوزدن اقطاع دن سوکرا خلاف
انظار اولارک کویان انکبوت نیمی
حرکتله اورولمک انصاف و صحیح
جایه قدر اولاجمیز ؟
بیلیمیز ، اورولمک شمدیه قدر
کوشولش قرار سوزانی بو دفعه ده زمه
بر اشلال ذمینی برلا بیلیمک یئین
شرق و غربتک سنور ایله بیلیمسنده
نه درجه قدر مؤثر اولاجقدیر
بیله عایه بو ملاحظات تحتند
ظهوری معتدل عد اولان اختلاطک
اوکی آلا بیلیمک یئین دعوا سوزده حقیق
اولدیلرین غریزایله کلامه بیلیمک
لازم کایور ایسه ، بزی بو کرکله
یقدیرن عالی وساطتله ایتمکدن کوی
قاللی بزم

حکومت مایه من اوزون مذاکرات
تاریخنده اولدی ایش اولدی مقال
نوطاسی دولتله ویرمشدر
فقط مقال تکلیفایزی دول ملاحظه
اعظمی ایله بیلیمک یئین هر کسده بیلیمک
توسیق اصل اولدیلر "چونک
بیلیمک صاحب لهر مع بیلیمک یئین ایلوب
ایلمدرک ، ذمینی اشغال ایلمدرک
قیلطقه و مقال صلح برورمه
اینگلترایا اوزونده تأیید برابیشی
وینایله عایه تورکک حرکک انتظار
ایلمدرک زاده انکبوت اولدیلرین
بر کرکله ده حسیله قارشو اثبات ایلمدر
بو صوره هیئت وکیلین طرفندن
غریزایله قارشو ایلمدن مذاکراتلر و
صلحه طوعی کویان مذاکراتلر سا
پسندیلر تورک وردکده صلح و سکرتک
یله یئین بر زامده ناس ایلمدرک
دائر امید ایلمدرک بزم چوقدی
فقط جبهاتی ایلمدرک ایلان
غلاکانه بر نهایت و برک انجمن آورو
تکده سیاسی صوره صاحب ایلور
ایندیکی اظهار ایلمدی لازم کایور
بزم نایتمزه کورک بیلیمک بیلیمک
تیردن بیلیمک [بر از دعا قولیمق]
یئینیه حکومت ملی منزه معتدل بر اسان
ایله بیلیمک اولدیلی بزم کایور
ف شرف متالی اشخراج ایلمدرک بیلیمک
دل اختلاطک احداثه یله تکمه دورک
حالیله بزم ، حکومت مایه منی نئیل
ایلیان کایور و متفذاک بو درجه معتدل
مطلب دریلان ایلمدی صاحبک عسقد
ایلمدرک کینه دایر قیامت حاصل اولدیلی
اکلا بیلیمک
بیلیمک اولدیلر بر بزم فقط اوزونده
بزی بدوشولمدرک بو مسئله وار

Ankebut Gazetesi, 7 Nisan 1923, No:131, s.1

“Hayat-i vekilimiz tarafından terkip olunan ve bizi Anavatanımız Türkiye’den ayıran madde şudur”

پوتان قوتلرنيك قنداري
 قوتلر تانغان غزاسندن :
 ترا كيايه بوتان قوتك ۹ فرقه
 اولداني تخمين ايلدكده . ذوقلوك
 تا تمام اولداني ايلار دقه اوزسه
 مذ كوز بوتان قوتلرني (۸۰) يكي
 چي اوز ايتكمدهور .

بوتان قوتلرنيك قنداري
 قوتلر تانغان غزاسندن :
 ترا كيايه بوتان قوتك ۹ فرقه
 اولداني تخمين ايلدكده . ذوقلوك
 تا تمام اولداني ايلار دقه اوزسه
 مذ كوز بوتان قوتلرني (۸۰) يكي
 چي اوز ايتكمدهور .

بوتان قوتلرنيك قنداري
 قوتلر تانغان غزاسندن :
 ترا كيايه بوتان قوتك ۹ فرقه
 اولداني تخمين ايلدكده . ذوقلوك
 تا تمام اولداني ايلار دقه اوزسه
 مذ كوز بوتان قوتلرني (۸۰) يكي
 چي اوز ايتكمدهور .

بوتان قوتلرنيك قنداري
 قوتلر تانغان غزاسندن :
 ترا كيايه بوتان قوتك ۹ فرقه
 اولداني تخمين ايلدكده . ذوقلوك
 تا تمام اولداني ايلار دقه اوزسه
 مذ كوز بوتان قوتلرني (۸۰) يكي
 چي اوز ايتكمدهور .

بوتان قوتلرنيك قنداري
 قوتلر تانغان غزاسندن :
 ترا كيايه بوتان قوتك ۹ فرقه
 اولداني تخمين ايلدكده . ذوقلوك
 تا تمام اولداني ايلار دقه اوزسه
 مذ كوز بوتان قوتلرني (۸۰) يكي
 چي اوز ايتكمدهور .

آيتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني

ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني

ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني

ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني

ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني

ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني
 ايتلرنيك مزارني

42

توركاره خورتن
 بر انكازر جمعوعصبتك شالين ديت
 مطالبات

توركاره خورتن
 بر انكازر جمعوعصبتك شالين ديت
 مطالبات

توركاره خورتن
 بر انكازر جمعوعصبتك شالين ديت
 مطالبات

22 5 Mayıs 1923

ظلمتده اسرار ايتديگاري قديرده ۷۷ مليون انگليز براسي قديرات اطباء ايتدي حقه ويزايومه بايضايت وپوشده

بوتونك ۱۵۰ مليون خرابي عومي ايتانده بوتونلريك دوچار اولديگاري خسارت ۷۰ مليون منفارلك اصراره اجرا قندان ازمير اشغال مصارف ۹۸ مليون تراياده عسكارا حفاظده مظارفي ۸۰ مليون ميجارريك دوچار اولديگاري شير ويزايولي تشكيل ايدوره

پوشاسمه بوتونلريك طلبه ايتديگاري امتحينات نوزلك طب ايتديگاري قنله ايتده توركار اورلديگي طلبده وان كچيك اولورده بوتونلريك كنددي طلبلردن صرف نظر ايدچكوردن

20 May 1923
24 tem 3 1923

جاس ملي ا! عومي اجماع قعد ايدچك
تئين لسجه سده ميجر بوزولوردي (ماتاريو) سلك مجلس ملي ا! اعضالندن استعفا ايتي اولديگي وسبب استعفا سنده مجلسك الحاق منله سنده كورديكي قيديزندن ايرلي كاميگي يازمديق

اخيرا انتشار ايند روم مطبوعه طائنه باش بايلاك بريتانامسي منظوم رومن اولمديق
مذكور بيانشامده مابيلك ۷۱ نده لغتوشده مجرمي بر اجماع بايق مقصدله عموم بلديه رئيسلري بايجه جديرات رؤساي و مديونات جيني افرادي دعوت اولقمدهدر
اشور مجلس همريده بيانامه وية ذكر ايدان اولدينه كورده تهرين مساله سي ايله حكومتك بولمده تعقيب ايدچكي سياسي مصارف واتقادي پشراك ازاله سي مسلهلري مذاكره اولمچق و ايجاب ايند مقرات اخلاذ اولمچق قبيجه مذاكرات خلقه بياديريه چكدر

حماي ترائن ايدچك
ايسر وتولو قريه خريستو صوبوك اجرا ايدان اولوب اورونلردن تهرين احرار ايدچك: مطبوعه لاي برين قسطنطين بولمده برسته مدله حماي ترائن ايدچك

ق استقال: تايرني ايله وقوعه ولاجته قباعت نامه وازدن

باش و آيل چي ايتا نامي خنده سنك قاصه غاري ايترا چي ابراهم باش ايله بر ملاقات اجرا ايدچك احتساستي شو بولمده آكلاتيوز
چي باش يم اوزمده جيفي صميمت وحتيكتواني ايتباريله ايل بر تاير برافندي موصي ايله (۱۸۸۸) سئ سئديري ملي حاك كده ودهمه ايتي اولديني وطلا فطده كنديه نامس ايدنل اوزمده چي تايري سوز سويلر كن سببك قطيبت فاده ايند آداستين اكلاتيوزدي كه دوران ايند وكلا چران شيماينه رغبا بو باش و كله كنديه سنك انتظار ايدان بون وطلا چي باهچق بر قدرت كوستمكدهدر

چيشن پروژسي و آ صيفاي سرباچي
توربورق هوالد غزه سي چيشن پروژسي خسر ايتديكي مقابله شوبه ديور!
توربك حكومي پروژنك استازام ايتديكي تشبانه محصين ايدچك اولان آصيفاي سرباچي تايمينت لازمه وپرمليد
چي غزه تورلك حكومي طرفندن بايمينت ممتنزه اعلا ايدچكي قاندرده اصرافا بانكرلردن مر كپ بر ضروريك تور كيايه معارننده بولناچي في ديور

بولان خندهلري :
ميرالاي امير وپوليس تاخير و روموس دن :
ديون خراب دشمن قارشوستده ترك موقع اتكمه منتم ميرالاي اچپرو بولمده تريبه عسكريه سنك رفقه و وويد كورده جزاييه محكوم ايتشدن

بولغاز قويمه چيلري :
پروباين :
سلاييكه تلغرافله بيلرلرديكسه كورده بولان اراضينده اشكل ايند بولان قويمه چيلري شندوش ختلارني برهوا اچك و ترا كيا روان اردوستك مازلاقي اشكال ايلك مقصدله غربي تريبه داخل اولمدرده
۳۵۰ مليون قديرات دولي شكيرين دن بولان حكومي توركارك بولانسا ايند ايتديت

توركيه روسيه
توركيه مابل بوزولور :
توركارك ساسه نه قدر اخواهچك اولمچاري تورلو روس حكومتلري آرمسته نيم روسي بر سوردنم جريان ايند مانقشيدن آكلاتيوله بولمده
ميجر سرباچي قفاص بوزول توربك سركزي اولان (اكر) ده مقدسا اشغاد ايتي اولان قومونست قونفر سنده اراد ناطق ايتي و لوزا تديق طرز حر كرتيله مورسقا معامه سي اشغال اچك توركاري مواخذه ايله مش اولان قانينه جوابا توربك خارجيه وكاني استخبارات نامي ديوروكه :
روسار ، توركارك تماميه مستقل بر حكومت اولورق ممانه كوروك ايتديگاري اولمچك كوربورل

غريب مطبوعه :
مهره منتشر اهرام :
حراك باقن بر زمانه تحليه قيقمنده لوندوده اجرا ايتديكده اولان مذاكرات بورا خلقنده بر سوز عظيم بصوله كيرميش بولمده بالاسناده حلي حكومته غير منظم قبائل اودويه ادخال ايله تنظيم و نيزه باشلامشدر
مهم بر و نيزه ايله موشب اولدي سولميت امير زيد طياره ايله بنشاده ترائن ، امير فيصل و پيش و چال حكومت ايله ناس ايتديكده صورا جوق طور بامورق موصل طرفلره كمشدر
مقدسا موريه اودوستده بولميش اولان بر جوق شايطانده امير فصلك اودوسته داخل اولمدرده
حراق حكومتك موصليز ايدان اولاملچي و تر اعرش وقوعنده حذافيه نيسنه شتاب ايدچكي فشري چكمراندر!
ملاكك دهها مهم شيرله مشغول شو دمدره بر مجلس مؤسسان انتخاب ناهجوسمدر
بواختابات موصل قشونك چلندن صق كرا واقع اولمچكدر
اور زمان انتخاب ايدچك اولان بر جاس ، عراق اناكي مهاديه نامي حماي رد ايدچكدر
لوندردن آلمان نيم روسي خبرلره ايتكلار حكومتك ده كرك كندى حياينه كرك مقابل طرف ايجون مذكور ما دهك نيزدينه طرفدار اولماي سي كزدمدر
بو خيلر صرايليل اوزمده حسن سولم تاير ايتشدن
قورلوش بولك بولم بر وحدت

Ankebut Gazetesi, 5 Mayıs 1923, No:135, s.3 "Meclis-i Kavanin"

44

جلس مل ۱۱۱

کونه متروبولیترنک استقامتی کون
جمعه ساعت ۱۱ ده دقیقه، اجتماع ایلدن
دوم مجلس مسایله ۱۰۱ کونه
متروبولی (ماتکاروس) کاستقامتینه
او قوعمده .

ایس جناباری (تیریک برنک)
تیریکه ایلدی (ماتکاروس) مسایله، جناب
اوراقی، تیریکه ایلدی خط حرکت
دقایق سننک انحراف ایلدی اولدی
اسباب استقامت اولاق ذکر رودرسان
ایلدی .

استقامت ایلدی کون معلوما

نظر اصالتی و اول تحریک خیران
آینک نه ایلدی طوضتی و ایلدی
انکاره عنایت ایلدی کون
عکوت :

(موراطوریم) غنیشیک یق ایلدی
ختم اولاجی معلومده اصالتی والی
حضرته یکن موراطوریم مسایله سنده
هود ایلدی تحریک ایلدی ایلدی تور
تاریک اعظمی حیره استقامت ایلدی مور
جب اولدی .

بنام حله قوانین اقصای کران
والی حضرتلرینک، ختمده ایلدی
بازگاری یا موراطوریم ختمده
تعمیرتی و یا خود تورک و تحریک
عسکرلرک نظام ختمده تورلرک
ایچون باشقه طریق تدبیر و توشونه
غیر قابل احوال و تیریکه اولدی
او توامیلدی .

یورسیله ایله ایشلیک والی ختمده
تیریکه عوم تورک ایلدی ایلدی
تشریحی تقدیم ایلدی و تشارکندن
اول برهم مسئله ختمده مملکت
سول ایلدی رسیا و استقامت ایلدی
خیات و موراطوریم، ملق اولان
و مسئله کوی قرداشلرک ختمده
کوی لری ایلدی ایلدی ایلدی
تورکورد .

تجزیه کلن ایشای

تجزیه کلن ایشای
مجاره
کون ۱۹۲۲ سنده، خصوص
استانستارلرین مجاری، بروج ایلدی
دولج ایلدی
۱۱۶ اوتورویون ۲۷۳۴ لیرا
۲۶۸۲ (آونس) لیرا
تورلر ۶۵۵ لیرا
۱۵۶۶۸۰ تور کیمی
کون ۱۸۰۴۸ لیرا

تورک یاروسنک ایلدی

بن نامزدن یق ایلدی سنقه یق
شده یورم ایلدی تورک ایلدی
قره مورانی ماتق سنا هرده حق
یون بکا لایق کورمش قلم آق
۵۵

تاریخ، بن یاروسنک ای قلم
سربل تورلرک حب شیل
بندن چیدی یق ایلدی سوله مک
هرچیم تورلرک حب سربل
۵۵

باشقه یق یق ایلدی تورم بن
بن نامزدن یق ایلدی
هرده کورمش یق ایلدی تورم بن
هن مشکلی تورلرک یق ایلدی
۵۵
دیر یولان چایر توران ایلدی
اساری کورل ایلدی حرم بن
تورلرک صایان حیات ویرن ایلدی
غوغا دورکوش اسلا یلدام تورم بن
۵۵

جدیه وره چکل
تورک استخبار ایلدی کون
کون ۲۸ نیسانده ایلدی
اولان لارکانه قومیسریه بلدی
ماعدا طایر قو دیر و یولین ایلدی
لرکسندن موسی ایلدی قیستی
وریلدی .
تورکوی کوی عشارلرک
تیریکه یولدی لری چله مستطیر
تورکورد .

(آین شتاب)

استقامت ایلدی
تورک و تورک ایلدی
ایس جناباری (تیریک برنک)
تیریکه ایلدی (ماتکاروس) مسایله، جناب
اوراقی، تیریکه ایلدی خط حرکت
دقایق سننک انحراف ایلدی اولدی
اسباب استقامت اولاق ذکر رودرسان
ایلدی .

تورک و تورک ایلدی
ایس جناباری (تیریک برنک)
تیریکه ایلدی (ماتکاروس) مسایله، جناب
اوراقی، تیریکه ایلدی خط حرکت
دقایق سننک انحراف ایلدی اولدی
اسباب استقامت اولاق ذکر رودرسان
ایلدی .

ایس جناباری (تیریک برنک)

تیریکه ایلدی (ماتکاروس) مسایله، جناب
اوراقی، تیریکه ایلدی خط حرکت
دقایق سننک انحراف ایلدی اولدی
اسباب استقامت اولاق ذکر رودرسان
ایلدی .

تورک و تورک ایلدی
ایس جناباری (تیریک برنک)
تیریکه ایلدی (ماتکاروس) مسایله، جناب
اوراقی، تیریکه ایلدی خط حرکت
دقایق سننک انحراف ایلدی اولدی
اسباب استقامت اولاق ذکر رودرسان
ایلدی .

تورک و تورک ایلدی
ایس جناباری (تیریک برنک)
تیریکه ایلدی (ماتکاروس) مسایله، جناب
اوراقی، تیریکه ایلدی خط حرکت
دقایق سننک انحراف ایلدی اولدی
اسباب استقامت اولاق ذکر رودرسان
ایلدی .

تورک و تورک ایلدی
ایس جناباری (تیریک برنک)
تیریکه ایلدی (ماتکاروس) مسایله، جناب
اوراقی، تیریکه ایلدی خط حرکت
دقایق سننک انحراف ایلدی اولدی
اسباب استقامت اولاق ذکر رودرسان
ایلدی .

تورک و تورک ایلدی
ایس جناباری (تیریک برنک)
تیریکه ایلدی (ماتکاروس) مسایله، جناب
اوراقی، تیریکه ایلدی خط حرکت
دقایق سننک انحراف ایلدی اولدی
اسباب استقامت اولاق ذکر رودرسان
ایلدی .

45

مبارک خورل :
 روم مطبوعاتی نظراً لروم مکده
 برلین سابق سالک (وحیدالین)
 یک یازده مصر طریقه تیریه کلرک
 براده امانت اید، وکر .
 § حکومتک مخالف دواژده صرف
 ایدک اوزره ۵۰۰ و یک ایرانی
 تخصیص قبول ایدلشده .
 اشبو برلین رسومات دواژده
 پایه حق انشاء ایچون (۲۷۰)
 لرا صرف اوله جقدره
 § اخیراً یونسالیته لئی ایدلن دکور
 و ژانلو و تیریه کلرک اوزره مستحکمه
 مراجعت اجتناب ایدهدوم، جوای لشدره
 § رسومات اداره سی یونسالیته
 طوز آتیاری کشاد ایدرک طوز فرو
 سینه باشلشده .

مقول اولران برلین تلویچی
 کوبل (آفرورو عثمان) لاشمه سندن
 بش کیشی توقیف ایدلشده .
 § استخبار ایدلرک کوزه لفته دهه
 ساخته (ایشیلین) ل تداول
 ایلکدهده برلیسجه لازم کان نمایر
 اخذ ایدلشده .
 § موثوق استخبار ایدلرک کوزه نظراً
 صرفان یک لونددهده ایلک مهم مؤسست
 دیانکرکه عزان کیشهرک جزیره
 مستغراق دیون اولران تریک قرداشل
 مزک مخفی ایچون رچارل حل بولندی
 خصوصده صرف مسای ایلکدهده .
 موفیتی حق ایدوز .

فلسطینه انکلیز سیاسی
 لوردل قنار سندهی حکومتی
 مؤاخذه ایدرورل
 لوندده .
 لوردل قنار سنده جریان این سنا
 زمه انشاده ایدق خارج طاری لورد
 نمری حکومتی مؤاخذه ایدرک حکومتک
 فلسطینه نقیب ایدلرک شدت سیاسی
 سرتک ایدلرکی زهره سوزق ایدلرکی
 جای موال کورنش ودهشدرکه : و حرب
 قومنک عداوتی جاب ایلکک خصوص
 سنده دقت ایلک لازم کلیر ذرا
 فلسطینه مؤتمیزی عاقله متصدیه
 شدل نمایر عسکره اتحادی انکلیز
 نوسی طرفین اصلا تزویج ایدلرک چکدر .

مبارک خورل :
 علی رضا باغچه
 ایلک ، هیت تیریه ارشدکی خورل
 و یونسالیته مجلس برلینک کدیفین
 ایشاح ایدری : ایشاح ایشاح ایدری
 خورلرک هیت ملک حا کینه صاحب
 اولرلن تریک ایدلرکی و کدیس ایلک
 سعاریا حسابلرله ملی خورلرک یک
 تجوزنه شهادت اوله ای بر لسان شکران
 ایلک ایدرک ایشاح : ایشاح اولان بر
 ملک هرج بر زمان اسیر ایلرک ایدری
 سوزهرک، سوزکالی القیقل ارشدده
 شیطانیته خاتمه بردهشدر .

نظریه و طاباک
 یکین ۱۹۲۲ سنه سنده جزیره
 موجود و کشاده (۷۴۲)
 یکاب ایدرک سینه وسطی اولارک
 (۳۷۸۴) ایلک و (۳۰۲۴) تیز
 سوزی دوام ایدری ایستایستلر
 آ کلایمشده .
 هیتی مستند طریقه زهره
 (۵۰۸) اولان ایدرک کتب
 نده ۲۳۰۶۷ ایلک و ۱۳۵۰۹
 قیز واردی .

مه پس آله سنده
 ایشاح ایدرک نظراً ایدرک
 ایلک نظریه نظراً ایدرک سواشندن
 ایلک و مه پس آله سنده ایشاح
 اولان تریک عسکره قوتلی مذکور
 ایلکده اولان بر جوق ایشاح و
 وومری قتل ایشاح !

ایسالیته
 کینه و توجولان ایشاح
 شایسته ساجی روقر، حاضر بولشدره
 قاری صورت تالیق و باطایبه
 مسارکک تایی سینه سنده جاییک
 ورفقاسی طرفین مقول اعتراضات
 ورمیان ایدلرک ایدرک شو نتیجه
 واصل اولشدر .

ایسالیته
 مستملکات سندیقی
 ورمیان بولرلرور .
 غزله لک استخباریه نظراً
 سنده ایلک سندیقی عوانی طاباک
 مؤسسه ایلک آفریه کین سرخصله
 تریک حکومتی آراسنده مذاکرات باشلا
 مشدر .
 اشبو مذاکرات ، مذکور مؤسسه ایلک
 نور کیده بشی اشحات زایدده برلانی
 مقصدی استغاف ایلکدهده .

دستبیل همونیکه بولس افراد
 دن اولایق و برلینک مقدری ۶۰۰
 قدر اولوب بر مقصد ایچون سندی
 (۱۹) یک لرا مصرف اولاجقدره
 مصارقات قیامتی ایچون (اموال
 غیر منقوله) و برکوسنه ۳ ده بر خم
 اجرا ایدلرک بر سرته ۱۱ یک لرا
 تاهین ایدلرک و متبانی (۸) یک لرا
 عمومی برلین و برلینه دایر قران
 دیرلشدر .

کلیات
 ناسیونالیته لک سینه
 برلین سابق ملازم روسی
 ایلک ایدرک اجرا ایدلرک حریت اش
 سنده ایلک ایدلرک مکتوبی اوزرته
 ناسیونالیته روسیه حکومته قاری
 بر سوه قصد تریب ایدلرکی نظریه
 سوه مریخ ملیتیورولک مات تیریه
 نظریه عسکری بر سرته حکومتده
 و توفیق اوزره تریبات خفیه بولنده
 قریته دایر لاندیغ حاصلنده ایسالیته
 نده بولشدره .
 موصی الیه مقدمه آلمان ایدرک
 جیمیلرک مسلح کولکل بولکاری
 تشکیل ایدلرکی روسیاج، هیتلر
 لونددهده کی ملیتیورولک منسوب عسکر
 آراسنده سنی بر عسکرک موجوده
 بولندیقی قید ایدلشده .
 کلسل و مانفد بورخ بولسالیق و
 دها سلیس عسکرده شمس بحریت اجرا
 ایدلشده .

برلین جنرال کوزلرک مکتوبی
 آسزین مصادره ایدلشدر، برلین اول
 سنده المانیاتک اقدام مختلفه سنده برلین
 هجوم قفساتک سفر برلی ایچون بر
 طاق امرال ظهور ایدلشدر . روسیه
 داخله نظری ملیتیورولک هم دوز
 جراتک عجمه سنی تشکیل ایچون حاضر
 برلین اوزره روسیه داخلندری اوزیت
 ضابطه سینه تیریه ایدلشدر .

آلیاتیه یکی مسلح
 قلمت
 برلین تزویج حکومتی برلین
 شهرلرده ملیتیورولک سوسیالیستلر طوا
 ایدرک مسلح طبقات تشکرک ایدلرکی شفق
 ایدلرکی وضابطه ایلک تحت اداره سنده
 ایدلرکی ایدلرکی تالیق ایدلشدر .

FOTOĞRAF BULAMAYINCA HAYALI RESİMLER YAPTIĞILAR

Fotoğraf bulamıyoruz... Bu öyle insanlara her gün muazzam gösterilecek hayali resimler yaptıkları... (Text continues with details about the 'Ermeni Dosyası' and the lack of photographs.)

Fransız Yüksek Komiseri: «Kanlı olaylar çıkarılması için Ermeniler 100 bin lira toplandı»

Defence Paris'e yolladığı mektubunda, «Madem Esayan Kilikya Ermenilerin Türkiye çarşılarına ve olaylar sebebiyle yereceklerini bina ettik. Böylece Fransız kuvvetlerinin bölgeden ayrılmaları önlemlerini aldıkları» diye yazıyordu... (Main article text about the French High Commissioner's report and the 100 million Lira collection for Armenians.)

Şeytanın Görüldüğü SÖNMÜŞ BİR SİGARA VE SOĞUMUŞ YARIM BARDAK ÇAY

B AZER bir odaya, bir masaya, bir masaya, bir masaya... (Introduction to the story 'Şeytanın Görüldüğü' by Cetin Altan.)

Bir Kancık aşamı, benim redyoda... (Continuation of the story 'Şeytanın Görüldüğü').

Y İLMI İki yıl önce Milyev'te, gitti... (Continuation of the story 'Şeytanın Görüldüğü').

TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNİK ARAŞTIRMA KURUMU YURT DIŞI DOKTORA SONRASI ARAŞTIRMA BURSULARI

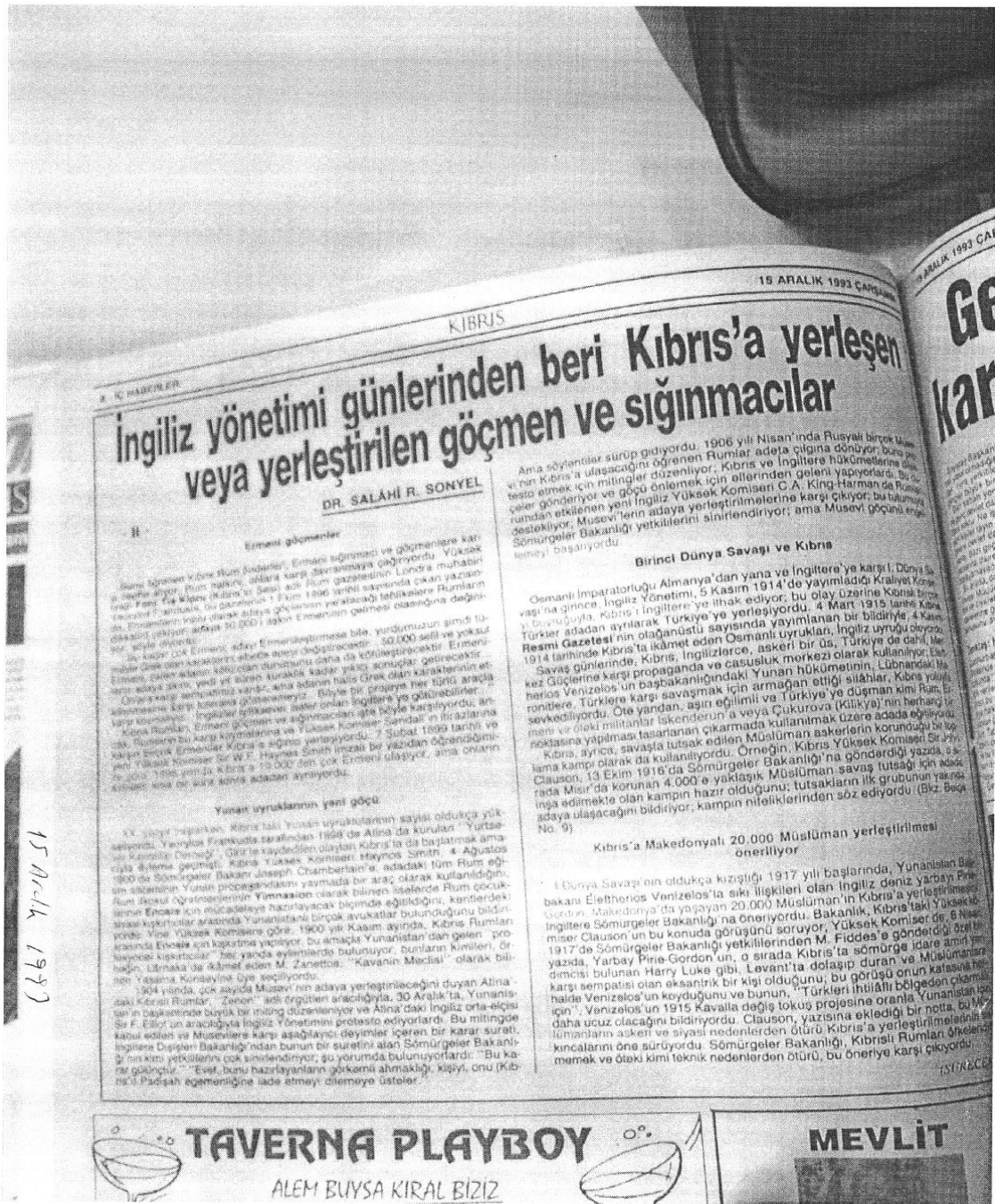
1. Yurt içinde bulunan öğrenci bir araştırmanın hazırlanması için... (Details of the Turkey Scientific and Technical Research Institution's foreign doctorate research grants.)

EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.'DEN SAYIN MÜŞTERİLERİMİZ

1982 yılı imalât siparişlerinin kabulü çalışmalarına başlamış bulunuyoruz... (Announcement from Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş. regarding 1982 orders.)

Ömer Sami Coşar, «Ermeni Dosyası» Milliyet Gazetesi, 11 Temmuz 1981, No:12104, s.7

Ömer Sami Coşar, «Ermeni Dosyası»... (A small text block at the bottom of the page, possibly a byline or a short note.)

Selâhi Sonyel, "İngiliz Yönetimi Günlerinden Beri Kıbrıs'a Yerleşen Veya Yerleştirilen Göçmen ve Sığınmacılar II"
Kıbrıs Gazetesi, 15 Aralık 1993, s.8